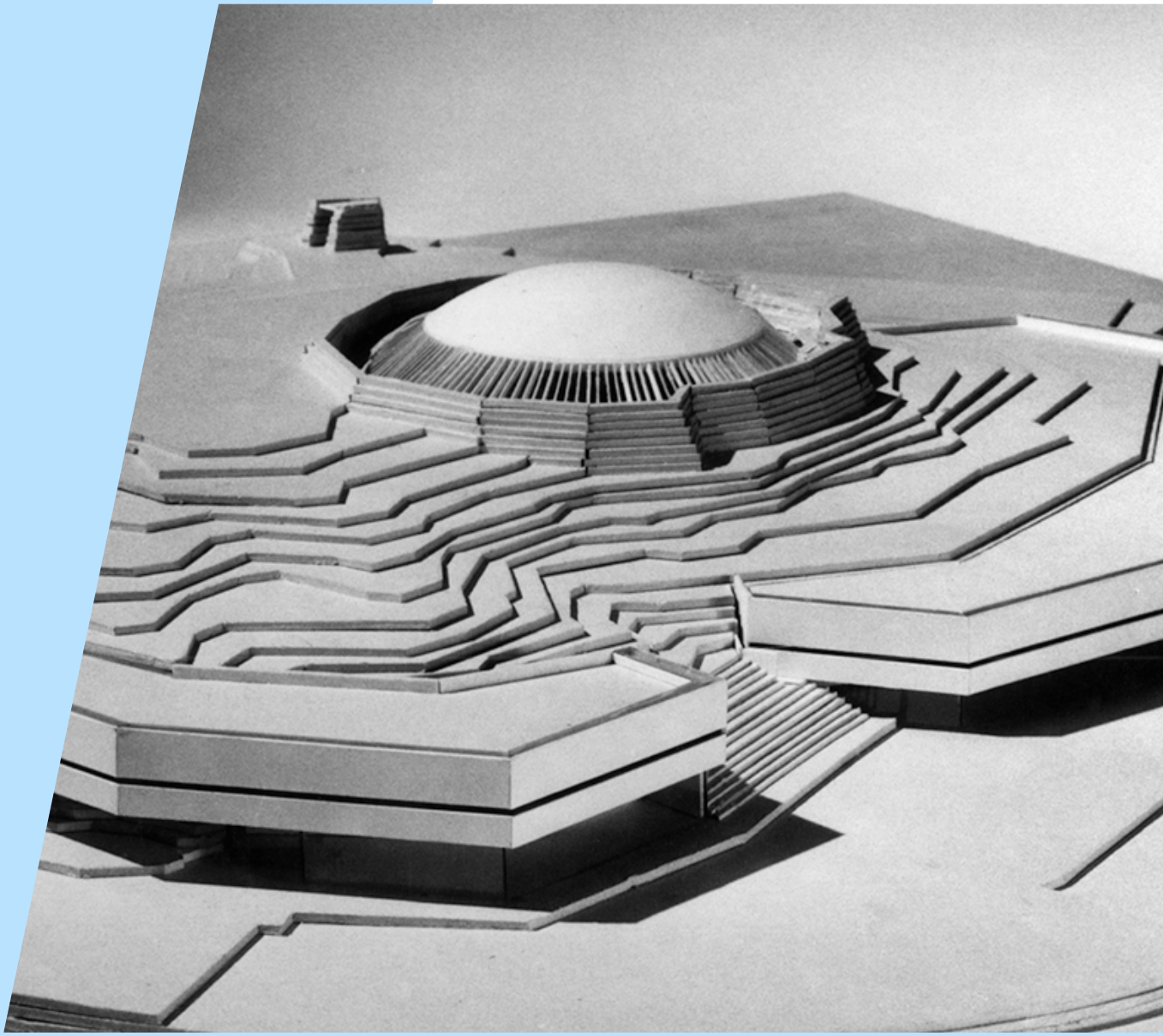
ARKKITEHTUURI-
JA DESIGNMUSEO

A—D

Kauneutta, kokeiluja ja kustannustietoisuutta

150 vuotta suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen historiaa

Petri Kentala

ARKKITEHTUURI-
JA DESIGNMUSEO

A—D

PETRI KENTALA

Kauneutta, kokeiluja ja kustannustietoisuutta. 150 vuotta suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen historiaa.

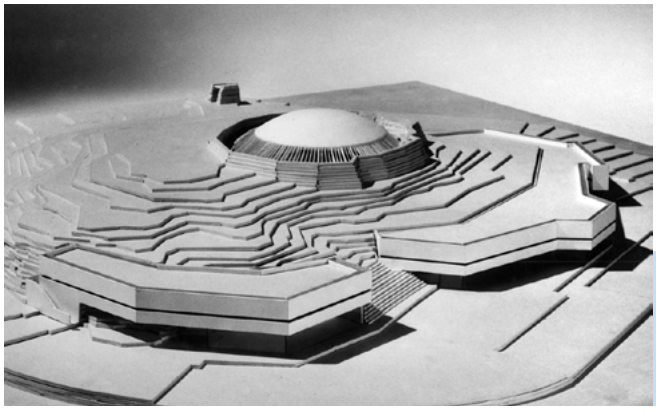
TOIMITUS
Petteri Kummala

TAITTO JA ULKOASU
Johanna Havimäki

© 2026 KIRJOITTAJA JA AD-MUSEO OY

ISBN 978-952-5195-65-1 (PDF)

ADMUSEO.FI

Kansikuva. Temppeliaukion kirkko, kilpailuehdotuksen pienoismalli. Timo ja Tuomo Suomalainen, 1961.

Kauneutta, kokeiluja ja kustannustietoisuutta

150 vuotta suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen historiaa

Johdanto **6** — 8

Kilpailujen esihistoriaa **8** — 8

Kehityskulkuja kilpailuperinteessä **13** — 18

Säännöt, kilpailumuodot ja arvosteluperusteet **19** — 38

- Säännöt ja kilpailumuodot **19**
- Arvosteluperusteet **23**

Esitystapa **39** — 62

Nimimerkit **62** — 67

Tekninen kehitys ja kilpailuehdotusten arkkitehtuuri **67** — 85

Voittajat **86** — 93

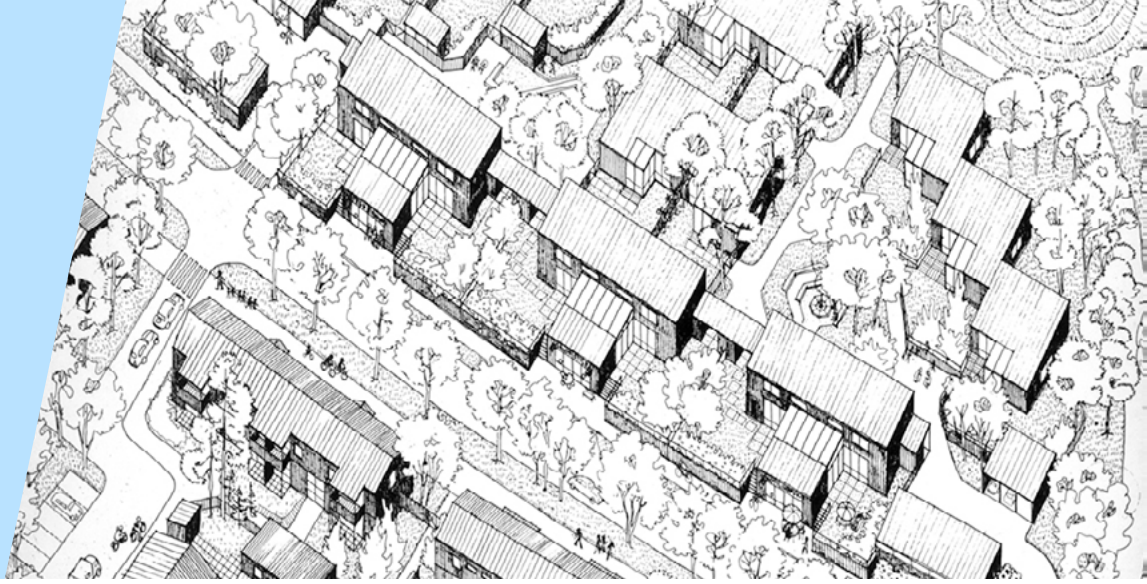
Innovatiivisuus arkkitehtuurikilpailuissa **93** — 107

Sosiaalinen vastuu ja kestävä kehitys osana kilpailujen traditiota **107** — 117

Lähdeluettelo **118** — 120

Skönhet, experiment och kostnadsmedvetenhet **121**

Beauty, Experimentation and Cost-Consciousness **121**

Kauneutta, kokeiluja ja kustannustietoisuutta

150 vuotta suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen historiaa

Petri Kentala

Ihmiset ovat kautta aikain kilpailleet mitä erilaisimmissa asioissa: juoksussa, varakkuudessa, levymyynnissä, kurpitsan kasvatuksessa, purjehduksessa – miksi ei siis arkkitehtuurissakin? Kilpailujen traditioon liittyy palkintojen ja tunnustusten jakaminen. Suomessa arkkitehtuurin saralla jaetaan lukuisia palkintoja ja tunnustuksia esimerkiksi suunnittelutöiden pohjalta, elämäntyöstä ja ansioista alalla, kuten Arkkitehtuurin Finlandia, Puupalkinto, Betonijulkisivu-palkinto ja akateemikon arvonimi.

Arkkitehtuurikilpailujen omalaatuisena piirteenä on muistakin taiteen piirissä tapahtuvista kilpailuista tuttu yhteismitattomuus eri kilpailutilanteiden välillä. Toisaalta kaikkia kilpailijoita sitovat kilpailukohtaisesti yhteiset säännöt, jotka määrittelevät kilpailun tavoitteet ja arvosteluperusteet, sekä ohjaavat suunnittelua ja taiteellista työskentelyä yhden suunnittelukilpailun sisällä. Arkkitehtuurikilpailujen suunnitelmat ovat myös eräänlainen työnteon ja tutkimuksen metodi[1], eli jokainen kilpailuehdotus on oma tutkielmansa kulloiseenkin kilpailuasetelmaan. Kilpailun myötä syntyneet ehdotukset valaisevat annettua suunnittelutehtävää usealta kantilta ja saattavat arvosteluvaiheessa jopa muuttaa kilpailun järjestäjän alkuperäisiä linjauksia ja tavoitteita. Samalla kilpailuehdotukset ovat korvaamatonta tutkimusaineistoa arkkitehtuurista itsestään – sen kehitysaskelista, trendeistä ja koulukuntakiistoista.

1 Groat & Wang 2013, 21–62.

Yleisesti voikin todeta, että arkkitehtuurikilpailut ovat olleet avoin ikkuna ammattilaisille (ja yleisölle) tarkastella toistensa töitä ja asettaa saman luupin alle vaihtoehtoisia ratkaisuja samaan tehtävänantoon. Avoimuudesta on seurannut julkista keskustelua, pohdintaa ja kritiikkiä, joka on vienyt alaa merkittävästi eteenpäin – tai joskus myös sivulle tai alaspäin – ja ylipäätään vaikuttanut sen suuntaan ja siihen, mikä koetaan hyväksi arkkitehtuuriksi. Pysyviksi ihanteiksi ovat jääneet vaatimattomuus ja kustannustietoisuus sekä luontosuhteen tärkeys.

Arkkitehtuurikilpailujen instituutiolla on Suomessa mittava historia, ja se on tuottanut kautta linjan laadukkaita lopputuloksia. Suomalainen kilpailu-instituutio on myös kansainvälisesti tunnettu ja tunnustettu. Sen avoimuutta, järjestelmällistä kehittämistä ja materiaalin arkistointitapaa on pidetty ainutlaatuisena ja esimerkillisenä. Arkkitehtuuri- ja designmuseo vastaa alan valtakunnallisena vastuumuseona arkkitehtuurikilpailuihin liittyvän materiaalin arkistoinnista Suomessa. Tämä artikkeli on osa museon suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen 150-vuotista historiaa juhlistavaa kokonaisuutta, jossa Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella on toteutettu myös museon arkkitehtuurikilpailuiden mustavalkokuva-aineiston (noin 15 000 kuvaa) digitointi.

Kuva 1. Suomalainen tiedekeskus, kilpailuehdotuksen ulkoperspektiivikuva. Mikko Heikkinen ja Markku Komonen, 1985.

Johdanto

Suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen historiasta on aiemmin kirjoitettu yksi yleisteos, Paula Huotelinin ja Maarit Kaipiaisen toimittama *130 vuotta suomalaisia arkkitehtikilpailuja*. Kirja julkaistiin vuonna 2006 Suomen rakennustaiteen museon samannimisen näyttelyn yhteydessä, ja se tarjoaa yleisluonteisen katsauksen suomalaisten kilpailujen historiaan. Teos *Europan Finland 20 Years* (2017) luo tiivistetyn yleiskatsauksen Europan-kilpailujen Suomen kilpailukohteisiin esittelemällä jokaisen kohteen voittaneen ehdotuksen ja mahdollisen toteutuksen. Myös Pertti Solla käsittelee suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja artikkelissaan ”Arkkitehdit ja arkkitehtuurikilpailut” teoksessa *Arkkitehdin työ* (1992), ja Magnus Rönnin, Rene Kazemianin ja Charlotte Svenssonin teos *Arkitekturtävlingar: erfarenheter från Finland* (2007) tarkastelee suomalaisen kilpailukulttuurin ja -prosessien ominaispiirteitä.

Pohjoismaisia arkkitehtuurikilpailuja on käsitelty erilaisten tutkimuskysymysten kautta *The Nordic Journal of Architectural Research* (NJAR) -aikakausjulkaisussa ja Tukholman teknillisen korkeakoulun, The Royal Institute of Technologyn, julkaisemissa artikkelikokoelmissa.[2] Näiden tutkimusten ja artikkelien näkökulmat ovat kuitenkin ennen kaikkea alan ammattilaisia kiinnostavia ja aineistot hyvin tarkasti rajattuja tutkimusaiheen mukaan.

Tässä artikkelissa tehdään uudenlainen yleistajuinen pitkittäisleikkaus suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen 150-vuotiseen historiaan osana kilpailujen juhlavuotta. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut kaksi toisistaan poikkeavaa näkökulmaa. Ensinnäkin artikkelissa tarkastellaan innovatiivisuuden toteutumista suomalaisissa arkkitehtuurikilpailuissa palkintolautakuntien pöytäkirjojen kirjausten kautta. Tähän näkökulmaan on antanut kimmokkeen artikkeli ”Uncertainties and Possibilities: Exploring Innovation in Architecture Based on Open Design Competitions in Finland”[3], jossa tekijät analysoivat 37:n suomalaisen kilpailun aineistoa vuosien 2013–2017 väliltä ja tarkastelevat, millä tavoin innovatiivisuutta esiintyy kilpailuissa. Innovatiivisuuden näkökulmasta tämän artikkelin aineisto ulottuu vuoteen 2004 asti, sillä tätä uudempaa aineistoa on käsitelty edellä mainitun artikkelin lisäksi opinnäytetyössäni *Suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen arvosteluperusteet 2004–2024*[4].

Toisena lähtökohtana on ollut antaa Arkkitehtuuri- ja designmuseon kilpailuarkiston aineiston puhua puolestaan: mitä ilmiöitä ja kehityskulkuja 150 vuoden pituisella ajanjaksolla kilpailujen kulttuurissa, käytännöissä ja kontekstissa oikeastaan esiintyy? Tähän näkökulmaan ei ollut valmista tutkimuskysymystä tai hypoteesia, vaan kyseessä on avoimin mielin tehty tutkimus- ja tutustumismatka.

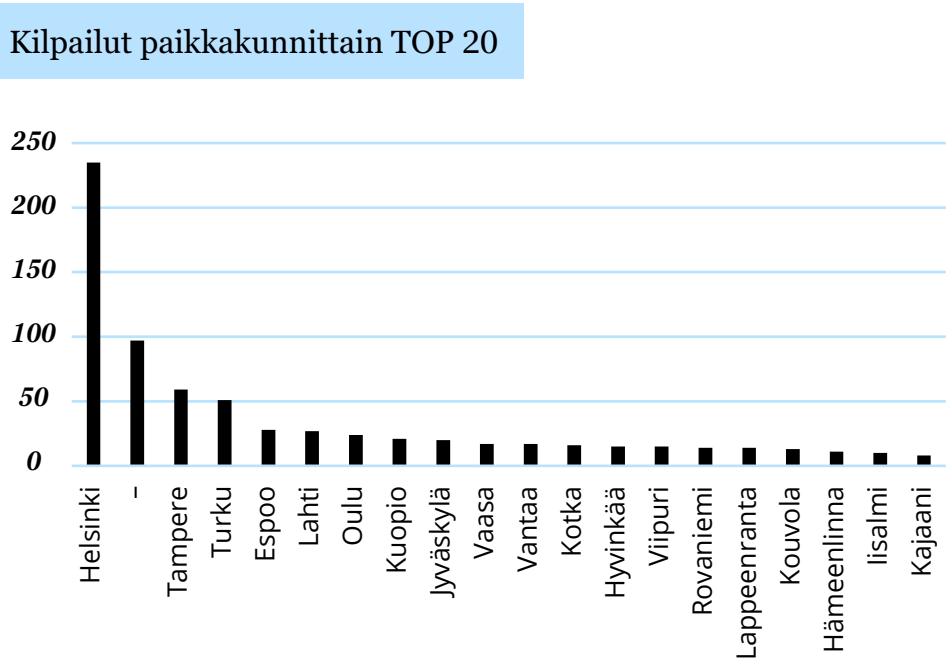
2 Esimerkiksi konferenssijulkaisut Rönn ym. 2010 ja Anderson ym. 2013.

3 Saari, Person & Vartiainen 2023.

4 Kentala2024:https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/33635a2b-7ab3-4a9b-8b0d-c76243f05c5a/content.

Aineiston laajuudeksi muodostui lopulta 989 kilpailua 1860-luvulta vuoteen 2004 sisältäen tuhansia sivuja pöytäkirjoja, kilpailuohjelmia, liitteitä, selvityksiä, kirjeenvaihtoa ja kilpailuehdotusten selostuksia sekä piirrettyä materiaalia. Näin suuri aineisto antaa mahdollisuuden selvittää tilastollisesti esimerkiksi innovaatioiden toteutumistiheyttä kilpailuissa, naisten sekä opiskelijoiden esiintyvyyttä kilpailijoina, sekä laatia tilastointia kilpailujen kokonaismäärästä ja erilaisista kilpailumuodoista. Tutkimusaineistona on pääasiallisesti Arkkitehtuuri- ja designmuseon kilpailuarkiston materiaali, eli kilpailujen ohjelmat, mahdolliset liitteet ja muut dokumentit sekä arvostelupöytäkirjat. Kilpailujen ohjelmia ja arvostelupöytäkirjoja ei ole niiden runsaan lukumäärän takia lisätty artikkelin viitteisiin erikseen, ellei niiden lähteenä ole ollut joku muu julkaisu alkuperäisen dokumentin sijaan.

Artikkelin kirjoittamisen on mahdollistanut Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama Arkkitehtuuri- ja designmuseon hanke, jonka tuloksena myös digitoitiin museon arkkitehtuurikilpailujen mustavalkokuva-aineisto (noin 15 000 kuvaa 1870-luvulta 1990-luvulle). Kuva-aineisto on näin aiempaa saavutettavammin tutkittavissa, ja sitä on käytetty myös tämän artikkelin kuvituksena. Arkiston tietoja on täydennetty alan julkaisuista, kuten *Arkitekten*- ja *Arkkitehti*-lehtien numeroista, *Arkkitehtuurikilpailuja*-julkaisuista ja varsinkin varhaisten vuosien osalta vaihtelevista julkaisuista, kuten *Teknikern*, *Suomen Teollisuuslehti* ja *Rakennustaito*.

Kuva 2. Aineiston arkkitehtuurikilpailut paikkakunnittain.

Myös erilaiset päivälehdet ovat toimineet tärkeinä informaatiokanavina arkkitehtikilpailuista tiedotettaessa. Niiden tutkimisessa Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot[5] ja palvelun tarjoamat hakutoiminnot ovat olleet korvaamaton keino poimia esiin valtavasta tekstimassasta arkkitehtuurikilpailuja koskevia kirjoituksia. Päivälehdistä onkin löytynyt kymmenittäin mainintoja suunnittelukilpailuista, joita ei ole aiemmin tallennettu Arkkitehtuuri- ja designmuseon tietokantaan. Rahanarvojen muunnoksissa on hyödynnetty Tilastokeskuksen Rahan-

5 Kansalliskirjasto (n.d.): https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu.

arvonmuunninta[6], ja vertailuarvona on käytetty vuoden 2025 euroja. Kilpailut on ajoitettu museon tietokannassa kilpailuehdotusten sisäänjättöpäivämäärän mukaan, mutta käytännön syistä tekstissä käytetään kilpailun nimen yhteydessä pelkkää vuosilukua.

Kilpailujen esihistoriaa

Suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen alkamisvuodeksi on vakiintunut 1876, jolloin käytiin kilpailu Suomen Pankin pääkonttorista Helsinkiin. Ensimmäinen lehdistöstä löytyvä maininta arkkitehtuurikilpailusta on kuitenkin jo vuodelta 1858.[7] Siinä ehdotetaan Helsinkiin rakennettavan uuden teatteritalon piirustusten hankkimista kilpailun kautta. Toteutuneista arkkitehtuurikilpailuista mainitaan suomalaisessa lehdistössä ensimmäisenä vuonna 1861 päättynyt kilpailu Pariisiin rakennettavasta oopperatalosta, jonka luonnospiirustusten tekoon oli varattu varsin napakka yhden kuukauden ajanjakso.[8] Tästä huolimatta kilpailuun saapui kansainvälisesti 171 ehdotusta.[9]

Tiettävästi ensimmäinen toteutunut suomalainen arkkitehtuurikilpailu koski paloasemaa ja -tornia 1860-luvun alussa[10], ja ensimmäinen aineistosta löytynyt kilpailujulistus Suomessa toteutuneesta arkkitehtuurikilpailusta on vuodelta 1862.[11] Tuolloin Helsingin kaupungin maistraatti julisti kilpailun majatalosta Hesperiaan sekä siihen liittyvien rakennusten piirustuksista ja kustannuslaskelmasta (korkeintaan 10 000 hopearuplaa: noin 190 000 €). Kilpailuilmoituksessa ”herrar Arkitekter” kutsutaan kilpailemaan 100 hopearuplan (noin 1900 €) palkinnosta.[12] Pelkästään miesarkkitehtien kutsuminen ei tässä yhteydessä ollut erikoista, sillä ensimmäinen suomalainen naisarkkitehti, Signe Hornborg (1862–1916), valmistui Helsingin Polyteknillisestä opistosta vasta vuonna 1890.[13] Kilpailun voitti kolmen ehdotuksen joukosta ruotsalainen Theodor Mellgren nimimerkillä ”Leben und Leben lassen”, mutta rakennus jäi lopulta toteuttamatta.[14]

— Till täfling mellan herrar arkitekter har Helsingfors stads magistrat utfäst ett pris af 100 rubel silfver för lämpligaste ritning och kostnadsförslag till ett större värdshus med uthusbyggnader, landningsbrygga, kägelbana och trädgårdspaviljong å villan Hesperia, hvilken betyder Thölö rätt och slätt. Man finner således att det för några år sedan nedbrunna värdshuset kommer att ersättas af ett nytt, samt att parkens för öfrigt förfallna byggnader likaledes komma att förnyas.

Seuraavana vuonna julistettiin arkkitehtuurikilpailu uuden teatterirakennuksen saamiseksi tulipalossa tuhoutuneen Nya Teaternin tilalle Helsingissä.[15] Takaraja kilpailuehdotuksille oli 1.4.1864, ja palkinnot olivat 1200 mk ja 400 mk

6 Tilastokeskus 2025: https://stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html.

7 *Wiborg* 17.3.1858, 1.

8 *Helsingfors Tidningar* 17.1.1861, 3.

9 Tidworth 1973, 157–164.

10 Tekniska Föreningens i Finland Förhandlingar 1.1.1880, 9–13.

11 *Helsingfors Dagblad* 30.9.1862, 2.

12 *Helsingfors Tidningar* 3.10.1862, 2.

13 Schulman 2017, 74–78.

14 Liski ym. 2010, 30–33; Hautajärvi & Böök 2007, 72–74.

15 *Hufvudstadsbladet* 27.1.1864, 3.

Kuva 3. Kilpailujulistus Helsingin Töölöön rakennettavasta majatalosta lisärakennuksineen. *Helsingfors Dagblad* 30.9.1862, 2.

(noin 6400 € ja 2100 €). Kilpailuohjelmassa[16] mainitaan, että edellisen teatterin ansiokkaat piirteet tulee huomioida mutta sen sisältämät ongelmat korjata, ja että edellisen teatterin piirustukset ovat löydettävissä julkaisusta *Tidskrift för byggnadskonst och ingeniörvetenskap.*[17]

Kilpailuun tuli määräaikaan mennessä yhdeksän ehdotusta ja vielä yksi Pietarista tämän jälkeen. Teatteriyhtiön kokouksen mukaan kyseinen ehdotus tulisi kuitenkin hylätä, koska sitä ei voisi sovittaa edellisen rakennuksen perustusten päälle. Ehdotukset menivät vielä asiantuntijakomitean tarkistettavaksi Pietariin, joka valitsi mielestään parhaiten vaatimukset täyttävän ehdotuksen voittajaksi. Teatteriyhtiöllä oli kuitenkin vapaus valita sopivimmaksi katsomansa työ toteutuksen pohjaksi.[18] Ensimmäinen palkinto myönnettiin herra Trappille ja toinen palkinto herra Bomanille. Kilpailusta syntyi kuitenkin mehevä riita, ja lopulta teatterin toteuttajaksi valittiin värikkäiden vaiheiden jälkeen Nikolai Leontievitj Benois.

Toukokuussa 1864 *Helsingfors Dagblad* käsittelee asiaa pääkirjoituksessaan, jossa teatterin katsotaan olevan omistuspohjan jakauduttua Helsingin kaupungin kunnallinen asia, ja tästä syystä Pietarissa kokoontuneen komitean antamien päätösten tarkastelu on osakkeenomistajilta toivottavaa ennen yhtiökokousta 26.5.1864. Kirjoituksessa katsotaan palkintolautakunnan keskittyneen vääriin asioihin ja edelleen väitetään edellisen teatterin toimineen akustisesti ja optisesti tarkoituksenmukaisesti, vaikka kilpailuohjelmassa painotettiin nimenomaan niihin liittyvien puutteiden korjaamista. Lisäksi kirjoituksessa ihmetellään ristiriitaa lautakunnan päätöksessä jättää arvioimatta julkisivut ja ehdotusten taiteelliset ansiot, koska piirustukset olivat vain luonnospiirustuksia, vaikka kilpailuohjelmassa nimenomaisesti edellytettiin luonnostasoisia kuvia. Lopulta vaaditaan järjestettäväksi uusi kilpailu, koska komitean päätöksen seurauksena nimikuoret oli jo avattu ja tekijät selvillä, eikä siten puolueetonta uudelleenarviointia samoista ehdotuksista voisi enää tehdä.[19]

Teatterin yhtiökokousta käsittelee saman lehden kesäkuun numerossa nimimerkki ”S.” pitkässä kirjoituksessaan ”Theater-frågan”.[20] Kirjoittajan mukaan kokouksessa todettiin kaikkien ehdotusten olevan vaillinaisia, mutta palkitun Trappin työ otettiin uudistuksen pohjaksi, vaikka se täytyy käytännössä piirtää uudestaan. Tähän tehtävään päätettiin valita venäläinen arkkitehti Benois, jolla on kirjoittajan mukaan asiantuntemusta teatterirakentamisesta, toisin kuin suomalaisilla arkkitehdeilla, ja joka on muutenkin jo tutustunut hankkeeseen ollessaan komiteassa. Kirjoittaja jatkaa, että epäilemättä tämä herättää harmistusta kilpailuun osallistuneessa suomalaisessa ammattikunnassa, mutta puolustaa yhtiökokouksen päätöksiä asiassa ja toteaa kilpailusta seuraavasti: ”Det gick som det vanligen vid dylika arkitektoniska täflingar pläkar gå, att man möjligen kan vinna mycket, men icke sitt ändamål.”[21]

Nimimerkki ”S.” toteaa myös, että kokeneemmat ja paremmat arkkitehdit eivät halua tuhlata aikaansa kenties hedelmättömiin kilpailuihin, vaan ne sopivat paremmin nuorille ja nouseville kyvyille, joiden täytyy kokeilla siipiään ja saada kokemusta sekä herättää eloon

16 *Hufvudstadsbladet* 5.2.1864, 2–3.

17 *Tidskrift för byggnadskonst och ingeniörvetenskap*, vuosikerta 1863, 1–4.

18 *Hufvudstadsbladet* 15.4.1864, 1; *Hufvudstadsbladet* 18.5.1864, 2.

19 *Helsingfors Dagblad* 25.5.1864, 1.

20 *Helsingfors Dagblad* 4.6.1864, 1.

21 *Helsingfors Dagblad* 4.6.1864, 1.

jokin ”iloinen ja hyödyllinen idea”.[22] Nimimerkki ”Täflande arkitekter” vastaa kirjoitukseen Helsingfors Dagbladissa 16.6.1864. Kirjoittajat huomauttavat, että Benois oli osallistunut Pristäflan om societetshussalongen -kilpailuun, joten onko hänkin nuori ja kokematon kokeillessaan siipiään? Edelleen kirjoittajat puolustavat seikkaperäisesti omaa näkemystään kilpailun toteutuksesta, joka näyttäytyi heille Benois’n juonittelulta saadakseen tehtävän itselleen – hän nimittäin lähetti kilpailusta annetun lausunnon lisäksi oma-aloitteisesti yhtiökokoukselle myös oman luonnosehdotuksensa uudesta teatterista.[23]

Kärkevä sananvaihto jatkuu herra S:n vastineella lehden seuraavan päivän numerossa, jossa hän myöntää että nimikuoret olisi tullut avata vasta yhtiökokouksessa eikä komitean tapaamisessa Pietarissa. Muuten hän argumentoi voimakkaasti yhtiökokouksen ja komitean toimintaan kohdistettuja syytöksiä vastaan. Samalla hän ylistää herra Benois’n läsnäoloa, ja kuulemma kisan kakkonen Bomankin oli kovin tyytyväinen, kun sai auttaa herra Benoisia.[24] Kilpailijoilla, yhtiökokouksella sekä asiantuntijakomitealla oli siis hyvin erilaiset näkemykset asioiden laidasta. Benois’n suunnittelemaa teatteria pidettiin kuitenkin valmistuessaan selkeänä esteettisenä parannuksena verrattuna Georg Chiewitzin suunnittelemaan palaneeseen teatterirakennukseen.[25]

Kuva 4. Nya Teatern (nyk. Svenska teatern), suunnittelijana Nikolai Benois. Valokuva: Nils Wasastjerna.

22 *Helsingfors Dagblad* 4.6.1864, 1.

23 *Helsingfors Dagblad* 16.6.1864, 1–2.

24 *Helsingfors Dagblad* 17.6.1864, 1–2.

25 Svenska teatern 2026: https://svenskateatern.fi/historia/; Tekniska Föreningens i Finland Förhandlingar 1.1.1880, 9–13.

Helsingin yliopiston oppilaskunta julkisti arkkitehtuurikilpailun uudesta ylioppilastalosta vuonna 1863.[26] Ehdotukset kustannuslaskelmineen (korkeintaan 200 000 mk: noin 1 000 000 €) tuli toimittaa sinetöidyn nimikuoren kera vuoden loppuun mennessä ylioppilastalon komitean puheenjohtajalle, professori L. Lindelöfille Helsingissä. Parhaalle ehdotukselle oli jaossa 1200 hopeamarkkaa (noin 6000 €). Jostain syystä kilpailun tuloksia ei julkistettu tai sitä ei toteutettu. Myöhemmin arkkitehti Hampus Dalström teki ylioppilaskunnalle selvityksen korjaus- ja rakennuskustannuksista ylioppilastalon eri vaihtoehtoihin liittyen (vieläpä korvauksestaan luopuen), ja kokouksessaan vuonna 1864 ylioppilaskunta päätyi selvittämään uuden kilpailun järjestämistä.[27] Palkintosummaa ehdotettiin korotettavaksi 2000 markkaan (noin 10 000 €), ja ohjelmassa haluttiin selvästi lausua, että piirustukset jäisivät ylioppilaskunnan omaisuudeksi. Mutta kuten rakennushankkeilla nykytiedonkin valossa on tapana viivästyä, siirtyi tämäkin hanke pidemmälle tulevaisuuteen.

Asia palasi julkiseen keskusteluun 1867, kun nimimerkillä ”Några Studenter” kirjoittavat henkilöt toteavat ehdotetun uuden kilpailun aiheuttavan todennäköisesti vain lisää viivästyksiä ja rakennuskustannusten nousua kilpailun tuloksia odotellessa.[28] Voisi myös käydä yhtä ikävästi kuin Nya Teaternin kilpailussa, eli palkintorahat menetettäisiin ja arkkitehdiksi valittaisiin joku kilpailun ulkopuolelta. Lisäksi kilpailuun ehdotetut palkintosummat (800 ja 400 mk: noin 4200 ja 2100 €) olivat kirjoittajien mielestä niin vaatimattomat, että he epäilivät, lähtisivätkö taitavat arkkitehdit kilpailuun edes mukaan. Ja vaikka saataisiinkin kauniit ja edulliset piirustukset, niin osaisiko tämä arkkitehti tehdä luotettavat kustannuslaskelmat ja valvoa rakentamisprosessin. Niinpä lopulta Hampus Dalström suunnitteli ylioppilaskunnan talon, ja hänet nimitettiin myös 19.12.1866 julkisten rakennusten lautakunnan 1. arkkitehdiksi.[29]

Varhaisimmat kilpailut toteutuivat siis vaihtelevalla menestyksellä. Epäilemättä arkkitehtuurikilpailujen yleistyessä Suomessa 1860-luvulta alkaen kilpailujen osalliset halusivat selkeämmät säännöt kilpailemiseen tämänkaltaisten käänteiden välttämiseksi.[30] Huomionarvoista silti on, että jo näissä varhaisissa kilpailuissa oli nykyaikaisten arkkitehtuurikilpailujen käytäntöjen ydin olemassa: takaraja kilpailuehdotusten toimittamiseksi, ehdotusten anonymiteetti kilpailun ajan, arvostelun perustuminen annettuun kilpailuohjelmaan sekä arvostelun avoimuus. Näihin seikkoihin myös edellä mainituissa lehtikirjoituksissa kiinnitettiin huomiota. Kilpailujen yleistymisestä myös iloittiin ammattikunnan piirissä 1800-luvun lopulla.[31] Järjestäytymisasteen lisääntymisellä, kuten Arkitektklubbenin perustamisella 1892 ja ensimmäisten kilpailusääntöjen julistamisella 1893[32], oli tähän kehitykseen varmasti oma panoksensa.

Tämän lyhyen katsauksen tarkoituksena on osoittaa, että suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen perinteen alkuhetken osoittaminen on tulkinnanvarainen asia. Suomen Pankin valintaa ensimmäiseksi viralliseksi kilpailuksi voi puolustaa kilpailun mittakaavalla, järjestäjän asemalla (Suomen valtio) sekä merkittävyydellä. Toisaalta samaan mittaluokkaan

26 *Helsingfors Dagblad* 21.7.1863, 4.

27 *Hufvudstadsbladet* 31.10.1864, 3.

28 *Hufvudstadsbladet* 27.12.1867, 2–3.

29 *Finlands Allmänna Tidning* 2.1.1867, 1.

30 *Tekniska Föreningens i Finland Förhandlingar* 1.1.1880, 9–13.

31 *Suomen Teollisuuslehti* 15.12.1895, 279–280.

32 *Suomen Teollisuuslehti* 1.3.1893, 84–85.

Ohjesäännöt arkkitehtuuri-kilpailuja varten.

Hyväksytyt arkkitehtuuri-ammattiklubin kokouksissa 4 p. helmi- ja 4 p. maaliskuuta 1893.

Arkkitehtuuri-kilpailut saattavat olla kahta laatua, nimittäin:

A.) *Yleisiä kilpailuja*, jotka kuulutetaan julkisesti ja ovat avoinna kaikille;

B.) *Rajoitettuja kilpailuja*, joihin ainoastaan vähempi määrä persoonallisia kutsumus-kirjeitä lähetetään.

A.

1. Ohjelman tulee kaikissa määräyksissään olla täysin selvän ja sen on tarkasti erotettava ehdottomasti vaadittavat määräykset, joista ei mitenkään saa poiketa, semmoisista, jotka ovat vaan asian selvittämiseksi aiotut tai toivomuksina esitetyt. Ohjelmassa tulee olla tarkka luettelo kaikista vaadituista piirustuksista mittakaavoineen kuin myös ilmoitus siitä, milloin, mihin ja millä tavalla piirustukset ovat sisäänjätettävät. Tässä suhteessa on otettava huomioon, että suunnitelmien laatimiseen myönnetty aika on täysin riittävä.

2. Ohjelma ei saa vaatia enemmän piirustuksia ja laskuja kuin mitä on tarpeellista suunnitelman selvään esittämiseen.

3. Palkintotuomareista, joiden lukumäärän tulee olla pariton luku, pitää suurimman osan olla rakennus-ammattilaisia.

4. Kilpailukutsunnassa tulee olla kaikkien palkintotuomarein nimet ja ammatit, sekä tulee heidän ennen kutsumusta valmistaa tai ainakin hyväksyä ohjelma kilpailua varten.

5. Ne arkkitehdit, jotka ovat palkintotuomareina, eivät saa julkisesti eivätkä salanimisinä ottaa osaa kilpailuun.

6. Sisäänjätetty suunnitelma suljetaan kilpailusta,

a) jos se on saapunut asianomaiseen paikkaan ohjelmassa määrätyn ajan kuluttua, ellei sen lähettäjä ennen päätöksen julistamista todista, että myöhästyminen on hänen syyttänsä tapahtunut

b) jos se poikkeaa ohjelman ehdottomasti sitovista määräyksistä tai jos piirustukset ovat laaditut eri mittakaavassa kuin ohjelma määrää.

7. Jos vaan on tarpeellinen määrä kilpailuun hyväksyttyjä suunnitelmia, ovat kaikki palkinnot jaettavat paraille näistä suunitelmista. Jos ohjelmassa olisi määrätty useampia palkintoja, kuin on saapunut kilpailuun hyväksytyitä suunnitelmia, niin ovat kaikki suunnitelmat palkittavat, mutta jää tällöin palkintotuomarein harkittavaksi, mitkä palkinnoista jäävät jakamatta.

8. Kilpailu on katsottava riippumattomaksi rakennuksen rakentamisesta. Kilpailijat kilpailevat palkinnoista eivätkä rakentamisesta.

9. Palkitut suunnitelmat jäävät kilpailuun kutsujalle. Kilpailijan omistusoikeus suunnitelmaansa pysyy voimassa siihen saakka, että hänen, jos suunnitelmaa käytetään rakennettaessa, tulisi saada tehtäväkseen tätä varten tarvittavat piirustukset.

10. Kohta tai päätöksen jälkeen olisi suotava, että kaikki kilpailuun jätetyt suunnitelmat tulisivat näytteille pannuksi. Palkintotuomarein päätös ja sen perustelu olisivat julkaistavat sanomalehdissä.

B.

1. Jos kilpailu on rajoitettu, niin kilpailevat siihen kutsutut myös työn suorittamisesta. Jokainen kilpailijoista saa, huolimatta kilpailun tuloksesta, ohjelmassa mainitun ja kaikille kilpailijoille yhtä suuren summan.

2. Ohjelma on muutoin tehty ylempänäolevien yleisien kilpailujen sääntöjen mukaan, paitsi että siinä tulee myös olla kilpailuun kutsuttujen nimet.

Kuva 5. Ensimmäiset suomalaiset arkkitehtuurikilpailujen säännöt. *Suomen Teollisuuslehti* 1.3.1893, 84–85.

kuuluisi myös Ateneumista käyty kahden arkkitehdin välinen kutsukilpailu jo edellisenä vuonna 1875.[33] Kilpailuun saapui kuitenkin vain Florentin Granholmin ehdotus, joka palkittiin, mutta toteutukseen asti ei päästy.[34] Tarkasteltaessa asiaa jo ensimmäisistä kilpailuista annettujen kirjallisten ohjeiden valossa[35], on kilpailussa kyse ehdotusten arvostelusta ja palkitsemisesta, ei toteutuksesta, jota varten laaditaan omat tarkemmat piirustuksensa. Toteutuksen puute ei siis ole kriteeri kilpailun poistamiseksi kaanonista, vaikka näin useille kilpailuille kävikin 1860–1870-luvuilla.

Arkkitehtuurikilpailuja on käyty 150-vuotisen historian aikana saunarakennuksista ja muistomerkeistä aina asemakaavoihin asti, joten suunnittelutehtävän kokoluokkakaan ei ole määrittävä tekijä. Suomen Arkkitehtiliitto (SAFA) on ollut oleellisessa asemassa koko suomalaisen kilpailukulttuurin kehittymisessä, mutta sen perustaminen ajoittuu huomattavasti ensimmäisiä tiedettyjä kilpailuja myöhäisempään ajankohtaan – Arkitektklubben perustettiin 1892 ja Tekniska Föreningen i Finland vuonna 1880.[36] Jos merkkipaaluksi otetaan ensimmäinen Arkitektklubbenin säännöillä käyty kilpailu Turun uudesta evankelisesta kirkosta (nykyisin Mikaelin kirkko), siirtyisi kilpailuhistorian aloitus vuoteen 1894.

Kehityskulkuja kilpailuperinteessä

Tässä osiossa tarkastellaan suomalaisissa arkkitehtuurikilpailuissa tapahtuneita kehityskulkuja ja muutoksia vuosikymmenten saatossa. Aineistoa voisi tarkastella useasta eri näkökulmasta, kuten estetiikan ja tyylisuuntausten kautta tai suhteessa teknisen kehityksen tuomiin muutoksiin kilpailutehtävissä. Katsaukseen on valikoitunut näkökulmia ennen kaikkea kilpailuaineiston kronologisen läpikäymisen kautta. Toistuvat teemat kilpailuohjelmissa, arvosteluissa tai vastaavasti kilpailuperinteen murroskohdissa ovat johdatelleet osion sisältöä.

Kilpailujen historian yhtenä läpileikkaavana teemana toistuu taloudellisten reunaehtojen merkitys. Koko kilpailuaineistosta ei käytännössä löydy kohdetta, jonka yhteydessä kustannuksilla ei olisi merkitystä. Esimerkiksi Valtiopäivätalon kilpailuohjelmassa vuodelta 1908 ei anneta erikseen kustannuskattoa, mutta Eliel Saarisen voittanut ja arkkitehtonisesti erinomaiseksi arvosteltu ehdotus arvioitiin kustannuksiltaan muita vaihtoehtoja kalliimmaksi, ja myös rakennuspaikan aiheuttamia kustannuksia tuli tuomariston mukaan vielä tarkastella. Rakennuksen toteuttamiseksi valittu valtuuskunta halusikin ottaa aikalisän muiden vaihtoehtojen kartoittamisen, kuten huomattavasti halvemman Säätytalon peruskorjauksen, takia.[37]

Usein suunnittelijaparat ovatkin tilanteessa, jossa kilpailuohjelma edellyttää arkkitehtonisesti korkeatasoista ratkaisua, joka mahdollisimman hyvin täyttää ohjelman vaatimukset mutta on samalla kokonaistaloudellisesti mahdollisimman edullinen. Helsingin Säästöpankin kilpailussa (1929) tuomaristo ei katsonut voivansa jakaa ehdotuksia paremmuusjärjestykseen rakennustaiteellisin perustein, vaan suositti taloudellisen vertailun määrit-

33 *Åbo Posten* 23.1.1875, 2; *Hufvudstadsbladet* 28.11.1874, 1–2.

34 *Tekniska Föreningens i Finland Förhandlingar* 1.1.1880, 9–13.

35 *Helsingfors Tidningar* 3.10.1862, 2.

36 Kaipiainen & Huotelin 2006, 8–11.

37 *Teknikern* 1.4.1908, 105–113.

Kuva 6. Valtiopäivätalo, kilpailuehdotuksen ulkoperspektiivikuva. Eliel Saarinen, 1908.

tävän lopullisen järjestyksen. Näin kilpailun järjestäjä valitsi edullisimman vaihtoehdon toteutukseen.[38]

Taloustilanteen kannalta 1900-luvun ensimmäistä puoliskoa sävyttivät ensimmäinen maailmansota ja kansalaissota, 1930-luvun kansainvälinen lama ja toinen maailmansota. Suomen talous pääsikin tasaiselle kasvu-uralle vasta 1940-luvun loppupuolella[39], mutta taloudelliset seikat korostuivat kilpailujen arvosteluissa läpi 1950-luvun.[40] Poikkeuksena tässä suhteessa näyttäytyvät kirkkokilpailut, jotka 1950–60-lukujen aikana johtivat rohkeisiin uusiin rakennusmuotoihin ja rakenteisiin. Toinen käännekohta tapahtui 1980-luvun nousukauden aikana arkkitehtuurin kielen vapautuessa 1970-luvun rationaalisesta vaiheesta, jolloin kilpailuehdotuksissakin alkoi esiintyä kustannuksista piittaamatonta suunnittelua. Esimerkiksi Rauman virastotalon kilpailun yhteydessä vuonna 1986 kilpailutuomaristo ilmaisi tästä huolensa.[41] Seuraavilla vuosikymmenillä yksittäisissä merkittävissä kilpailukohteissa kustannuskysymykset eivät välttämättä ole olleet ratkaisevimpia kriteereitä arvostelussa, kuten Nykytaiteen museon kilpailussa vuonna 1993.

38 *Arkkitehti* 2/1930, 28–31.

39 Hjerppe 1988, 39–56.

40 Tämä seikka ei ole kilpailijoiltakaan jäänyt huomaamatta: esimerkiksi Kaija ja Heikki Siren nimesivät Kangasalan Vatialan hautausmaakilpailun 1952 ehdotuksensa nimimerkillä ”Halvalla”.

41 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1986.

Alkuvaiheen kilpailuissa kustannuslaskelmien tekeminen oli kilpailijoiden vastuulla. Kilpailuohjelmissa annettiin yksikkökustannukset rakennusaineille ja työvaiheille, joiden perusteella laskelmat tuli tehdä. 1900-luvun alusta alkaen taloudellisuutta arvioitiin pääosin kuutiotilavuuden perusteella, mikä perustui vuoden 1899 sääntöuudistukseen, jonka mukaan yksityiskohtaisia kustannuslaskelmia tulisi välttää, mutta kilpailijoille tuli ilmoittaa kuutiotilavuuden yksikköhinta laskelmia varten.[42] Kilpailijoiden tuli lisäksi laskelmissaan ottaa huomioon kustannuksia mahdollisesti nostavat seikat, kuten erikoiset rakenteet tai julkisivut.

SAFA:n 5.6.1929 päivätyissä kilpailusäännöissä vastaava kohta on muuttunut niin, että kustannuslaskelmia ei suoranaisesti edellytetä. Jos ne vaaditaan, on annettava tilavuuden laskemistapa sekä normaalihinta kuutioyksikölle. Tämän lisäksi muut kustannuksiin vaikuttavat seikat on tuomariston itsensä huomioitava.[43] Tämän jälkeen kilpailukohtaiset ohjeistukset ovat vaihdelleet, mutta kustannuslaskelmien tekeminen on käytännössä siirtynyt kilpailun toimeksiantajan ja tuomariston tehtäväksi kilpailijoiden sijaan. SAFA:n vuoden 1962 julkaistuissa kilpailusäännöissä todetaan jo, että ”Kustannuslaskelmaa älköön kilpailijoilta vaadittako.”[44]

Tähän käytäntöön siirtymistä on voinut puoltaa jo hyvin varhaiset kokemukset kilpailijoiden tekemien kustannuslaskelmien kyseenalaisesta laadusta[45] ja toisaalta toimeenpanijoiden halusta joka tapauksessa tarkistaa tai teettää kustannusarvio parhaimmiksi katsotuista ehdotuksista ennen lopullisen paremmuusjärjestyksen päättämistä. SAFA:n nykyisetkään säännöt eivät edellytä ehdotuksilta kustannuslaskelmien tekoa tai määrittele vaadittavia dokumentteja, vaan niiden määrä ja laatu vaihtelevat suunnittelutehtävän mukaan.[46] Koulujen suunnittelussa valtion määrittelemät enimmäisneliömäärät ja kustannusraamit ovat ohjanneet kustannustietoisesti myös kilpailujen ohjelmia, samoin asuntosuunnittelukohteiden osalta valtion asuntolainoituksessa noudatettu enimmäislaatutaso. Toki kilpailuvaiheessa laaditut kustannusarviot ovat arvioita, jotka voivat toteutusvaiheessa ylittyä.

Toisena havaintona koko aineistoa koskien nousee esiin liiallisen näyttävyyden ja koristeellisuuden välttely. Tämä liittyy myös ensimmäiseen havaintoon, eli kilpailuperinteen alkaessa Suomen taloudellisen suhdanteen alhoon ja kasvun hitaaseen kehitykseen seuraavina vuosikymmeninä.[47] Toisena vaikuttimena lienee ollut arkkitehtuurivirtauksien muuttuminen 1800-luvun lopulla uusrenessanssista kohti oman kansallisen tyylin etsimistä, 1930-luvun rationalismia ja sotien jälkeistä modernismia.[48]

Toisaalta myös arvokkaiksi ja edustaviksi rakennuksiksi tarkoitetuissa kohteissa on haluttu pitää yksityiskohdat ja koristeellisuus kohtuuden rajoissa, kuten Turun uuden kirkon (1894) ja Pohjoismaiden Yhteispankin kilpailuohjelmissa (1929) huomautetaan. Samoin Kansallisteatterin julkisivukilpailun (1899) voittanut Jarl Eklundin uusrenessanssihenkinen

42 *Teknikern* 15.2.1899, 41–43.

43 *Arkkitehti* 7/1929, 14–15.

44 Suomen Arkkitehtiliitto, Arkkitehtuurikilpailujen säännöt 27.4.1962, 9.

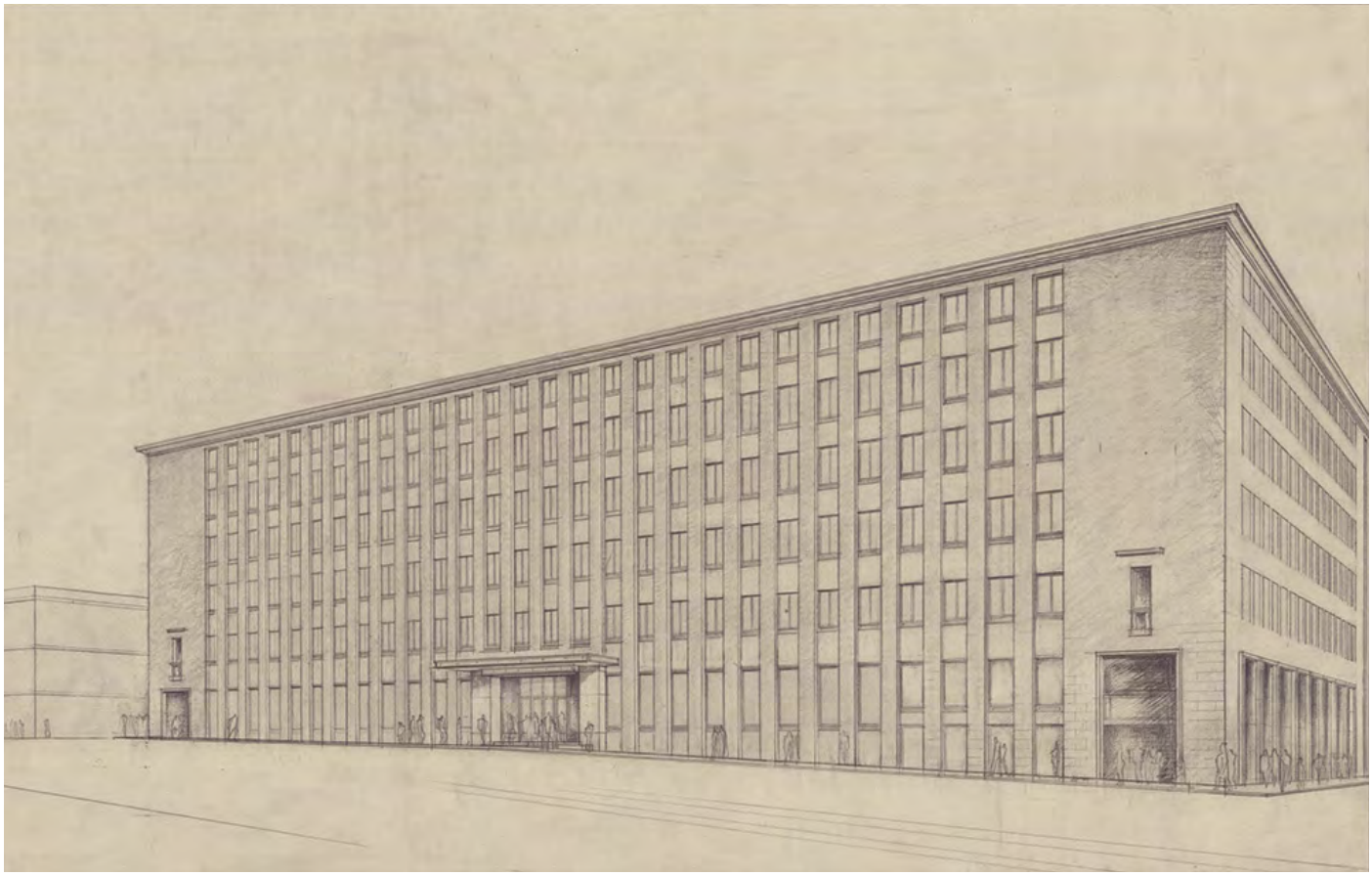
45 *Teknikern* 1.4.1894, 69–71.

46 Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2021: https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2021/11/2021_kilpailusaannot-FI.pdf.

47 Hjerppe 1988, 39–56.

48 Solla 1992, 270.

ehdotus sai väistyä Onni Törnqvistin (myöhemmin Tarjanne) luonnonkivisen toteutuksen tieltä.[49] Alavuden kirkkokilpailua (1912) varten taas paikallinen seurakunta lausui toivomuksensa, että 1000 henkeä vetävästä kirkosta tulisi mahdollisimman yksinkertainen.[50] Joko Louis Sullivanin kuuluisa fraasi ”Form follows function”[51] oli jo alavutelaisillekin tuttu tai taustalla oli suomalainen vaatimattomuus yhdistettynä kustannustietouteen. Pohjoismaiden Yhdyspankin pääkonttorin kilpailuohjelmassa vuodelta 1929 todetaan, että ”rakennuksen pitää ylellisyyttä käyttämättä rakennustaiteellisesti hyvin liittyä ympäristöön”. Yhden poikkeuksen ensimmäisinä kilpailujen vuosikymmeninä tekee Eduskuntatalon suunnittelukilpailu (1924), jonka kilpailuohjelmassa halutaan rakennuksen tyyli ja ulkonäkö ”monumenttaalisen arvokkaaksi ja tarkoitukselleen luonteenomaiseksi”. Samaisessa ohjelmassa todetaan myös, että ”Ehdotukset arvostellaan kiinnittämällä huomiota niiden taiteelliseen arvoon, tarkoituksenmukaisuuteen ja huokeuteen”. Kustannukset ovat siis tässäkin tapauksessa osa kilpailun arvosteluperusteita.

Kuva 7. Pohjoismaiden Yhdyspankin pääkonttori, kilpailuehdotuksen perspektiivikuva. Frosterus & Gripenberg arkkitehtuuritoimisto, 1929. Rakennuksen lopulliset suunnitelmat laati Ole Gripenberg.

49 *Päivälehti* 1.2.1899, 2; *Suomen Teollisuuslehti* 3/1899, 33.

50 *Uusi Suometar* 15.8.1912, 4.

51 Sullivan 1896, 408–409: https://archive.org/details/tallofficebuildi00sull.

Toisen maailmansodan aiheuttamat taloudelliset ja yhteiskunnalliset haasteet omalta osaltaan varmistivat, ettei rakennussuunnitteluun kehittynyt tuhlailevia piirteitä. Sodan jälkeisenä jälleenrakennuksen aikakautena romanttisemmat ja rohkeammat aiheet pääsivät arkkitehtuurissa hiljalleen esiin, mutta jo 1960-luvulla rakentamisen kiivas tahti ja teknistaloudellinen lähestymistapa riisuivat suunnitelmista lähes kaiken koristeellisuuden.[52] Kuvaava esimerkki hillityn tyylin arvostamisesta on palkintolautakunnan toteamus Espoon kulttuurikeskuksen kilpailun (1979) voittaneesta ehdotuksesta: ”Ehdotuksen rikasta muotokieltä tulisi palkintolautakunnan käsityksen mukaan täydentää vaatimattomammalla materiaalivalinnalla kuin kilpailuehdotuksessa on esitetty.”[53] 1980-luvun postmodernistisen kauden aikana tuomaristo toistuvasti toteaa voittavan ehdotuksen osoittavan ratkaisun löytyvän yksinkertaisilla ja konstailemattomilla eleillä mahtipontisuuden tai tarpeettoman ”kikkailun” sijaan. Vuoden 1983 Oy Nokia Ab:n Keilalahden kilpailun kohdalla tuomaristo päätyi asettamaan tavoitteeksi omaleimaisen ja monumentaalisen rakennuksen, joka kuitenkin välttää liiallista teatraalisuutta.[54]

Vuoden 1985 Lapeikkuna pientalossa -ideakilpailu avasi uudenlaisia ajatuksia pientalojen suunnitteluun ja luonnonvalon käyttöön. Tuomaristo kuitenkin tiivistää napakasti suomalaisen estetiikan pöytäkirjan lopussa: ”Vaikeasti määriteltävä suomalaisuus ilmenee parhaissa ehdotuksissa kotoisena vaatimattomuutena ja tarkoituksenmukaisuutena. Yksityiskohtia ja muotoja tärkeämpi on suomalaisessa rakennusperinteessä ilmenevä ihmisen ja ympäristön suhde.”[55] Savolaisen mökin suunnittelukilpailussa (1988) lennokkaat suunnitelmat kokivat karun lopun: ”Suuri joukko kilpailijoista esittää yleispätevän lomamökin sijasta uniikin luomuksen, jollaista ei voi päästää kulumaan kansan käsiin. Arkkitehtuuri joko patinoituu kauniisti tai kuluu rumasti.”[56] Oman mielenkiintoisen kehityskaarensa tyylillisesti muodostavat kirkkokilpailut, joista kerrotaan lisää myöhemmissä luvuissa.

Aineistosta löytyy muutamia lähes ikuisuusprojekteiksi muodostuneita kohteita, kuten Helsingin rautatientorin ympäristön ja Töölönlahden alueen erilaiset kaavakilpailut vuodesta 1924 alkaen, joista ei koskaan ole seurannut kokonaisratkaisua alueen suunnitteluun. Eduskuntatalon suunnittelusta ja sijoittamisesta on käyty kolme kilpailua, lisäksi laajennuksesta (1970) ja lisärakennuksesta (2000) on järjestetty omat kilpailunsa. Helsingin olympiastadion, Temppeliaukion kirkko ja Kajaanin kaupungintalo ovat vaatineet samoin kolme kilpailukierrosta ennen pääsyä toteutusvaiheeseen. Kolmas kerta vaikuttaisi sanovan toden myös Arkkitehtuuri- ja designmuseon rakennushankkeessa, jonka voidaan katsoa alkaneen vaihtuvien näyttelyiden keskuksen kilpailusta (1987), jatkuneen Armi-talo-hankkeena (2001) ja toteutuvan lopulta vuonna 2025 ratkenneen kilpailun[57] myötä.

52 Kummala 2017: https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/koulurakennukset/1960-luku-koulurakentamisen-murroskausi; Manninen 2020: https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/valtion-virastotalot/1960-luvun-virastotalo.

53 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1980.

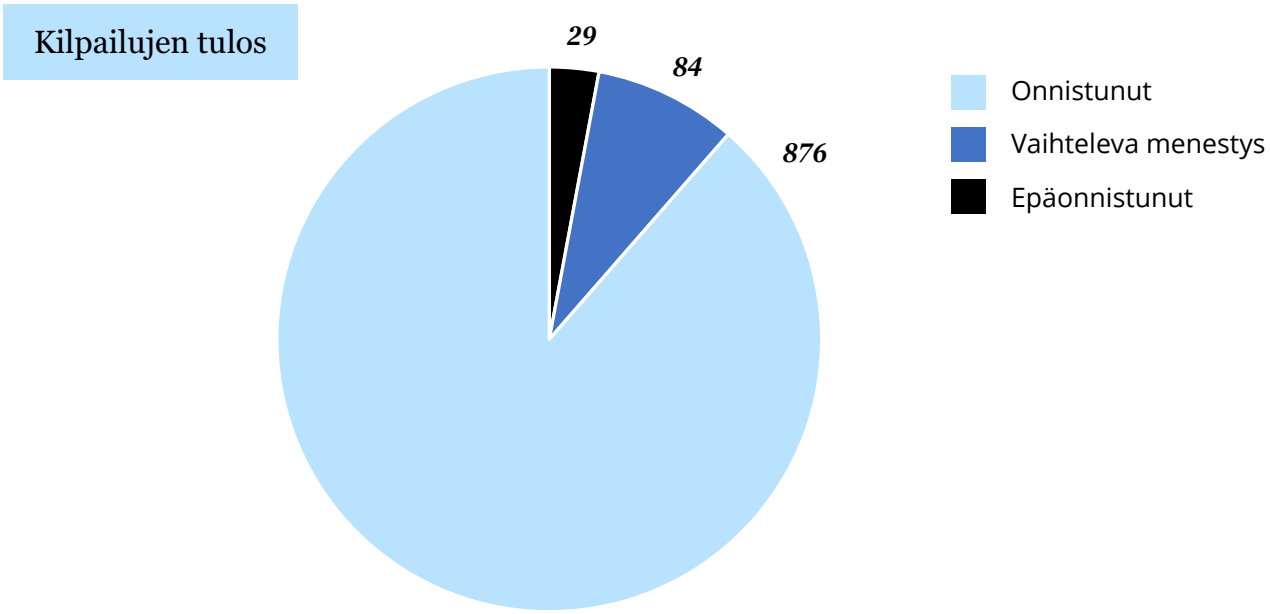
54 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1984.

55 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1986.

56 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1988.

57 Arkkitehtuuri- ja designmuseo 2025: https://2030.admuseo.fi/competition.

Kilpailun tulosta ja rakennuksen toteutusta ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti kilpailusäännöissä sidottu toisiinsa, vaan kilpailun järjestäjällä on mahdollisuus valita toteutukseen muukin kuin voittanut ehdotus. Samoin toteutuksen puuttuminen ei välttämättä kerro mitään itse kilpailun onnistumisesta tai epäonnistumisesta – rakennushankkeen peruuntuminen voi johtua lukuisista kilpailusta riippumattomista syistä. Pöytäkirjojen perusteella ja kilpailuohjelmassa asetettujen tavoitteiden valossa epäonnistuneita kilpailuja on koko aineistossa erittäin vähän. Epäonnistumisen syy on voinut olla myös kilpailun ohjeistuksen epäselvässä laadinnassa tai käytännön järjestelyissä eikä lähetettyjen ehdotusten laadussa itsessään. Kahdessa kilpailussa ehdotuksia saapui vain yksi, joten varsinaista kilpailua ei koskaan tapahtunut (Ateneumin kutsukilpailu, 1875 ja Kajaanin kaupungintalon kilpailu, 1939). Selkeästi epäonnistuneita kilpailuja aineistossa on 29 (2,9 %) ja vaihtelevalla menestyksellä toteutuneita 84 kappaletta (8,5 %).

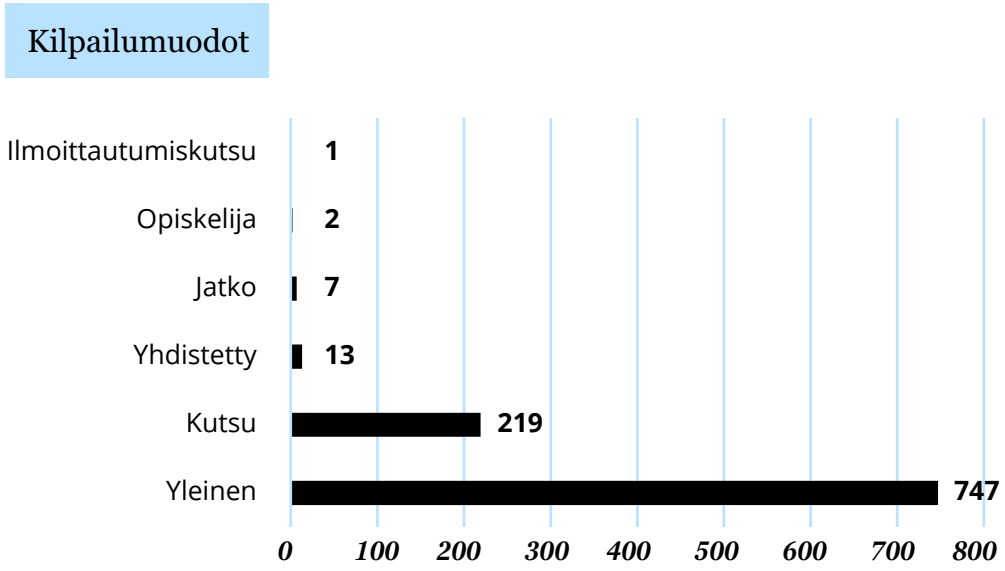

Kuva 8. Aineiston arkkitehtuurikilpailujen onnistuminen pöytäkirjojen perusteella.

Säännöt, kilpailumuodot ja arvosteluperusteet

Säännöt ja kilpailumuodot

Suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen sääntöihin haettiin esimerkkiä ja vaikutteita ulkomailta, kuten Saksasta, jossa oli laadittu jo 1860-luvulla ensimmäiset ohjesäännöt arkkitehtuurikilpailuja varten.[58] Tekniska Föreningen i Finland -järjestön arkkitehtijäsenet perustivat alajaoston nimeltä Arkitektklubben vuonna 1892.[59] Tämän nykyisen Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) edeltäjän ensimmäisissä, kohtuullisen suppeissa säännöissä vuodelta 1893 ei puututa millään tavoin arvostelun sisältöön tai perusteisiin.[60] Kilpailumuotoja säännöissä on kaksi: yleinen ja kutsu. Yleiset kilpailut ovat lähtökohtaisesti kaikille avoimia suunnittelukilpailuja, mutta käytännössä osanottajia on myös rajoitettu pelkästään arkkitehteihin tai rakennusalan ammattilaisiin. Kutsukilpailuihin saa nimensä mukaisesti osallistua ainoastaan kutsutut kilpailijat.

Vuoden 1899 sääntöuudistuksessa[61] esiteltiin lukuisia tarkennuksia ja muutoksia. Kilpailumuotoja oli nyt neljä, joista uusia olivat yhdistetty kilpailu (yleinen kilpailu, mutta lisäksi erikseen kutsutut kilpailijat) ja kaksivaiheinen kilpailu, jonka ensimmäinen osa on yleinen, mutta parhaiten menestyneet ehdotukset kutsutaan jatkokilpailuun. Lisäksi kustannuslaskelmien laatimiseen annetaan ohjeistus, ja korvaukset palkintotuomareille sisällytetään sääntöihin. Edelleenkään itse arvostelun periaatteisiin ei säännöissä kuitenkaan tarkemmin oteta kantaa. Mikäli jokin ehdotus suljetaan pois kilpailusta kilpailuohjelman ohjeita rikkovana, täytyy pöytäkirjaan kirjata tarkasti minkä rikkomuksen takia ehdotus on kilpailusta poistettu. Nämä uudet kilpailumuodot, kuten yhdistetyt kilpailut, olivat jo 1900-luvun alussa käytössä. Niissäkin kilpailtiin edelleen nimimerkein, mutta ehdotuksille saattoi olla erilliset sarjat ja palkinnot, kuten Liittopankin kilpailussa 1926.

58 *Teknikern* 15.12.1892, 260–261.

59 *Teknikern* 1.6.1892, 120.

60 *Suomen Teollisuuslehti* 1.3.1893, 84–85.

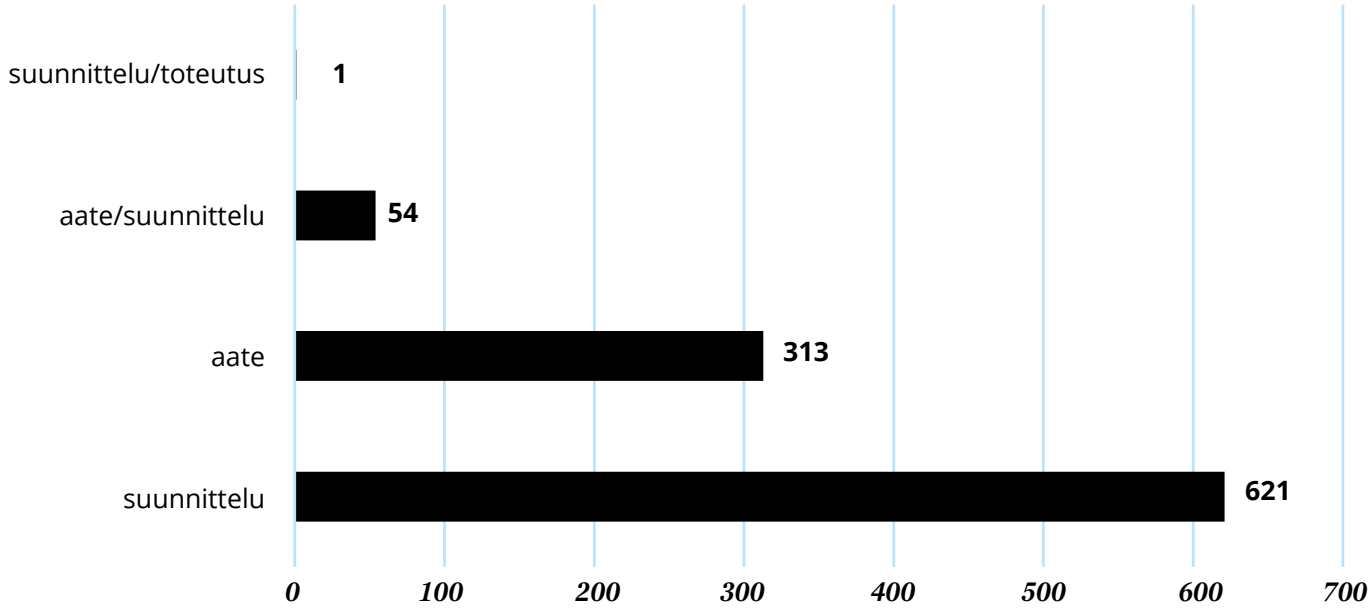
61 *Teknikern* 15.2.1899, 42.

Kuva 9. Erilaisten kilpailumuotojen lukumäärä aineistossa. Yleiset kilpailut ovat kaikille avoimia kilpailuja, kutsukilpailut nimensä mukaisesti vain kutsutuille suunnittelijoille.

Alkuperäisissä säännöissä huomautetaan, että kilpailussa ei kilpailla toteutuksesta, vaan palkinnoista. Toteutukseen voitiin siis valita jokin muukin ehdotus, kuin ensimmäisen palkinnon saanut työ. Vuoden 1929 sääntöuudistuksessa[62] mahdollistetaan lunastetun työn valitseminen työn perustaksi ja mahdollisuus kilpailijoille jättää suunnitelmasta vaihtoehtoisia ehdotuksia. Tätä mahdollisuutta useamman ehdotuksen jättämiseksi on tosin käytetty läpi kilpailujen historian, esimerkiksi vuoden 1876 Suomen Pankin kilpailussa.[63]

Tavoitteena on, että sääntöuudistusten myötä niiden tulkinnanvaraisuus vähenisi ja kilpailujen toteutukset sujuisivat kitkattomammin. Vuoden 1929 sääntöuudistuksen yhteydessä tarkennetaan myös kilpailun luonne joko idea- tai suunnittelukilpailuksi. Ideakilpailussa haetaan nimensä mukaisesti erilaisia ratkaisumahdollisuuksia ja periaatetta suunnittelutehtävän ratkaisemiseksi, kun taas suunnittelukilpailussa on tavoitteena löytää ratkaisu hankkeen jatkosuunnittelun pohjaksi. Ideakilpailuista käytetään nykyään nimitystä aatekilpailu, mutta periaate on sama.

Kilpailun luonne

Kuva 10. Kilpailun luonne. Aatekilpailuissa haetaan erilaisia ideoita tai periaatetta suunnittelutehtävän ratkaisemiseksi ja suunnittelukilpailun tavoitteena on löytää ratkaisu hankkeen jatkosuunnittelun pohjaksi.

Vasta SAFA:n kilpailusäännöissä vuodelta 1962 mainitaan[64], että tuomariston täytyy esittää mahdollisimman selväpiirteinen arvostelu kaikista ehdotuksista ”niillä perusteilla, jotka palkintolautakunta on asettanut”. Esimerkkeinä mainitaan ”yleisote, arkkitehtoninen yleisvaikutelma, pohjien ratkaisu, kehityskelpoisuus, liikenteen järjestely, taloudellisuus jne.”. Yleisenä

62 *Arkkitehti* 7/1929, liitesivut 14–15.

63 Helander 2017: https://www.suomenpankki.fi/globalassets/bof/fi/julkaisut/muut_julkaisut/ludwig_bohnstedt.pdf.

64 Suomen Arkkitehtiliitto, Arkkitehtuurikilpailujen säännöt 27.4.1962.

periaatteena on kiinnittää huomiota ehdotusten ansioihin virheettömyyden sijaan ja vertailun helpottamiseksi ehdotukset tulee jakaa kahteen tai kolmeen luokkaan. Kilpailun sitoviakin määräyksiä rikkova ehdotus voidaan kuitenkin lunastaa ja ehdottaa työn pohjaksi. Lisäksi tarkennetaan, että ”kilpailijat kilpailevat palkinnoista ja, ellei toisin määrätä, myös työn suorittamisesta.”[65]

Vuoden 1972 kilpailusäännöissä[66] muotoilu on seuraavanlainen: ”Palkintolautakunnan tulee antaa kirjallinen lausunto, joka sisältää: yleisarvostelun**,** jossa on ilmoitettu palkintolautakunnan arvosteluperusteet sekä toiminnallisia, teknisiä, taloudellisia, esteettisiä, miljöö- ym. tekijöitä koskevat näkökohdat.” Vastaavasti vuoden 1977 säännöissä[67] on arvosteluperusteiksi annettu ”arkkitehtoniset, toiminnalliset, tekniset, taloudelliset ym. tekijät ja näkökohdat.” Samat pääpiirteet arvosteluperusteille ovat voimassa myös sääntöuudistuksissa vuosilta 1980 sekä 1986 (tarkistettu ja hyväksytty myös 19.5.1994 SAFA:n liittovaltuustossa)[68].

Vuoden 1986 säännöissä vaaditaan, että kilpailuehdotuskohtaisessa arvostelussa mainittaan ehdotusten vahvuuksien lisäksi niiden oleelliset virheet ja puutteet. Lisäksi lunastettavan ehdotuksen kohdalta on poistettu maininta siitä, että työn toteutus olisi mahdollista myöntää myös tällaiselle työlle – toisaalta sitä ei suoraan kielletäkään. Tällä hetkellä voimassa olevissa, vuoden 2021 kilpailusäännöissä viitataan kilpailukohtaisessa kilpailuohjelmassa esitettyihin arvosteluperusteisiin.[69] 2000-luvun puolella kilpailuohjelmissa onkin ilmoitettu arvosteluperusteet kunkin kilpailun kohdalla varsin selkeästi ja kerrottu mihin seikkoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Ehdotusten vertailu ja pisteytys toteutetaan systemaattisesti taulukointia apuna käyttäen. Kilpailuohjelmissa mainittujen arvosteluperusteiden painopisteet eivät kuitenkaan heijastu pöytäkirjojen kirjauksiin yksiselitteisesti, vaan joissain tapauksissa jopa erityiseen asemaan kilpailuohjelmissa nostetut teemat ohitetaan pöytäkirjoissa käytännössä kokonaan.[70]

Yleisten kilpailujen osalta jo ensimmäiset säännöt ovat antaneet mahdollisuuden kaikille Suomen kansalaisille osallistua kilpailuun; tosin joissain kilpailujulistuksissa ja -ohjelmissa on kuitenkin kutsuttu vain arkkitehdit tai ”herrat arkkitehdit” kisaamaan. Viimeaikaisissa yleisissä kilpailuissa on vaadittu, että työryhmässä on vähintään yksi henkilö, jolla on ”oikeus harjoittaa arkkitehdin ammattia siinä maassa, jossa tutkinto on suoritettu tai jossa harjoittaa ammattia”.[71] Suomessa arkkitehdin ammattipätevyys edellyttää arkkiteh-

65 Tälle tarkennukselle on saattanut toimia kimmokkeena Jyväskylän hallinnollisen keskuksen kilpailu (1961), jonka toteutus annettiin kilpailun ulkopuolelta Alvar Aallolle. Kilpailun voittajat Timo ja Tuomo Suomalainen kirjelmöivät asiasta Suomen Arkkitehtiliitolle, mutta liitto totesi menettelyn olleen mahdollinen, sillä kilpailuohjelmassa ei ollut mainittu kilpailun tuloksen sitovan juridisesti kilpailun järjestäjää, eli Jyväskylän kaupunkia. Ks. Timo ja Tuomo Suomalaisen kirje Arkkitehtiliitolle 11.6.1964 ja Arkkitehtiliiton vastine 20.10.1964.

66 Suomen Arkkitehtiliitto, Suomen Arkkitehtiliiton kilpailusäännöt 1972.

67 Suomen Arkkitehtiliitto, Suomen Arkkitehtiliiton kilpailusäännöt 15.12.1977.

68 Suomen Arkkitehtiliitto, Arkkitehtuurikilpailusäännöt 21.2.1980; 9.1.1986; 19.5.1994.

69 Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2021: https://www.safa.fi/wp-content/uploads/202111/2021_kilpailusaannot-FI.pdf.

70 Kentala 2024, 26–28. https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/33635a2b-7ab3-4a9b-8b0d-c76243f05c5a/content.

71 Ks. esim. Kuopionlahden yleinen kaksivaiheinen arkkitehtuurikilpailu (2016), Helsingin keskustakirjaston arkkitehtuurikilpailu (2012) ja Arkkitehtuuri- ja Designmuseon arkkitehtuurikilpailu (2024).

din tutkintoa, mutta ammatinharjoittaminen ei.[72] Näin kuka tahansa Suomen kansalainen voi osallistua SAFA:n säännöillä järjestettäviin yleisiin arkkitehtuurikilpailuihin, mutta ulkomaisten osallistujien täytyy noudattaa oman maansa säädöksiä ammatillisen pätevyyden osalta.

Laajassa kuvassa tarkasteltuna kilpailut ovat olleet pöytäkirjojen valossa erinomainen tapa tutustua uuteen ongelmaan tai rakennustyyppiin, kuten Laihian nuorisoseuratalon kilpailu (1914)[73], Lamellitalon kilpailu (1932), Oulun vajaamielisten laitos (1965), Maatilan talouskeskuksen aatekilpailu (1968)[74] ja Viikin ekologinen asuinalue (1995)[75] osoittavat. Aate- ja ideakilpailut kilpailumuotona vastaavat hyvin tämän kaltaisiin tavoitteisiin.

Kutsukilpailuja taas on sovellettu tutumpiin rakennustyyppeihin ja selkeämmin toteutuksesta kilpailemiseen. 1950-luvulta alkaen kutsukilpailuja käytettiin suhteellisesti paljon enemmän verrattuna edellisiin vuosikymmeniin esimerkiksi koulujen sekä pankki- ja liikerakennusten kilpailuissa. Kutsukilpailun etuna on rajatumpi määrä ehdotuksia kokeneilta tekijöiltä. Joissain tapauksissa tosin kilpailun järjestämisen kustannuksilla on ollut osasyynsä kilpailumuodon valitsemiseen, kuten Tornion asemakaavakilpailu (1962)[76] osoittaa. Kotkan seurakuntatalon kilpailu (1965)[77] ja Perniön kansalaiskoulun kilpailu (1963)[78] taas muutettiin yleisiksi kilpailuiksi järjestäjän todettua kustannusten olevan samaa luokkaa kutsukilpailuun verrattuna.

Ajoittain kutsukilpailujen suppea osanottajajoukko on tuottanut hyvin rajallisen määrän erilaisia vaihtoehtoja, eikä suunnittelutehtävän ongelmiin ole saatu toivottua valaistusta. Esimerkiksi Kemin keskustan asemakaavakilpailu (1962) herätti paljon keskustelua, ja avoimen kilpailun tuottamaa vaihtoehtojen kirjoa jäätiin kaipaamaan.[79] Pieksämäen seurakunnan työkeskuksen ja kaupungin hallintorakennusten kilpailussa (1962) tuomaristo totesi taas yleisen kilpailun olleen kutsukilpailua parempi vaihtoehto tämänkaltaisen aate- ja suunnittelukilpailun osalta. Yleisten kilpailujen etu onkin laaja joukko ratkaisuehdotuksia ja arkkitehtien näkökulmasta taas mahdollisimman monelle mahdollisuus osallistua kilpailuun – ennen kaikkea opiskelijoille. Onnistunut esimerkki yleiseen kilpailuun päätymisestä kutsukilpailun sijaan on Rakennus Oy:n elementtirakenteisten kerrostalojen suunnittelukilpailu vuodelta 1968, jossa tuomaristo on iloisesti yllättynyt arkkitehtien osallistumisesta ja erilaisten vaihtoehtojen löytämisestä näinkin rajattuun tehtävänantoon.[80]

Kilpailujen perusmuodot ja säännöt ovat pysyneet hyvin samankaltaisina viimeiset vuosikymmenet. SAFA:lla on edelleen käytössään yleinen ja kutsukilpailu päämuotoinaan, jotka voidaan yhdistää tai joista voidaan toteuttaa myös kaksivaiheiset tai suppeat versiot

72 Selroos 2025. https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2025/02/Vastavalmistuneiden_webinaari_10022025.pdf.

73 *Rakennustaito* 6–7/1914, 87–93.

74 *Arkkitehtuurikilpailuja* 12/1968.

75 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1996.

76 Tornion kaupunginhallituksen pöytäkirja 5.6.1961, 4–8.

77 Veijo Martikaisen kirje kilpailutoimikunnan sihteeri Heikki Tegelmannille 10.8.1964.

78 SAFA:n asiamies Kai Palmqvistin kirje Perniön kunnanjohtaja Kaarlo Saariluomalle 8.1.1963.

79 *Suomen Sosiaalidemokraatti* 15.12.1962, 4.

80 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1969, 2.

(lyhyempi kilpailuaika ja karsittu dokumenttien määrä), mutta uutuuksina rinnalle ovat tulleet myös muunkaltaiset hankintamenettelyt, kuten tontinluovutuskilpailut. Myös uuden Arkkitehtuuri- ja designmuseon kilpailussa 2024–2025 kokeiltiin uudenlaista menettelyä sidosryhmien osallistamisessa ja kilpailuehdotusten jatkokehittelyssä.[81] Jatkuvasta kehityksestä ja ajanmukaistamisesta huolimatta suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen säännöt voidaan kiteyttää kahteen pääperiaatteeseen: anonymiteetti ja reilu peli.[82]

Arvosteluperusteet

Suurimmat erot 150 vuoden takaisissa kilpailuohjelmissa ja pöytäkirjoissa verrattuna nykyaikaisiin kirjauksiin ovat niiden laajuudessa ja yksityiskohtaisuudessa. Lyhimmillään kilpailuohjelma on saattanut mahtua yhdelle A4-arkille, ja liitteisiin on sisältynyt lähinnä maastokartta tai asemapiirustus. Nykyään yhtä rakennusta koskeva suunnittelukilpailu sisältää kymmeniä sivuja taustoitusta, tehtävänannon kuvailua, arvosteluperusteita, suunnitteluohjeita sekä liitteitä. Nykyiset pöytäkirjat ohittavat alimpaan luokkaan sijoitetut ehdotukset hyvin suppealla palautteella, mutta yleisarvostelu ja palkintoluokan arvostelut voivat olla kymmeniä sivuja pitkiä.

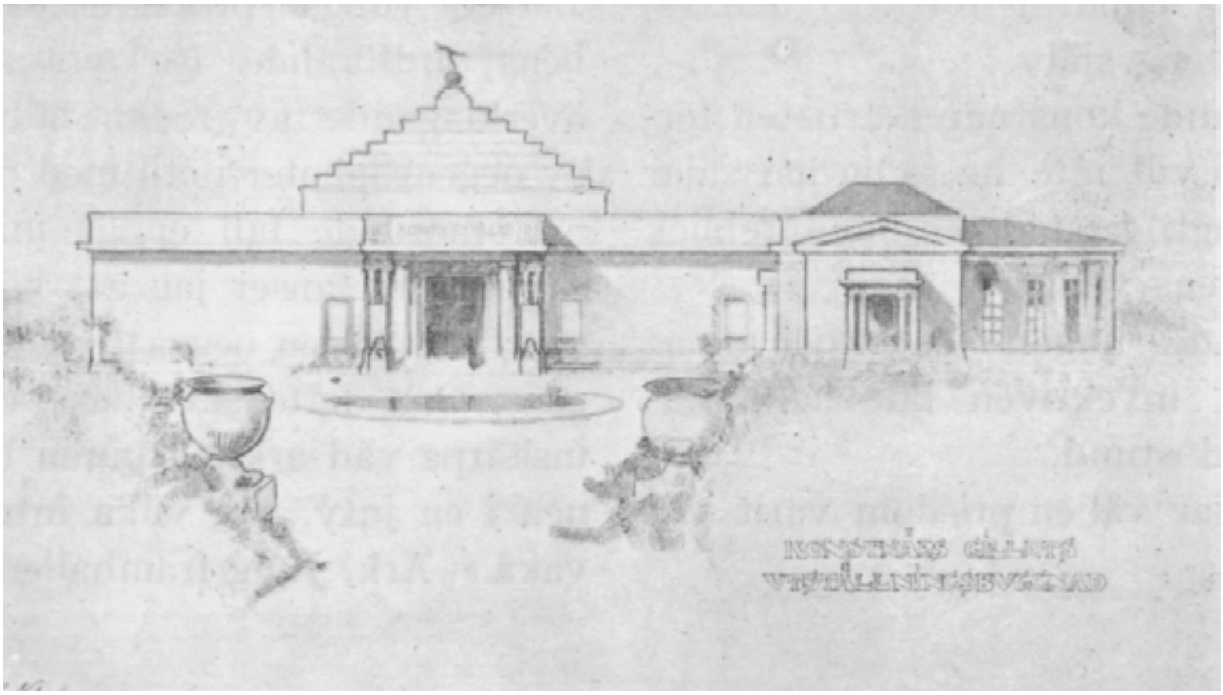
Kilpailuohjelmien ja arvostelupöytäkirjojen laajuudessa on suuria vaihteluita eri kilpailujen välillä, eikä aikakausi ole tässä ainoa määrittävä tekijä. Selkeä muutos tapahtuu 1930–40-lukujen aikana, jolloin kilpailujen arvosteluperusteita avataan pöytäkirjoissa avoimuuden nimissä, sekä 1960-luvulta alkaen, jolloin systemaattisuus arvosteluissa nousee läpileikkaavaksi teemaksi, ja arvosteluperusteita pyritään muokkaamaan ehdotusten keskinäisten vertailujen helpottamiseksi. Tietotekniikan yleistyminen osaltaan mahdollisti tämänkaltaisen systemaattisen arvioinnin kehityksen.

Arvosteluperusteiden osalta on mielenkiintoista huomata, miten 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen yksittäisiä toiminnallisia tai teknisiä puutteita huomioivista pöytäkirjoista painotus siirtyy hiljalleen kohti kokonaisvaltaisen arkkitehtonisen otteen ja konseptin painottamista. Alkuvuosikymmenien pöytäkirjoissa kiinnitetään erityistä huomiota valaistukseen (varsinkin luonnonvaloon) sekä taloudellisuuteen ja rakennusmääräysten tarkkaan noudattamiseen, joista poikkeaminen johti ehdotuksen suoraan hylkäämiseen. Myös termi ”epäkypsä” on oikeuttanut ehdotuksen suoran hylkäämisen läpi kilpailuhistorian, vaikka tämän kriteerin sisältöä ole erityisemmin kilpailukohtaisissa pöytäkirjoissa avattu. Oletettavaa on, että tällaiset ehdotukset ovat olleet niin karkeasti toteutettuja ja suunnitelmina niin keskeneräisiä, ettei tarkempaa erittelyä niiden vajavaisuudesta ole ollut tarpeen tehdä.[83] Tällaisia ehdotuksia ei koskaan ole myöskään tallennettu mihinkään arkistoon, sillä palkitsemattomat ja lunastamattomat ehdotukset eivät ole päätyneet kilpailun järjestäjän omaisuudeksi, eikä niiden nimikuoria ole avattu.

81 Arkkitehtuuri- ja Designmuseo 2025: https://2030.admuseo.fi/competition/.

82 Kirjoittajan keskustelu SAFA:n kilpailuasiantuntija Kirsti Rantasen kanssa 25.3.2026 SAFA:n kilpailujen ohjausryhmän kokouksessa.

83 Epäkypsyyttä on ilmentänyt esimerkiksi Tampereen Kaupin luonnonpuiston kilpailussa (1954) ehdotus kolmikulmaisesta raviradasta, jonka soveltuvuutta raviurheiluun tuomaristo vahvasti epäili.

Kuva 11. Helsingin Taidehalli, voittaneen kilpailuehdotuksen perspektiivikuva. Jarl Eklund, 1917.

Kilpailuehdotusten poikkeamiset kilpailuohjelmassa mainituista rajoista eivät ole aina estäneet palkitsemista, kuten jo vuoden 1898 kilpailussa Pariisin maailmannäyttelyn Suomen paviljongin osalta tapahtui. Tämän kilpailun jälkipyykkinä sääntöjä haluttiinkin tarkentaa, jotta vastaisuudessa tulkinnanvaraisuus vähenisi.[84] Samoin kävi arkkitehtikuntaa kuohuttaneessa Helsingin Taidehallin kilpailussa vuonna 1917.[85] Tuomaristolla on kuitenkin ollut mahdollisuus palkitsemisen sijaan lunastaa ehdotuksia, joita ei ohjelmaan nähden virheellisenä ole voitu palkita ja myös suositella niitä toteutukseen. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin suhteellisen harvinaisia.[86]

Myös arvostelun sävy on herättänyt keskustelua, ja esimerkiksi vuonna 1910 Wäinö Palmqvist huomautti Arkitekten-lehdessä asianmukaisen ja positiivisen kritiikin täydellisestä puutteesta samana vuonna järjestetyn Tampereen teatteritalon kilpailun arvostelupöytäkirjassa.[87] 1920-luvulla pöytäkirjojen sävy onkin paikoitellen positiivisempi ja moniulotteisempi. Tämä koskee varsinkin suurta huomiota saaneita kilpailuita, kuten Eduskuntatalon[88] ja Töölön alueen asemakaavan[89] kilpailuita.

Edellä mainittu asteittainen muutos arvosteluperusteissa yksityiskohtien tarkastelusta kokonaisuuden arviointiin heijastui lopulta myös kilpailusääntöjen kirjauksiin. Yhtenä merkittävänä ajurina tälle muutokselle voi pitää Hilding Ekelundin ulostuloa *Arkkitehti*-lehden numerossa kolme vuodelta 1930.[90] Keskustelu kilpailujen arvosteluperusteista

84 *Teknikern* 1.11.1898, 203–204.

85 *Arkitekten* 9/1917, 131–138, 140–141.

86 Esimerkiksi seuraavat kilpailut: Atlas-pankki (1927), Tampereen asemarakennuksen julkisivu (1933), Kotkan Hovisaaren asemakaava (1946), Seinäjoen liikennekeskus (1949), Seinäjoen kirkko (1951), Teekkarikylän kappeli (1953), Lauttasaaren seurakunnallinen työkeskus (1954) ja Malmin kirkko (1967).

87 *Arkitekten* 5/1910, 89.

88 *Arkkitehti* 7/1923, 86–98.

89 *Arkkitehti* 2/1925, 15–42.

90 Pertti Solla 1992, 272.

kävikin kuumana seuraavina vuosina *Arkkitehti*-lehden sivuilla. Vuoden 1931 Kotkan kaupungintalon kilpailun jälkeen lehti julkaisi kilpailun pöytäkirjan otteiden lisäksi tuomariston arkkitehtijäsenten selostukset käyttämistään arvosteluperiaatteista, jotka toimitus oli erikseen pyytänyt keskustelun avartamiseksi.[91] Tämän lisäksi toimitus teki vertailun osasta kilpailun ehdotuksista piirtämällä niiden pohjaratkaisut luonnosmaisesti täsmälleen samalla tyylillä, jotta niiden vertailu olisi mahdollisimman tasapuolista ”kilpailubluffin” välttämiseksi.

Arkkitehtikunta siis kaipasi selkeämpää linjaa epäjohdonmukaiseen arvosteluun, jonka osasyylliseksi esitettiin kilpailuohjelmien heikkoa laadintaa.[92] Muutosta näkyi jo vuoden 1931 joulukuussa, kun Turun Martinkirkon kutsukilpailussa tuomaristo laati pöytäkirjaan pistetaulukon, jossa arvostelun eri osa-alueet käytiin läpi. Vastaavasti Stadionin toisessa kilpailussa vuonna 1933 kilpailuohjelmaan oli lisätty lista kirjallisuudesta, jonka tavoite oli antaa kilpailijoille lisävalaistusta koskien urheilupaikkojen suunnittelua. Pitkin vuosikymmentä pöytäkirjojen analyyttisyys kasvaa, ja tyypilliseksi piirteeksi tulee listata pöytäkirjaan arvostelun perusteena olevat näkökulmat ehdotuskohtaisen arvostelun lisäksi. Samoin ehdotusten kehityskelpoisuutta aletaan pitää yhtenä kriteerinä arvioinnissa, kuten Lahden kirkon kilpailun tapauksessa vuonna 1936, jossa erityisen kehityskelpoinen ehdotus lunastettiin ja myös ehdotettiin toteutettavaksi ensimmäisen palkinnonsaajan sijaan.

1940-luvulle tultaessa pöytäkirjojen muoto vakiintui kaksiosaiseksi, eli ehdotuskohtaiseen arvosteluun sekä yleiseen arvosteluosioon, jossa lautakunta avaa työskentelynsä periaatteita ja kuvailee koko kilpailun satoa. Lisäksi *Arkkitehti*-lehti alkoi julkaista kilpailutulosten esittelyn yhteydessä ulkopuolisen arkkitehdin arvion kilpailusta, jotta kilpailukulttuuriin saataisiin objektiivisempia näkökulmia.[93]

Samoihin aikoihin arvostelussa tapahtui muutos sallivampaan suuntaan, ja kilpailuohjelman sitoviakin rajauksia rikkovat ehdotukset haluttiin pitää arvosteluissa mukana, jos ne olivat kokonaisuuden muuttumatta korjattavissa tai niissä esiintyi muita merkittäviä ansioita.[94] Tämä muutos avasi myös merkittävän vaihtoehtoisen ajattelun väylän suhteessa kilpailuohjelmiin: kilpailun tulos voikin olla uudenlainen näkemys kilpailun tavoitteista tai suorastaan kritiikki niitä kohtaan, eikä vain ratkaisuehdotus ennalta asetettuun ongelmaan.[95] Tällä tavoin luovuudelle ja innovatiivisuudelle annettiin merkittävästi enemmän tilaa nousta esiin, ja arvostelun painopiste siirtyi kohti kokonaisratkaisun toimivuutta.[96] Turun yliopiston kirjaston kilpailun ohjelma vuodelta 1946 muotoiltiin jopa niin, että haluttiin kertoa *mitä* rakennukseen tarvitaan ja *millä tavalla* siellä työskennellään, mutta

91 *Arkkitehti* 10/1931, 160–168.

92 *Arkkitehti* 2/1929, 27; *Arkkitehti* 3/1929, 41–42; *Arkkitehti* 5/1929, 5; *Arkkitehti* 11/1929, 183; *Arkkitehti* 3/1930, 44–46.

93 *Arkkitehti* 1–2/1946, 17.

94 Esimerkiksi Meritullinkadun seurakuntatalon kilpailu (1941: *Arkkitehti* 5–6/1944, 45–51), Vaasan seurakuntatalon kilpailu (1941) ja Meilahden kirkon kilpailu (1944), jossa ehdotuksista puuttui kuutiolaskelma tai joitain huoneita (*Arkkitehti* 5–6/1945, 62–68), sekä Kotkan Hovisaaren asemakaavakilpailu (1946).

95 Esimerkiksi Urjalan sankarihauta-alueen kilpailu (1943: *Arkkitehti* 9–10/1943, 115–117), Munkkiniemen sankarihautakilpailu (1945) ja Puistolan hautausmaa-alueen järjestelykilpailu (1946).

96 Esimerkiksi Sakkolan kirkon kilpailu (1943), Lohjan seurakuntatalon kilpailu (1948: *Arkkitehti* 5/1949, 85–88) ja erityisesti Eteläranta 10:n kilpailu (1949: *Arkkitehti* 3/1949, 41–60).

melkein poikkeuksetta lähteneet siitä, että tässä kelpaa ainoastaan jäykkä viimeisimmän kansainvälisen muotisuunnan mukainen hyötyarkkitehtuuri ja että kysymyksessä on sovelluttaa äärimmäiseen asti tämän suunnan opinkappaleita ja muotokieltä — vaakasuorat nauhaikkunat, niin paljon kuin mahdollista irrallisia portaita ja luonnollisesti tasaiset katot ilman kattolistaa. — „Kilpailubluffi" kukoistaa jälleen reippaasti. Milloin pääsemme niin pitkälle, että täysin yhtenäinen ja vahvistettu suoritustapa — miksei myöskin koko — tekee mahdolliseksi täysin oikeudenmukaisesti verrata eri ehdotuksia. Eräissä ulkomaalaisissa, esim. englantilaisissa, kilpailuissa piirustukset ovat hyvin yhtenäisiä tässä suhteessa.

Mutta palataksemme ehdotuksiin niin rakennuksen sijoittelu on aiheuttanut vaikeuksia. On useita erilaisia ryhmittelytyyppejä. Mitään itsestään selvää akselia ei käynyt ilmi ohjelmasta ja siinä esitettyä toivomusta, että pientä puistoa mikäli mahdollista olisi säästettävä, kilpailijat tulkitsevat sangen eri lailla. Epätasainen maasto tekee mahdolliseksi keskenään melko erilaatuisten rakennusosien tehokkaan ryhmityksen ja tätä onkin usea kilpailija hyvin taitavasti käyttänyt hyväkseen, mutta se johtaa myös usein rikkinäiseen ja kalliiseen pohjaratkaisuun ja rakennuksen monumenttaalisen vaikutuksen vähentymiseen. Yleensä tuntuu kuin kustannusnäkökohta ei erikoisemmin olisi vaikuttanut palkintoarvostelussa.

Palkintolautakunnan päätös on tälläkin kertaa antanut aihetta melko suureen hämmästykseen ja keskusteluun. Mutta kun palkintotuomarit itse tässä numerossa selostavat asenteestaan eri ehdotuksiin ja pöytäkirjasta käy myös ilmi, että heidän keskuudessaan on ollut erimielisyyttä, haluan siirtyä nyt lyhyesti tarkastamaan eri ehdotuksia.

Aivan varmasti voidaan myöntää palkintolautakunnan olleen oikeassa, ettei mikään suurinpiirtein huolellisesti tutkituista ehdotuksista kohoa siinä määrässä toisten yläpuolelle, että olisi ollut välttämätöntä jakaa ensimmäistä palkintoa sitä seuraavine oikeuksineen laatia työpiirustukset. Toimenpide, johon ryhdyttiin jakamalla kaksi yhdenarvoista toista palkintoa ehdotuksille Valokuva asemakaavasta ja Piirretty suuri sininen ympyrä, oli tuloksena kompromissistä.

Ehdotus *Valokuva asemakaavasta*, arkkitehdit A. Hytönen ja R. V. Luukkonen, on viettelevän kauniisti piirretty — arkkitehtikunnalle tulee raskaan kalliiksi, jos tällainen huippuhuolellinen tarkkuuspiirustustekniikka, niinkuin nyt näyttää, yhä enemmän ja enemmän voittaa alaa kilpailupiirustuksiemme laadinnassa — ja on otteeltaan selvä ja monumenttaalinen. Kuutio on kuitenkin melko suuri ja monet matalat asuntosiivet ovat epätaloudellisia. Mutta edelleen kehittämällä voidaan aivan varmasti saada helposti rakennettavaksi sopiva ehdotus.

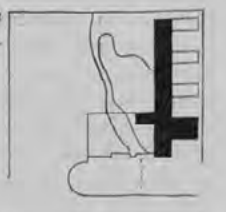
Toisen toisella palkinnolla palkitun ehdotuksen, *Piirretty suuri sininen ympyrä*, arkk. E. Huttunen, osaksi tullut korkea sijoitus on sitävastoin melko käsittämätön. Ainoastaan vähäisenä lohdutuksena on palkintolautakunnan yhden ammattimiehen samanlainen mielipide. Pohja on tarkoituksettomasti hajanainen ja päärakennuksen pyöristetyltä muodolta puuttuu loogillinen vastaavaisuus pohjassa. Tämäkään ei ole vailla melkein irtonaista pyöreätä funkisporrasta.

Arkk. Y. Lindegrénin ehdotus, *10 pennin leimamerkki*, joka on saanut kolmannen palkinnon, on esimerkki melko hajotetusta pohjaratkaisusta, jossa rakennukset ulottuvat torille pitkälle ulkopuolelle tontinrajojen, jota sellaisenaan, kun mitään tilanpuutetta ei ollut, olisi pitänyt välttää ja josta syystä ankarampi palkintolautakunta olisi voinut sulkea ehdotuksen kilpailusta. Ehdotus on yleensä muotoiltu varmalla arkkitehtoonisella tunteella ja maulla.

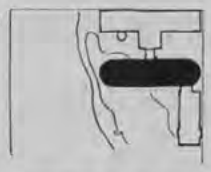
Ihmeellistä kyllä on useita ehdotuksia, jotka käyttävät ympärirakennettuja pihoja, vieläpä monia pieniä valopihoja. Tällä vapaalla paikalla tuntuvat sellaiset ratkaisut luonnottomilta, jos kohta liikenteet rakennuksessa muodostuvatkin hyviksi ja saadaan voimakas keskitys. Useimmat kilpailijat ovat pitäneet parempana yksipuolista käytäväjärjestelmää, mutta kuitenkin voidaan asettaa kyseelliseksi, eikö jossain määrin olisi voitu tällaisessa hyötytehtävässä käyttää kaksipuolista käytäväjärjestelmää joka on paljon taloudellisempi ja yhteenkuuluvien huoneistojen keskittämiseen käytännöllisempi. Ympärirakennettujen pihojen luokkaan kuuluvat molemmat lunastetut ehdotukset *Kaksi piirrettyä ympyrää*, arkkitehdit T. Löyskä ja T. Paatela, sekä *Torre*, arkkitehdit A. Helander ja G. Jägerroos. Ensinmainittu ehdotus on kaunis symmetrinen pohjaratkaisu kaksine ympärirakennettuine pihoineen. Paikka tuskin kuitenkaan perustelee ratkaisua. Jälkimmäinen ehdotus on äärimmäisen tilavasti suunniteltu — kuutio on 52,580 m³ (edellisessä ehdotuksessa 31,500 m³) — ja kuutiomainen rakennus harkko sulkee sisäänsä ahtaan valopihan. Yleensä ehdotuksen lunastusta perustelevia arkkitehtoonisia ansioita on sivullisen vaikea löytää.

Palkitsemattomien ehdotusten joukossa on useita mielenkiintoisia ratkaisuja,

Valokuva asemakaavasta.

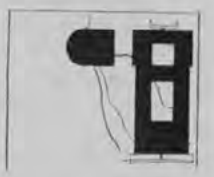
Isoväritön ympyrä sinisellä reunaviivalla.

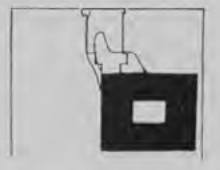
10 pennin leimamerkki.

Kaksi piirrettyä ympyrää.

„Torre".

„Ruotsinsalmi".

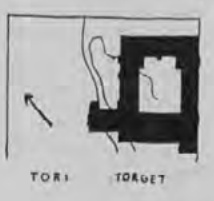
„Ko-Ka".

„Fort Kotka".

„Örre".

167

Kuva 12. *Arkkitehti*-lehden toimituksen tekemä vertailu Kotkan kaupungintalon kilpailun ehdotusten pohjaratkaisuista. *Arkkitehti* 10/1931, 167.

ei ohjeistaa *miten* eri ongelmat tulisi ratkaista esimerkiksi yksityiskohtaisen huoneohjelman muodossa.

1950-luvun aikana kilpailujen pöytäkirjoihin vakiintui synteesi edellä mainituista näkökulmista, eli ajatus tarkastella ehdotuksia kokonaisratkaisuina, eikä antaa liian suurta painoarvoa yksittäisille virheille tai epäkohdille. 1960-luvulle tultaessa jo itse kilpailuohjelmissa annetaan suurempia vapauksia suunnittelijoille esimerkiksi kilpailualueen rajojen ja eri tilojen pinta-alojen suhteen.[97] Vuoden 1956 Brysselin maailmannäyttelyn paviljongin kilpailun pöytäkirjassa palkintolautakunta jopa harmittelee, että tekijät ovat ottaneet kilpailuohjelman liian kirjaimellisesti oman kokonaisnäkemyksen luomisen sijaan.

Kilpailujen käytänteisiin kehitetttin 1940-luvulla myös muita konkreettisia toimia. Aulis Blomstedt ehdotti kilpailujärjestelmän edelleen parantamisen ratkaisuksi erillisen kilpailusihteerin toimea.[98] Sihteeri vastaisi kilpailun järjestämisen muodollisuuksista ja vastaisi aineiston laadusta ja tarkoituksenmukaisuudesta sujuvan kilpailun aikaansaamiseksi. Asia eteni kokeiluun asti vuonna 1947, ja ensimmäiseksi kilpailukohtaiseksi sihteeriksi valittiin Olli Saijonmaa Opetusministeriön nuorisotalokilpailun yhteydessä.[99] Samana vuonna pohdittiin myös kilpailujen avaamista ulkomaisille arkkitehdeille[100], ja pitkästä aikaa ensimmäinen kansainvälinen kilpailu Suomessa oli vuonna 1952 järjestetty Ruissalon asemakaavakilpailu.

Kilpailujen tuloksista on herännyt keskustelua läpi kilpailuhistorian, alkuvaiheessa päivälehdistössä[101] ja myöhemmin ammattilaisten lehdissä[102]. Osa ehdotusten arvosteltavista ominaisuuksista liittyy kilpailuohjelmien selkeisiin rajauksiin tai ehtoihin, kuten mitoituksiin ja sitoviin määräyksiin, jotka voidaan selkeämmin arvostella yhtenäisin perustein. Myös rakennusten toiminnallisuutta ja käytännöllisyyttä koskevat seikat voidaan arvioida yleensä luotettavasti kilpailuohjelman tavoitteiden ja suunnittelukohteen funktion pohjalta. Näiden ulkopuolelle jää kuitenkin paljon arkkitehtonisia piirteitä, joiden arvostelu perustuu suunnittelun ammattilaisten ja sidosryhmien perusteltuihin mielipiteisiin ja näkemyksiin tai kilpailuehdotusten keskinäiseen vertailuun absoluuttisen vertailukohdan sijaan. Tulkinnalle jää aina oma tilansa.

97 Esimerkiksi Oulun monumenttaalikeskuksen kilpailu (1962), Oulun ylioppilaskylän ja Raksilan urheilupuiston kilpailu (1963), Lappeenrannan keskustakilpailu (1963), Lahden keskusta-alueiden asemakaavakilpailu (1963) ja Föreningscentrum i Gamlakarleby -kilpailu (1964).

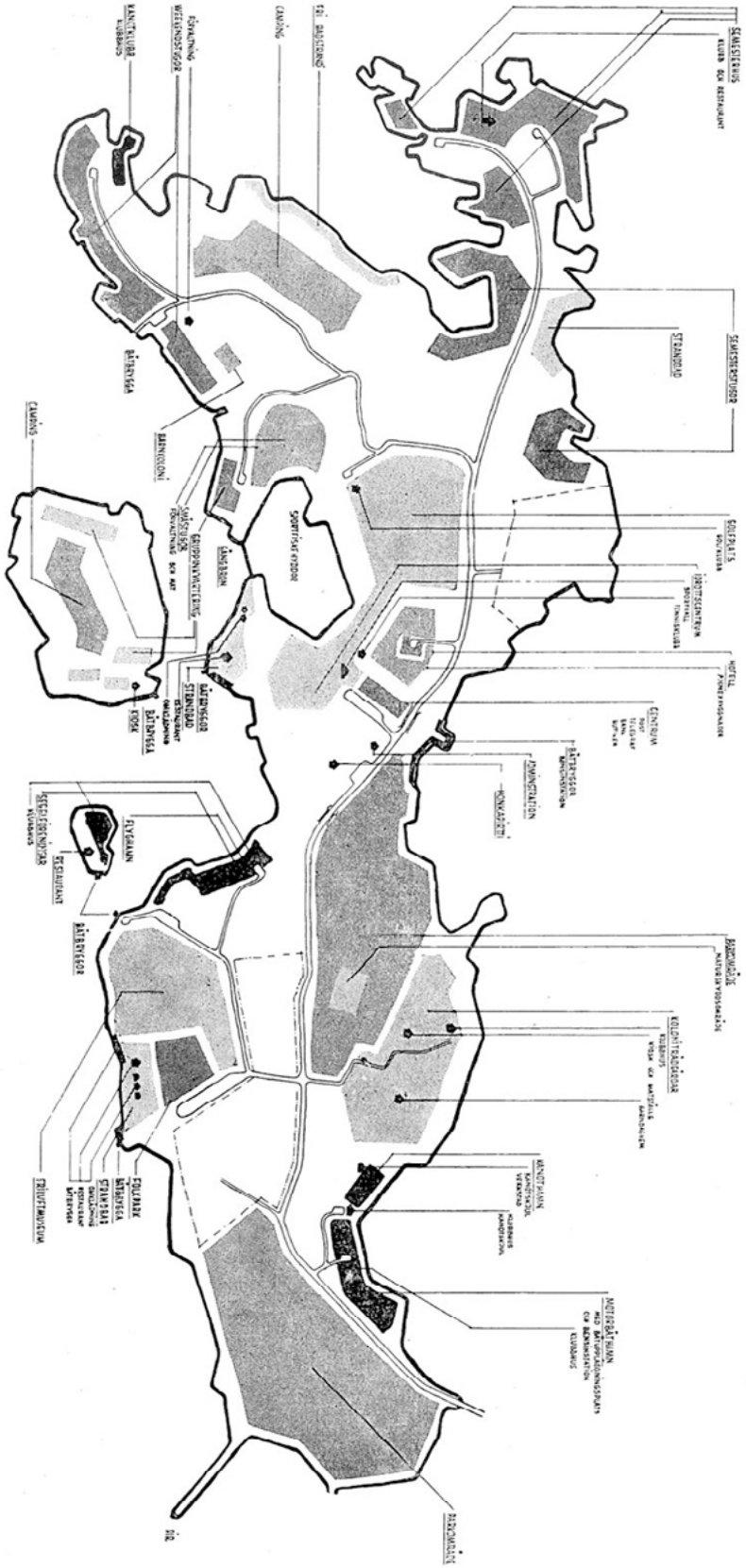
98 *Arkkitehti* 5/1945, 49–51.

99 *Arkkitehti* 1–2/1947, 1–2.

100 *Arkkitehti* 1–2/1947, 1–2.

101 Arkkitehtuurikilpailuista on uutisoitu laajasti päivälehdissä kilpailuhistorian alkuajoista saakka, ja vaatimus kilpailujen tuloksien tiedottamisesta alueen päivälehtiin on ollut kirjattuna myös useisiin kilpailuohjelmiin. ”Laatikkoarkkitehtuuri” on ollut viime vuosien yleisönosastokirjoitusten haukkumasana modernille arkkitehtuurille, mutta ensimmäinen modernismin aalto kuohutti mieliä jo vuoden 1930 Sortavalan kirkon kilpailun yhteydessä. Kilpailun voitti Erik Bryggman, yksi suomalaisen modernismin menestyneimpiä arkkitehteja, ja tuomariston mielestä mielenkiintoisen ja korkealaatuisen kilpailun tuloksia kommentoitiin *Uuden Suomen* yleisönosastolla epäillen ”etteivät nykyaikaiset arkkitehdit osaisi muuta tehdäkään kuin pakkilaatikoita ja savupiippuja”. Jos rakennus toteutetaan, voidaan kirjoittajan mukaan ”Sortavalassa odottaa oikein ensiluokkaista ‘suurta skismaa’, jonka mainingit varmaan tuntuvat vielä vuosikymmenien kuluttua”. *Arkkitehti* 5/1930, 27.

102 Esimerkiksi Carolus Lindbergin kirjoitus Turun hospitsikilpailun yhteydessä (*Arkkitehti* 2/1927, 15–16) ja Paavo Hansténin kirjoitus (*Arkkitehti* 3/1929, 41–42), jonka jälkeen Arkkitehtiliitto teki sääntöuudistuksen.

Kuva 13. Ruissalon asemakaava, toisen palkinnon saaneen kilpailuehdotuksen kuvaus. Gustav Boström ja Günther Hollman. *Arkkitehti* 8/1953, 134.

II prize »VICTORIA REGIA».

Gustav Boström, and Günther Hollman arch. SAR, Stockholm.

The eastern part of the island has been used for a park with practically designed harbours for barges on the northern shore. Next to them westward are situated the allotment gardens with their common establishments, and south of them, on the other shore, the enlarged People's Park with the open-air museum as its nearest neighbour. The nature sanctuary area is enlarged into a bigger park.

The middle part of the island has been turned into a sports centre with sports establishments, a golf links, a hotel, shops, and a beach. It may be questioned whether the suggested place for the hotel is the best one.

The whole western part of the island, as well as Iso-Pukki, is used for vacation cottages, week-end cottages, and camping near free bathing places. The harbours for small boats on the western side have an exposed position.

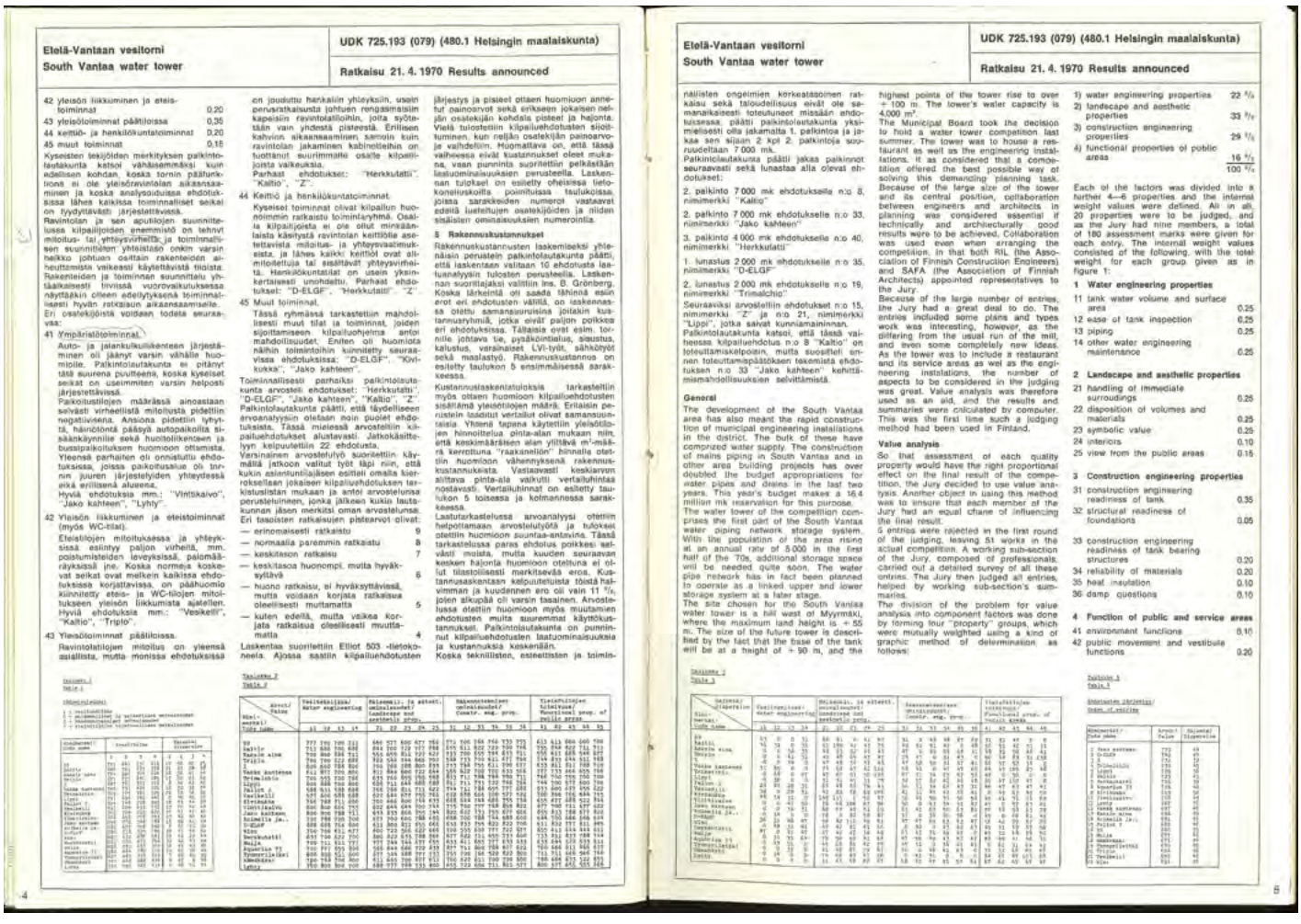
The character of a natural park has been realized through-out the whole island.

The main road in the middle of the island has been drawn near the northern shore, by means of which the sporting grounds become a whole. The present beautifully drawn road is used in this part as a promenade. In other parts of the island also the need for walking paths is amply satisfied. The project is with its good general arrangement, its well-studied establishments, and its uniform grasp of the subject a valuable contribution to the solution of the problem.

Vuonna 1966 Suomen Arkkitehtiliitto aloitti pelkästään arkkitehtuurikilpailuihin keskittyvän *Arkkitehtuurikilpailuja*-lehden julkaisemisen. Sen ensimmäisessä numerossa Martti Jaatinen toteaa alkupuheevuorossaan seuraavasti: ”Vaikka lehti perusasenteeltaan on objektiivinen, pyritään joissakin tapauksissa tuomaan kritiikkimielessä esille myös palkitsemattomia ehdotuksia. Toimituksen harkinnan mukaan voidaan lehdessä julkaista myös tilattua kritiikkiä ja katkeroituneiden kilpailijoiden jälkipurkauksia”.[103] Keskustelu siis harvoin loppuu kilpailun pöytäkirjan julkaisuun, vaikka tuomaristo olisikin ollut yksimielinen kilpailun tuloksista.

Arvostelun objektiivisuuden lisäämiseksi myös tietotekninen kehitys valjastettiin arkkitehtuurikilpailuiden palvelukseen. Etelä-Vantaan vesitornin kilpailu (1970)[104] oli ensimmäinen kilpailu, jossa käytettiin tietokonetta apuna tulosten laskennassa: ”Arvostelutyössä käytettiin apuna arvoanalyysia, ja tulokset sekä yhteenvedot laskettiin tietokoneella. Tämän tapaiseen arviointiin menetelmää käytettiin Suomessa ensimmäisen kerran.” Suunnitelutehtävän arviointi oli jaettu osatekijöihin, joiden painoarvot määriteltiin prosentteina. Näin saatiin varsin laaja matriisi, eli 180 arvostelumerkintää yhtä ehdotusta kohden. Osasyynä kyseiselle menettelylle on voinut olla se, että jo kilpailua järjestettäessä Rakennusinsinöörien liitto RIL ja SAFA olivat tiiviissä yhteistyössä, ja ohjelmassa kilpailuehdotuksia tekemään vaadittiin insinöörien ja arkkitehtien yhteenliittymiä.

Kuva 14. Ote Etelä-Vantaan vesitornin kilpailun yleisarvostelusta ja taulukoinnista vuodelta 1970. *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1970, 4–5.

Etelä-Vantaan vesitorni
South Vantaa water tower

UDK 725.193 (079) (480.1 Helsingin maalaiskunta)

Ratkaisu 21. 4. 1970 Results announced

103 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1966, 1.

104 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1970.

Teknisempi lähestymistapa suunnittelutehtävään antoi myös mahdollisuuden teknisempään arviointiin.

Toisaalta on huomionarvoista, että vuosittaisten kilpailujen määrä oli myös kasvanut huomattavasti, kuten niihin saapuvien ehdotustenkin määräkin: 1940-luvulla järjestettiin 74, 1950-luvulla 148 ja 1960-luvulla 251 kilpailua.[105] Tarkentuneet kaavamääräykset[106], teknisemmät kilpailuohjelmat (kuten sairaaloiden kilpailuohjelmat 1960-luvulla) ja yleisen sääntelyn lisääntyminen rakennusalalla johtivat arvostelussa huomioon otettavien asioiden lisääntymiseen ja monimutkaistumiseen. Tätä kehitystä vasten arvostelun jäntevöittäminen ja taulukointi näyttäytyvät luontevina ratkaisuna monimutkaistuneen prosessin hallitsemisessa.

Tähän arvostelukriteerien moninaisuuteen ja yhteismitattomuuteen kiinnitettiin huomiota läpi 1960- ja 70-lukujen. Edellä mainitun vesitornikilpailun ohella hyviä esimerkkejä tästä ovat Vehkalahden kansalaiskoulun suunnittelukilpailu (1965)[107], Tiilikeskus Oy:n pientalokilpailu (1968)[108], Humallahden saunan suunnittelukilpailu (1969)[109] sekä Luolajan alueen asemakaavakilpailu (1971)[110]. Niissä arvosteluperusteita pyrittiin luokittelemaan ja jakamaan osa-alueisiin tarkemmin arvostelun helpottamiseksi. Kunkin osa-alueen onnistumista kuvattiin pisteytyksellä tai sanallisella arvioinnilla, ja tulokset taulukoitiin.[111] Näin eri ehdotusten välinen vertailu helpottui ja mahdollisti objektiivisemman näkemyksen eri ehdotuksista.

Kaikkia suunnittelutyön elementtejä ei kuitenkaan pystytä muuttamaan yksiselitteiseksi numeeriseksi dataksi, mikä ei ollut tarkoituskaan, kuten Sakari ja Anneli Aartelon artikkelissa ”Arkkitehtuurikilpailujen arvostelemisesta” vuodelta 1971 todetaan.[112] Tavoitteena oli kuitenkin helpottaa ja yhdenmukaistaa arvostelua ja vähentää subjektiivisten perustelujen vaikutusta. Artikkelissa huomautetaan itse kilpailuohjelman olevan myös osa tuomariston vaikutuspiiriä. Kilpailuohjelmissa ei vielä 1970-luvullakaan kovin selkeästi määritelty arvosteluperusteita, ja esimerkiksi Tornimäen aatekilpailussa (1971)[113] tuomaristo keskusteli paljon arvostelun perusteista ja kriteereistä vasta arviointia aloittaessaan. 1970-luvun aikana pöytäkirjoihin alkaa kuitenkin ilmestyä selkeämmät tekstit ja selostukset arvosteluperusteista sekä kuvaus mihin arvostelussa kiinnitetään huomiota, vaikka pisteytystaulukoita tai tietokonepohjaisia analyysejä ei tehtäisikään.

Vaikka Tornimäen aatekilpailun arvostelu lähtikin liikkeelle arvosteluperusteiden määrittelystä sen sijaan, että perusteet olisi määritelty kilpailuohjelmassa, on kyseisessä

105 Kilpailujen kokonaismäärä tarkentuu vuosittain Arkkitehtuuri- ja designmuseon saamien aineistolahjoitusten ja tutkimuksen myötä. Pelkästään tämän tutkimuksen myötä löytyneistä museon tietokannasta puuttuneista kilpailuista on artikkelin kirjoittamishetkellä vielä 44 kappaletta luetteloimatta.

106 Talvitie 2018: https://kakfi/wp-content/uploads/2018/03/100-vuotta-kaavoitusta_muuttuva-maankaytto.pdf.

107 *Arkkitehti* 1–2/1966, kilpailuliite no 1.

108 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1969.

109 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9–10/1969.

110 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1971.

111 Taulukointi itsessään ei ollut mikään uusi metodi: ensimmäisiä arvostelutaulukoita lienee 1904 järjestetyn hautakivikilpailun arvostelussa käytetty pisteytyssysteemi. *Arkitekten* 1/1905, 7.

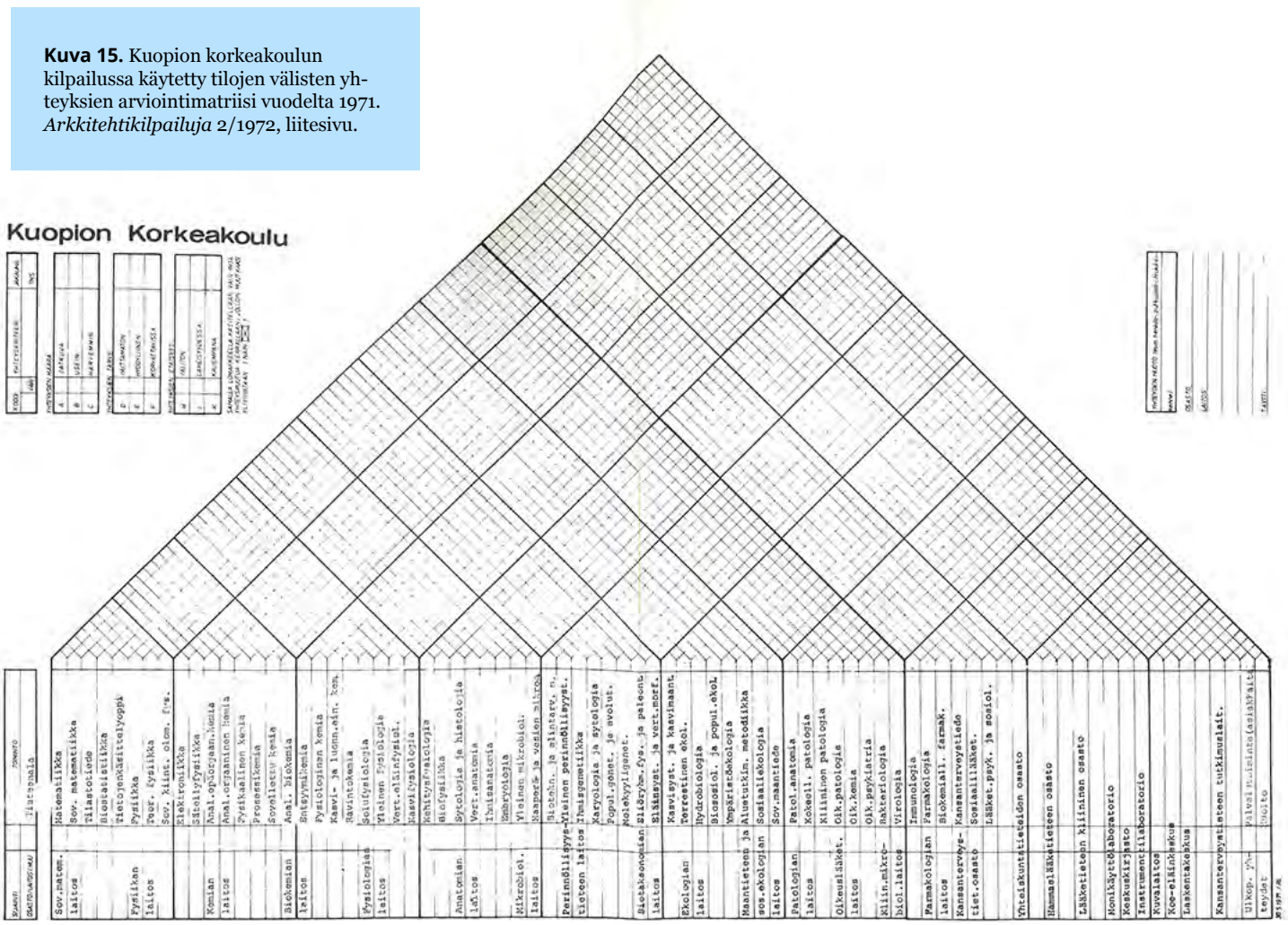
112 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1971.

113 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1972.

kilpailussa käytetty Arvostelutuloksen arviointi -osio erittäin mielenkiintoista luettavaa. Koemielessä tehdyssä arvioinnissa käytettiin ”fil.lis. Yrjö Seppälän maximini-teorian ja painojen jakautumien käyttöön perustuvan teorian eli fraktiiliteorian sovellutuksina kehittämää tietokoneohjelmaa”[114]. Arvioinnin lopputulema vastasi varsin hyvin rinnakkaisesti tehtyä ”inhimillistä” arvostelua, ja ensimmäisen palkinnon saanut ehdotus oli ainoa, joka pääsi kahdeksan parhaan joukkoon jokaisessa kolmessa arvostelukategoriassa.

Eräänlainen käännekohta on myös Kuopion korkeakoulun kilpailu (1971)[115], jonka yhteydessä lanseerattiin uusi ja edelleen käytössä oleva kilpailumuoto, eli ilmoittautumiskutsukilpailu. Ilmoittautuneiden, eri alojen asiantuntijoita sisältäneiden työryhmien joukosta rakennushallitus valitsi 12 työryhmää kilpailuun, joista jokainen sai samansuuruisen suunnittelupalkkion. Tämän esivalinnan lisäksi kilpailun ohjelmallista puolta kehitettiin järjestämällä suunnittelutoimikunnan ja Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuuriosaston kanssa yhteistyössä korkeakoulusuunnitteluun keskittynyt, monipäiväinen seminaari Otaniemessä sekä opintomatka Turkuun, joka kartoitti kokemuksia toteutetusta ratkaisusta. Seminaarin aineisto liitettiin myös kilpailuohjelmaan, ja kilpailun kuluessa palkintolautakunta ja kilpailijat pitivät yhteisiä tilaisuuksia, joissa pyrittiin täsmentämään

Kuva 15. Kuopion korkeakoulun kilpailussa käytetty tilojen välisten yhteyksien arviointimatriisi vuodelta 1971. *Arkkitehtikilpailuja* 2/1972, liitesivu.

114 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1972, 2. Lisätietoa menetelmästä löytyy Seppälän artikkelista *Yhteiskuntasuunnittelu*-lehden numerossa 1–2/1971.

115 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1972.

ja täydentämään varsinaista kilpailuohjelmaa. Seuraavilla vuosikymmenillä kilpailukäytäntöjä on uudistettu ajoittain, kuten Tampellan kanta-alueen laajennetussa kutsukilpailussa (1990–1991)[116], jossa toiseen vaiheeseen kutsutut kilpailijat saivat nähdä kaikki ensimmäisen vaiheen kilpailuehdotukset ennen ehdotustensa jatkotyöstöä.

Tampellan alueen kilpailu on myös esimerkki pyrkimyksestä minimoida erheiden mahdollisuus arvostelussa. Arviointimenetelmä rakennettiin rakennushallituksessa kehitettyjä menetelmiä soveltaen. Se jakautui kahteen pääkategoriaan, eli kustannusvertailuun ja mittaukseen sekä kelpoisuusarviointiin. Näiden yhdistelmänä tehtiin niin sanottu edullisuusvertailu, joka pyrki yhteismitallistamaan eri ehdotukset keskenään vertailukelpoisiksi. Tarkasti muotoillusta vertailulaskennasta oli silti mahdoton vetää suoria johtopäätöksiä eri ratkaisumallien lopullisista käyttökustannuksista ja välillisistä kustannuksista ympäröivälle yhteiskunnalle.

Tampellan kilpailun systemaattiseen arviointiin valitut laadulliset osatekijät (toiminnalliset ominaisuudet, mukautuvuusominaisuudet, tekniset ominaisuudet ja ympäristöominaisuudet) alkavat heijastella sitä arvosteluperusteiden ydintä, jonka myös laaja suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja koskeva tutkimus vuonna 2007 kokosi: toiminnallisuus, liikkuminen, tekniset ratkaisut, konteksti, koherenssi ja kehityskelpoisuus.[117] Koherenssi, eli suunnitelman eri osien muodostaman kokonaisuuden johdonmukaisuus, on arkkitehtuurin estetiikan arvioinnissa kuulunut arvosteluiden ytimeen ensimmäisistä kilpailuista lähtien, samoin teknisten ratkaisujen ja toiminnallisuuden tarkastelu jopa korostettuna virheiden etsintänä.[118] Kontekstin, eli suunnittelukohteen rakennetun ja luonnonympäristön huomioiminen, korostuu pöytäkirjoissa erityisesti 1960-luvulta eteenpäin täydennysrakentamisen ja lukuisten asemakaavoja koskevien kilpailujen myötä. Liikkuminen on arvosteluissa usein kuvattu suunnitelman toiminnallisuuden yhtenä piirteenä. Toiminnallisuus ja liikkumisen järjestäminen suunnittelukohteessa ovat kautta linjan keskeisiä kriteereitä esimerkiksi sairaala- ja koulurakennuksia koskevissa kilpailuissa.

Jo sääntöuudistus vuodelta 1962 piti sisällään maininnan kehityskelpoisuudesta yhtenä arvosteluperusteena, ja siitä onkin muodostunut vakiofraasi 2000-luvun arkkitehtuurikilpailujen ohjelmissa.[119] Ensimmäisiä tämän tutkimuksen aineistosta löydettyjä mainintoja kehityskelpoisuudesta arvostelukriteerinä löytyy jo 1930-luvulta, mutta 1960-luvulta alkaen siitä muodostuu toistuva kriteeri arvosteluihin: esimerkkeinä Tampereen seudun ammattikoulun kilpailu (1960), jonka voittaja oli ”erittäin kehityskelpoinen”, ja Kymönkosken kansa- ja kansalaiskoulun kilpailu vuonna (1965), jonka voittajaksi valittiin nimenomaan kehityskelpoisin ehdotus. Samoin kehityskelpoisuus nousee esiin esimerkiksi Martinlaakson yhteiskoulun kilpailun (1972)[120] arvostelussa, Seinäjoen Törnävän siunauskappelin (1972)[121] sekä Seinäjoen kaupungin uimahalli- ja urheilutalon suunnittelukilpailuissa (1973)[122], Kauniaisten kaupungin hallinto- ja kulttuurikeskuksen kilpailussa

116 *Arkkitehtuurikilpailuja* 13/1991.

117 Kazemian, Svensson & Rönn 2007.

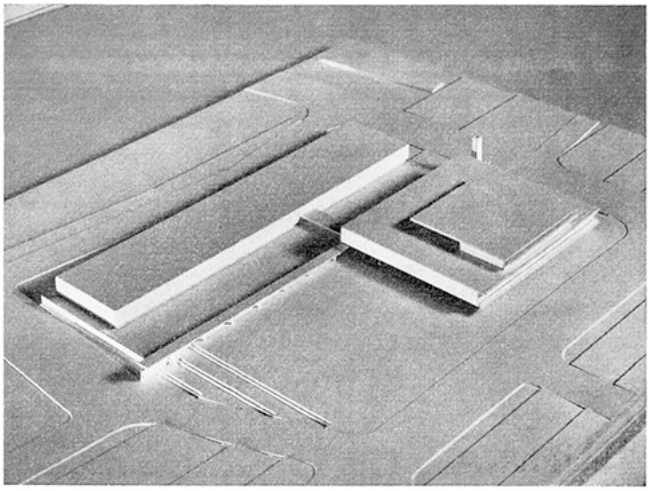
118 *Arkkitehti* 3/1930, 44–46.

119 Ks. esim. Kotkan museokeskus (2004), Kuokkalan kirkko (2005), Saamelaiskeskus (2008), Kastellin monitoimitalo (2009), Porin Aarre (2018), Uusi kansallinen (2019).

120 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6–7/1972.

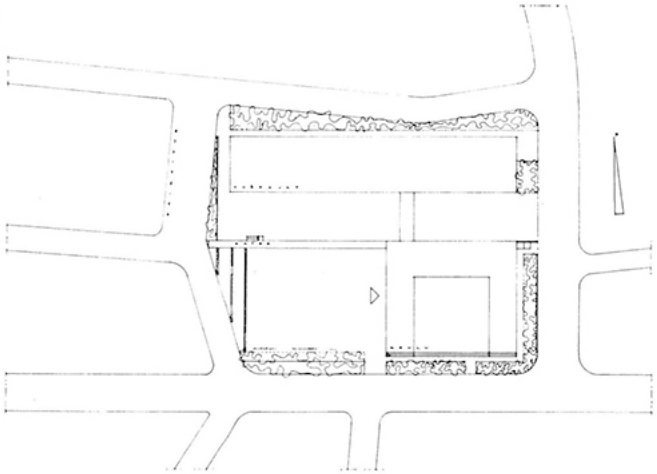
121 *Arkkitehtuurikilpailuja*, 8/1972.

122 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7–8/1973.

I p. »Kuutiokato», arkkitehti Erkki Pasanen, avustajanaan arkkitehti K. Vartola.

Ehdotus on hengeltään raikas ja vapaa. Se on selkeästi jäsennelty. Massoittelu pihajärjestelyineen on kilpailun iskevin. Maaston korkeuseroa on oivallisella tavalla käytetty hyväksi. Rakennus ottaa luontevasti vastaan alueelle suuntautuvan liikenteen. Työpajasiipi antaa sen äärelle sijoitetulle työpihalle hyvän sekä ääni- että näkösuojan. Lisäksi työpajamassa tarjoaa muodollaan ja sijainnillaan erinomaisen joustavat käyttömahdollisuudet. Normaaliset koulutilat sisältävä rakennusmassa muodostuu kokonaisuutena melko yksitoikkoista seutua piristäväksi ja sopivalla tavalla hallitsevaksi huomiokeskukseksi. Yksityiskohdissa on eräitä puutteellisuuksia. Työpajatiloissa on huomauttamista lähinnä eri luokkien itsenäisyyteen nähden, mikä on puutteellinen. Eräisiin työpajaluokkiin on kuljettava toisten läpi. Työpajan kattopalkiston käsitteleminen yhtenä aukkona tuntuu suhteettoman kalliilta sen antamaan hyötyyn nähden. Keskusvaraston sijoitus on syrjäinen. Juhlasalimassa luokka- ja muine yhteistiloinen on periaateeltaan mielenkiintoinen, mutta ei käyttöteknillisesti loppuun hiottu. Varsinkin porrasratkaisuissa on keskeneräisyyttä. Luokat tuntuvat päivänvalon saantiin nähden liian syviltä. Ruokalan ja voimistelusalin pukuhuoneliikenne menee ristiin. Ruokalan keittiö on liian pieni, samoin yleisön päällysvaatetila. Parvekkeen kierreporras lienee tarpeeton. Ulkoseinien kantavat rakenteet ovat esittämättä. Julkisivu ja malli eivät anna rakennuksesta samaa kuvaa, mutta julkisivuja voitaneen kehittää mallin osoittamaan henkeen. Samoin aiemmin luetellut puutteet ovat helposti korjattavissa. Ehdotus kokonaisuudessaan on erittäin kehityskelpoinen.

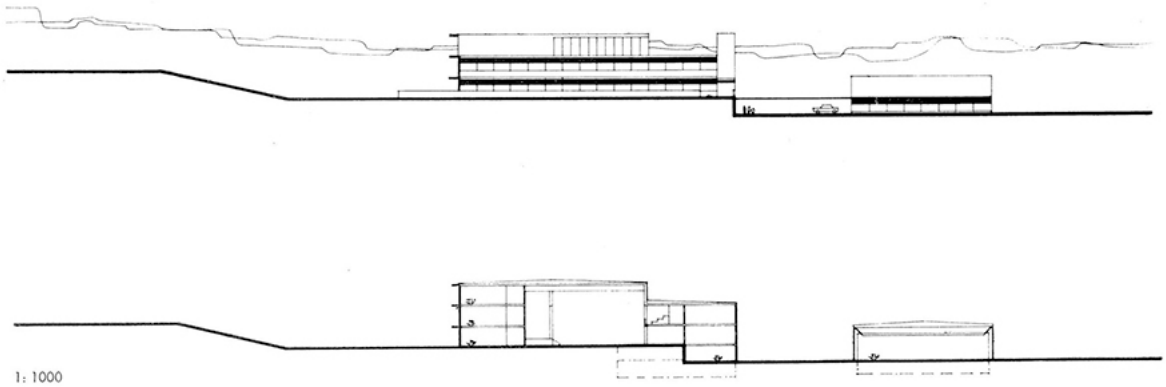

1: 2500

I p. »Kuutiokato» arkitekt Erkki Pasanen, medhjälpare arkitekt K. Vartola.

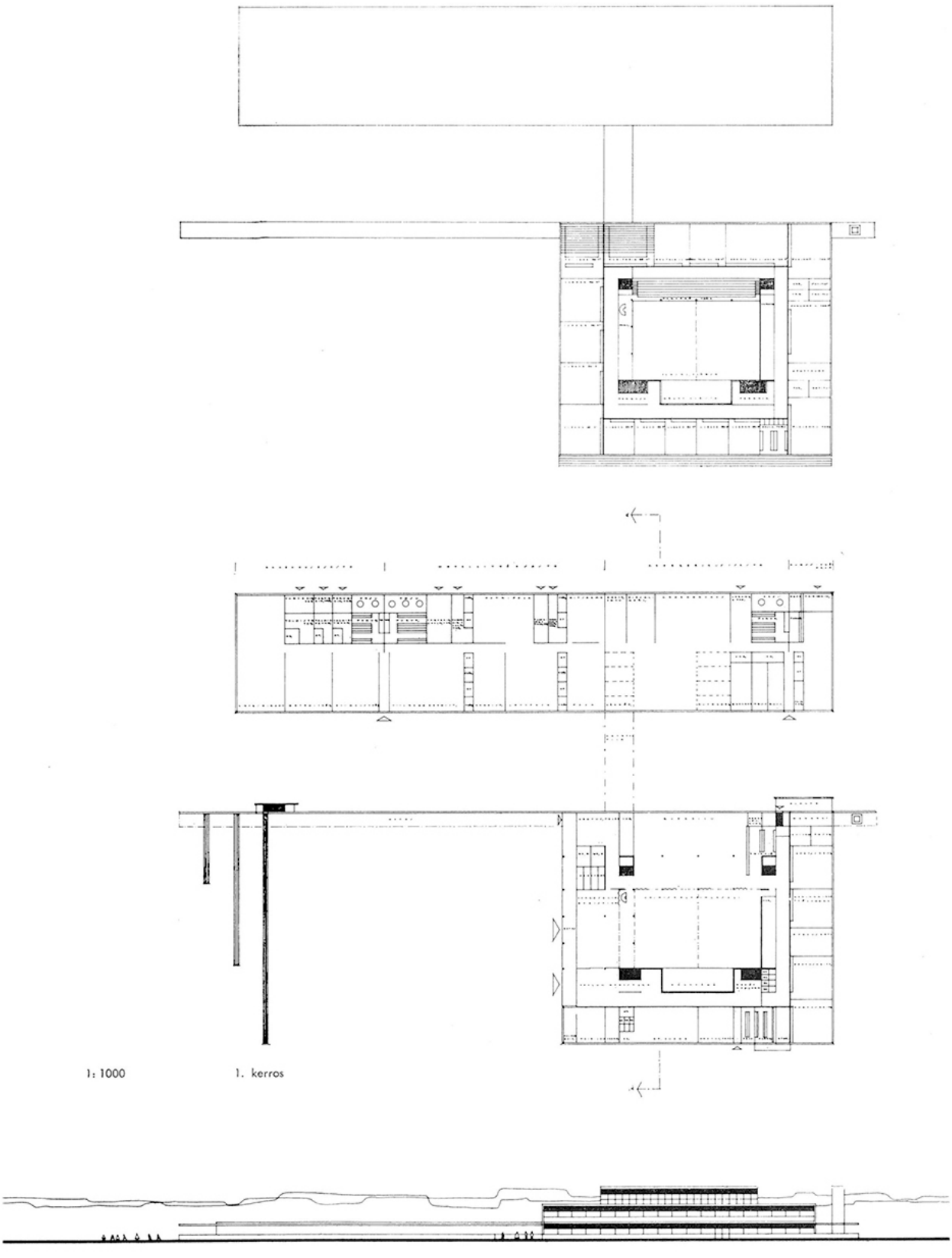
Förslaget är löst klart och redigt. Volymkompositionen är en av tävlingens mest övertygande. Terrängens nivåskillnader är tillvaratagna på ett berömligt sätt. Byggnaderna uppfångar på ett naturligt sätt den ankommande trafiken. Verkstadsflygeln skyddar verkstadsgården för störande ljud och insyn. Dessutom medger verkstadsgårdens läge och form synnerligen många användningsmöjligheter. De normala skolbyggnaderna utgör i den rätt enformiga terrängen en dominant. Detaljerna uppvisar några brister. Verkstädernas självständiga verksamhet är inte alltid tryggad.

En del verkstäder nås endast igenom en annan. De stora spännvidderna i verkstadsflygeln medför onödiga kostnader. Centrallagret ligger avsides. Festsalsdelen är i princip intressant, men på bekostnad av användbarheten. I synnerhet trapporna är inte slutgiltigt lösta. Klassrummen verkar något för djupa med tanke på dagsljusinfallet. Trafiken till gymnastiksalens omklädningsrum och matsalen korsas. Matsalens kök är för litet, likaså allmänhetens garderobsutrymmen. Spiraltrappan till läktaren är onödig. Den bärande konstruktionen i ytterväggarna är inte redovisad. Fasadritningarna och modellen är inte identiska, men fasaderna kunna göras som på modellen. Här uppräknade brister kunna dock lätt avhjälpas. Förslaget är som helhet betraktat mycket användbart.

1: 1000

Kuva 16a. Tampereen seudun/Pirkanmaan ammattikoulu, ensimmäisen palkinnon voittaneen, ”erityisen kehityskelpoisen” kilpailuehdotuksen arvostelu. *Arkkitehti* 2/1960 kilpailuliite, 18–19.

Kuva 16b. Tampereen seudun/Pirkanmaan ammattikoulu, ensimmäisen palkinnon voittaneen, ”erityisen kehityskelpoisen” kilpailuehdotuksen arvostelu. *Arkkitehti* 2/1960 kilpailuliite, 18–19.

(1974)[123] sekä Nastolan Rakokiven alueen asemakaavakilpailussa (1974)[124]. Lisäksi kehityskelpoisuuden voi tulkita löytyvän kilpailumuotojen kuvauksesta, jossa aatekilpailun tavoitteena on tarkentaa ongelmakohtia ja toisaalta antaa useita ratkaisuvaihtoehtoja varsinaisen suunnittelun pohjaksi, jolloin tavoitteena ei olekaan löytää suoraa ratkaisua tehtävänantoon, vaan löytää joustava ja muokattavissa oleva lähtökohta suunnittelulle.

Arvostelun tarkemmat perusteet muodostuvat aina osin kilpailukohtaisesti mutta edellä mainitut, tutkimuksen kautta määritellyt kuusi kattokriteeriä toistuvat selkeästi 1970-luvun kilpailuissa ja jo aiemmillakin vuosikymmenillä. Käytännössä kaikki arkkitehtuurikilpailujen arvostelukriteerit ovat luonnollisia ja väistämättömiä arkkitehtuurin osatekijöitä: äärimmäisen harvoin esimerkiksi kustannuksilla ei ole mitään merkitystä tilaajalle, rakennuspaikan kaavoituksella ei anneta suuntaviivoja rakennuksen sopeutumiselle ympäristöönsä tai toiminnallisuus jyrättäisiin täysin esteettisten tekijöiden vuoksi. Painotusten muuttuminen kilpailusta toiseen voi kuitenkin johtua lukemattomista syistä: sosiaalisen asuntotuotannon kilpailuissa kustannustehokkuutta ja teknisten ratkaisujen selkeyttä ja skaalattavuutta painotetaan, kun taas maamerkiksi aiotun kohteen osalta esteettiset, toiminnalliset ja kontekstiin liittyvät ratkaisut korostuvat.

Kajaanin hallinto- ja kulttuurikeskuksen kilpailussa (1973)[125] tuomaristo kritisoi ehdokkaiden piittaamattomuutta kontekstista sekä ruutukaavan ja kaupunkikuvan unohtamisesta. Muutenkin 1970-luvun loppua kohden kilpailujen ohjelmissa ja pöytäkirjoissa vanhan ja uuden rakennuskannan yhteiselo ja olemassaolevien rakennusten säästäminen ja hyödyntäminen nousevat yhdeksi arvostelun kohteeksi ja suunnittelun tavoitteeksi.[126] Merkittävä keskustelun herättäjä oli vuonna 1970 ilmestynyt Vilhelm Helanderin ja Mikael Sundmanin kirjoittama *Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista* -pamfletti.[127] Vain pari vuotta myöhemmin he voittivat yhdessä Pekka Pakkalan kanssa Katajanokan asemakaavallisen aatekilpailun[128], jossa heidän peräänkuuluttamansa periaatteet vanhan säilyttämisestä ja tehokkuusajattelun karttamisesta pääsivät osaksi käytännön suunnittelutyötä.

Sama suuntaus jatkuu 1980-luvun kilpailuissa. Kauhajoen keskustan aatekilpailun (1986)[129] kohdalla palkintolautakunta huomauttaa ehdotusten vaikeudesta yhdistää olemassa olevaa rakennuskantaa ja uudisrakennuksia. Aurajoen länsirannan aatekilpailussa (1987)[130] kilpailijoilla on ollut samankaltaisia haasteita, ja tuomaristo toteaa tehtävän olleen vaativa. Tässä kilpailussa saatiin kuitenkin hyvin aluetta täydentäviä ehdotuksia ja todettiin parhaiden ehdotusten osoittavan, että uutta ja vanhaa rakennuskantaa voidaan onnistuneesti yhdistää historiaa ja perinteitä kunnioittaen. Todennäköisesti suunnittelijoiden kyvyt eivät vuoden aikana olleet oleellisesti kehittyneet, vaan tehtävään osallistumista (44 ehdotusta Kauhajoen ja 64 Aurajoen länsirannan kilpailuun) ja paneutumista on voinut edesauttaa Aurajoen aatekilapilun selvästi suuremmat palkintosummat

123 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1974.

124 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1–2/1975.

125 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1973.

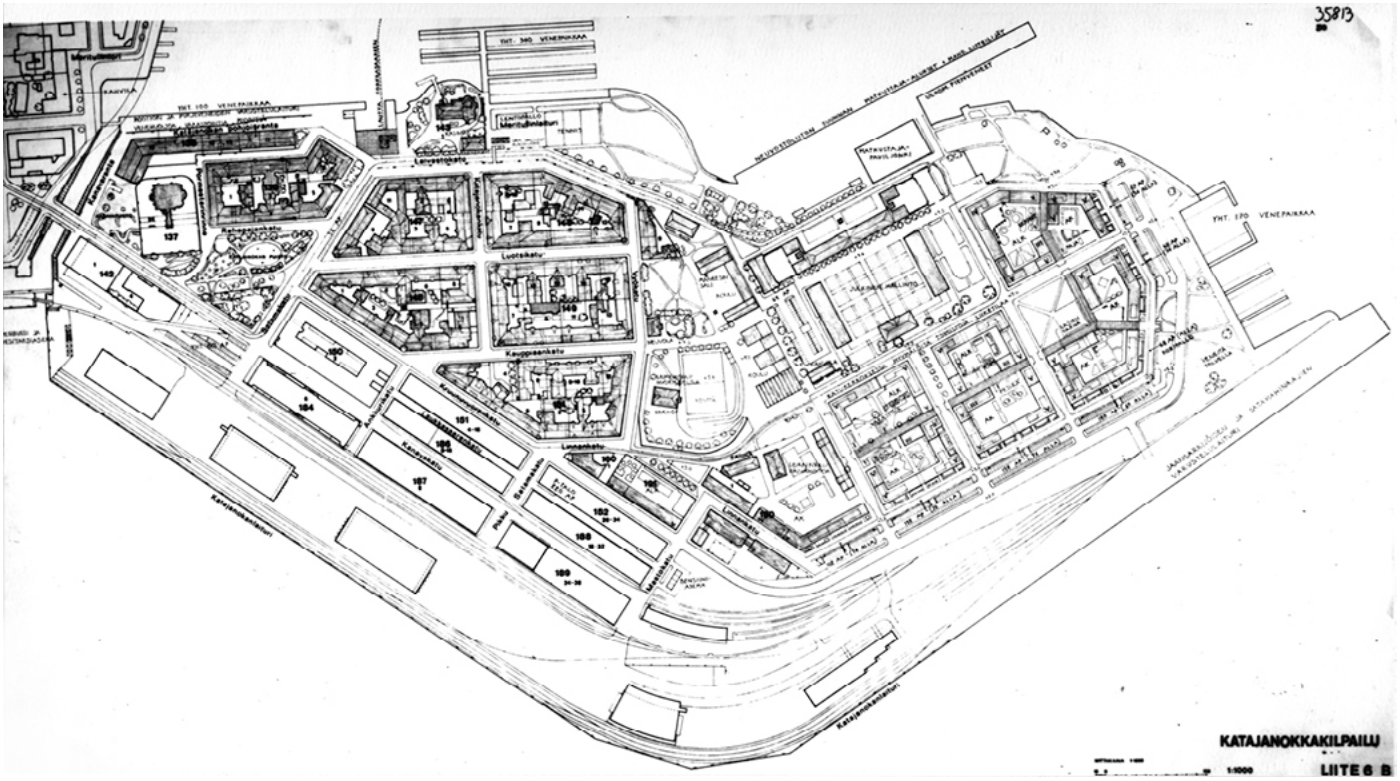
126 Esimerkiksi Rauman kaupungintalo (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1982), Kanta-Hämeen säästöpankin aatekilpailu (1979: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1980) ja Kiuruveden kunnanvirastotalon kilpailu (1980: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5–6/1980).

127 Helander & Sundman 1970.

128 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1972.

129 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1987.

130 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1988.

Kuva 17. Katajanokan asemakaava, voittaneen kilpailuehdotuksen asemakaava. Wilhelm Helander, Pekka Pakkala ja Mikael Sundman, 1972.

sekä tehtäväalueen merkittävyys ja tunnettuus. Savolaisen mökin suunnittelukilpailun (1988) tuomaristo kiteyttää uudisrakentamisen suhteen vallitseviin olosuhteisiin kauniilla tavalla: ”Rakentamisen traditio ei määrää hyvälle ratkaisulle muotoa tai detaljistoa. Ennemminkin traditio voi olla luovan innoituksen lähde tai esimerkkien valossa opettaja siinä, mikä on rakennuksen ja maiseman vuorovaikutus”.[131] Tämä toteamus näyttää aineiston valossa olevan myös yksi asemakaavakilpailujen arvostelua ohjaava periaate aina nykypäivään asti.

Arvosteluperusteiden ja sääntöjen tarkennusten lisäksi itse kilpailuprosessia on ajoittain uudistettu. Turun ylioppilaskylän keskuksen suunnittelukilpailun (1973)[132] yhteydessä järjestettiin julkinen näyttely kaikista ehdotuksista ennen palkintolautakunnan työn aloittamista. Näyttelyn pohjalta annetut kirjalliset kannanotot toimitettiin lautakunnalle arvostelunäkökohtien laajentamiseksi, minkä katsottiin olleen toimiva konsepti. Lisäksi kilpailuohjelman laatimiseen panostettiin, ja kilpailu tunnistettiin vain osaksi itse suunnitteluprosessia, joka alkoi jo kaksi vuotta ennen kilpailuvaihetta. Tämä antoi hyviä kokemuksia kilpailumenettelyn käyttökelpoisuudesta ja kehittämisestä. Julkista näyttelyä osana kilpailuprosessia käytettiin myös vuonna 1976 Turun Korkeakoulualueiden asemakaavallisessa aatekilpailussa[133] ja As. Oy Ruustinnankodin suunnittelukilpailussa Espoon Olariin[134]. Samankaltaista laajempaa osallistamista on toteutettu satunnaisesti seuraavillakin vuosikymmenillä.

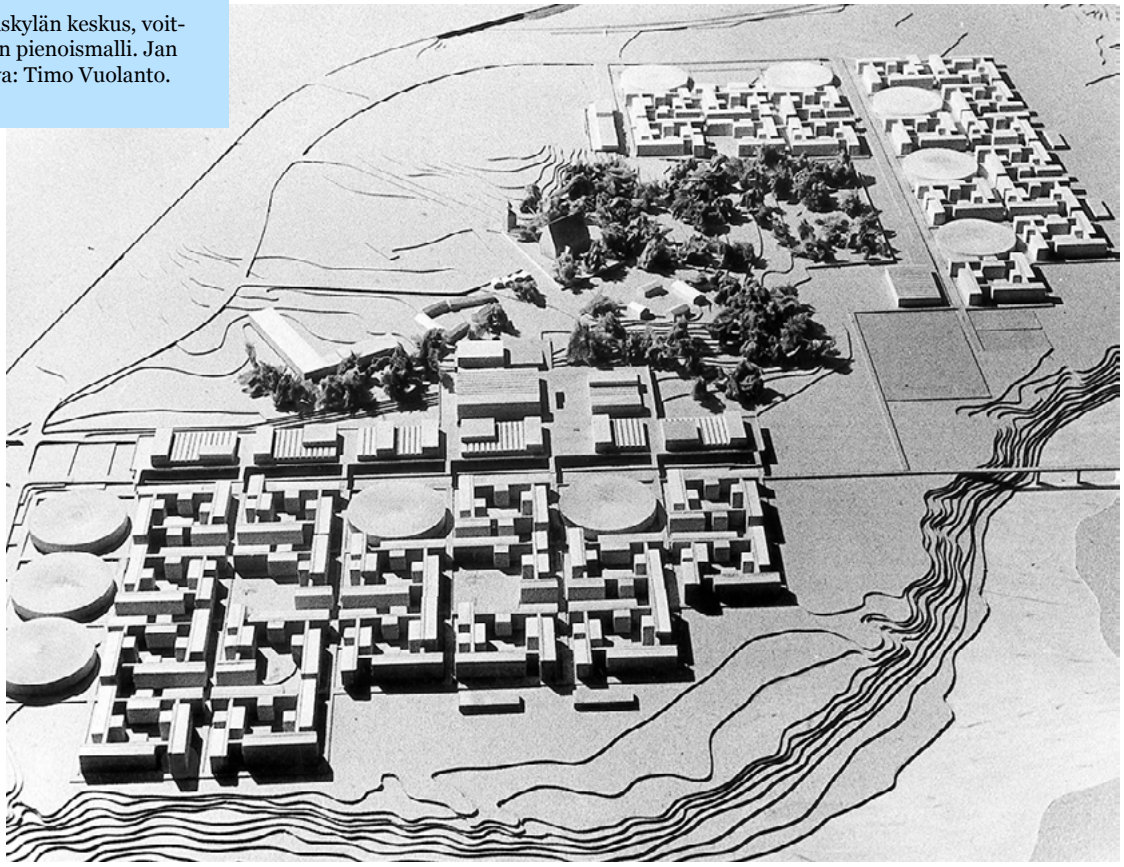
131 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1988, 5.

132 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1973.

133 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1976; *Helsingin Sanomat* 30.4.1976, 7.

134 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1977.

Kuva 18. Turun ylioppilaskylän keskus, voittaneen kilpailuehdotuksen pienoismalli. Jan Söderlund, 1973. Valokuva: Timo Vuolanto.

Vuoden 1972 Asuntoreformikilpailussa oli niin sanottu avoin sarja, johon ehdotuksen sai jättää vapaalla aiheella ja myös pelkästään kirjallisena. Aivan uudenlaisen arvostelutilanteen edessä tuomaristo päätyi lausunnossaan seuraavaan toteamukseen: ”Esitystapa ei saa vaikuttaa arvosteluun; pyrittiin löytämään työn ’sanoma’ esitystavan puutteellisuuksista huolimatta”[135]. Tämä on merkittävä huomio ideakilpailun lähtökohdan tukemiseksi: arvioinnin tulee kohdistua nimenomaan kilpailun ohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin. Esitystavan ja sisällön suhde arkkitehtuurin esittämisessä ja itse suunnitteluprosessissa on kuitenkin hyvin monitahoinen asia, jonka tutkimisessa on vielä paljon ammennettavaa. Tähän aiheeseen on tarttunut muun muassa Hanna Hyvönen väitöskirjassaan *Building (with) Pictures: The Confusing Fluency of Architectural Photorealism.*[136]

Tampereen kirjastotalon kilpailun yhteydessä (1978)[137] palkintolautakunta päätyi soveltamaan erilaisia tarkastelutapoja rinnakkain, sillä aineisto oli niin kirjavaa ja yhteismitallinen arviointi haastavaa. Kilpailujen tulokset ovatkin aina suhteellisia; eri ehdotusten välisiä paremmuusjärjestyksiä ilman absoluuttista ratkaisua ”paremmuudesta”. Näkökulmasta riippuen tämä voidaan katsoa arkkitehtuurikilpailujen mielenkiintoiseksi tai turhauttavaksi piirteeksi. Varhaisimpia kirjallisia lähteitä arkkitehtuurin tärkeimmistä arvoista ovat ajanlaskun alun tienoilla Vitruviuksen määrittelemät termit *utilitas, venustas ja firmitas*, eli käyttökelpoisuus, kauneus ja kestävyys.[138] Nämä käsitteet ovat edelleen jatkuvia keskus-

135 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1972, 6.

136 Hyvönen 2024.

137 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1979.

138 Vitruvius 2022.

telunaiheita, ja lopullista totuutta arkkitehtuurin arvosteluperusteista saamme tuskin koskaan todistaa.

Keskustelu arkkitehtien, eri alojen ammattilaisten sekä suuremman yleisön kesken on ollut oleellinen osa arkkitehtuurikilpailujen ja suunnittelun historiaa ja myös sen tulevaisuutta. Tämä näkökulmien moninaisuus on tiedostettu läpi kilpailuhistorian, mikä näkyy etenkin sidosryhmien osallisuudessa palkintolautakunnissa – kilpailukohteet suunnitellaan luonnollisesti tilaajille ja käyttäjille, ei suunnittelijoille itselleen. Lautakunnat eivät koskaan ole koostuneet pelkästään arkkitehdeista[139], mutta äänten enemmistö on ensimmäisten kilpailusääntöjen laadinnasta alkaen haluttu pitää visusti ammattijäsenten, eli arkkitehtien hallussa. Nykyään voimassa olevissa vuoden 2021 kilpailusäännöissä edellytetään edelleen ammattijäsenten ääntenenemmistöä yleisessä kilpailussa. Arkkitehti Ragnar Ypyä oli huolissaan tämän asetelman säilymisestä jo vuonna 1935[140], mutta pelko on siis osoittautunut turhaksi. Lisäksi palkintolautakunta tyypillisesti nimeää joukostaan erillisen työryhmän, joka koostuu lautakunnan ammattijäsenistä. Työryhmän tehtävänä on ensin tarkistaa kilpailuehdotusten materiaali puutteiden tai virheiden varalta, luetteloida työt, laatia niistä esiarvostelu ja ehdotus eri luokkiin jakamisesta. Työryhmä esittelee sitten näkemyksensä erillisessä kokouksessa koko lautakunnalle.[141] Tällä tavoin arkkitehtien ja rakennusalan ammattilaisten rooli lautakunnissa materiaalin esittelijöinä omalta osaltaan korostuu.

1980-luvun arvostelupöytäkirjat ovat perusrakenteeltaan jo hyvin samankaltaisia kuin 2020-luvulla. 1970-luvun systemaattinen työ arvosteluperusteiden selkiyttämiseksi on siis tuottanut tulosta. Tulkinnat suunnittelukohteen ja sen ympäristön suhteesta ovat vakiintuneet tavoitteeseen luoda uutta, ajanmukaista arkkitehtuuria, jonka toiminnallisuus kumpuaa vallitsevien olosuhteiden raameista. Tämän johtoajatuksen seurauksena tulisi muodostua myös rakennuksen ulkoinen ja sisäinen arkkitehtuuri. Uusi kumpuaa vanhasta omalla sisäisellä logiikallaan, ei irrallisia lainauksia tai tyylielementtejä käyttäen.

Arvostelun painotukset vaihtelevat luonnollisesti suunnittelutehtävästä ja sen laajuudesta riippuen. Myös 1980-luvun arvosteluperusteissa on omat ajalliset erityispiirteensä, joista vahvimpana näkyy nimenomaan ehdotusten postmodernismin ja dekonstruktivismin piirteiden sovittaminen suomalaiseen arkkitehtuurin kaanoniin. Tässä vaiheessa kulttuuri- ja luonnonympäristöjen sekä maisemallisten piirteiden huomioiminen arvosteluissa on vakiintunut, autoteiden ja pysäköintialueiden sekä asuntojen mitoitusten standardit ovat suunnittelijoiden puolelta yleensä hyvin tiedostettu ja myös esteettömyyten aletaan kiinnittää enemmän huomiota. 1990-luvulle tultaessa edellisen vuosikymmenen pöytäkirjojen piirteet säilyvät, mutta suunnitelukohteen mukaisesti muitakin teemoja nousee esiin, kuten vahva ekologisuuteen herääminen[142] tai toimintojen suunnittelu pelkän tilasuunnittelun mahdollistaman toiminnallisuuden lisäksi[143].

139 Poikkeuksena kilpailut, joissa toimeenpanijana on ollut SAFA itse, kuten Vähä-Kiljavan saunakilpailu 1963 ja Arkkitehtiklubin urheilumajan kilpailu 1935.

140 *Arkkitehti* 4/1935, 16.

141 Kutsukilpailujen tapauksessa ehdotuksia voi olla vain kaksi tai kolme kappaletta, jolloin erillisen työryhmän nimittämistä ei ole pidetty tarpeellisena.

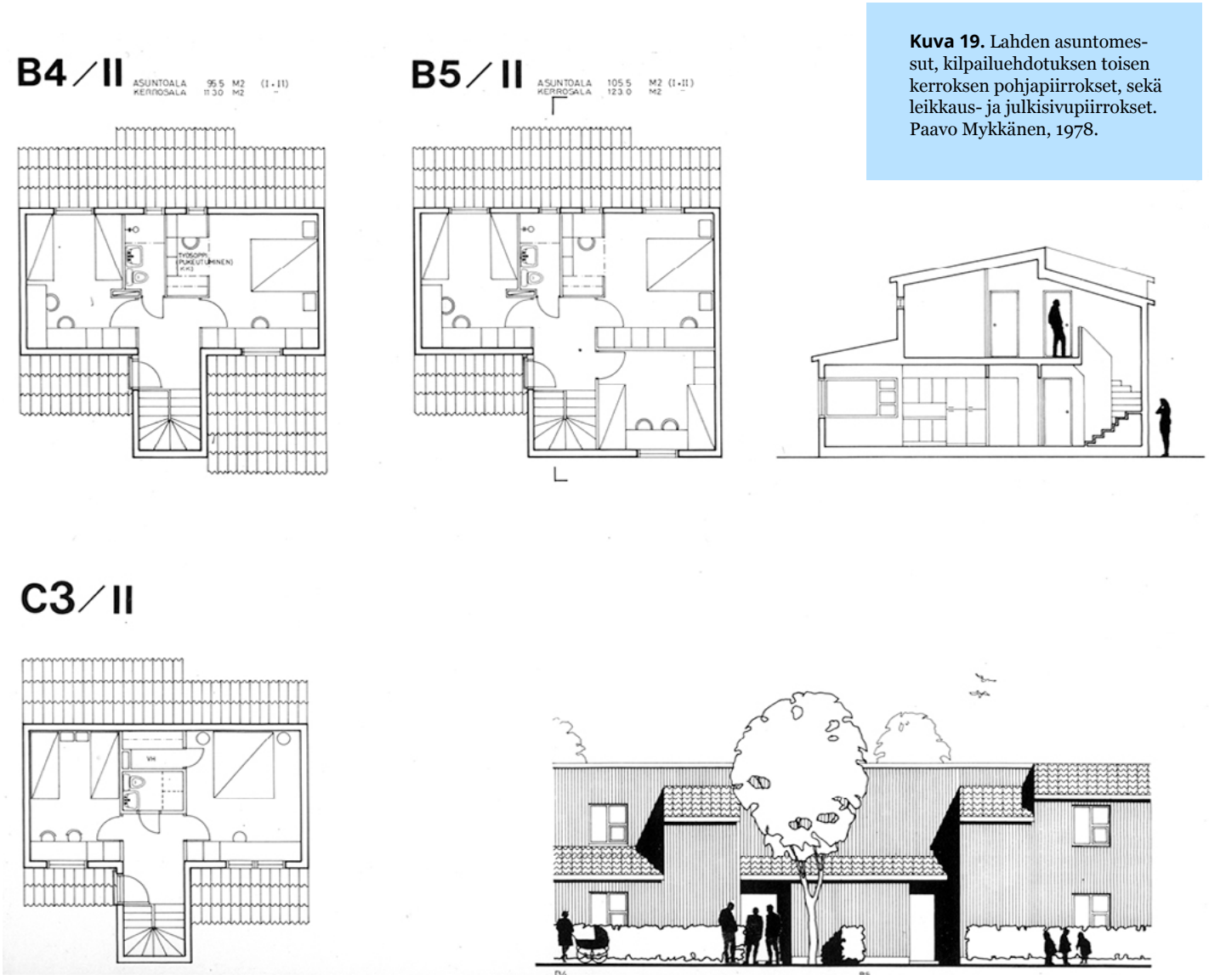
142 Esimerkiksi Raision Katteluksen alueen kilpailu (1994), Ekologinen asuinalue Helsingin Viikkiin (1995), Ylöjärven asuntomessujen kilpailu (1996), Ekologinen lähiöuudistus Vaasan Ristinummelle (1996) ja monet muut kilpailut 1990-luvulla.

143 Kuten Laitoksista koteja! -kilpailu (1993: *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994) ja Palvelukodit Ulrikakodin alueelle (1999: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/2000).

Esitystapa

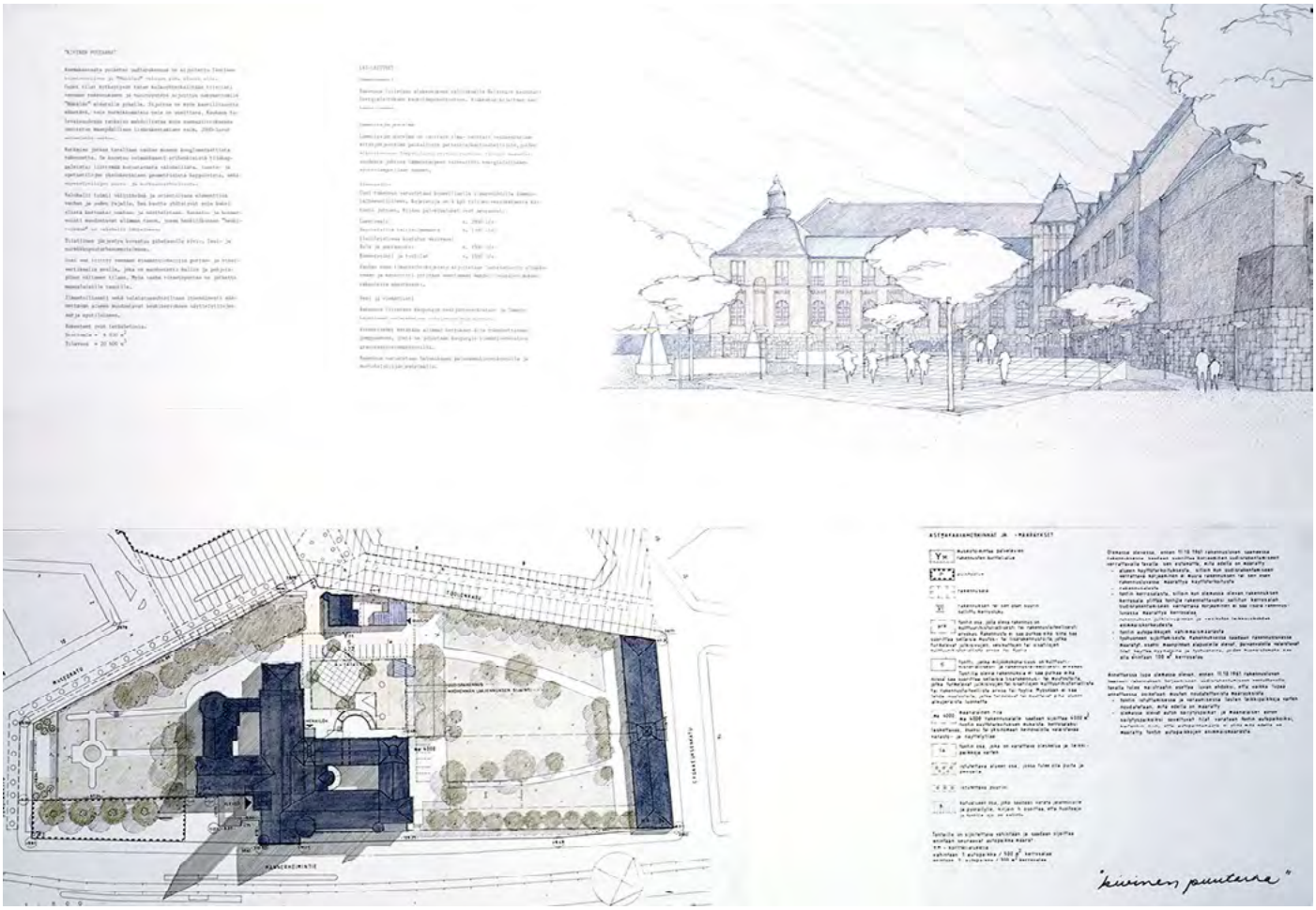
Kilpailuehdotusten esitystavasta ei ole annettu sitovaa määräystä arkkitehtuurikilpailujen säännöissä. Pohjoismaisten kilpailujen osalta laadittiin säännöt vuonna 1951, joissa esitystapa jätetään kilpailukohtaisesti määriteltäväksi, mutta asiakirjoja ei saa kääriä rullalle.[144] Ehdotusten minkäänlainen taittaminen tai kääriminen on tosin ollut kiellettyä lähes poikkeuksetta kilpailuohjelmissa jo kilpailuaineiston ensimmäisistä kohteista lähtien. Vuoden 1962 sääntöuudistuksessa on ensimmäistä kertaa mainittu vaatimus piirustusten julkaisukelpoisuudesta, mutta käsitettä ei määritellä tarkemmin. Niinpä esitystapa on kautta kilpailuhistorian määritelty tarkemmin kilpailukohtaisesti kilpailuohjelmissa.

Käytännössä jokaisessa kilpailussa on kuitenkin vaadittu pakollisina seuraavat piirustukset: asemakaavapiirustus (osoittaa rakennuksen tai suunnittelualueen yhteyden ympäristöönsä), julkisivupiirustukset, leikkauspiirustukset rakennuksesta tai alueleikkaukset

Kuva 19. Lahden asuntomessut, kilpailuehdotuksen toisen kerroksen pohjapiirrokset, sekä leikkaus- ja julkisivupiirrokset. Paavo Mykkänen, 1978.

144 Akademisk Arkitektforening, Norske Arkitekters Landsforbund, Svenska Arkitekters Riksförbund & Suomen Arkkitehtiliitto, Tävlingsregler jämte kommentarer, gällande för nordiska arkitektur- och stadsplanetävlingar 28.8.1951.

Kuva 20. Kansallismuseon laajennus, kilpailuehdotuksen havainnekuva ja asemapiirros. Aarno Ruusuvuori, 1987.

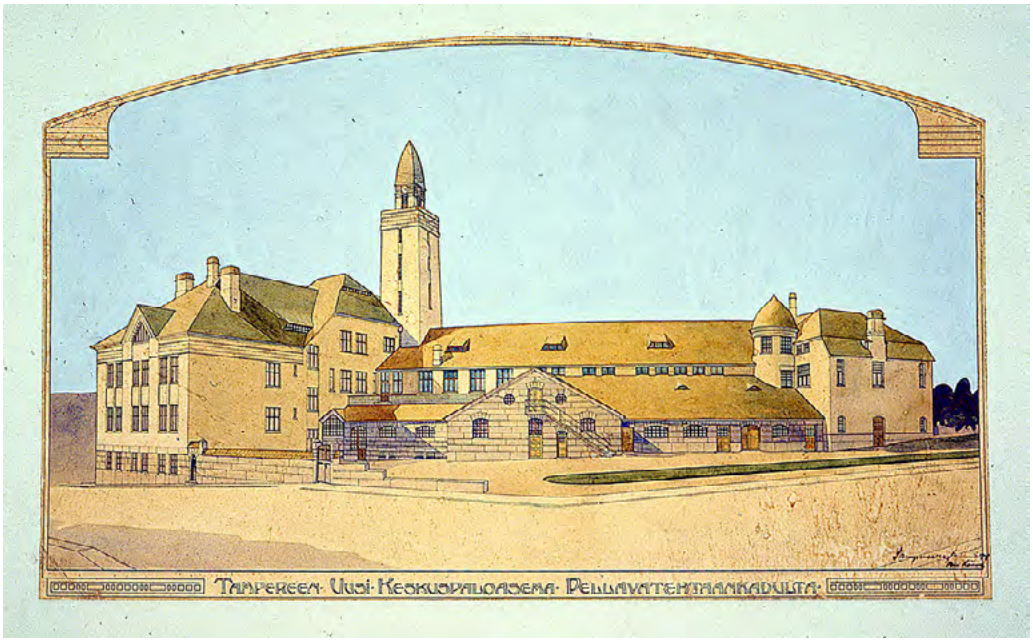
suunnittelualueesta, pohjapiirustukset kaikista kerroksista sekä perspektiivi-[145] tai havainnekuva rakennuksen sisältä ja/tai ulkoa. Lisäksi on voitu pyytää pienoismallia tai aksonometrista[146] kuvaa selventämään rakennuksen suhdetta ympäristöönsä myös kolmiulotteisesti. Piirustusten mittakaavat vaihtelevat suunnittelukohteen koon mukaan, mutta yleisimmin rakennusten kohdalla on pyydetty piirustukset mittakaavaan 1:200 (isommissa kohteissa 1:400 tai 1:500) ja asemakaavapiirustus mittakaavaan 1:500. Vastaavasti asemakaavakilpailuissa mittakaavat ovat riippuvaisia suunniteltavan alueen koosta. Pienemmissä kohteissa mittakaava voi olla 1:1000 ja laajoilla alueilla jopa 1:10 000. Samoin pienoismallien mittakaava riippuu suunnittelukohteen koosta: rakennuksissa se on tyypillisesti 1:400 tai 1:500, ja asemakaavakilpailuissa 1:1000 ja ylöspäin.

145 Käytännössä kaikki perspektiivikuvat kilpailuissa on tehty käyttäen vain yhtä tai kahta pakopistettä. Toisin sanottuna pystysuorat linjat eivät pakene kaukaisuuteen kuten vaakasuorat viivat. Näin vältetään rakennusten kallistuminen kuvassa ja saadaan aikaiseksi levollisempi näkymä. Tyypillisesti näkymä myös valitaan tai määrätään kilpailuohjelmassa ihmisen seisomakorkeudelle, jotta kuva esittäisi rakennuksen ihmisen luonnollisesta katselukulmasta.

146 Aksonometrinen kuva on ns. yhdensuuntaisprojektiolla tehty piirustus. Kuva on kolmiulotteinen mutta vain yhdessä suunnassa, jolloin kuva ei muodosta todellista perspektiiviä.

1800-luvun puolella ja 1900-luvun alussa värien käyttö oli yleistä varsinkin julkisivukuvissa ja havainnekuvissa. Myös pohjapiirustuksissa saatettiin käyttää värejä. 1920–30-lukujen aikana vallitsevaksi tavaksi vakiintui ”mustalla tushilla valkoiselle”. Arkkitehti Aulis Blomsedt kritisoi tätä käytäntöä *Arkkitehti*-lehdessä vuonna 1934 seuraavasti:

> Säädettäessä siis aikoinaan ankaria piirustustavan rajoituksia valheellisen akvarellikolorismin välttämiseksi, on samalla luotu edellytykset uudelle manerismille, jonka tuotteet varmasti ovat vielä kauempana todellisuudesta ja kolmiulottuvaisuuden taiteesta kuin kammotut moniväriset jugendperspektiivit.[147]

Eliel Saarisen ja Wivi Lönnin kaltaisten tekijöiden laatimien perspektiivikuvien ”moniväriset kammottavuus” voidaan nykyään tulkita toisinkin. Tosin myös 1930-luvulla sallittiin vapaampia esitystapoja, kuten Helsingin Stadionista käydyt kilpailut 1930-luvulla. Tältä osin Blomstedtin kritiikki on siis asioita yksinkertaistavaa. Alkuaikoina sääntöjen tulkinta esitystavan osalta on ollut armoton: esimerkiksi Viipurin kaupungintalon kilpailussa (1898) kaksi ehdotusta hylättiin väritettyjen julkisivupiirustusten takia[148], Helsingin rautatieaseman kilpailussa (1904) ehdotus hylättiin sinisellä piirretyn perspektiivikuvan takia, koska musta väri oli vaatimuksena[149], ja Suomenlinnan kirkon julkisivukilpailussa (1923) hylättiin kaksi kilpailuehdotusta ohjelman vastaisesti laaditun perspektiivikuvan takia. Myöhemmin ehdottomuus on vaihtunut joustavammaksi tulkinnaksi, kuten Temppeliaukion kirkkokilpailussa (1933).[150]

Arvostelun kannalta taiteelliset piirustukset ja näkymäkuvat voivat olla myös ongelmallisia, sillä ne saattavat tyylillään paljastaa ehdotuksen takana olevan arkkitehdin. Tämä oli mahdollista varsinkin kilpailukulttuurin alkuaikoina kotimaisten arkkitehtien määrän ollessa vielä sangen vähäinen. Suomessa oli arviolta 90 ammatillisesti aktiivista arkkitehtia vuonna 1900 ja noin 180 vuonna 1910.[151] Lisäksi kilpailut oli osoitettu vain kotimaisille arkkitehdeille vuodesta 1894 alkaen. Esimerkiksi Eliel Saarisen työt olivat maankuuluja Kansallismuseon, Helsingin rautatieaseman[152] ja Valtiopäivätalon kilpailujen myötä, ja

147 *Arkkitehti* 3/1934, 41–42.

148 *Suomen Teollisuuslehti* 3/1899, 33.

149 *Arkitekten* 5/1904, 41–55.

150 *Arkkitehti* 1/1933, 25.

151 Wäre 1992, 54.

152 Eliel Saarisen voittaneen ehdotuksen piirtämistekniikkaa ihaillaan *Arkitekten*-lehden numerossa 5/1904, 44.

Kuva 21. Tampereen paloasema, havainnekuva. Wivi Lönn, 1907.

Kuva 22. Tasavallan presidentin virka-asunto, kilpailuehdotuksen edustustilojen pohjapiirros ja sisätilaperspektiivi. Raili ja Reima Pietilä, 1983.

niiden piirustuksia esiteltiin kattavasti niin tekniikan alan julkaisuissa kuin päivälehdissäkin.[153] Vastaavia spekulaatioita voisi esittää myöhemmistäkin kilpailuehdotuksista, joita on tuotettu omaleimaisen ilmaisun sallineissa kilpailuissa. Esimerkiksi Raili ja Reima Pietilän laatimissa perspektiivi- ja näkymäkuvissa on yksilöllinen ote[154], joka tuli tutuksi laajemmallekin yleisölle menestyksen ja julkisuuden myötä.[155] Ainakin raadin haaviin on tarttunut kovasti toisiaan muistuttavia ehdotuksia, joiden takaa on aivan oikein arvattu löytyvän myös samat tekijät.[156] Kilpailuehdotusten piirtäjinä tai pienoismallien tekijöinä ovat toimineet varsinaisten ehdotuksen laatijoiden lisäksi usein myös arkkitehtitoimiston muut työntekijät, arkkitehtiharjoittelijat tai erikseen palkatut ammattilaiset.[157]

153 *Ateneum* 9–11/1901; *Kotitaide* 6/1902; *Päivä* 48/1908; *Helsingin Kaiku* 12.11.1904; 23.11.1907 ja 22.2.1908 sekä lukuisia muita kirjoituksia.

154 Esimerkiksi Tampereen kirjastotalon kilpailu (1978: *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1979) ja Tasavallan presidentin virka-asunto (1983: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1984).

155 Esimerkiksi *Uusi Suomi* 15.7.1966; *Helsingin Sanomat* 11.9.1966; *Uusi Suomi* 24.12.1980; *Uusi Suomi* 17.5.1984; *Anna* 29.5.1984 ja lukemattomia muita lehtikirjoituksia.

156 Esimerkiksi ja Wasklotin asemakaavakilpailu (1903) ja Rautatieaseman kilpailu (1904) sekä useammat myöhemmät kilpailut.

157 Vanhakoski 1992, 290–297.

Esitystavan määrittely tai rajaaminen herättää joukon mielenkiintoisia kysymyksiä: Miten esitystavan määrittäminen vaikuttaa suunnitelmiin itseensä ja niiden tulkintaan? Oliko siirtymä värikkäistä vesiväritöistä viivapiirustuksiin osin heijastumaa rationalismin ja modernismin ihanteista kilpailusääntöihin? Vai oliko kyseessä pelkästään käytännöllinen syy, jotta saadaan julkaisukelpoisia kuvia, joita on myös helpompi vertailla keskenään? Ainakin tuomariston maallikkojäsenille esittämistavalla voi olla suuri merkitys kilpailuehdotuksia arvostellessa. Ammattijäsenillä on luonnollisesti koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella paremmat edellytykset nähdä esitystekniikan taakse ja tulkita teknisempiä esitystapoja kuten leikkaus- ja pohjapiirustuksia.

Ehdotusten taittaminen tai kääriminen on puolestaan johtanut niiden suoraan hylkäämiseen.[158] Tätä voisi pitää jopa armottomana sääntöjen tulkintana, kun ottaa huomioon tuomariston kilpailuhistorian saatossa usein sallimat suunnittelualueen rajojen, rakennuksen kuutio- ja neliömäärien sekä kustannusten ylitykset. Jo Helsingin rautatieaseman kilpailun (1904) yhteydessä arkkitehdit toivoivat, että piirustusten kiinnitystavoissa voitaisiin olla joustavampia ja vastaavasti kilpailuohjelmassa tarkasti määritellä, mistä suunnasta perspektiivikuvat tulisi piirtää, jotta töiden vertailu olisi helpompaa.[159] Toisin sanottuna muodollisista ohjeista on pidetty kiinni tiukasti ja ne ovat kilpailusäännöissäkin määritelty sitoviksi, mutta sisällöissä on joustettu. Lopulta ohjaavaksi säännöksi muodostui 1950–60-lukujen kilpailukäytäntöjen ja vuoden 1962 sääntöuudistuksen myötä julkaisukelpoisuus, ei vaatimus piirtämisestä mustalla valkoiselle sinänsä. Julkaisukelpoisuus osoittautui kuitenkin aika joustavaksi käsitteeksi, kuten Martti Jaatinen tuskailee *Arkkitehtuurikilpailuja*-lehden avausnumerossa vuonna 1966.[160]

Pohjapiirustusten, asemapiirustusten ja leikkausten osalta esitystavoissa ei ole tapahtunut äkillistä ja radikaalia muutosta. Esitystavat heijastavat toki niissäkin perspektiivi- ja julkisivukuvissa selkeämmin nähtäviä muutoksia eri aikakausilla, mutta niiden luonne enemmän teknisinä dokumentteina rajoittaa joka tapauksessa ilmaisunvapautta. Kokeilevampaa otetta niiden osalta näkyy aineiston laajuuden huomioon ottaen yllättävän vähän. Poikkeuksena voi kuitenkin mainita 1980-luvulla yleistyneet aksonometriset leikkauskuvat[161] ja leikkauspiirustuksen esittämisen perspektiivissä kaksiulotteisen kuvan sijaan[162]. Kansainvälisten kilpailujen osalta dokumenteissa näkyy luonnollisesti enemmän ilmaisutavan variaatioita pelkästään suomalaisin voimin toteutettuihin töihin verrattuna,

158 Yksi harvoja poikkeuksia on Stockmannin kilpailuun tullut rullalle kääritty ehdotus, joka hyväksyttiin arvosteluun, koska se oli lähetetty ulkomailta – kuitenkin ilmeisesti suomalaisen arkkitehdin toimesta, sillä kilpailu oli julistettu suomalaisille arkkitehdeille. *Arkitekten* 3/1916, 33.

159 *Arkitekten* 5/1904, 41–55

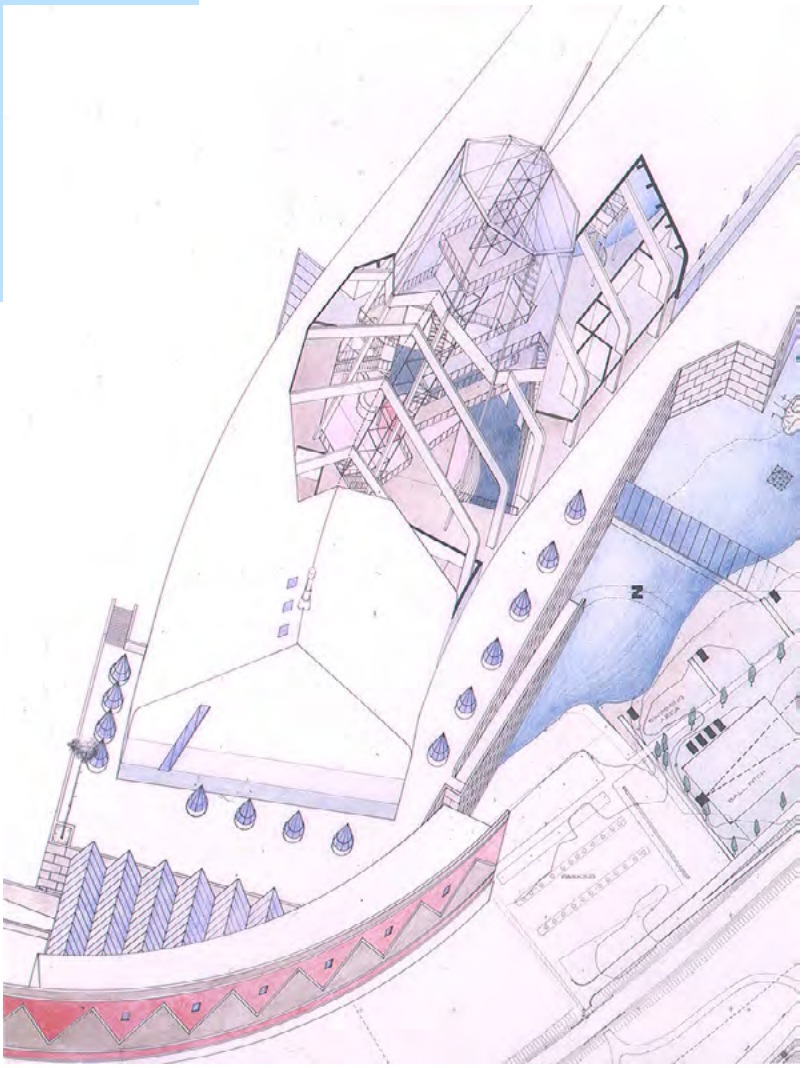
160 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1966.

161 Esimerkiksi Kanta-Hämeen Säästöpankin aatekilpailun voittanut ehdotus (1979: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1980) sekä useita ehdotuksia Arktisen museon ja Lapin maakuntamuseon kilpailussa (1983: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984) ja Lapeikkuna pientalossa -ideakilpailun ehdotuksissa (*Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1986). Aksonometrisia leikkauksia on esiintynyt myös aikaisemmin, kuten Juho ja Maria Lallukan taiteilijakodin kilpailussa (1931: *Arkkitehti* 4/1931, 58–63) sekä Helsingin suojeluskunnan talon kilpailussa (1936), jossa ne kuuluivat vaadittuihin piirustuksiin.

162 Esimerkiksi Westend/Haka asuntokorttelin kilpailun (1980) voittaneessa ehdotuksessa on käytetty tätä keinoa (*Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1980), samoin ehdotuksessa ”Ristilukki” Järvenpään hallinto- ja kulttuurikeskuksen kilpailussa (1981–82: *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1982), ehdotuksissa ”Villaa ylle” ja ”Junamiehen talviturkki” Asuinkerrostalon energiataloudellisen peruskorjaus -kilpailussa (1982: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1983) sekä ehdotuksissa ”Andante festivo” ja ”Steinway & sons” Tampereen konsertti- ja kongressitalon kilpailussa (1983: *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1983).

kuten Arktisen museon ja Lapin maakuntamuseon kilpailu (1983)[163], Marja-Vantaan alueen pohjoismainen aatekilpailu (1991)[164] ja Nykytaiteen museon kilpailu (1993)[165].

Selkein muutos esittämistavoissa tapahtuu siirtymisessä käsin piirretyistä dokumenteista tietokoneella toteutettuihin piirustuksiin. Ensimmäisen aallon CAD-ohjelmat (computer-aided design) 1980-luvulla eivät tuottaneet perspektiivikuviin ja havainnekuviin yltiörealismia tai ylivertaista etua käsinpiirrettyihin kuviin verrattuna. Monimutkaisten muotojen, leikkauskuvien ja realististen mittasuhteiden esittämiseen digitaaliset tietokonemallit olivat kuitenkin erittäin käytännöllisiä. Kilpailujen kontekstissa CAD-ohjelmia käytettiin ainakin Pekka Salmisen toimiston ehdotuksessa vuoden 1985 Wärtsilän Turun telakan toimistotalon kutsukilpailussa[166]. CAD-kuvia esiintyy myös saman vuoden Suomalaisen tiedekeskuksen kilpailun yhteydessä vuonna 1985[167], mutta pienoismalleilla ja käsinpiirretyillä kuvilla oli edelleen päärooli suunnitelmien havainnollistamisessa aina 1990-luvun lopulle asti. Seuraavat aineistossa esiintyneet palkittujen tai lunastettujen ehdotusten sisältämät CAD-kuvat ovat ABB Strömberg Oy:n kilpailussa (1992)[168], Nykytaiteen museon kilpailussa (1993)[169] ja Kaunis betonijulkisivu -kilpailussa (1993)[170].

1990-luvun lopulla CAD- ja kuvankäsittelyohjelmien käyttö yleistyy kilpailuaineistossa ja perspektiivikuvien realistisuus sekä yksityiskohtaisuus lisääntyvät. 2000-luvun alkupuolella digitaaliset työvälineet syrjäyttävät käsinpiirtämisen käytännössä kokonaan, ja vuodesta 2004 alkaen kaikki palkitut kilpailuehdotukset on toteutettu tietokoneella.[171] Forssan Loimijoen kilpailun (2001) kohdalla ehdotusten digitaalisten kuvien realistisuus on jo niin pitkällä, että siirtymä tietotekniseen aikakauteen näyttäytyy vääjäämättömänä.[172]

Kuva 23. Arktinen museo ja Lapin maakuntamuseo, kilpailuehdotuksen ”Silverwhite” aksonometrinen leikkauskuva. Vilen Künnapu, Ain Padrik ja Lennart Meri, 1983.

163 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984.

164 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1992.

165 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1993.

166 *Arkkitehti* 7/1988, 76.

167 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1986.

168 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1992.

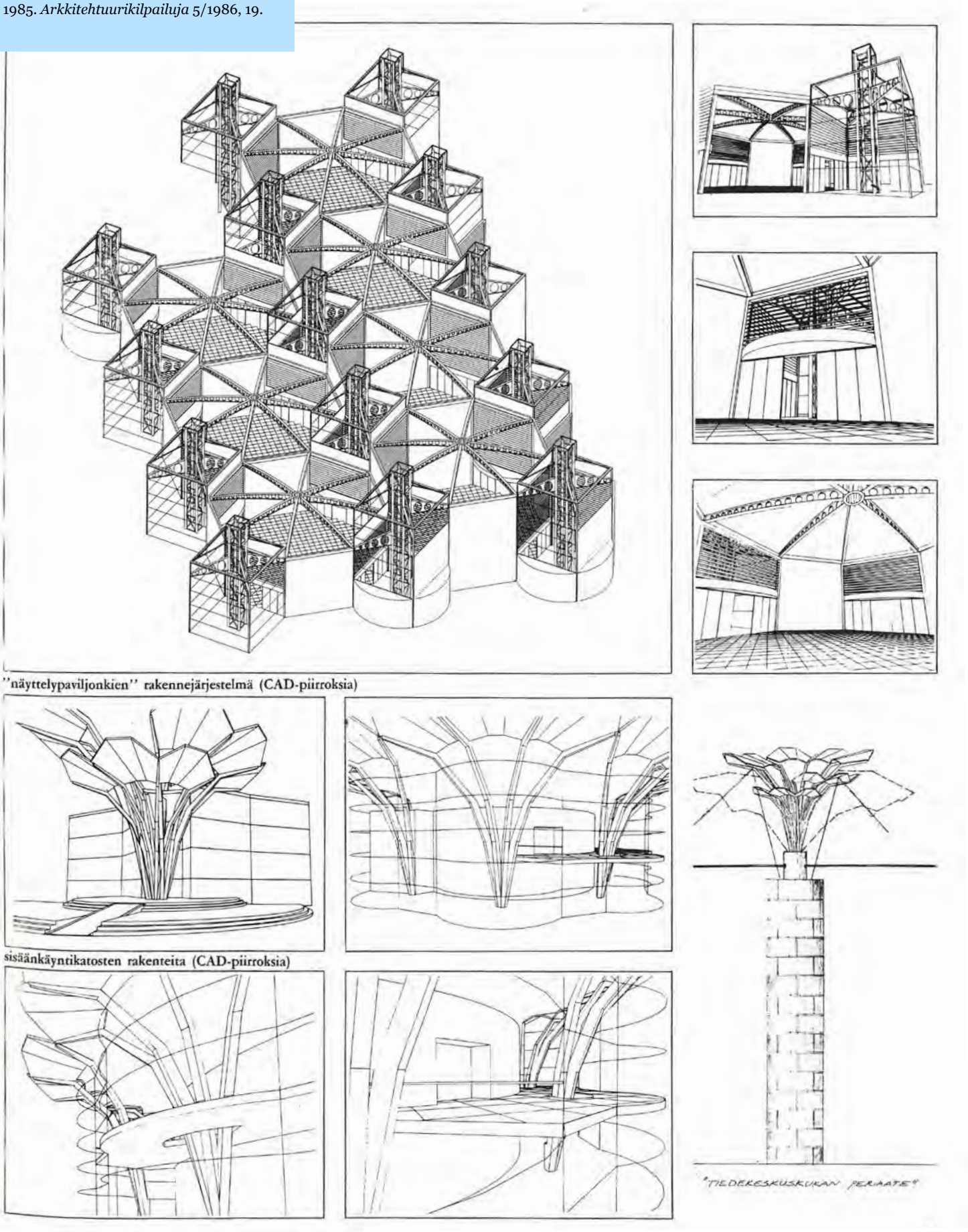
169 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1993.

170 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1994.

171 Kentala 2024, 9–10: https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/33635a2b-7ab3-4a9b-8b0d-c76243f05c5a/content.

172 Ks. esim. ehdotukset ”Forzando”, ”Pikku Pietarin piha” ja ”Zig Zag” (*Arkkitehtuurikilpailuja* 7/2002).

Kuva 24. Suomalainen tiedekeskus, CAD-piirroksia. Pekka Salminen, tietokonemallit Päivi Paananen ja Kari Lehtonen, 1985. *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1986, 19.

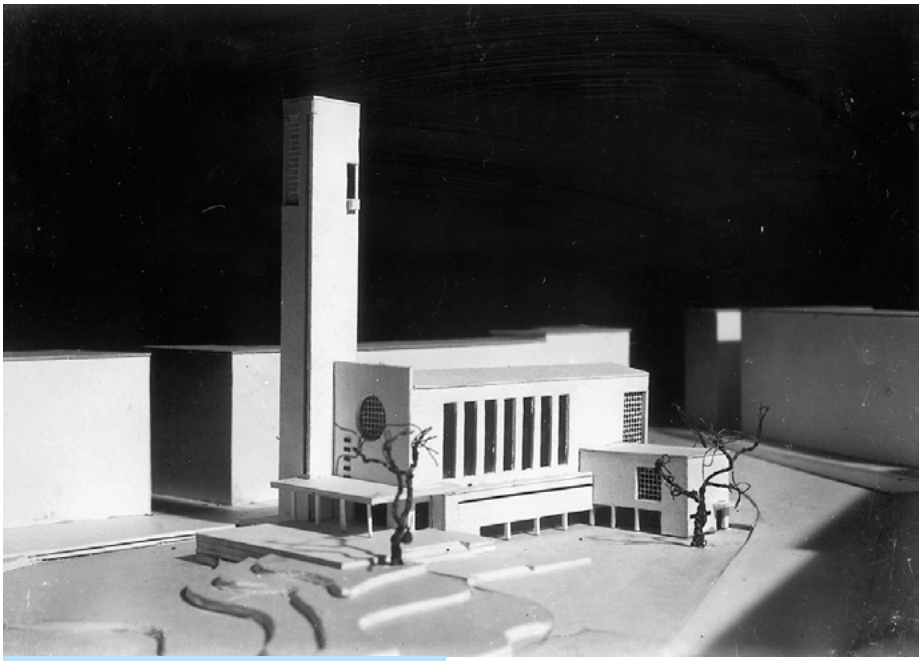
Kuva 25. Forssan Loimijoen alue, kilpailuehdotuksen ”Zig Zag” havainnekuva. Tina Borg, Hannu Huttunen ja Harri Pakarinen, 2001. *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/2002, 19.

19

Uudet digitaaliset kuvankäsittelyohjelmat toivatkin uudenlaisia ilmaisun tapoja kilpailuehdotuksiin, ja upotusten tekeminen valokuviin digitaalisesti tuo uudenlaisen realismin sekä maantasolta että ilmasta esitettyihin perspektiivikuviin.[173] Myös vaatimukset pienoismalleista katoavat kilpailuohjelmista siirryttäessä digitaaliseen materiaaliin yksittäisiä poikkeuksia lukuunottamatta.[174]

Kilpailijoiden piirustuksiin käyttämä aika ja vaiva luonnollisesti vaihtelevat kilpailusta toiseen. Merkittävien hankkeiden kilpailuehdotukset ovat usein äärimmäisen huolellisesti työstettyjä ja vastaavasti pienemmän palkkion kilpailuihin kuvamateriaali on voitu tehdä vaatimattomammin tai kokeilevammin. Myös ehdotuksen tekijän piirustustaidot ja henkilökohtaiset mieltymykset vaikuttavat esitystavan yksityiskohtaisuuteen ja ilmaisuvoimaan, samoin kilpailuohjelmien määritykset esitystavasta, jotka voivat vaihdella hyvinkin paljon.[175]

Kuva 26. Tehtaanpuiston kirkko (nyk. Mikael Agricolan kirkko), kilpailuehdotuksen pienoismalli. Erik Bryggman, 1930. Valokuva: Foto Roos.

Jo 1800-luvun lopulla saatettiin vaatia piirustusten lisäksi lyhyt kirjallinen selostus ja/tai kustannus- tai tilavuuslaskelmat ehdotuksista. Myöhemmin tästä tuli säännöllinen osa kilpailuehdotusta piirustusten lisäksi. Ensimmäiset pienoismallit ilmestyvät kilpailuohjelmien vaatimuksiin vasta vuonna 1930 Helsingin Stadionin ja Tehtaanpuiston kirkon kilpailuissa. Vaatimus pienoismallien käytöstä on pitkään melko satunnaista ja yleistyy hiljalleen 1950-luvun aikana muuttuen yleiseksi käytännöksi 1960-luvun puolella. Tämän jälkeen ne säilyvät vaatimuksena ohjelmissa käytännössä aina digitaaliseen aikakauteen asti. Asemakaavallisten kilpailujen osalta aksonometriset tai lintuperspektiivistä otetut kuvat alkoivat korvata pienoismallit 1980–90-luvuilla.

173 Digitaalisesti tuotettujen kuvien yhdistäminen käsinpiirtämiseen ja erilaisiin kollaaseihin helpotti nimenomaan näkymäkuvien tekemistä ehdotuksista, kuten Forssan Loimijoen kilpailun ehdotuksissa on tehty (*Arkkitehtuurikilpailuja* 7/2002). Oulun Toppilansalmen aatekilpailussa (1999: *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/2000) tietokonetta on käytetty ilmaperspektiivikuvan tekoon (ehdotus ”Vihreä satama”), ja digitaalista “massamallia” aluejulkisivun ja pienoismallin sijaan. Ehdotus ”TIP-TOP” Tikkurilan keskustan kilpailussa (2000) esittää valikoiman digitaalisia kollaaseja, joiden tuomaristo toteaa jo häiritsevän arvostelua – mutta jotka eivät lopulta estäneet kilpailun voittamista (*Arkkitehtuurikilpailuja* 3/2001).

174 Esimerkiksi Kuokkalan kirkko -kilpailu (2005), Kuopion soiva ja sykkivä sydän (2016, toinen vaihe), Sara Hildénin taidemuseo (2020, pyydettäessä) ja Arkkitehtuuri- ja designmuseo (2024, toinen vaihe).

175 Useissa kilpailuissa on annettu myös vapaat kädet esitystavan suhteen, kuten Vallilan (1929), Meilahden (1945) ja Sallan (1947) kirkkokilpailuissa ja Turun yliopiston kirjaston kilpailussa (1946), kunnes yleiseksi tavaksi tulee vaatimus julkaisukelpoisuudesta tekotavan ollessa vapaa. Tampereen kirjastotalon (1922) kilpailuohjelmassa jopa todetaan, että: ”[p]iirustukset saa laatia mielivaltaisen tavan mukaan, vaan lehtiä ei saa kääriä”.

1910-luvun palkituissa kilpailuehdotuksissa näkyy edelleen edellisiltä vuosikymmeniltä tuttua yksityiskohtaisuutta ja pyrkimystä vaikuttavaan esitystapaan niin perspektiivi- kuin julkisivupiirustuksissakin. Kilpailun ohjelman määräyksistä riippuen myös värit ovat edelleen käytössä, mutta kilpailutöiden yleisilmaisussa ja kilpailuohjelmien vaatimuksissa alkaa näkyä siirtymää kohti riisutumpaa ilmaisutapaa.[176] Eräänlainen antikliimaksi koetaan *Rakennustaito*-lehden 1912 julkistamassa Pienviljelijän tilan rakennusten piirustuskilpailussa, jossa töiden visuaalinen ilme oli ”varsin monella hirvittävän huolimaton ja epäselvä”.[177] Voittajaehdotuksen tuli siistiä ennen kilpailun tulosten julkaisua lehdessä. Samanlaista kritiikkiä esitettiin seuraavana vuonna Keskikokoisen maalaistalon piirustuskilpailussa.[178] Siirtyminen yksinkertaisempaan esitystapaan näkyy selvemmin 1920-luvun aikana, jolloin julkisivupiirustuksista osa on jo pelkistettyjä, ja perspektiivikuvien tarkoituksena on ilmaista enemmän rakennuksen suhdetta ympäristöönsä, kuin kuvata ympäristöä ja rakennuksia tarkasti tai esittävän taiteellisesti.[179]

1930-luvulla modernismi saavuttaa yhä enemmän jalansijaa suomalaisten arkkitehtien ilmaisussa, ja piirustusten esitystapa heijastelee todennäköisesti myös suunnitteluajattelussa tapahtunutta muutosta.[180] Niissäkin kilpailuissa, joissa piirustustapaa ei ole rajoitettu, kuten Suomi-yhtiön kilpailussa (1937), on yläluokan ehdotukset varsin pitkälle toteutettu ”mustalla valkoiselle” -periaatteen mukaan.[181] 1920-luvulla rentoutunut ote luonnosten laatimisessa vaihtuu 1930-luvun aikana tarkempaan ilmaisuun. Tämä näkyy selvästi Stadionin toisen kilpailun (1933) ehdotuksissa[182] ja Kotkan kaupungintalon kilpailussa (1931), jonka jaetun toisen sijan voittaneesta ehdotuksesta Marius af Schultén toteaa: ”Ehdotus ’Valokuva asemakaavasta’ [– –] on viettelevän kauniisti piirretty – arkkitehtikunnalle tulee raskaan kalliiksi, jos tällainen huippuhuolellinen tarkkuuspiirustustekniikka, niin kuin nyt näyttää, yhä enemmän ja enemmän voittaa alaa kilpailupiirustuksiemme laadinnassa”.[183] Toisaalta graafisen esitystavan voi ajatella vaikuttavan myös itse suunnitelmiin, mutta tämän todistaminen vaatisi tarkempaa paneutumista aikakauden aineistoon ja arkkitehtien elämäkertoihin.

176 Esimerkiksi Tampereen teatteritalon kilpailu (1910), jonka palkittujen ehdotusten piirroksista suurin osa on toteutettu ilman värejä ja ovat ulkoasultaan pelkistettyjä (*Arkitekten* 5/1910, 80–89). Samoin *Kotitaide*-lehden huvilakilpailu (1910), Stockmannin kilpailu (1916), Pienviljelijän tilan rakennusten piirustuskilpailu (1912: *Rakennustaito* 2/1912, 20–27) ja Fennia-korttelin kilpailu (1919) ovat esimerkkejä ohjelmassa vaaditun riisutumman piirustustavan kilpailuista.

177 *Rakennustaito* 2/1912, 26–27.

178 *Rakennustaito* 1/1913, 8–10.

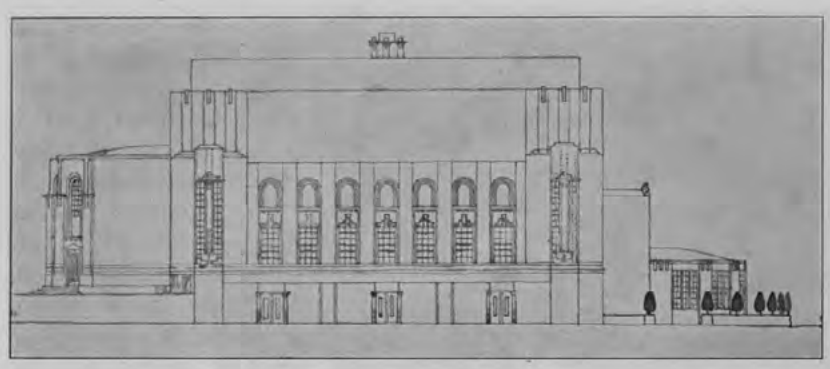
179 Esimerkiksi Töölön kirkon kilpailun toinen palkinto ja lunastettu ehdotus (*Arkkitehti* 5/1927, 57–63).

180 Esimerkiksi vahvan graafinen esitystapa ehdotuksessa ”Des Pudels Kern” (Juho ja Maria Lallukan taiteilijakodin kilpailu 1931: *Arkkitehti* 4/1931, 58–63) sekä julistemainen kuvitus ehdotuksessa ”Fata morgana” kolmannessa Helsingin Stadionin kilpailussa (1933: *Arkkitehti* 11/1933, 173), ehdotuksessa ”Varsinais-Suomi” Suomi-yhtiön kilpailussa (1937: *Arkkitehti* 4/1937, 61) ja ”Chamberlain” Vakuutusosakeyhtiö Karjalan kilpailussa (1938: *Arkkitehti* 12/1938, 190).

181 *Arkkitehti* 4/1937, 58–63.

182 *Arkkitehti* 5/1933, 63–76.

183 *Arkkitehti* 10/1931, 167.

och teaterlokaliteternas ovanliga placering erbjuder svårigheter.

Vid en förberedande granskning avskildes från tävlingen följande 6 förslag:

N:o 2. »545» såsom fullkomligt omoget.

N:o 3. »Pyynikke 5». Restaurationen är placerad mot Tavastgatan; serveringsrummet mörkt och djupt samt köket illa belyst. Rekvisita-rummet för långt avlägset från scen. Byggnaden stor och opraktisk. Det ytte torrt och tråkigt.

N:o 8 »Triangel inskriven i cirkel» för stort, trapporna ostuderade, fasaderna otympliga.

N:o 10 »Två koncentriska cirklar», ingången svag, trapporna svängda, arealen stor, scenanordningarna misslyckade, fasaderna ostuderade samt utrymme för butikerna för knappt.

N:o 13. »Aprillipila», mindre studerat både till fasader och plan.

N:o 18. Scala, trapporna omöjliga och konstruktionerna i allmänhet ostuderade. Byggnaden obekväm och måtten på ritningarna sig emellan icke överensstämmande.

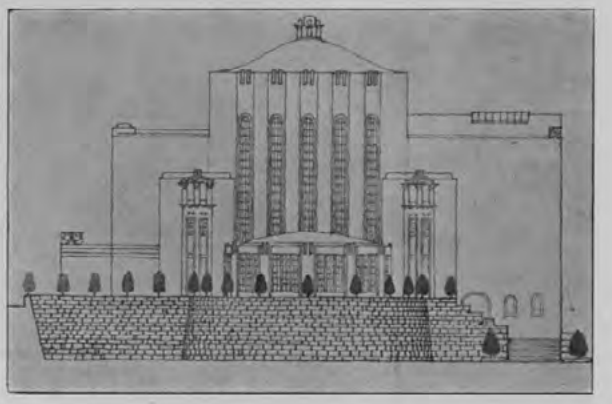
Vid en närmare detaljgranskning, varvid även teaterns behov och fordringar beaktades, placerades i den lägsta kategorin:

N:o 1 »Ikuinen taistelu», vari nog scenanordningarna, isynnerhet i alternativet, äro väl lösta, enär alla klädloger äro i samma plan som scengolvet därtill och de hava god inbördeskommunikation. Restauratio-

nens kök är obekvämt. Trapporna till bakre parterren äro mindre lämpliga, enär i dem vid utgång uppstår trängsel. Förstugan vid bakre parterren är nästan mörk, och kommunikationen med den därtill hörande foyern är ytterst krånglig genom nedre vestibylen och längs tråkiga trappor.

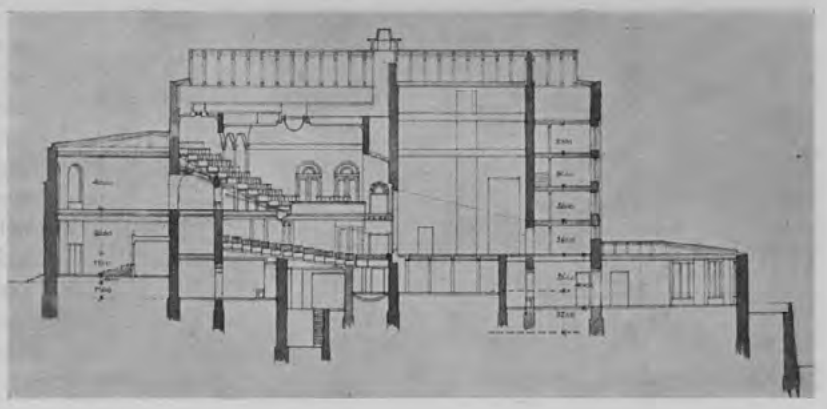
N:o 4. »Dionysos». Trappan till bakre parterren mycket besvärlig och trång, restaurantens vestibul alldeles mörk; köket under terrassen, två våningar lägre än restaurationen. Foyern och restaurationssalen kunna förenas till en enda stor festivitetslokal, men är hela förslaget stort och dyrt.

N:o 15. »Titus». Gången till restaurationen börjar från ett tråkigt hörn, leder nedanom undre scenen och stiger så åter upp till restaura-

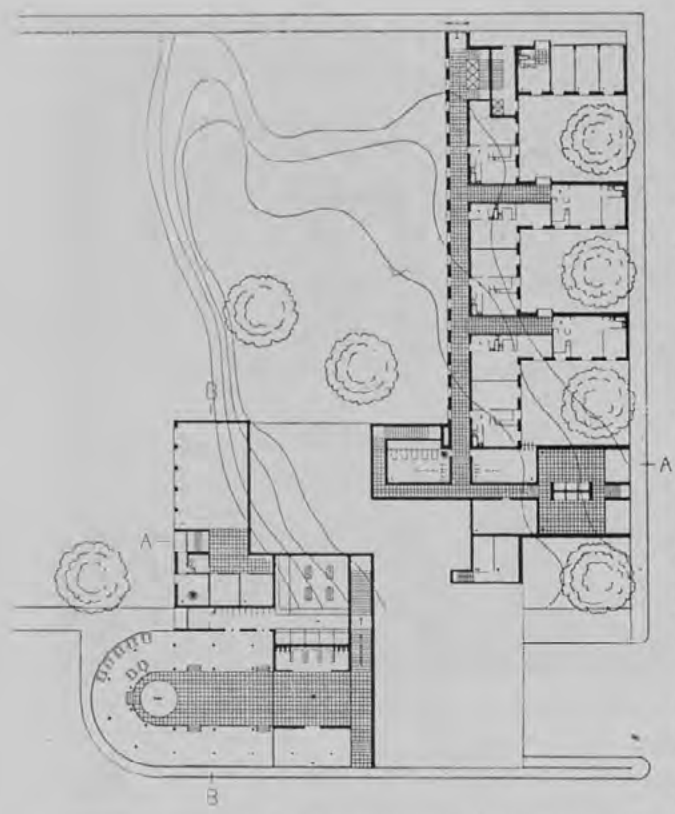

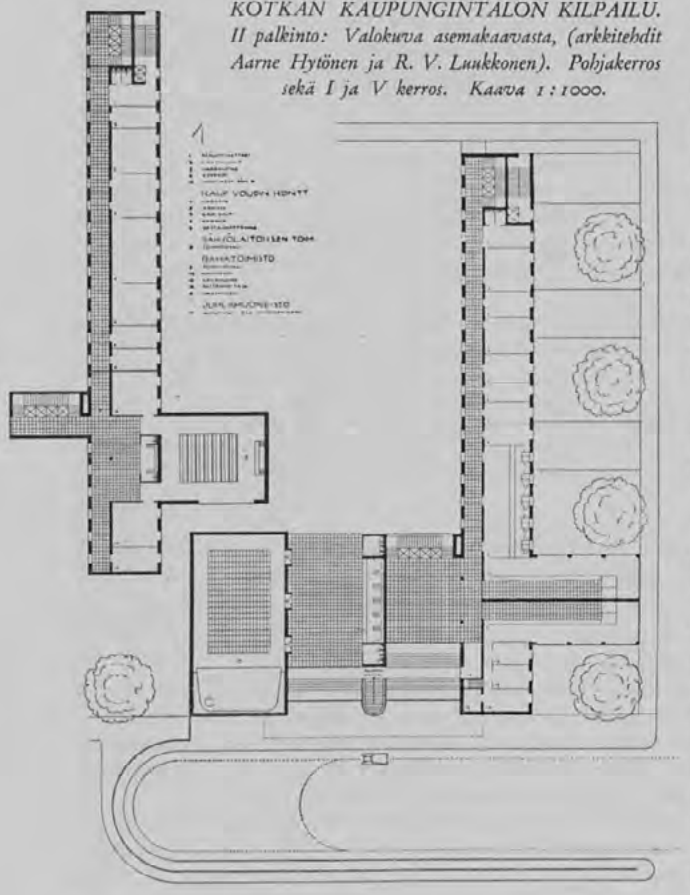
Tammerfors teaterhus tävlan.

2:dra pris. Arkitekt: Eliel Saarinen.

Kuva 27. Tampereen teatteritalo, Eliel Saarisen kilpailuehdotuksen julkisivu- ja leikkauspiirroksia ja ote arvostelupöytäkirjasta. *Arkitekten* 5/1910, 83.

KOTKAN KAUPUNGINTALON KILPAILU.
II palkinto: Valokuva asemakaavasta, (arkkitehdit Aarne Hytönen ja R. V. Luukkonen). Pohjakerros sekä I ja V kerros. Kaava 1:1000.

„Lex". Yleisasettelu pääasiallisesti sama kuin edellisessä. Ehdotuksella on samat ansiot ja samat heikkoudet. Kuutiomäärä 30,700.

Piirretty vasara ympyrässä. Puisto säilytetty. Kokonaisasettelu hajanainen. Kuutiomäärä 36,500.

„Kotka". Suuri osa puistoa säästetty. Torni ei kasva luontevasti alempien osien pohjasommittelusta. Torniosan sisäänkäytävä epäonnistunut. Sähkölaitoksen huoneisto sopimattomasti jaettu toiseen ja neljänteen kerrokseen ja satamatoimisto sijoitettu seitsemänteen kerrokseen. Kuutiomäärä 33,790.

Vihreä piste. Yksi perspektiivi puuttuu, mutta kun ehdotus on toriin nähden täysin symmetrinen ei palkintolautakunta katsonut voivansa sulkea sitä pois kilpailusta. Sijoitus hävittää osan varsinaista puistoaluetta. Maastosuhteita ei ole otettu huomioon. Valtuuston yleisön osat suhteettoman suuret. Voimistelusali asetettu valtuuston istuntosalin päälle. Vahtimestarien asuntojen sijoittaminen korkeaan keskiosaan aiheuttaa tarpeettoman määrän portaita ja on sopimaton. Ehdotuksen kokonaisote mielenkiintoinen ja julkisivut vaikuttavat. Kuutiomäärä 46,328.

„Kalliolle". Sijoitus säästää puiston. Pääsisäänkäytävä tutkimaton eikä torni kasva elimellisesti pohjista. Sisäinen järjestely kaipaa kohokohtaa ja selvää orientoitumis mahdollisuutta. Juhlahuoneiston porrasratkaisu epätyydyttävä. Torinpuoleinen julkisivu ei vastaa sisäistä järjestelyä ja ovat julkisivut muutenkin kehittämättömät. Kuutiomäärä 30,025.

„Refanut". Rakennus vedetty niin syvälle ettei se pääse torille päin vaikuttamaan. Pohjasommittelulla ansioita. Virastohuoneet osittain liian syviä. Suhteet rakennusmassojen välillä eivät ole onnistuneet ja julkisivut muutenkin heikot. Kuutiomäärä 32,000.

Painettu Kotkan vaakuna. Sijoittelu tontille säästää puistoa. Juhlasalirakennus, joka on sijoitettu erilliseksi on suunnittelultaan teennäinen. Sähkölaitoksen toimisto eristetty muista siihen kuuluvista huoneista. Rahatoimiston sisäiset liikenneyhteydet epätyydyttävät. Julkisivut kehittämättömät. Kuutiomäärä 34,247.

„Fort Kotka". Sijoitus tontille säästää puistoa. Käytävät liian ahtaat. Yleiskäsittely kova ja tunteeton. Ote sellaisenaan kehityskelpoinen. Kuutiomäärä 31,700.

„Örre". Sijoittelu säästää puistoa. Rakennusmassojen keskinäiset suhteet ovat epämääräiset ja julkisivut kehittämättömät. Kuutiomäärä 35,000.

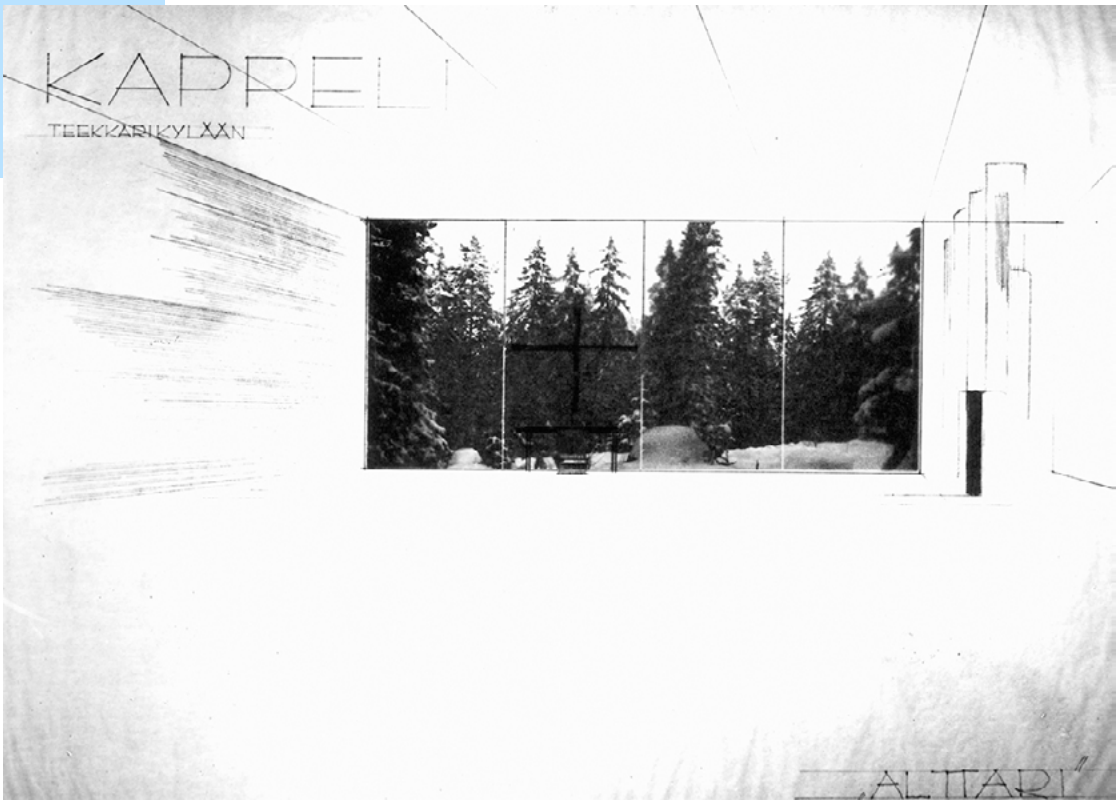
„Ruotsinsalmi". Sijoitus rikkoo puiston. Virastojen hajoittaminen eri siipiin ei ole tarkoituksen mukainen eikä taloudellinen kyseessäolevassa suhteellisen pienessä virastorakennuksessa. Siipirakennukset ovat liian kapeita ja vain kaksikerroksisia. Monista mielenkiintoisista ajatuksistaan ja yksityiskohdistaan huolimatta kokonaissommittelu vähemmän harkittu. Kuutiomäärä 30,650.

„Aquila". Sijoitus tontille säästää puiston. Juhlasalin sisäänkäynti tutkimaton. Sähkölaitok-

Kuva 28. Kotkan kaupungintalo, kilpailuehdotuksen ”Valokuva asemakaavasta” kaksi pohjapiirrosta. *Arkkitehti* 10/1931, 162.

Edellisellä vuosikymmenellä vallinnut pakollinen ”mustalla valkoiselle” -esitystapa vaikuttaa jättäneen jälkensä arkkitehtipiirustusten esitystapaan myös seuraavalla vuosikymmenellä. 1930–40-luvuilla useissa kilpailuissa esitystapaa ei ole rajoitettu, joten ilmaisun pelkistäminen mustavalkoiseen tussipiirustukseen ei ole pelkästään kilpailuohjelmien syytä.[184] Palkittujen ehdotusten toteutukset ovat 1940-luvulla yleistasoltaan tarkkoja ja erittäin siistejä[185], joten af Schulténin pelko piirustusten laatutason noususta kävi toteen.

1950-luvulla kilpailuohjelmissa toistuu seuraava fraasi: ”esitystapa on vapaa, mutta julkaisukelpoisuus vaaditaan”. Itse kilpailusääntöihin maininta julkaisukelpoisuudesta ilmestyy vuonna 1962[186]. Tässä vaiheessa monet perspektiivi- ja havainnekuvat ovat jo äärimmäisen pelkistettyjä ja korostavat suunnitelman oleellisimpia ominaisuuksia. Esimerkiksi vuoden 1951 Vanhusten asuntoloiden suunnittelukilpailun tuomaristo toteaa pöytäkirjassaan esitystekniikan jättävän melkoisesti toivomisen varaa, ja eräiden perspektiivipiirustusten sijoittaminen oman ehdotuksensa yhteyteen olisi ollut vaikeaa ilman nimimerkkejä. Samoin vuoden 1951 Seinäjoen kirkon ja Hakasalmi Oy:n kilpailujen palkituissa ja lunastetuissa ehdotuksissa näkyy käännettä yksinkertaistettuun ilmaisuun[187], kuten myös Puistolan hautausmaan kappelin kilpailussa (1952)[188]. Liian

Kuva 29. Otaniemen kappeli, kilpailuehdotuksen sisäperspektiivi. Heikki ja Kaija Siren, 1953.

184 Esimerkiksi 1940-luvun Oulun, Kouvolan ja Kymin sankarihautakilpailut (*Arkkitehti* 9–10/1943, 107–131), Meilahden kirkon kilpailu (1944: *Arkkitehti* 5–6/1945, 62–68), Suomen Punaisen ristin reumasairaalan kilpailu (1945: *Arkkitehti* 9–10/1945, 104–114), Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalokilpailu (1946: *Arkkitehti* 6/1946, 65–80).

185 Esimerkiksi HAKA:n kortteli 580:n kilpailu (1940: *Arkkitehti* 1/1941, 11–16), Kauppakorkeakoulun kilpailu (1941: *Arkkitehti* 11–12/1941, 172), Meilahden kirkkokilpailu (1944: *Arkkitehti* 5–6/1945, 62–68) ja erityisesti Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalon kilpailu (1946: *Arkkitehti* 6/1946, 65–80).

186 Suomen Arkkitehtiliitto, Arkkitehtuurikilpailujen säännöt 27.4.1962, 9.

187 *Arkkitehti* 11–12/1952, 175–185 ja 186–190.

188 *Arkkitehti* 7/1953, 114–120.

luonnosmainen esitystapa on myös jättänyt joitain seikkoja tuomariston arvailun varaan.[189]

Esitystavan vapautumista on kuitenkin hyödynnetty yllättävän vähän. Harvoja esimerkkejä tästä ovat Eteläranta 10:n kilpailu (1949), jossa yhdessä ehdotuksessa on käytetty valokuvaupotusta, sekä Otaniemen kappelin kilpailun (1953) toteutuksen saaneen ehdotuksen sisäperspektiivi, jossa on yhdistetty pelkistetty viivapiirustus valokuvaan talvisesta metsämaisemasta.[190] Tämä tehokeino esitystavassa kiteyttää vakuuttavalla tavalla koko suunnitelman idean luonnon välittymisestä rakennuksen sisätilaan: luonto on kuvattu valokuvalla, mahdollisimman realistisella kuvauksella todellisuudesta, mutta ihmisen rakentamaan ”keinotodellisuuteen” viitataan vain muutamalla abstraktilla viivalla. Kolmas huomionarvoinen poikkeus on Helsingin Taidehallin laajennuskilpailun (1957) kolmannen sijan ehdotus, jossa tekniset piirustukset on toteutettu valkoisella mustalle, ja sisäperspektiivikin vapautuneella otteella.[191] Ehkä suunnittelukohde innoitti tekijää valitsemaan taiteellisemman esitystavan ehdotukselleen.

1950-luvulla kilpailijoiden sallitaan usein toimittaa myös muuta ehdotusta valaisevaa materiaalia kuin pakolliset dokumentit. Tätäkin mahdollisuutta on käytetty varsin marginaalisesti. Valokuvia tai muuta aineistoa on liitetty muutamiin ehdotuksiin esimerkiksi Helsingin sosiaaliviraston kilpailussa (1957), Mikkelin mielisairaanhoitokodin kilpailussa (1958) ja Seinäjoen kauppalantalon kilpailussa (1958).

1960–70-luvun kilpailujen ehdotuksissa näkyy pilkahduksia vapautuneemmasta esitystavasta.[192] Valokuvien käyttö lisääntyy, ja palkituissa töissä esiintyy erilaisia kollaaseja, kaavioita ja vapaamuotoisia esityksiä vaadittujen dokumenttien lisäksi. Selventävät asiakirjat eivät ennenkään ole olleet kiellettyjä, mutta esitystavat ovat nyt monipuolisemmat. Kutsukilpailuissa esitystapa on konservatiivisempi; erottautumiselle muutaman ehdotuksen joukosta ei ole samanlaista tarvetta kuin yleisen kilpailun kymmenien tai satojen töiden parista. Havainnekuvien esitystapana yleistyy kuitenkin lähes kaksiulotteinen tulkinta, jossa ihmiset ja kasvillisuus esitetään vain ääriviivoina, eikä perspektiiviin haeta syvyysvaikutelmaa esimerkiksi varjostuksilla. 1970-luvun puolella materiaali muuttuu kokonaisuudessaan jälleen pelkistetympään suuntaan. Ajoittain silti näkyy myös vapaan käden piirtämistä esimerkiksi aksonometrisissä tai perspektiivipiirustuksissa tiukkojen suorien viivojen rinnalla. Verrattuna vuosisadan alkupuolen yksityiskohtaisiin havainnekuviin tai 1940-luvun yltiötarkkoihin teknisiin tussipiirustuksiin on 1970-luvun kädenjälki ajoittain herkkää ja suorastaan lapsekasta.

1970-luvun aikana pienoismallien teettäminen ei aina ole edellytys asemakaavakilpailuissa, vaan aineistoksi riittävät piirustukset. Aksonometrisia kuvia on vaadittu kilpailuohjelmissa satunnaisesti jo aiemmin[193], mutta 1970-luvulta alkaen niistä tulee yksi toistuvasti vaadittu kuvatyyppi. Esimerkiksi Sasmo-talokilpailussa (1976)[194] vaadittiin aksonometriset

189 Kuten voittaneet ehdotukset Tampereen työväenopiston ja kansalaiskoulun kilpailussa ja Yhteiskunnallisen korkeakoulun suunnittelukilpailussa vuodelta 1958.

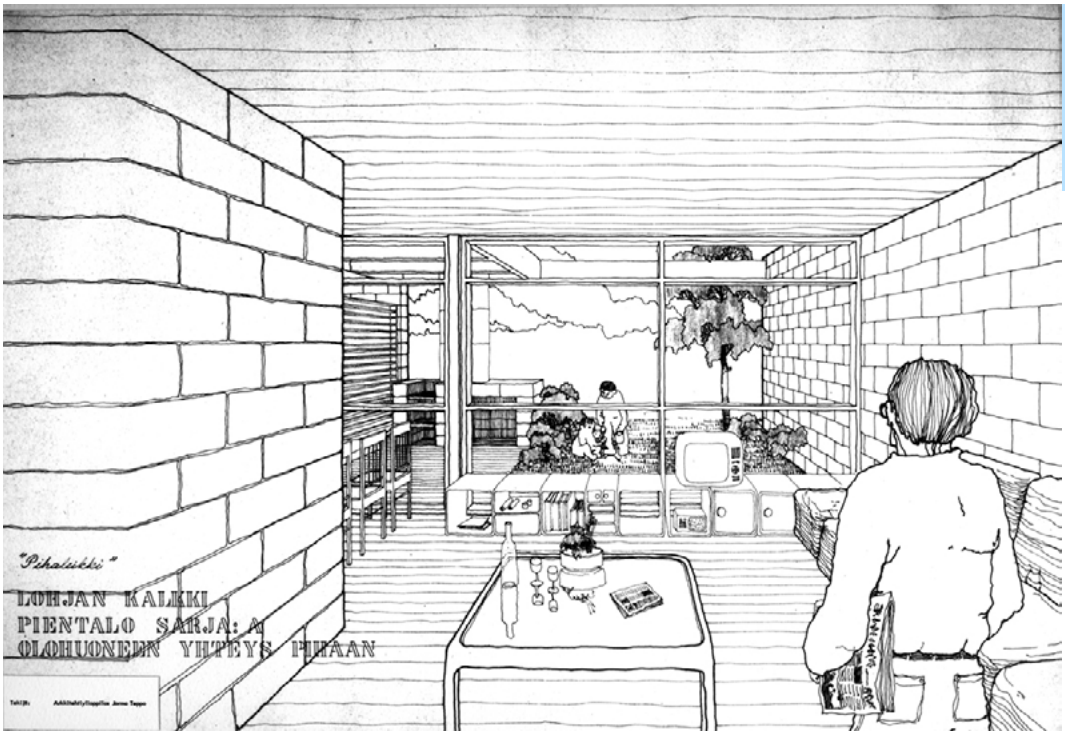
190 Kyseessä on Kaija ja Heikki Sirenin ehdotus ”Alttari” (*Arkkitehti* 5/1954, 35).

191 *Arkkitehti* 12/1958, 53.

192 Esimerkiksi Perhonkadun ylioppilastalon kilpailu (1969) ja Linnanmäen näköalatornin kilpailu (1975).

193 Esimerkiksi Tampereen seurakuntien liike- ja seurakuntatalon kilpailu (1950) ja Järvenpään seurakuntaopiston kilpailu (1948).

194 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1976.

Kuva 30. Lohjan Kalkkitehdas oy pientalo, kilpailuehdotuksen sisäperspektiivi. Jorma Teppo, 1973.

kuvat talotyypeistä ja niiden suhteesta ympäristöönsä, ja Asuntoreformikilpailun yhteydessä (1972)[195] nähtiin aksonometrisia piirustuksia, mutta niitä ei ollut kuvamateriaalin perusteella ilmeisesti itse kilpailuohjelmassa vaadittu. Tällä kuvatyypillä voidaan osin korvata pienoismalli ja säästää arkkitehdeilta pienoismalleihin käytetty aika ja kustannukset. Usein pienoismallin onkin tehnyt joku muun kuin ehdotuksen pääasiallinen tekijä, kuten avustaja[196] tai ulkopuolinen taho tilaustyönä. Rakennussuunnittelussa pienoismallit ovat edelleen käytössä, ja 1980-luvun puolella asemakaavakilpailuissa pienoismalllit ja aksonometriset kuvat vuorottelevat.

Tampereen kirjastotalon kilpailun yhteydessä vuonna 1978 tuomariston arkkitehtijäsenet Keijo Petäjä ja Timo Penttilä puolustivat pienoismallin ja perspektiivikuvien merkitystä tiedonvälittäjinä teknisempien leikkaus- ja pohja-

Kuva 31. Lahden Asuntomessut, kilpailuehdotuksen aksonometrinen kuva. Kari Virta, 1976.

195 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1972.

196 Todennäköisesti nuorin osallistuja suomalaisissa arkkitehtuurikilpailuissa on Anders Adlercreutz, joka avusti voittaneen ehdotuksen laatimisessa Espoon kirkon seurakuntakeskuksen aatekilpailussa (1982: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1983). Anders oli tuolloin kypsässä 12-vuoden iässä.

piirustusten rinnalla.[197] Samalla he toteavat, että jokaisen palkintolautakunnan jäsenen on mahdotonta käydä yksilöllisesti läpi jokainen kilpailuun tulleesta 120 ehdotuksesta, ja siksi on turvauduttu työnjakoon työryhmien kautta. Tällaisessa tilanteessa ensivaikutelma ja ilmaisuvoimaisten kuvien merkitys korostuu massasta erottautumisessa. Esitystavan valinta ei siis ole yhdentekevää. Toki jokainen ehdotus saa osakseen usean tarkastelukierroksen ja siirretään alimpaan luokkaan nopeasti vain siinä tapauksessa, että ehdotus on selvästi kypsymätön tai materiaaliltaan puutteellinen. Kilpailtaessa palkinnoista on jokainen dokumentti tärkeä, ja parhaimmillaan kuva kertoo enemmän kuin ne kuuluisat tuhat sanaa – varsinkin jos kilpailijan kirjoittama selostus ehdotuksesta on ristiriidassa kuvallisen materiaalin kanssa.

1980-luvulla kuvallinen ilmaisu vapautuu. Tarkkojen tussipiirustusten lisäksi puuvärien ja lyijykynien käyttö yleistyy kaikissa teknisissä kuvatyypeissä, ja havainnekuvien teossa käytetään enemmän yksityiskohtia sekä väritystä.[198] Uudenlainen ilmaisukeino perspektiivikuvissa on käyttää pistekatkoviivaa kuvaamaan piiloon jääviä rakennuksen osia[199] tai tekemään läpinäkyväksi kuvan etualalta jokin näkymää rajoittava este. Yleisesti ottaen kunnianhimo ehdotusten visuaalisen ilmeen suhteen kasvaa vuosikymmenen aikana, ja hienoimmat onnistuvat kiteyttämään materiaalien ja tilan tunnun yhdellä kuvalla.[200] Selvimmin tämä näkyy kansainvälisten ja merkittävien rakennuskohteiden kohdalla, kuten Presidentin virka-asunnon (1983)[201], Arktisen museon ja Lapin maaseutumuseon (1983)[202] ja Suomen Pankin Turun konttorin (1986)[203] kilpailuissa. Sevillan maailmannäyttelyn paviljongin kilpailussa (1989)[204] pöytäkirja erikseen huomauttaa useiden ehdotusten erinomaisesta graafisesta asusta. Tuomaristo osoittaa kuitenkin kykynsä nähdä ”kuvien taakse” esimerkiksi Kirkkonummen kunnantalon kilpailun (1984) voittaneen ehdotuksen kohdalla, jonka havainnekuva on erittäin vaatimaton, vapaalla kädellä piirretty luonnos.[205]

197 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1979.

198 Esimerkiksi Rauman kaupungintalon kilpailu (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1982) ja Kajaanin kulttuurikeskuksen kilpailu (1982: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1982).

199 Esimerkiksi ehdotukset ”Seurapiiri” Hausjärven terveysaseman ja vanhainkodin kilpailussa (1986: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1987), ”Kolmiodraama” ja ”Viettelysten vaunu” Malmitalon kilpailussa (1987: *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1988) ja ”Kuusimuuri” Haukiputaan seurakuntakeskuksen kilpailussa (1988: *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1989).

200 Esimerkiksi ehdotus ”Schön, aber weiter” Näkinpuiston asuntokorttelin kilpailussa (1984: *Arkkitehtuurikilpailuja* 6–7/1985), ”Rantakanalja” Rauman virastotalon kilpailussa (1986: *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1986), ”Moby Dick” Haka & makasiini -pientalokilpailussa (1986: *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1986) ja ”Seurapiiri” Hausjärven terveysaseman ja vanhainkodin kilpailussa (1986: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1987).

201 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1984.

202 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984.

203 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1987.

204 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1990.

205 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1985.

1 palkinto
st prize

ehdotus nro 106 "Helvetinkolu"
80 000 mk

Tekijät:
Monumentaali- ja arkkitehtuuritaiteen ryhmä Monark
Juha Jääskeläinen
Juha Kaakko
Petri Rouhiainen
Matti Sanaksenaho
Jari Tirkkonen

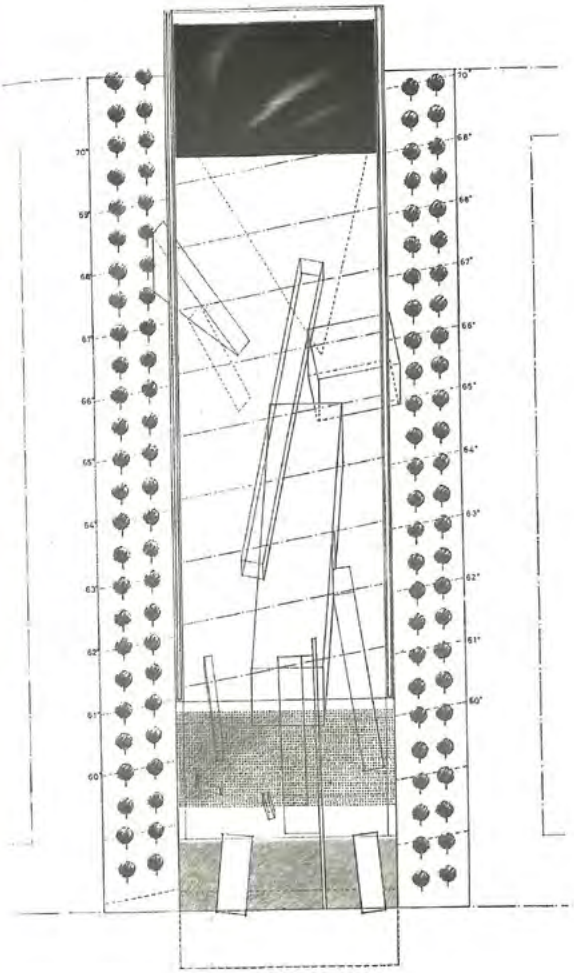
Omaperäinen, veistoksellinen ehdotus, jossa muodon ja sisällön ykseys on toteutunut erittäin vakuuttavasti. Johtoajatuksena on kahden samanaikaisen ja kontrastoivan teeman, rationaalisen ja emotionaalisen kokemuspiirin rikastuttava vuorovaikutus. Rinnastukset "kone - köli", tekniikka - luonto, paikallinen - universaali, täydentyvät elämykselliseksi dynaamiseksi kokonaisuudeksi ja piirtyvät fyysisesti muoto- ja materiaalikontrastien kautta. Vaikuttava sommitelma viestii suggestiivista voimaa ja askeettisuuden asteelle viety hienostunut pelkistys sisältää modernin Suomikuvan moniselitteistä tulkintaa. Ehdotukselle ei löydy suoria esikuvia arkkitehtuurin alueelta, vaan lähinnä minimalistisesta kuvanveistotaiteesta.
Viitteellinen esitystapa tiivistää hyvin ehdotuksen perusideaa, mutta jättää myös kysymyksiä avoimiksi jatkotyöskentelyn tasolla selvitettäviksi. Perusmuodon yksinkertaisuus luo otolliset lähtökohdat taloudellisten resurssien tarkoituksenmukaiseen suuntaamiseen. Ehdotuksella on näin ollen selvää kehityspotentiaalia. Oleellista on että näyttelykokonaisuus myös toteutuneena tinkimättä noudattaa alkuperäistä johtoajatusta.

6

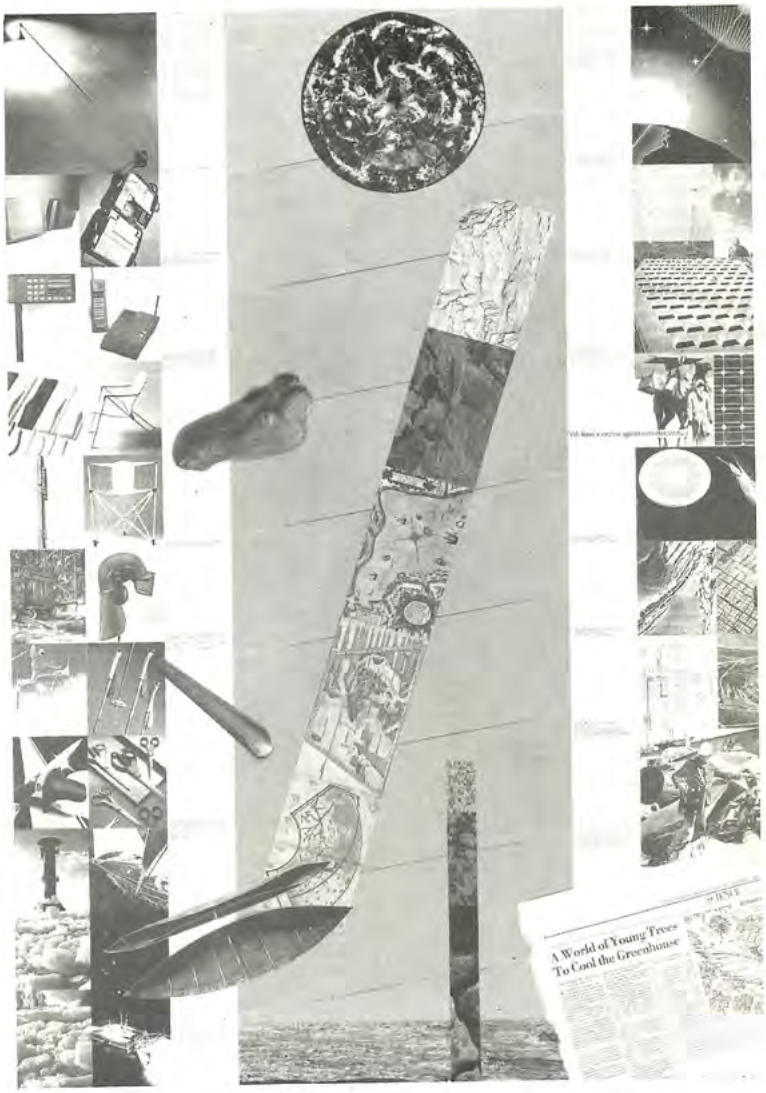

Sisäperspektiivi

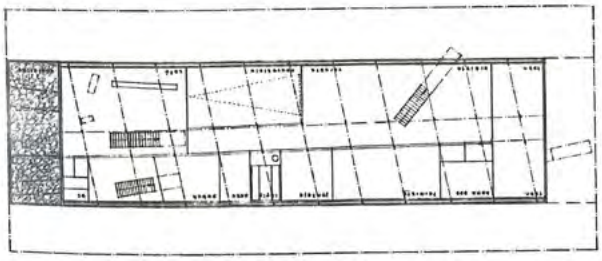
Kuva 32a. Sevillan maailmannäyttelyn paviljonki, kilpailuehdotuksen arvostelu, pienoismalli ja sisäperspektiivi. *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1990, 6.

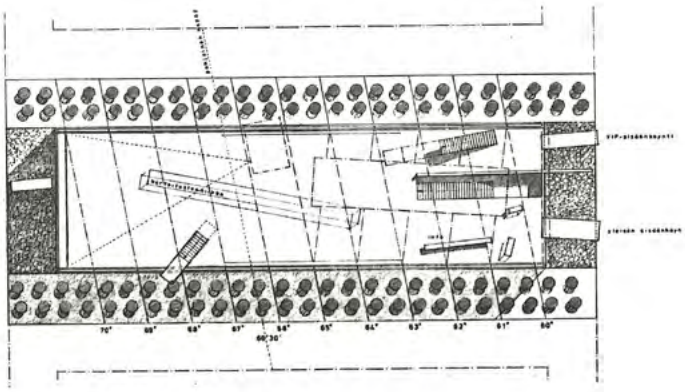
Aksonometria 1/500

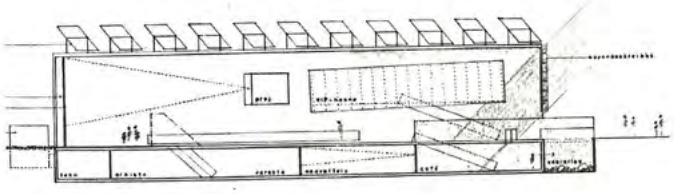
Teemoja näyttelyn sisällöstä

Kellari 1/750

Näyttelytaso 1/750

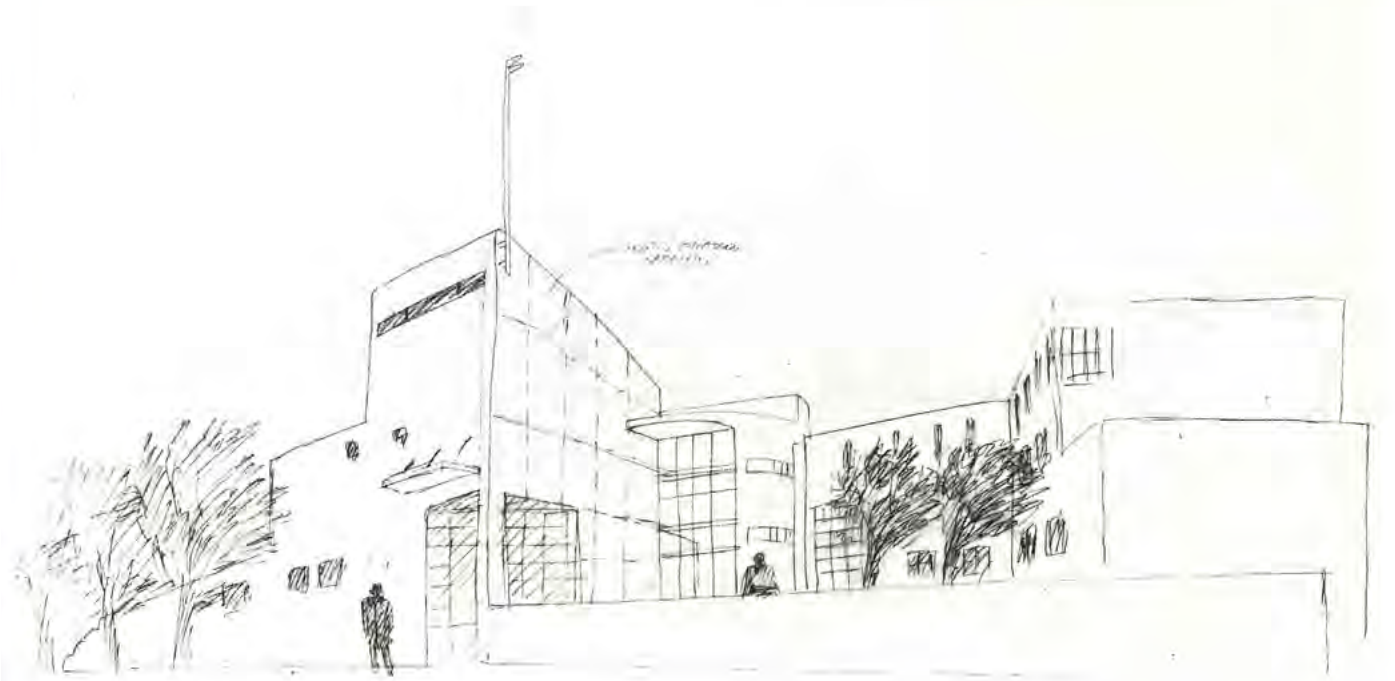

Leikkaus 1/750

Kuva 32b. Sevillan maailmannäyttelyn paviljonki, kilpailuehdotuksen piirroksia. Mikko Heikkinen ja Markku Komonen, 1989. *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1990, 6.

Kuva 33. Kirkkonummen kunnantalo, voittaneen kilpailuehdotuksen vapaalla kädellä piirretty perspektiivikuva. Reijo Jallinoja, 1984. *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1985, 7.

"Pieni Hill", 1. palkinto

ilmeeltään korostetun virastomaisia yksiköitä. Sisäympäristön laadun kannalta on lisäksi pidetty hyvänä, että rakennuksessa liikuttaessa syntyy vaihtelevia näkymiä pihalle ja ympäristöön.

Rakennustekniikka ja taloudellisuus

Keskeisenä taloudellisuutta edistävänä tekijänä on pidetty kohtuullista mitoitusta. Palkintoluokasta tehty pinta-ala- ja tilavuuslaskelma ei tuonut esille mitään, mikä olisi heikentänyt arkkitehtonisilla ja toiminnallisilla ansioilla kärkeen nousseita ehdotuksia.
Rakennusteknisesti tavanomaisia ratkaisuja on pidetty ongelmattomina. Tavanomaisesta poikkeavaan rakenne- ja tilaajatteluun perustuvien ehdotusten rakennettavuutta on selvitetty tarkemmin.

Kunnantalon arkkitehtoninen ilme

Kirkkonummen keskusta on jo niin pitkälle rakentunut, että sillä on omat tunnuspiirteensä ja mittakaavalliset pelisääntönsä, joita ei kokonaisuutta turmelematta voi kunnantalossakaan rikkoa.
Ehdotusten kerrosluvut vaihtelevat kahdesta seitsemään. Sopiva kerroslukumäärä riippuu luonnollisesti ratkaisun muista tekijöistä, mutta viisi kerrosta on kuitenkin johtanut selvästi liian korkeisiin rakennusmassoihin tässä ympäristössä. Eräissä ehdotuksissa on pyritty keräämään korkeutta tontin pohjoispäähän korostamaan aukiota ja sille avautuvaa pääsisäänkäyntiä. Tämä on yleensä johtanut epätasapainoiseen rakennusmassaan ja jalankulkumiljööseen soveltumattomaan mittakaavaan. Luontevasti kerrosluvuksi on osoittautunut kolme ja tontin matalimmissa osissa neljä. Kaksikerroksisena ratkaisuna kunnantalo jää liikerakennusten varjoon.
Hyvin monille kilpailijoille on tuottanut vaikeuksia löytää sellaiset arkkitehtoniset keinot, jotka oikealla tavalla nostavat kunnantalon esille kyläkuvassa ja samalla ilmaisevat symbolitasolla kunnallisen demokratian arvoja. Kunnantalon sijoittuminen Haaganmäelle ja rakentuminen aukion varrelle ikään kuin pariksi Asematien toisessa päässä sijaitsevalle kirkolle on houkutellut monet kilpailijat erilaisten torniaiheiden kehittelyyn. Yleensä tuloksena on ollut kunnantalolle soveltumatonta kirkollista juhlavuutta ja väkinäisiä sisällyksettömäksi jääviä eleitä.
Palkintolautakunta on pitänyt tärkeänä, että Haaganmäen puistomaisuutta voidaan säilyttää osana kunnantalon arkkitehtonista ilmettä.
Parhaissa ehdotuksissa on kunnantalolle löydetty omaleimainen kyläkuvaa kohentava ilme. Tyypillistä näille ehdotuksille on oikea mittakaava rakennuksen massoittelussa, ryhti ja tasapaino julkisivuissa sekä onnistunut julkisivumateriaalien valinta.
Kunnantalon arkkitehtoninen ilme on ehdotuksissa hyvin vaihteleva. Ehdotuksissa virastomaisuutta on aktiivisesti pyritty häivyttämään monenlaisilla julkisivuaiheilla. Monissa ehdotuksissa julkisivuja suorastaan rasittavat eri aiheiden keskinäiset, tahalliset ristiriidat. Palkintolautakunta on todennut hyvin monentyyppiset julkisivujen ratkaisutavat mahdollisiksi ja korkeatasoisen lopputuloksen tuottaviksi edellyttäen perusasioitten hallintaa: mittakaavallisesti oikea ja ympäristöön soveltuva massoittelu, tasapainoinen ja rauhallinen julkisivusommittelu.

KILPAILUN TULOS JA SUOSITUS

Ehdotusten luokitus

Palkintolautakunta jakoi ehdotukset neljään luokkaan: palkintoluokkaan 7 ehdotusta, yläluokkaan 9 ehdotusta, keskiluokkaan 68 ehdotusta ja alaluokkaan 40 ehdotusta.

Palkinnot ja kunniamaininnat

Palkintolautakunta päätti yksimielisesti palkita ja lunastaa seuraavat ehdotukset:
1. palkinto ehdotukselle nro 39 "Pieni Hill", 2. palkinto ehdotukselle nro 102 "Samassa veneessä", 3. palkinto ehdotukselle nro 30 "Kunta Kinte", 1. lunastus ehdotukselle nro 116 "Kaikessa rauhassa" ja 2. lunastus ehdotukselle nro 100 "Festprisse".
Kunniamainintoja päätettiin antaa kaksi; ehdotukselle nro 103 "Laku" omaperäisestä ja mielenkiintoisesta tontin käytöstä ja erityisesti ansiokkaan sisämiljöön luomisesta ja ehdotukselle nro 21 "Kivilampaat", joka on rakentanut omaperäisen kunnantalon palvelukadun ympärille, johon osastot liittyvät omina taloinaan.

Suositus jatkotoimenpiteiksi

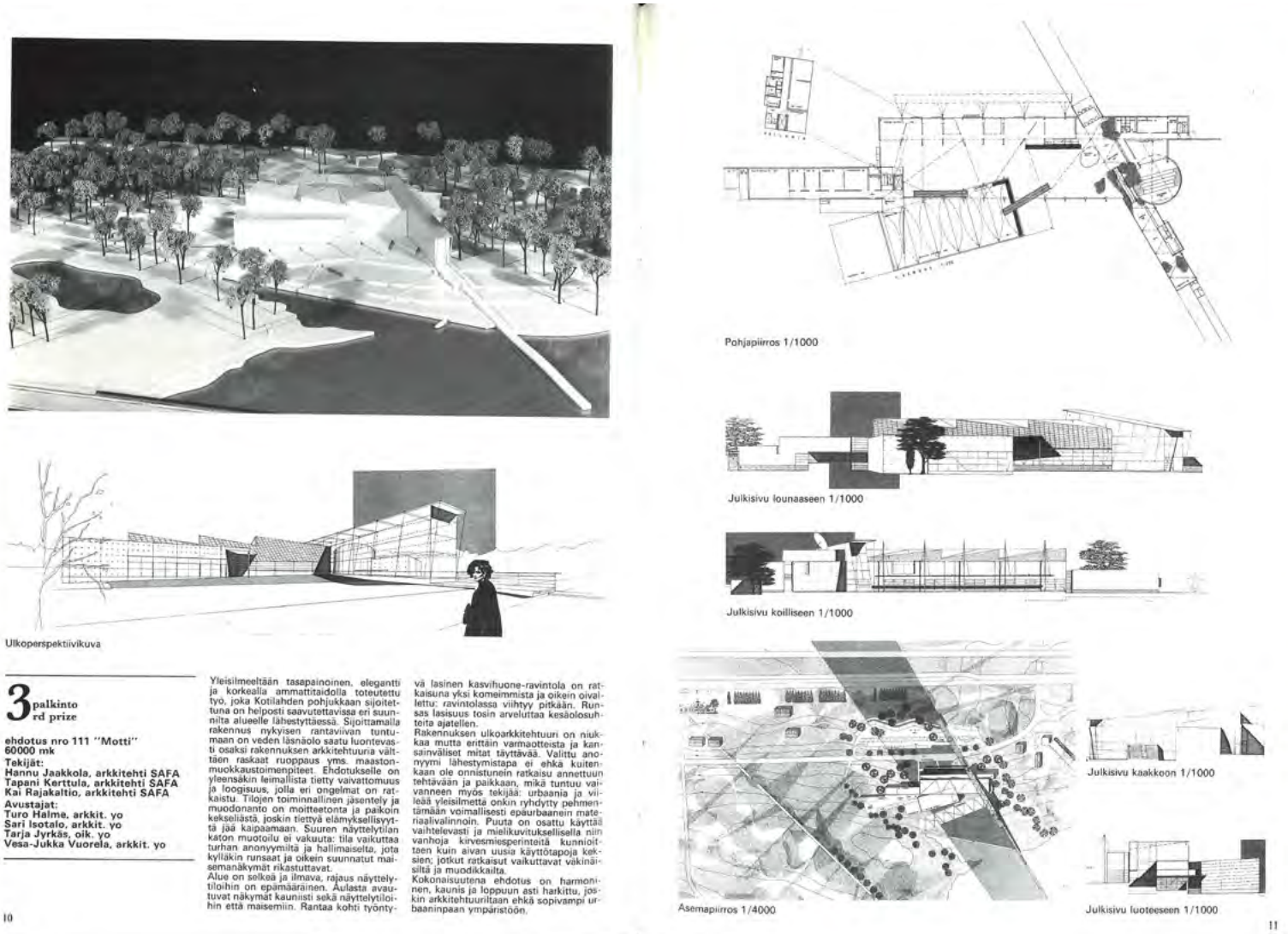
Palkintolautakunta päätti yksimielisesti suositella kunnantalon suunnittelutehtävän antamista ensimmäisen palkinnon saaneen ehdotuksen tekijälle.

Valokuvat/Photos: Simo Rista

7

1990-luvulle tultaessa ilmaisu pysyy samoilla linjoilla. Viivatyöskentely on tarkkaa, ja perspektiivikuvissa kaaviomainen esitystapa on vallitseva, mutta eri tekniikoita käytetään vapautuneesti.[206] Uutena työkaluna käyttöön yleistyvät erilaiset valmiit rasteripaperit, joita voidaan leikata ja liimata piirustusten päälle.[207] Jotkin ehdotukset saivat erityismaininnan graafisista ansioistaan, kuten ”Kalakukon kyyneleet” Kuopion torialueen suunnittelukilpailussa (1990)[208] ja ”Lastuja” Raision kirjaston ja auditorion kilpailussa (1995)[209].

Kuva 34. Suomen Metsätietokeskus, kilpailuehdotuksen arvostelu ja sekatekniikkakuvitusta. *Arkkitehtuurikilpailuja* 10/1991, 10–11.

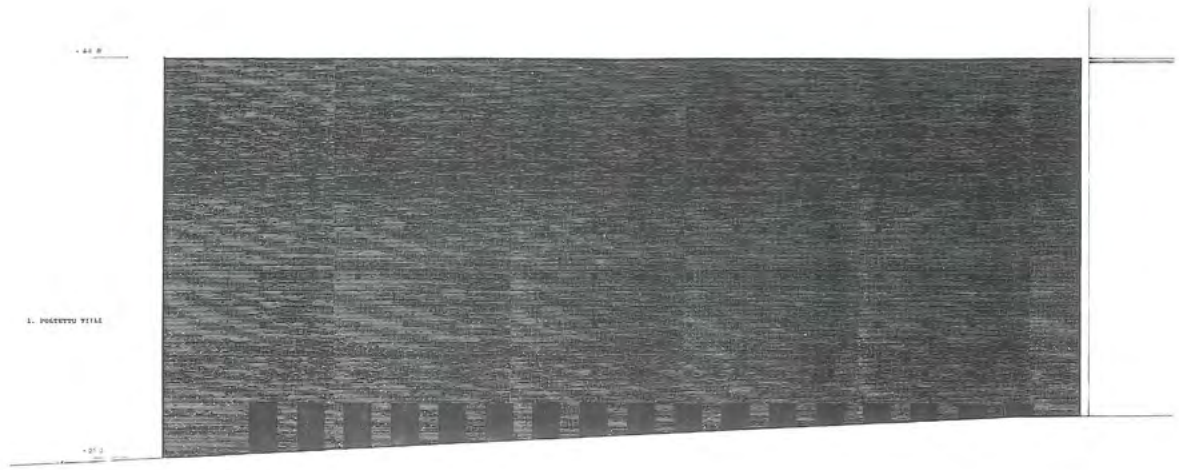

206 Esimerkiksi sisäperspektiivin toteutus valokuvalla pienoismallin avulla oikealla rakennuspaikalla ehdotuksessa ”Tri Jekyll ja Mr. Hyde” Vaasankatu 2:n kilpailussa (1991: *Arkkitehtuurikilpailuja* 9/1991).

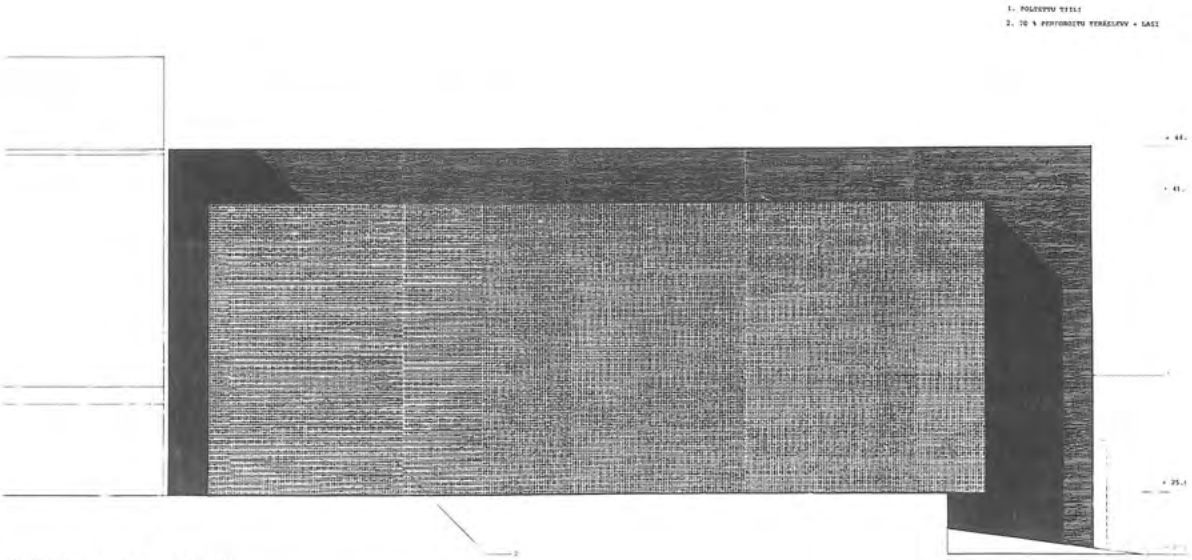
207 Tästä tekniikasta löytyy esimerkkejä ehdotuksista Suomen Metsätietokeskuksen kilpailussa (1991: *Arkkitehtuurikilpailuja* 10/1991), Marjalan asunto- ja vapaa-ajan alueen kilpailussa (1990: *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1991) ja Malminkartanon kappelin kilpailussa (1990: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1991).

208 *Arkkitehtuurikilpailuja* 15/1990.

209 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1996.

Julkisivu Vaasankadulle 1/400

Julkisivu pihalle 1/400

Sisäperspektiivi kahvila-ravintolasta

Kuva 35. Vaasankatu 2, kilpailuehdotuksen sisäperspektiivi valokuvatoteutuksena pienoismallin avulla kohteen rakennuspaikalla ja julkisivupiirrokset. Jari Mänttäri ja Matti Sanaksenaho, 1991. *Arkkitehtuurikilpailuja* 9/1991, 33.

lukuun ottamatta vertikaalinen liikenne, kuten hissit ja paloportaat, sekä pienet yleisöpalvelutilat ovat saavutettavissa pienistä kodikkaista eteisistä käsin, joiden tuntumaan ne on keskitetty. Nämä pikkuaulat ovat osa pienempien huoneiden jonoja ja rykelmiä, jotka on soviteltu suurempien sisäsalien ympärille. Pohjapiirustukset ja leikkaukset osoittavat selkeää rakenteellista kurinalaisuutta pienempien ja suurempien "onkaloiden" sijoittelussa rakennuksen massaan. Talo näyttää tavoittelevan monoliittista hahmoa pienempien ja suurempien aukkojen täsmällisellä geometrialla.

Rakenteellista selkeyttä vastaavat ehdotuksen toiminnalliset ominaisuudet: kattoikkunoilla valaistut tilat taiteelle, joihin on mahdollista päästä suoraan katutason lämpiöistä, hyvin toimivat huolto- ja henkilöstötilat sekä päätapahtumille varattujen huoneiden hyvä sijainti.

Konserttisaliin päästään suoraan Kilpisenkadun tasolta. Saliin astuva vieras havaitsee olevansa ylhäällä ja katselevansa yli salin, jonka lattia viettää loivasti alaspäin. Salin pohja on suorakulmainen, mikä on onnistuneen akustisen suunnittelun eräs peruselementti. Näyttämö saattaa tarvita uudelleenmuotoilua akustisten heijastimien avulla sivuilla ja ylhäällä. Muunneltava jälkikaiunta saavutetaan salin ympärillä olevien kaikukammioiden sekä säädeltävän akustisen katon avulla. Jälkimmäinen on esitetty varsin kaavamaisesti, ja sen täytyy ehdottomasti olla paljon suurempi kuin mitä leikkauksessa on esitetty.

Kamarimusiikkisali on hyvin sijoitettu galleriatasolle ja sen suhteet ovat hyvät. Ravintola on suunniteltu jotenkin sisäänpäinkääntyväksi suurenmoisen avoimen lämpiön viereen, missä moni vieras varmaankin nauttisi kahvinsa mieluummin suorassa kosketuksessa katuelämään. Ravintolalla on siitä huolimatta hyvä sijainti kulmassa maanpinnan tasolla.

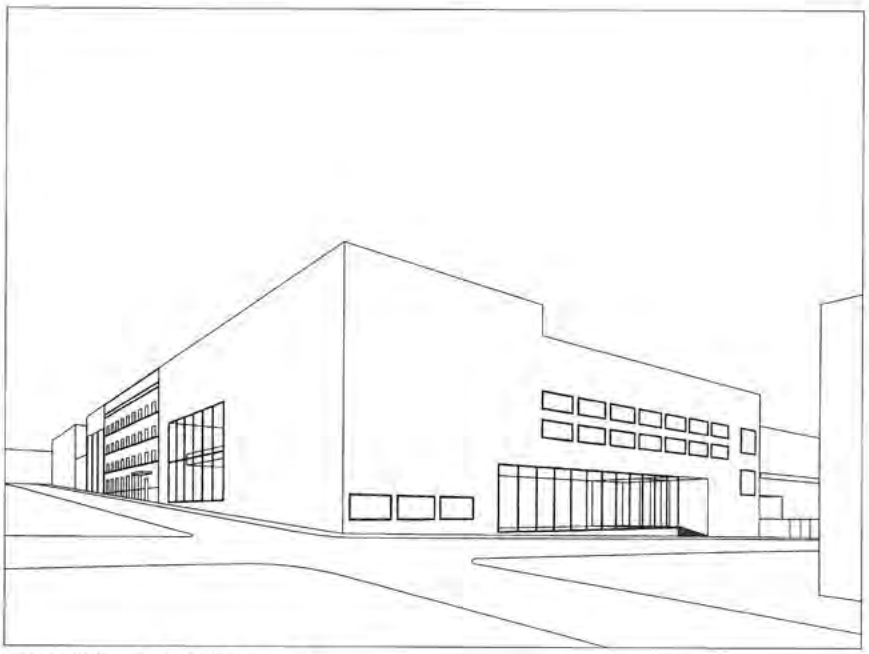
Suojeluskuntataloa on käytetty siten, että sen substanssia on mahdollista kunnioittaa. Yläkerrosten kaksi aukkoa uudisrakennukseen ovat hyvän kokoisia. Ne sallivat museon toimintojen kytkemisen ja yhdistämisen puolelta toiselle ilman, että kumpikaan rakennus kadottaa eheyttään.

Ehdotettu rakennus ei käyttäydy kuten prima ballerina. Omalla sille osoitetulla paikallaan se puhuu oikeassa äänilajissa naapureilleen julkisesta tarkoituksestaan ja asemastaan: ystävällinen ja varma itsestään. Tämänkaltaisella talolla Jyväskylän kaupunki saisi itselleen klassisen konserttisalin. Se saisi myös klassiset "Kunsthalle"-tilat ja tämän lisäksi uuden julkisen rakennuksen, joka on hyvin sopusoinnussa kaupunkiympäristönsä ja paikkansa kanssa. (PZ)

Kuva 36. Jyväskylän musiikki- ja taidekeskus, voittaneen kilpailuehdotuksen erittäin pelkistettyjä piirroksia. Zita Cotti ja Martina Hauser, 1997. *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1998, 15.

Leikkaukset/Sections 1/750

Perspektiivikuva etelästä/Perspective

Pääsisäänkäynti/Main entrance

Asemakaavakilpailuissa pienoismallit ovat vaihtuneet aksonometrioihin tai ilmaperspektiivikuviin. Karttapiirustuksissa uutena tehokeinona otetaan käyttöön tapa häivyttää väritys alueen reunoja kohden, mikä nostaa suunnittelualueen esiin laajemmasta kontekstista.[210] Tietokoneavusteinen suunnittelu hiipii hiljalleen kilpailuihin mukaan, ja 1990-luvulla onkin käytössä laajin kirjo erilaisia visuaalisen ilmaisun tekniikoita koko kilpailujen 150-vuotisessa historiassa. Voittaminen ei edelleenkään ole kiinni esitystavan rikkaudesta: Jyväskylän musiikki- ja taidekeskuksen kansainväliseen kilpailuun (1997) saapui kaikkiaan 359 ehdotusta, joista voittajaksi valitun ehdotuksen kuvamateriaali on mustavalkoista ja äärimmäisen pelkistetysti CAD-ohjelmalla piirrettyä.[211] Vastaavasti Kierikkikeskuksen kilpailun (1999) voitajaehdotus sisältää teknisesti varsin vaatimattoman pienoismallin sekä käsinpiirretyt kuvat.[212]

2000-luvulla tapahtuu täydellinen siirtyminen digitaalisesti tuotettuun aineistoon. Fyysisiksi tuotteiksi jäävät pienoismallit, tulostetut kuvat sekä CD- ja DVD-levyt, joilla aineistot ajoittain piti toimittaa. Mallinnuskuvien yksityiskohtaisuus vaihtelee, mutta pohjapiirustusten, leikkausten ja asemakaavojen tarkkuus siirtyy uudelle tasolle, sillä vektoripiirustuksina tallennetut tiedostot mahdollistavat käytännössä rajattoman kohdentamisen tietokoneella tarkasteltaessa. Tulostettujen piirustusten käyttö tuomariston työskentelyssä säilyy silti digitaalisten kuvien rinnalla.

Sama kehitys jatkuu 2010-luvulla, ja näkymäkuvien realistisuus kasvaa. Asemapiirustuksissa ja leikkauksissa näkyy kuitenkin vaihtelua värien käytössä, ympäristön havainnollistamisessa ja erilaisten graafisten keinojen käytössä, joiden toteuttaminen käsin piirtämällä olisi aikavievää ja haastavaa. Kilpailuohjelmien liitteenä annettujen aineistojen hyödyntäminen osana piirustuksia myös rikastuttaa niitä esimerkiksi kuvaupotuksina ja leikkauskuvien taustakuvina.

Kuva 37. Turun historian ja tulevaisuuden museo, kilpailuehdotuksen suunnittelu- ja kuvankäsittelyohjelmilla toteutettu havainnekuva. Pekka Mäki ja työryhmä, Sigge Arkkitehdit Oy, 2024.

210 Esimerkkeinä Marjalan asunto- ja vapaa-ajan alueen kilpailu (1990: *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1991) ja Nuorikkalan alueen aatekilpailu (1990: *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1991).

211 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1998.

212 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/2000.

Kilpailuohjelman niin salliessa, voi ehdotus sisältää vaadittujen dokumenttien lisäksi muutakin suunnitelmaa selventävää materiaalia. Toisaalta pakollistenkin asiakirjojen ja piirustusten esitystapa ja -järjestys voivat silti vaihdella huomattavasti. Tämän ”epäkohdan” korjaamiseksi on esitetty ratkaisuja, kuten Tiina Merikosken kuvien kerrostamiseen pohjautuva arviointimenetelmä osana MATKA-tutkimushanketta vuosina 2009–2011.[213] Samoin Arkkitehtuuri- ja designmuseon kilpailun (2024) ohjelmassa oli selkeät vaatimukset dokumenttien ehdottomasta järjestyksestä ja määrästä sekä näkymäkuvien toteutustavasta. Joissain ehdotuksissa näitä vaatimuksia rikottiin, mutta ne otettiin siitä huolimatta arvosteltaviksi.[214]

Nykyinen käytäntö kilpailuehdotusten sähköisestä palauttamisesta, sähköisen materiaalin käyttö esimerkiksi kuvaupotusten pohjana ja vaaditun materiaalin laajuus ja tarkkuus tekevät käsinpiirtämisen käytännössä mahdottomaksi. Kun piirretty kädenjälki tällä tavoin katoaa, onko myöskään ”tyylijälkeä” enää jäljellä? Pitäisikö ollakaan; onko tämä olennainen esteettinen menetys? Samoin voidaan pohtia, miten se valtava kansainvälisten vaikutteiden määrä, johon suunnittelijoilla internetin kautta on pääsy, vaikuttaa suunnittelijoiden oman tyylin ja identiteetin kehittymiseen. Myös rakennustekniikan ja sen tuntemuksen, suunnitteluohjelmien ja tekoälyn kehityksellä tulee olemaan vaikutuksensa tulevaisuudessa käytettyihin suunnitteluratkaisuihin ja niiden esitystapaan.

Nimimerkit

Nimimerkkien käyttö anonymiteetin varmistamiseksi on ollut vaatimuksena aivan ensimmäisistä kilpailuista alkaen, ja tästä piirteestä on myös johdonmukaisesti pidetty kiinni koko kilpailuhistorian ajan. Kilpailuehdotuksiin liitetyt nimikuoret on saanut avata vasta kilpailun tulosten ratkettua. Nimimerkit heijastelevat useimmiten kilpailun kohteena olevaa rakennusta, rakennustyyppiä, kilpailun järjestäjää tai rakennuspaikkaa. Parhaimmillaan nimimerkit kuvastavat tiivistetysti ehdotuksen luonnetta ja saattavat vaikuttaa toteutetun rakennuksen nimeen, kuten Raili ja Reima Pietilän suunnitteleman Metso-kirjaston tapauksessa (Tampereen pääkirjaston kilpailun ehdotus ”Soidinkuvat”, 1978). Samoin Seinäjoen kirkkokilpailun (1951) tuloksena rakennettu Lakeuden risti on nimetty Alvar Aallon ehdotuksen ”Lakeuksien risti” pohjalta. Voittaneelta kilpailuehdotukselta nimensä ovat saaneet myös Vantaan tiedekeskus Heureka[215], Lusto[216], Nykytaiteen museo Kiasma (”Chiasma”)[217] ja Seinäjoen kaupunginkirjaston ja maakuntakirjaston laajennus Apila.

Raili Pietilä mainitsee Aino Niskasen haastattelussa, että nimimerkit olivat heille aina tärkeitä kilpailuehdotuksia suunniteltaessa[218], ja Reima Pietilälle kieli oli suunnittelun väline

213 Merikoski 2018, 135–141.

214 Kuten ehdotukset numero 503, 142, 541 ja 248. Turtiainen ym. 2025: https://2030.admuseo.fi/competition#results.

215 Ehdotus ”Heureka” sai jaetun ensimmäisen palkinnon vuoden 1985 Suomalaisen tiedekeskuksen suunnittelukilpailussa (*Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1986).

216 *Arkkitehtuurikilpailuja* 10/1991.

217 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1993.

218 Niskanen 2004, 30.

Kuva 38. Tampereen pääkirjasto (Metso), kilpailuehdotuksen ”Soidinkuvat” pienoismalli. Raili ja Reima Pietilä, 1978.

siinä missä kynäkin.[219] Pietilät nimesivät kilpailuehdotuksiaan esimerkiksi seuraavasti: ”Kanojen unet pimentävät puun” (Sinebrychoffin alueen kilpailu, 1959), ”Hellitä mäkivyötä meridiaani” (Kalevan kirkko, 1959), ”Luolamiesten häämarssi” (Dipoli, 1961), ”Tuohivirsut juoksuhaudoissa” (Suvikummun asuntoalue, 1962), ”Lumi puhuu vuorilla” (New Delhin suurlähetystö, 1963), ”Ristimäki” (Malmin kirkko, 1967). ”Soidinkuvat” (Tampereen pääkirjasto, 1978) ja ”Kiillemoreeni” (Tasavallan presidentin virka-asunto, 1983).[220] Viimeaikaisista kilpailuista poimittuja, osuvasti ehdotusta kuvaavia nimimerkkejä ovat esimerkiksi Kotkan Merimuseon kilpailun (2008) voittaja ”Hyöky”, eli nykyisin Merikeskus Vellamo, Helsingin keskustakirjaston kilpailun (2013) voittaja ”Käännös”, joka tunnetaan nykyään Oodina, Tampereen taidemuseon laajennuskilpailun (2017) voittaja ”Siilo” sekä Ylivieskan kirkkokilpailun (2017) voittaja ”Trinitas”.

Suunnittelualueeseen ja sen luontoon tai nimistöön liittyviä nimimerkkejä esiintyy säännöllisesti; kuten esimerkiksi: ”Sorakärpänen”, ”Salpaketju”, ”Pengeriloa”, ”Harjunkuve”, ”Törmäpääsky” (Lahden Kärpäsen sora-alueen rinneasuntojen ja virkistyspuiston kilpailu,

219 Passinmäki 2007.

220 Kilpailuehdotuksista kaksi ensimmäistä on Reima Pietilän yksin toteuttamia. Sinebrychoffin alueen ehdotusta lukuun ottamatta kaikki ehdotukset olivat myös kilpailuvoittoja.

1981[221]); ”Napapiirin akatemia”, ”Gabba-Jievja”, ”Poropeukalo”, ”Kojamo” (Lapin korkeakoulun kilpailu, 1982[222]) ja ”Ultima Thule”, ”Boreal”, ”Boreal Magic”, ”Glacia”, ”Reindeer” (Arktinen museo ja Lapin maakuntamuseo, 1983[223]).

Samoin itse suunnittelukohteeseen liittyvät nimivalinnat näkyvät ehdotuksissa selvästi: ”FERRUM”, ”RAUTAA”, ”Rautakuja”, ”ÄMMÄN RAUTA”, ”FERRUM CAJANA”, ”FERRUM FERRI”, ”rauta on rautaa”, ”Rautapiha”, ”Casa Fe” (Kajaanin Rautakauppa Oy:n liiketalo, 1955); ”Embryo”, ”EK”, ”Polio”, ”Researches and result” (Tampereen keskussairaala, 1955); ”Aamuvoimistelua sisähallissa”, ”Kiri-kiri”, ”Hinthaaran Urheilijat”, ”Kolmiloikka”, ”Sportella”, ”Fair play”, ”Rekki”, ”Kieppi”, ”Ponnistuslauta” (Urheilutalojen suunnittelukilpailu, 1955); ”Salamanteri” (kolmeen kertaan), ”Turussa salamoi”, ”lightning”, ”Pallosalama”, ”Salamander”, ”Vasama” (Henkivakuutusyhtiö Salaman kilpailu, 1959); ”Kunnioita harmaita hiuksiani”, ”Mummula”, ”Mummot ja vaarit”, ”Koti vanhuksille”, ”Tervaskannot” (Paltamon vanhainkoti, 1961); ”Löylyä lissää” (kolmeen kertaan), ”Saunava”, ”Satu meni saunaan”, ”La nouvelle sauna”, ”arkkisauna”, ”+100°C”, ”Saunakaljat” (SAFA:n Vähä-Kiljavan sauna, 1963); ”Haponkestävä”, ”H2SO4” ja ”Happostadion” (Rikkihappo Oy:n konttoritalo, 1964).

Nimimerkeillä on kautta aikain myös leikitelty: ”Kalakukko kiekuu”, ”Savon sultaani”, ”Balettirotta”, ”Missä laevat huuteloo”, ”Särkelä itte” (Kuopion teatteri- ja konserttitalo, 1952); ”Es ist So”, ”S – O”, ”Il Benzinaro”, ”Tuupovaaralta Las Vegasiin”, ”Kampikammion

Kuva 39. Helsingin keskustakirjasto Oodi, kilpailuehdotuksen nimenä oli ”Käännös”. ALA Arkkitehdit, 2018. Valokuva: Tuomas Uusheimo.

221 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1983.

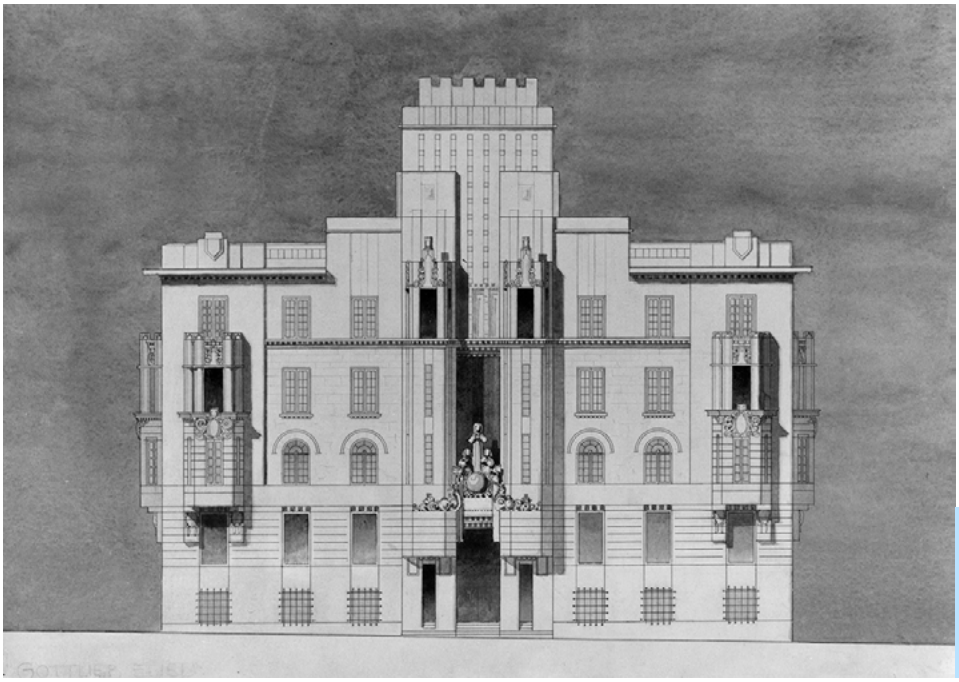
222 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1983.

223 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984.

uudet kevätöljyt”, ”Pärinätauko” (Esson huoltoasema, 1959); ”Kovaa peliä Paltamossa”, ”Mitat tarkistettava rak.paik.” ja ”Vanha tätini Kentyckyssä” (Paltamon vanhainkoti, 1961). Vakavampikaan kohde ei ole ollut este huumorin käytölle, kuten terveyskeskusten tai sairaaloiden kaltaisissa kohteissa: ”Lumbago”, ”A votre santé”, ”Luuvalo”, ”Noidannuoli I”, ”Leikkaus onnistui” (Punaisen Ristin reumasairaalan kilpailu, 1945); ”Kallonporaajan paratiisi”, ”RESEPTI”, ”mutatio” (Turun keskussairaala, 1955); ”Aorta”, ”Toimenpideneliö” (Keski-Pohjanmaan keskussairaala, 1962), ”Tabletti 3 kertaa päivässä” (Kainuun keskussairaala, 1962); Skalpel, Nielurisat ja Double or quit (Espoon aluesairaala, 1965).

Hautausmaita ja kappeleita koskevissa kilpailuissa pahimmat letkautukset ovat jääneet pois, ja nimistö heijastelee suunnittelutehtävää kunnioittavampaan sävyyn, usein latinaa lainaten: ”Rauhan satama”, ”Tuonen lehto”, ”Post mortem”, ”Kuoleman pelto”, ”A – O”, ”Ihminen älä hermostu” (Turun hautausmaan laajennus, 1937); ”Da nobis pacem”, ”Fiat nox”, ”Via dolorosa”, ”De mortui nihil nisi bene”, ”Ad caelum”, ”Sielukellot”, ”Apostoli”, ”Mutta niin kuin matkan aloin päätän sen myös paljain jaloin” (Turun siunauskappeli, 1938) ja ”Saatto”, ”PAX”, ”Ei takaisin paluuta” (Akaan siunauskappeli, 1964). Mutta ei näissäkään kilpailuissa kielenkannat aina ole pysyneet kurissa: ”Kiesus” (Siilinjärven kirkkokilpailu, 1911); ”666”, ”apupapin papupata pankolle kaatui” (Vaasan pappila- ja seurakuntatalo, 1941); ”Pilattu vappu”, ”Kalle Kustaan muori lepää hiljaa haudassa”, ”Kenelle kellot soivat” (Puistolan hautausmaa, 1946); ”Church-hill” (Rovaniemen kirkko, 1947); ”Halvalla” (Vatialan hautausmaa-alue, 1952) ja ”Jänis istuu maassa” (Talvisalon siunauskappeli, 1981). Jotkin nimimerkit eivät tänä päivänä varmastikaan löytäisi enää tietään ehdotuksiin, kuten ”Ku-Klux-Klan” (Viipurin kaupungintalo, 1923).

Ulkomaisia elementtejä sisältäneet tehtävänannot ovat myös kirvoittaneet kilpailijoiden kielenkantoja, kuten Moskovan suurlähetystön kilpailu (1935): ”Vakooja”, ”Ex oriente lux”, ”Addis Abeba”, ”Krapotkin”, ”Suomenlinna”, ”GARDEN-PARTY” ja ”C.C.C.P”. Pariisin maailmannäyttelyn palviljongin kilpailussa vuonna 1936 nimimerkit muuttuivat luontevasti ranskankielisiksi: ”Le bois est en marche”, ”l’academisme dit ’non’”, ”Ca c’est Paris”, ”La vie parisienne”, ”Ferme la nuit”, ”Charpente en bois” ja ”L’arble noir”. Samoin Alkoholiliikkeen tehdas- ja keskusvarastorakennuksen kilpailu (1936) sekä Alkon pääkonttorin laajennus (1965) tuottivat teemaan sopivia nimimerkkejä: ”A whisky”, ”in Vino Veritas”, ”Polttopiste”, ”Alko, iloiset pylväät”, ”Per aspera ad acta”, ”VSOP”, ”Syrjähyppy” ja ”Kolmasti kirkastettu”.

Nimimerkkien osalta harrastettiin huumoria myös yhteisöllisesti, kuten Suomi-yhtiön toimitalon fasaadikilpailussa vuonna 1909. Kilpailuun kutsutut Armas Lindgren, Eliel Saarinen ja Lars Sonck nimesivät ehdotuksensa ristiin toistensa syntymänimillä: ”Gottlieb Eliel” (Lindgrenin ehdotus), ”Lars Eliel” (Saarisen ehdotus), ”Armas Eliel” (Sonckin

Kuva 40. Suomi-yhtiön toimitalon fasadi, Armas Lindgrenin kilpailuehdotuksen “Gottlieb Eliel” julkisivupiirros vuodelta 1909.

ehdotus). Onni Tarjanteen ehdotuksen nimimerkki oli piirretty mehiläinen. Joko hän oli autuaan tietämätön kolmikon aivoituksista tai valitsi tietoisesti erilaisen näkökulman ehdotuksensa nimeämiseen. Myös tuomaristo on osallistunut letkautuksiin, kuten Tampereen keskuksen asemakaavakilpailun pöytäkirjassa vuodelta 1936, jossa tuomaristo lisäsi nimimerkin ”Sorsat ihmettelevät” perään kommenttinsa: ”Palkintolautakunta yhtyy sorsiin, eikä syyttä.” Suunnitelma siirrettiin ilman ehdotuskohtaista arvostelua suoraan alempaan luokkaan.

Joissain tapauksissa ehdotusten nimeäminen perustuu tuntemattomampaan logiikkaan: ”Samurai” (Kokkolan kansakoulu, 1907); ”Tortellini al sugo” (Rautatieasemien julkisivukilpailu, 1907); ”Elävä ruumis” (Suomi-yhtiön liiketalo, 1928); ”Tsit, tsit, pum”, ”Herra on vain rauhallinen” (Pariisin maailmannäyttelyn paviljonki, 1936); ”John Brown mother hara boarding-home in hell” (New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen osasto, 1938); ”Kelirikon aikana ajetaan vanhoilla hevosilla”, ”Heilu keinuni korkealle”, ”nythän on juhannusilta” (Savonlinnan kirkko, 1940); ”Hyvää päivää 200 m”, ”Cuccaro” (KELAn toimitalo, 1948); ”seitsemän kollikattia”, ”sininen lintu” (Tampereen keskussairaala, 1955); ”Prinsessa ja punaiset housut”, ”Neljä vaihdetta eteen” (Lappeenrannan kaupungintalo, 1957); ”Hummeripoika”, ”Ramses II” (Hyvinkään rautatie- ja linja-autoasema, 1960); ”Bijou”, ”Päin mäntyyn kaikki vaan” (Koljonvirran sairaala, 1963); ”Kyllä p-u oot, jos Porist oot” (Porin asuntosuunnittelukilpailu, 1954); ”Tapiirikatras ja metsänhenki”, ”Kolmekymmentä kiloa” (Mukkulan asemakaava, 1961); ”Juustotarjotin”, ”Aivosiilo”, (Sippolan hallintokeskus ja Myllykosken ammattikoulu, 1962); ”Vihtorin raha-arpa”, ”Porkkanoita perunalaarissa” (Eestinkallion pientalokilpailu, 1984) sekä ”Turbo ja porkkana” (Hirvensalon yleiskaavakilpailu, 1991).

Piirrettyjä merkkejä on käytetty jo alkuaikojen kilpailuissa kirjoitettujen nimimerkkien sijaan. Näistä esimerkkeinä Daavidin tähti Säätytalon kilpailussa (1881), musta kolmio Pohjalaisten osakuntatalon kilpailussa (1910) ja piirretty tiimalasi ja piirretty ympyrä Suomi-yhtiön liiketalon kilpailussa (1928). Eräs kilpailija keksi laittaa nimimerkiksi 10 pennin postimerkin vuoden 1936 Sammon liiketalon kilpailussa. Piirretyt nimimerkit ovat kuitenkin olleet kautta historian selkeästi marginaalinen ilmiö, ja nykyään kaikki ehdotukset nimetään kirjoitusmerkein, vaikka arkkitehtuurikilpailujen säännöt eivät nimimerkkien käytöstä tarkemmin ohjeistakaan.

Numerosarjojen käyttö vapaasti valittavien nimimerkkien sijaan on ollut harvinaista suomalaisissa arkkitehtuurikilpailuissa. Numerosarjoja sovellettiin ensimmästä kertaa Helsingin Kauppakorkeakoulun kilpailussa vuonna 1941. Käytäntö oli kuitenkin yleinen Pohjoismaisissa kilpailuissa[224], ja sitä on suosittu myös Suomen ruotsinkielisillä alueilla, kuten Liike- ja asuintalon kilpailussa Vaasaan (Ab Theatrum, 1961), Pohjan kunnan keskustan kilpailussa (1970) ja Siipyyn kirkkokilpailussa (1970). Numerosarjoja käytettiin myös Suomessa järjestetyissä kansainvälisissä kilpailuissa (Espoon keskusta, 1967; Hervanta-alue, 1968; Oulun yliopisto, 1968). Yhtenä syynä numerosarjojen suosimiseen Pohjoismaisissa kilpailuissa on saattanut olla kielialueen näkyminen ehdotuksen nimessä, mikä voisi vaikuttaa arviointiin. 1970-luvulla numerosarjojen käyttö nimimerkin sijaan yleistyi myös suomenkielisten alueiden kilpailuissa. Tämä muutos oli todennäköisesti luonteva seuraus arvosteluperusteiden ja -käytäntöjen muutoksesta, joka tapahtui samoihin aikoihin. Pyrkimyksenä oli arvostelun yhteismitallistaminen ja erilaisten kriteerien pisteyttäminen objektiiviseman arvostelun aikaansaamiseksi. Tähän näkökulmaan sopi

224 Esimerkiksi Tukholman yliopiston kilpailu, 1960. Ks. Pohjoismaisten arkkitehtuurikilpailujen kilpailusäännöt 28.8.1951.

hyvin vaihtaminen vapaista nimimerkeistä ilmeettömiin numerosarjoihin. Tätä muutosta käsitellään laajemmin edellä luvussa Säännöt ja arvosteluperusteet.

1980-luvulta alkaen nimimerkkeihin ei ilmesty enää oleellisesti uusia teemoja, mutta yhtenä toistuvana aiheena on täysin keksittyjen ja synteesin kautta muodostettujen uudissanojen käyttö: ”Punkartano”, ”Punkalo”, ”Punkanauha”, ”Punkaraitti”, ”Punk á Harju” (Punkaharjun kunnantalon kilpailu, 1982[225]); ”Piuhahdus” (Nuorikkalan alueen aatekilpailu, 1990), ”Trälogia” (Puualan toimintakeskus, 1993); ”Napakropolis” (Kemijärven kaupungintalo, 1991); ”Kombi ja kampa tappeli” (Salon hallintokeskus, 1991) ja ”á la gyldyyri” (Vuotalo ja Tehtaanpuiston yläasteen ja Vuosaaren lukion laajennus, 1996). 2000-luvun kilpailuissa nimimerkkeihin on paneuduttu huolellisemmin, ja selkeät leikinlaskut jäävät vähemmistöön. Huumoria tai kaksimielisyyttä ei ole kokonaan unohdettu (esimerkiksi ehdotus ”Kirkkovene” Tikkurilan kirkkokilpailussa, 2006), mutta hallitsevana yleispiirteenä ovat suunnittelutehtävää tai ehdotusta kuvailevat nimet.

Myös toistuvia nimimerkkejä esiintyy, joskus jopa samassa kilpailussa, kuten latinankieliset sanat ja sanonnat (*forum, labor, trinita/trinitas, ora et labora, ad astra*, *per aspera ad astra, ex oriente lux, stella polaris, aurora borealis*) sekä kirkollisissa kilpailuissa toistuvat nimimerkit: ”pax”, ”amen”, ”elämänpuu”, ”palava pensas”, ”lux”, piirretty krusifiksi/risti/kristus-monogrammi ja erilaiset uneen viittaavat nimimerkit, kuten ”uni”, ”unenmaa”, ”sininen uni”, ”Neptunuksen uni”. Piirretyt kuviot, kuten ympyrä, kolmio, neliö, X ja hakaristi esiintyvät moneen kertaan, samoin kirjainsarjat ABC tai ABCD varsinkin koulukilpailuissa. Muotoa kuvaavat sanat, kuten kide ja neliö, toistuvat usein. Myös taiteilijatarvikkeistaan tuttu yritys Caran d’Ache on saanut lyijykynään viittaavan nimensä useaan kilpailuehdotukseen.

Tekninen kehitys ja kilpailuehdotusten arkkitehtuuri

Tekniset edistysaskeleet ovat omalta osaltaan muuttaneet suunnittelijoiden työskentelytapoja, ja vastaavasti uudenlaiset suunnitteluperiaatteet ovat vauhdittaneet teknistä kehitystä haastamalla totuttuja rakennustapoja. Ensimmäiset suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen kilpailuohjelmat sisältävät vaatimukset rakennuksessa käytettävistä materiaaleista, jotka olivat lähes poikkeuksetta perustusten osalta luonnonkivi ja seinien osalta tiili tai luonnonkivi. Materiaaleille ja työvaiheille määriteltiin myös yksikköhinnat, ja niiden pohjalta kilpailijoiden tuli laskea suunnitelmansa rakentamiskustannukset. Tällaisia kilpailuja olivat esimerkiksi Kirurginen sairaala (1878), Johanneksen kirkko (1879)[226], Säätytalo (1881), Porin kirjasto- ja museorakennus (1893)[227] ja Turun uusi evankelinen kirkko (1894)[228]. Sanomattakin on selvää, että kun käytettävät materiaalit ja kustannuskatto määritellään etukäteen, myös rakenteelliset ratkaisut ja arkkitehtuuri sitoutuvat näihin lähtökohtiin.

Ensimmäisiä laajemmin teräsbetonia rakenteissaan hyödyntäneitä kilpailukohteita ovat vuosina 1906–1910 rakennettu Kansallismuseo ja Helsingin rautatieasema, joka

225 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1983.

226 *Morgonbladet* 17.5.1878, 4.

227 *Teknikern* 79/1894, 69–71.

228 *Teknikern* 83/1894, 125.

Kuva 41. Turun uusi evankelinen kirkko (nyk. Mikaelinkirkko), voittaneen kilpailuehdotuksen julkisivu. Kilpailuohjelmassa määriteltiin materiaaliksi tiili, perustukseen graniitti ja katto tuli olla palamattomasta materiaalista. Hintakatto oli 500 000 mk (noin 3 137 000 €), ja koristeluiden tuli olla yksinkertaisia. Lars Sonck, 1894.

rakennettiin vuosina 1908–1915.[229] Tätä ennen valettua betonia oli käytetty julkisivujen koriste-elementeissä ainakin vuonna 1888 valmistuneessa Ateneumin taidemuseossa ja 1891 valmistuneessa Johanneksen kirkossa.[230] Stockmannin tavaratalon kilpailussa (1916) julkisivumateriaaliksi määriteltiin tiili, mutta itse seinän materiaalia ei erikseen määrätty. Rakennus toteutettiinkin betonirunkoisena, mikä mahdollisti tiilen käytön pelkkänä julkisivumateriaalina kantavana rakenteena toimimisen sijaan. Tämä vapautti julkisivun jäsentelyä ja tuotti uuden rakennustyypin (tavaratalo) ohella uudenkaltaista arkkitehtuurin estetiikkaa suomalaiseen katukuvaan.[231] Teräsbetonin lukuisat mahdollisuudet arkkitehtuurin muotokielessä realisoituivat toden teolla myöhemmillä vuosikymmenillä etenkin kirkkokilpailuiden yhteydessä, kunnes betonielementtitekniikan ja teollisen rakentamisen kehitys käänsivät arkkitehtuurin kielen 1960–70-lukujen aikana aivan päinvastaiseen suuntaan.

Nykyisenkaltaisia taloteknisiä ratkaisuja on tunnettu ja käytetty Suomessa jo 1800-luvun lopulla kotimaisten arkkitehtuurikilpailujen alkaessa. Suomen valtiopäiville annetun vankeinhoitolaitosten olojen parantamista koskevan selvityksen mukaan edistyneimmissä ruotsalaisissa vankiloissa lämmitys toteutettiin vesikiertoisesti, ja ilmanvaihtokin omia putkistoja käyttäen jo 1860-luvulla.[232] Koneellinen ilmanvaihto sekä vesikiertoinen lämmitys olivat jo 1870-luvulla kaupallista toimintaa myös Suomessa[233], ja lehdistö kiinnitti koulujen ilmastoinnin ja lämmityksen olosuhteisiin huomiota 1880-luvulla[234]. Suomen ensimmäinen vesilaitos aloitti toimintansa Helsingissä vuonna 1876, vuonna 1903 sähkölaitos oli perustettu jo 20 suomalaiseen kaupunkiin[235], ja Suomen ensimmäisen sähkölampun sytyttäminen 1882 aloitti kaasun syrjäyttämisen

229 Pulko 2019, 15–18.

230 Pulko 2019, 15–18.

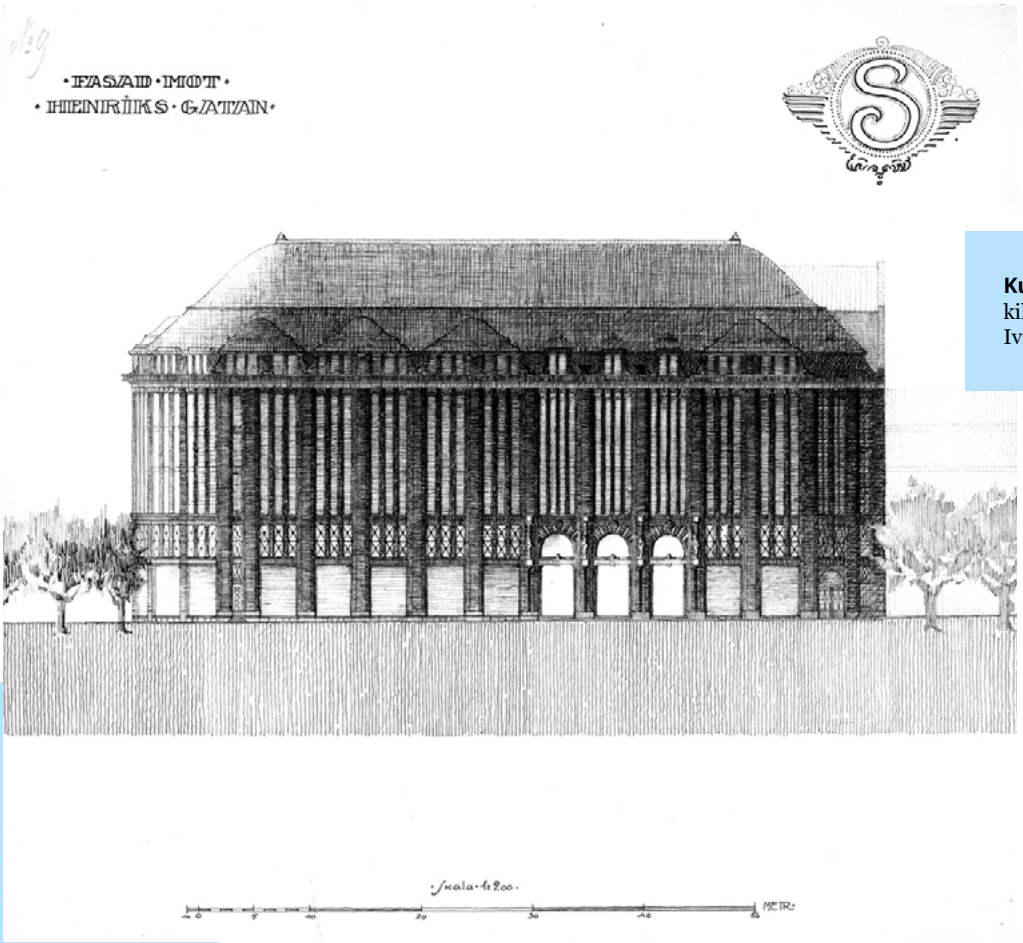
231 Lindqvist 2002: https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/taidehistoria/virtuaali/rationalistinen.shtml.

232 *Suometar* 19.1.1864, 1.

233 *Åbo Posten* 27.9.1878, 4

234 *Aamulehti* 5.8.1884, 1–2; *Aamulehti* 7.8.1884, 1–2.

235 Juuti 2001, 44–46 ja 140–175. Katko 1996, 45 & 52.

Kuva 42. Stockmannin tavaratalo, kilpailuehdotuksen julkisivupiirros. Ivar ja Valter Thomé, 1916.

valaistuksessa[236]. Luonnollisesti maaseudun ja suurimpien kaupunkien välillä oli tähän aikaan merkittäviä eroja olosuhteissa ja kunnallistekniikassa, mutta ensimmäiset kilpailut keskittyivät pääosin Helsinkiin ja suuriin julkisiin rakennuksiin, joissa talotekniikan kehityksen hyödyntäminen oli mahdollista. Niiden suunnittelussa talotekniset ratkaisut vaativat jo tietämystä, kuten Kirurgisen sairaalan kilpailussa vuodelta 1878, jonka kilpailuohjelmassa vaaditaan kilpailijoita myös kuvailemaan rakennuksen lämmitys-, valaistus- ja ilmastointiratkaisut. Kilpailuja järjestettiin 1800-luvulla myös muutamista maaseudun kohteista, jotka olivat teknisiltä vaatimuksiltaan kuitenkin huomattavasti yksinkertaisempia.[237]

Ennen arkkitehtien oman julkaisun ilmestymistä arkkitehtuurin virallisena julkaisukanavana toimi *Teknikern*-lehti, jonka sisältö oli hyvin teknispainotteista sisältäen arkkitehtuurin lisäksi eri insinöörialojen kirjoituksia. Erilaisten teknisten ratkaisujen ja uusien rakennusmateriaalien mainokset ovat muodostaneet ison osan *Arkitekten*-lehden (myöhemmin *Arkkitehti*) sivumääristä aina lehden perustamisesta lähtien vuonna 1903, ja alan teknistä kehitystäkin on käsitelty säännöllisesti. Esimerkiksi *Arkitekten*-lehden numerossa neljä vuodelta 1911 käsitellään sähköjohtojen huomioimista jo suunnitteluvaiheessa.[238] Kirjoituksen näkemyksen mukaan tulisi jokainen tästedes rakennettava talo varustaa sähkö-

236 Michelsen (n.d.): https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/liikenteen-ja-energian-verkostot/mista-suomi-sai-virtaa/.

237 Ainakin kilpailut Pristäflan om landtbruksbyggnader (*Helsingfors Dagblad* 16.6.1864, 1–2) ja Normalritningar för folkskolebyggnader på landet (*Teknikern* 15.4.1892, 85).

238 *Arkitekten* 4/1911, 55–57.

linjoilla tai ainakin jättää niille varaus, jotta jälkiasennus onnistuu helposti, sillä sähkön edut ovat ilmeiset. Lämmityspattereiden peittämisen älyttömyydestä ja koristeellisten kaakeliuunien huonosta hyötysuhteesta taas kirjoitetaan lehden numerossa yhdeksän vuodelta 1911.[239]

Talotekniikan loistava tulevaisuus oli läsnä *Arkitektenin* numerossa kolme vuonna 1912. Siinä esitellään nizzalaisessa kasinossa käytössä olevia ilmastointikoneita, joissa on automaattinen lämpötilansäätö, ilmankostutus sekä -puhdistus (otsonointi).[240] Tämä aparaatti poisti väitettävästi tupakan- ja ihmiskehojen hajun jopa viidessä minuutissa! Tämän kaltaisia ratkaisuja oli tietenkin turha odottaa suomalaisiin koteihin vielä vuosikymmeniin, mutta suomalainen ammattikunta oli jo vuosisadan alussa hyvin perillä uuden tekniikan suomista mahdollisuuksista arkkitehtuurissa.[241]

Oman lukunsa muodostavat rakennuaineyritysten järjestämät kilpailut, joilla haluttiin edistää oman tuotteen käyttöä rakennuksissa ja keksiä tuotteille uudenlaisia sovellutuksia. Varhaisin tällainen kilpailu oli The Insulite Company of Finland -nimisen yrityksen järjestämä Insuliittihuvilakilpailu vuonna 1932, jonka ohjeissa haluttiin ehdotusten käyttävän insuliittia rakennusaineena ”mahdollisimman suuressa määrässä”. Enso-Gutzeit Oy (myöhemmin Enso Oyj ja nykyään Stora-Enso) järjesti samana vuonna kilpailut tyyppitalosta ja viikonloppumajasta, joiden materiaalina tuli käyttää yrityksen pahvipohjaisia tuotteita. Vastaavia kilpailuja olivat kuitusementtisen Mineriittilevyn käyttöä edistänyt Suomen Mineraali Oy:n omakotitalojen tyyppipiirustuskilpailu (1959), Suomen Osuuskaupan valmistaman puisen lastulevyn hyödyntämiseen perustunut Sokopan-kilpailu (1961) ja Oy Velux Ab:n järjestämä Lapeikkuna pientalossa -kilpailu (1985)[242]. Nämä kilpailut sujuivat pöytäkirjojen mukaan hyvin, ja uusia oivalluksiakin syntyi, mutta Sokopan-kilpailun pöytäkirja alkaa pettyneellä yleisarvostelulla: ”Palkintolautakunta toteaa, että ehdotusten suuresta lukumäärästä huolimatta on kilpailun yleistaso jäänyt melko heikoksi. [– –] On todettava, ettei mikään ehdotus ole valottanut kilpailtavana olevia kohteita uudelta taikka edes uusia viitteitä antavalta pohjalta.”

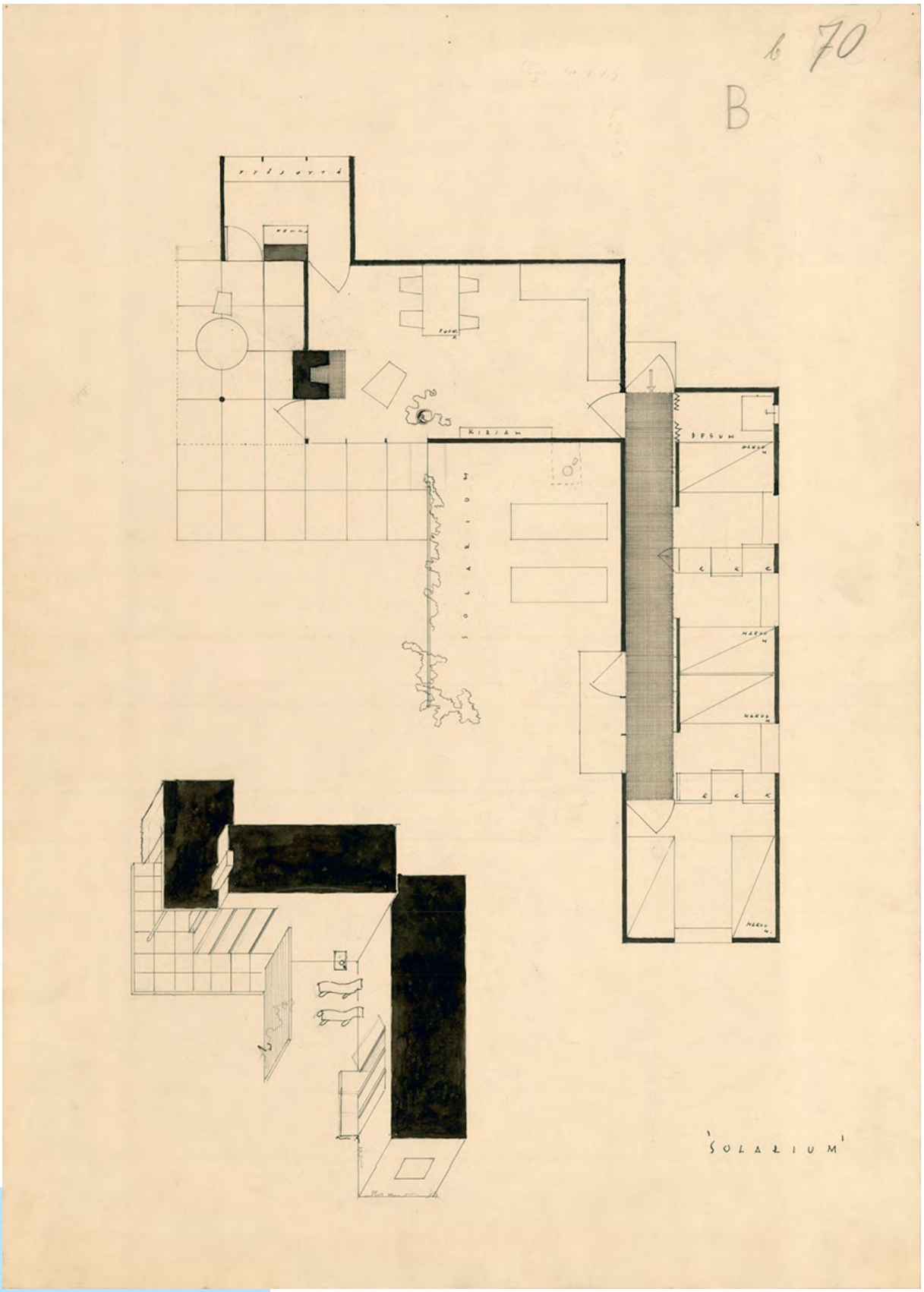
Betonin valetut vapaat muodot, teräsrakenteiden kestävyys ja joustavuus sekä jännevälien kasvattaminen verrattuna tiili- ja kivirakenteisiin, lasien valmistaminen eri paksuuksissa, koossa ja väreissä sekä taivutettuna ovat esimerkkejä teknisistä kehitysaskeleista, jotka ovat antaneet vaihtoehtoja ja vapauksia arkkitehtien suunnitteluun. Esimerkiksi 1950-luvulla järjestettyjen useiden kirkkokilpailujen yhteydessä löytyi uudenlaista muodonetsintää, jota tuomaristo piti yhtäältä oikeutettuna, kuten Hyvinkään kirkkokilpailussa (1958), mutta pahimmillaan ”näyttelyarkkitehtuurin” kaltaisena sisällöttömänä

239 *Arkitekten* 9/1911 149–152.

240 *Arkitekten* 3/1912 37–43.

241 Suomalaisista arkkitehdeista keksijänä kunnostautui Sigurd J. Savonius. Hän haki patenttia keksimälleen roottorille joulukuussa 1924, ja se myönnettiin vuonna 1926 (Suomen patenttirekisteri, 30.1.1926). Roottoria käytettiin veneissä purjeiden tai moottorin sijaan, mutta tästä keksinnöstä kehittyi myös talojen ilmanvaihdon tärkeä osa, eli katolle asennettava poistoilmaimuri. Vuonna 1927 sitä kaupiteltiin roottori-tuulettajana (*Uusi Suomi* 14.9.1927, 10), joka toimi ilman sähköä. Keksintöä on paranneltu vuosien varrella, ja alkuperäiseen keksintöön perustuva tekniikka on edelleen käytössä. Savonius haki useita patentteja (*Teknillinen aikakauslehti* 4/1922, 326–327 ja 5–6/1922, 368) ja valmisti mm. tehokasta ja tasaisesti lämpiävää kamiinaa nimeltä Centrum Kamina (*Kansan työ* 21.10.1922, 1). Hän menehtyi ennenaikaisesti keuhkokuumeeseen vuonna 1931, jonka hän sai testatessaan uusinta keksintöään tuulitunnelissa.

242 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1986.

Kuva 43. Enso-Gutzeitin viikonloppumaja, kilpailuehdotuksen pohja- ja aksonometrinen piirros. Erik Bryggman, 1932.

muodonhakemisena. Esimerkiksi Kokkolan kirkkokilpailun (1958) tuomariston kutsumien asiantuntijoiden lausunto kilpailusta sisältää seuraavan toteamuksen:

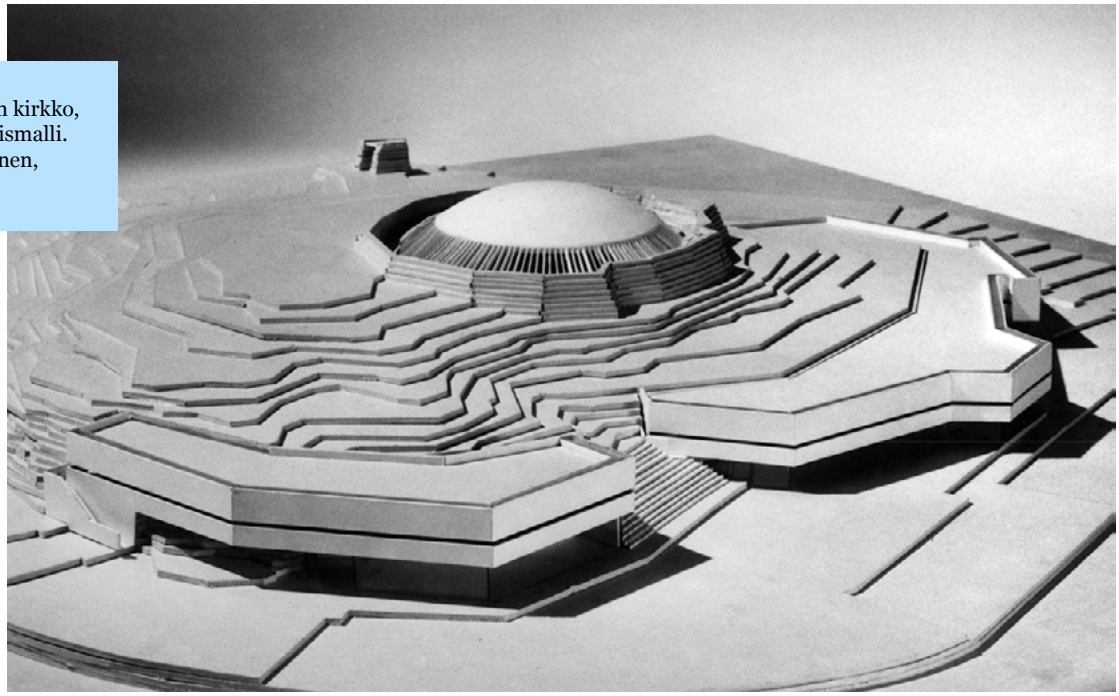
> Kilpailussa esiintyy rakenteelliselta kannalta mitä moninaisimpia ratkaisuja. Paitsi säännöllisiä pyramiidi-, kiila- ja muita geometrisiä muotoja, symetrisiä ja epäsymetrisiä kuoria, ympyrä- ja muita holveja, löytyy sekä erilaisia yksinkertaisempia että mitä mielikuvituksellisimpia muotoja. Arkkitehtiemme piirissä näyttää vallitsevan melkoinen estottomuus kirkkoarkkitehtuurin muotoilussa, joka toteuttajaltaan saattaa vaatia suurta asiantuntemusta ja kokemusta.

Tutkitun kilpailuaineiston valossa 1950–60-lukujen taloudellisen tilanteen paraneminen ja uusien rakennustekniikoiden käyttöönotto näkyivätkin ennen kaikkea kirkkokilpailujen arkkitehtuurikielen vapautumisena. Kirkoista tuli rakennustaiteellisesti kiinnostavimpia kohteita arkkitehtikunnalle, ja voittaneet kilpailuehdotukset myös toteutuivat rakenteellisista haasteistaan huolimatta. Muodonanto muuttui itsenäisemmäksi elementiksi, eikä se ollut samalla tavalla sidottu rakennustekniikkaan kuin aiempien vuosikymmenten kustannuspaineiden alla toteutetut rakennushankkeet. Kilpailujen pöytäkirjoista näkyy, että myös taloudellinen ajattelu alkoi ehdotuksissa menettää merkitystään. Kuten Temppeliaukion kirkkokilpailun (1961) pöytäkirja toteaa: ”Kilpailussa kuvastuu rakennusaineisiin nähden nykyajan moninaisuus. Rakennustekniikkaa koskevia taloudellisia seikkoja ei yleensä ole käsitelty.” Roihuvuoren kirkon kilpailun (1963) pöytäkirjassa todetaan kirkkoarkkitehtuurin vapautuneesta tilanteesta seuraavasti: ”Palkintolautakunnalla on se yleinen näkemys kilpailun tuloksesta, että suomalainen kirkon rakentaminen vaatisi tällä hetkellä lähempää selvittelyä kirkkohuoneen teologian ja luterialisen liturgian merkityksestä sekä kirkon sisäiseen että ulkonaiseen muodonantoon.” Palkintolautakunta pyysikin erillisen asiantuntijalausunnon niistä liturgisista näkökohdista, jotka kirkkorakennuksen suunnittelussa tulisi ottaa huomioon.

Ensimmäisten vuosikymmenien kilpailuohjelmat ovat varsin suppeita, ja teknisten seikkojen ohjeistus on usein ylimalkaista: Kallion kirkon kilpailun (1906) ohjelman mukaan lämmitys- ja ilmastointilaitteet tulee sijoittaa kellariin, julkisivu tehdään tiilistä tai luonnonkivestä ja paloturvallisuuteen tulee kiinnittää huomiota – mitään mitoituksia, huonepinta-aloja tai tarkempia ohjeistuksia näille ominaisuuksille ei mainita. Turun säästöpankin asuin- ja liikerakennuksen kilpailun (1911) ohjelmassa kaikki asunnot tulee varustaa nykyaikaisilla mukavuuksilla sekä erillisillä säilytystiloilla, ja koko rakennuksen lämmitys ja ilmastointi järjestetään keskitetyn järjestelmän avulla.

Kuva 44. Hyvinkään kirkko, kilpailuehdotuksen pienoismalli. Aarno Ruusuvuori, 1958. Valokuva: Heikki Havas.

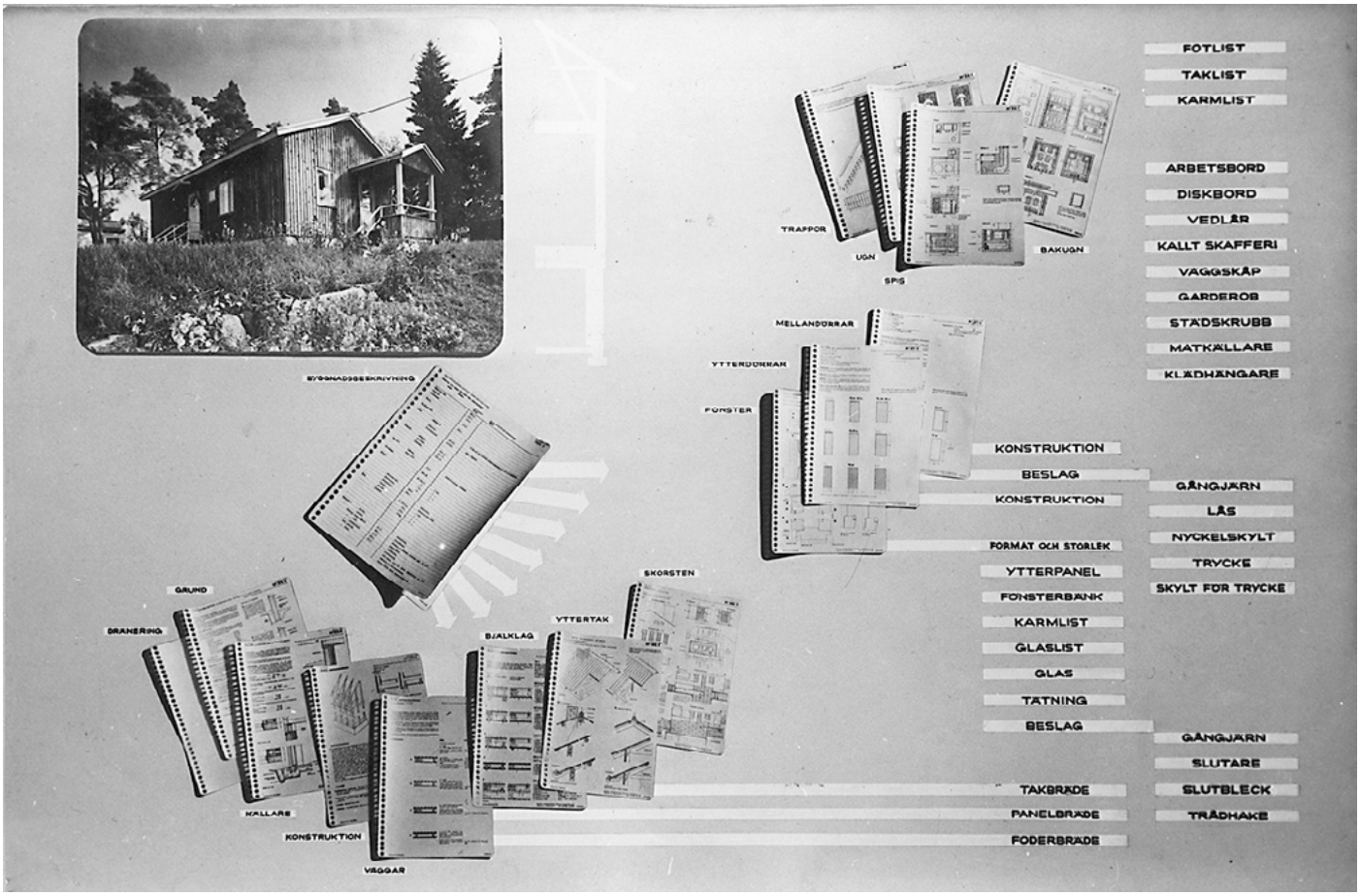
Kuva 45. Temppeliaukion kirkko, kilpailuehdotuksen pienoismalli. Timo ja Tuomo Suomalainen, 1961.

Ohjeistukset laajenevat hiljalleen, mutta aivan uusille kierroksille päästään 1930-luvun aikana. Helsingin Stadionin kilpailun (1933) ohjelma sisältää kohdelistauksen edellisinä vuosina valmistuneista urheilustadioneista sekä kirjallisuusluettelon koskien urheilupaikkojen suunnittelua. Vuoden 1934 Postitalon kilpailun 45-sivuinen ohjelma sisältää jo hyvinkin yksityiskohtaiset ohjeet teknisten ratkaisujen toteutukseen. Esimerkiksi kilpailuohjelman kohdassa XVII. ”Postin, säkkien ja huoneitten pölytys”, todetaan seuraavaa:

> Saapuvan postin avaamisosastolta lähetetään tyhjät postisäkit kellarikerrokseen postisäkkien puhdistushuoneeseen. Säkkien puhdistus tapahtuu pyörivässä pölytysrummussa, jonka läpimitta on 1 m ja pituus 1.2 m. Pölytyskoneiston vaatima permantotila on 1.5 x 3.5 m. Pölytysrummun imutorvi yhdistetään seuraavassa selostettuun postilähetysten pölynimuriverkostoon 300 mm läpimittaisella peltitorvella.
>
> Postin avaamis- ja tarkastusosastoille sijoitetaan tarpeellinen määrä pölytyspöytiä, 1.2 m x 2.2 m, 60 cm korkuisia, tehtyinä lävistetystä teräslevystä, jotka altapäin yhdistetään imuriverkostoon 200–400 mm läpimittaisella peltitorvella. Tämä verkosto liitetään keskipakoispuhaltimella varustettuun pölynsuodatuskammioon, josta ilma uudelleen puhalletaan joko kattilahuoneeseen taikka talon tuuletusilman suodatinkammioon, josta ilma sen jälkeen kun se on vielä kerran suodatettu öljysuodattimessa puhalletaan raittiiseen ilmaan sekoitettuna sisään takaisin työskentelysaleihin. Tämän laitoksen puhaltimeen yhdistetään myöskin edellämainittu säkkien pölytysrumpu. Pölytyskoneiston vaatima pinta-ala suodattimineen on 4 x 7 m.

Mitä ilmeisimmin näin yksityiskohtainen ohjeistus ja tehtävän laajuus säikäyttivät osan suunnittelijaehdokkaista pois, sillä kumpaankin edellä mainittuun kilpailuun saapui 15 ehdotusta, mutta 1934 järjestettyyn Helsingin Messuhallin aatekilpailuun 42 ehdotusta – tämän kilpailun ohjelma saatiin nimittäin mahtumaan mukavasti viidelle A4-arkille.

Suomalaisessa lainsäädännössä ja ohjeistuksessa tapahtuneet muutokset ovat luonnollisesti heijastuneet myös kilpailujen ohjeistuksiin. Merkittävä suunnittelijoita kohdannut uudistus oli Rakennustieto-kortiston (RT-kortisto) luominen vuonna 1943. Ohjeisto kehitettiin Suomen Arkkitehtiliiton jälleenrakennustoimistossa, ja ensimmäinen julkaistu

Kuva 46. Rakennustieto-kortiston (RT-kortisto) markkinointikuva 1940-luvulta. Valokuva: Aarne Pietinen.

sarja sisälsi 70 standardia suunnittelijoiden avuksi. Arkkitehdeista esimerkiksi Alvar Aalto ja Viljo Revell olivat merkittävässä roolissa standardisoimistyön aloittamisessa. Standardien laadinta oli alusta alkaen eri toimijoiden yhteistyötä, ja tavoitteena oli parantaa suunnittelun ja rakentamisen laatua koko maassa. 1970-luvulla toiminta kasvoi Rakennustietosäätiön ja Rakennuskirja Oy:n (nykyään Rakennustieto Oy) perustamisen myötä. 1980-luvulta lähtien standardisoiminen eteni uusille alueille koskemaan LVI-tekniikkaa (lämpö-vesi-ilmastointi), kiinteistöjen ylläpitoa ja korjaushankkeiden suunnittelua (KH-kortisto), rakennusmateriaalien päästöluokitusjärjestelmää (M1) ja ympäristöselosteita.[243]

Nämä suunnittelun ja mitoituksen standardit yleistyivät hiljalleen ammattilaisten käyttöön, ja niiden ryhdistävä vaikutus alkoi näkyä kilpailuehdotuksissa.[244] Standardisoimistyö johti myös teknisten vaatimusten tarkempaan huomioimiseen kilpailuohjelmissa ja vaadituissa dokumenteissa sekä pyrkimykseen yhteismitallistaa ja standardisoida arvostelukriteereitä. Merkittävänä esimerkkinä teknisen ohjeistuksen soveltamisesta ja toisaalta osana kehitystyötä ovat toimineet asuntoreformikilpailut, joista ensimmäinen järjestettiin 1953.

243 Rakennustieto Oy (n.d.): https://www.rakennustieto.fi/yritys; *Arkkitehti* 7/1945, 69–70.

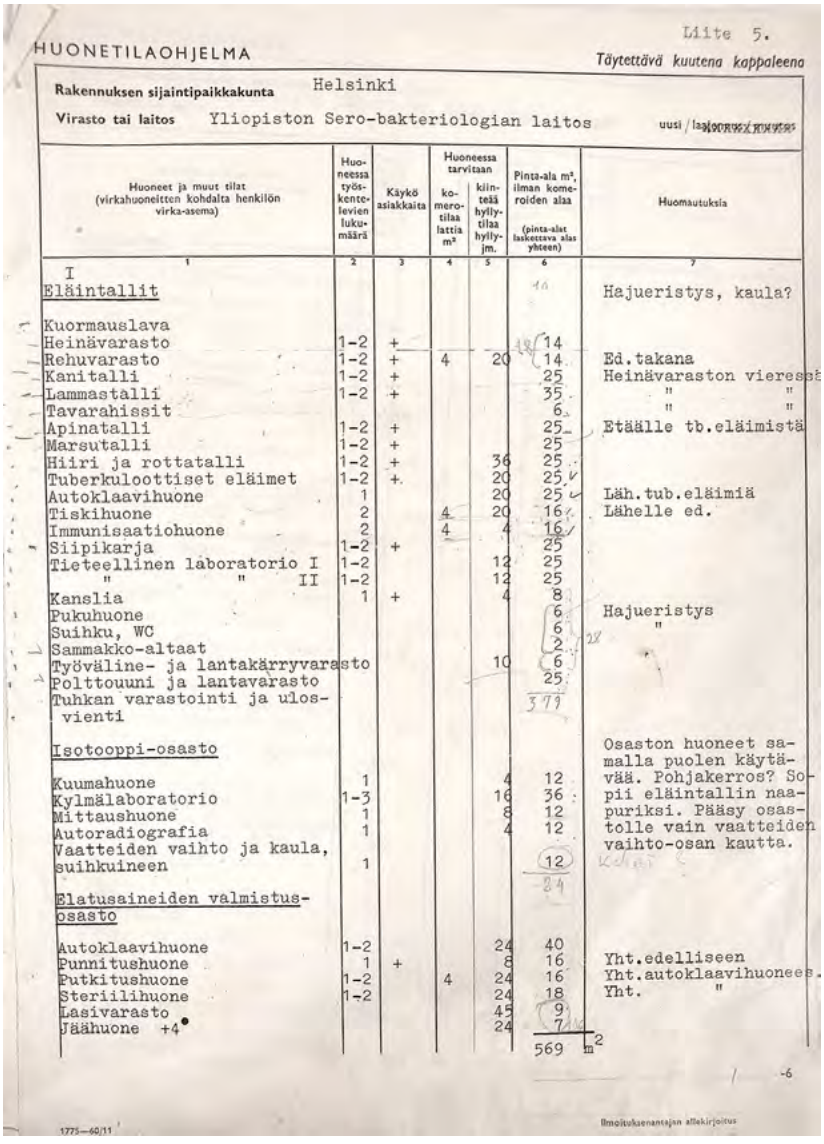
244 Esimerkiksi tuomariston huomiot asuntojen suunnittelun onnistumisesta TASA Oy:n asuinrakennuksen kilpailussa (1945: *Arkkitehti* 1–2/1946, 18–19), Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalokilpailussa (1946: *Arkkitehti* 6/1946, 65–80). Lisäksi hylättyjen kilpailuehdotusten määrä laskee selkeästi 1940–50-lukujen kilpailuissa.

1940-luvulla osa kilpailuista sisälsi edelleen hyvin suppean ohjelman ja ohjeistuksen, mutta laajennettuja ja yksityiskohtaisia vaatimuksia esitetään laajempien suunnittelukohteiden kohdalla. Mielenkiintoinen huomio löytyy Turun yliopiston kirjaston kilpailuohjelmasta vuodelta 1946, jossa todetaan seuraavaa:

> Tällä hetkellä on arvaamatonta, minkälainen ja kuinka nopea yleinen teknillinen kehitys tulee olemaan. Joka tapauksessa on uumoiltava, että se tulee olemaan jo lähivuosina nopea ja vallankumouksellinen sekä perustuu todennäköisesti sähköön tai sen tapaiseen energiaan. Sen vuoksi on kaikkien kirjaston osien välille rakennettava hyvä ja tilava kanavayhteys erilaisia kaapeleita varten.

Nykyhetkestä käsin tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että kilpailun järjestäjällä oli ollut kristallipallo käytössään.

Samankaltainen tilanne vallitsi 1950-luvun kilpailujen ohjeistuksessa. Laajimmat kilpailuohjelmat lähestyivät paksuudeltaan novelleja, kuten Helsingin sosiaaliviraston talon kilpailu (1957) ja sairaalarakennuksia koskevat kilpailut. Suomen Höyrylaiva Oy:n liiketalokilpailu (1953) sisälsi myös paljon teknistä ohjeistusta, samoin Maatalouskoelaitoksen laboratorion kilpailu (1954). Varsinkin sairaalarakennukset ovat vaatineet suunnittelijoilta hyvää perehtyneisyyttä aineistoon ja kyseiseen rakennustyyppiin. Kuvaava esimerkki on Helsingin yliopiston lääketieteellisen laitoksen kilpailu (1960), jonka kymmeniä sivuja pitkä huoneohjelma sisälsi patologian laitoksessa muun muassa rottahuoneet 1–3, hiirihuoneet 1–3, apinatallit 1–2, marsutallin ja huoneet kaneille, koirille, vesieläimille, sairaille eläimille sekä steriilin leikkaushuoneen, polttouunihuoneen, jääkaappihuoneen ja termostaattihuoneen – tietenkään kananmunahuonetta unohtamatta. Saman kilpailun yhteydessä tuomaristo kiinnitti pöytäkirjassaan huomiota ilmanvaihtokoneille varatun tilan riittämättömyyteen kaikissa ehdotuksissa. Nykystandardien mukaisessa rakentamisessa ilmastoinnille varataankin merkittävän paljon tilaa konehuoneisiin.

Liite 5.

HUONETILAOHJELMA

Täytettävä kuutena kappaleena

Rakennuksen sijaintipaikkakunta: Helsinki

Virasto tai laitos: Yliopiston Sero-bakteriologian laitos — uusi / laa[illegible]

Huoneet ja muut tilat (virkahuoneitten kohdalta henkilön virka-asema)	Huoneessa työskentelevien lukumäärä	Käykö asiakkaita	Huoneessa tarvitaan: kokoomerotilaa lattia m²	Huoneessa tarvitaan: kiinteää hyllytilaa hyllyjm.	Pinta-ala m², ilman komeroiden alaa (pinta-alat laskettava alas yhteen)	Huomautuksia
I	2	3	4	5	6	7
Eläintallit						Hajueristys, kaula?
Kuormauslava						
Heinävarasto	1-2	+			14	
Rehuvarasto	1-2	+	4	20	14	Ed.takana
Kanitalli	1-2	+			25	Heinävaraston vieressä
Lammastalli	1-2	+			35	" "
Tavarahissit					6	" "
Apinatalli	1-2	+			25	Etäälle tb.eläimistä
Marsutalli	1-2	+			25	
Hiiri ja rottatalli	1-2	+		36	25	
Tuberkuloottiset eläimet	1-2	+		20	25	
Autoklaavihuone	1			20	25	Läh.tub.eläimiä
Tiskihuone	2		4	20	16	Lähelle ed.
Immunisaatiohuone	2		4	4	16	
Siipikarja	1-2	+			25	
Tieteellinen laboratorio I	1-2			12	25	
" " II	1-2			12	25	
Kanslia	1	+		4	8	
Pukuhuone					6	Hajueristys
Suihku, WC					6	"
Sammakko-altaat					2	
Työväline- ja lantakärryvarasto				10	6	
Polttouuni ja lantavarasto					25	
Tuhkan varastointi ja ulosvienti					371	
Isotooppi-osasto						Osaston huoneet samalla puolen käytävää. Pohjakerros? Sopii eläintallin naapuriksi. Pääsy osastolle vain vaatteiden vaihto-osan kautta.
Kuumahuone	1			4	12	
Kylmälaboratorio	1-3			16	36	
Mittaushuone	1			8	12	
Autoradiografia	1			4	12	
Vaatteiden vaihto ja kaula, suihkuineen	1				12	
					84	
Elatusaineiden valmistusosasto						
Autoklaavihuone	1-2			24	40	
Punnitushuone	1	+		8	16	Yht.edelliseen
Putkitushuone	1-2		4	24	16	Yht.autoklaavihuoneeseen
Steriilihuone	1-2			24	18	Yht. "
Lasivarasto				45	9	
Jäähuone +4°				24	7	
					569 m²	

-6

1775—60/11

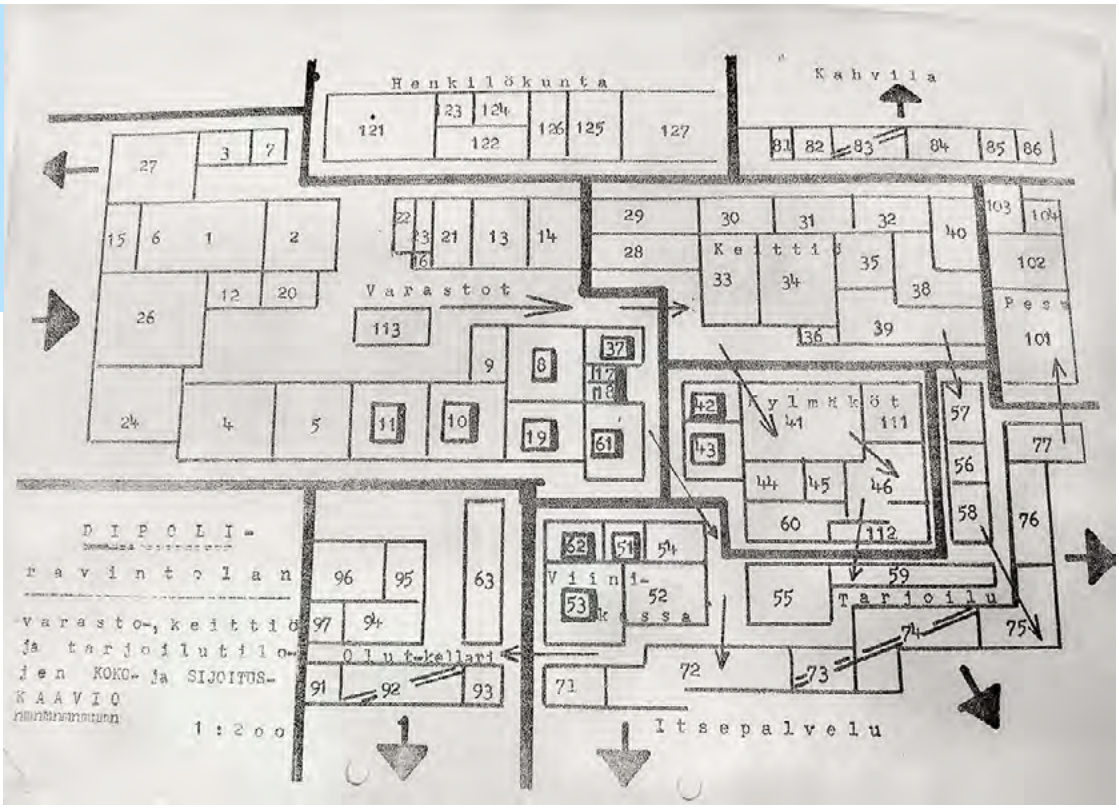
Ilmoituksenantajan allekirjoitus

Kuva 47. Helsingin yliopiston lääketieteellinen laitos, ote kilpailuohjelman huonetilaohjelmasta vuodelta 1961.

Sairaalarakennusten lisäksi myös teekkarit ovat olleet vaativia asiakkaita. Otaniemen ylioppilaskuntatalon kilpailun (1961) huoneohjelmassa on vaadittu yleisten juhla- työ-, asuin- ja teknisten tilojen lisäksi muun muassa oleskelu- ja seurustelutilaa lehtien lukua sekä shakki-, bridge- ja muita pelejä varten, olutkellari oluen ja makkaran baaritarjoilulla ja esiintymisestradilla varustettuna, tilat kahta biljardipöytää

varten, filmikerhon huone, elokuvakonehuone, orkesterin varasto- ja harjoitustilat, tarkkaamo taltiointia varten ja luonnollisesti erillinen viinikassa, jossa on väkijuomavarasto sekä tilat juoma-astiastolle, oluelle ja kylmälle alkoholille. Kilpailun pöytäkirja alkaakin seuraavalla toteamuksella:

> Perusteellisen harkinnan jälkeen palkintolautakunta esittää yleislausuntonaan kilpailutehtävästä ja sen ratkaisusta seuraavaa: Tehtävä on ollut poikkeuksellisen vaikea, mikä on johtunut sisäisiä yhteyksiä ja huoneiden monipuolista käyttöä koskevista vaatimuksista sekä rakennuksen vapaasta asemasta ja arkaluontoisesta sijainnista.

Kuva 48. Otaniemen ylioppilaskuntatalo, kilpailuohjelman liitteenä ollut ”ohjeluontoinen yksityiskohtainen tilajaoittelu” ravintolan suunnittelua ”helpottamaan”.

Luonnonvalon merkitys arvostelukriteerinä on ollut hyvin painava varsinkin kilpailuhistorian alkuvaiheessa, eikä sähkövalaistuksen yleistyminen muuta tilannetta oleellisesti. Esimerkiksi valtion Maatalouskoelaitoksen laboratorioiden kilpailussa (1954) arvostelussa kiinnitetään usein huomiota luonnonvalon ja ”sekundäärisen” valaistuksen määrään. Pohjois-Leppävaaran kansakoulun kilpailun (1954)[245] ja Tapiolan kansakoulun kilpailun (1956)[246] yhteydessä ”kaksisuuntainen” valaistus nousee esiin, eli valon saaminen opetustiloihin kahdelta suunnalta katsotaan ansioksi. Tampereen kauppaopiston kilpailussa (1960) tuomaristo ei katsonut pelkän sähkövalaistuksen riittävän opetustiloihin muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Oulun yliopistollisen keskussairaalan kilpailun (1965) osalta palkintolautakunta toteaa pöytäkirjassaan uusien sairaalan hygienia- ja toiminnallisuusvaatimuksien pakottavan osan tiloista pelkän kattovalaistuksen varaan, mutta tämä ei olisi suositeltava ratkaisu myöskään ilmanvaihdon ja psyykkisen hyvinvoinnin

245 *Uusi Suomi* 11.7.1954, 5.

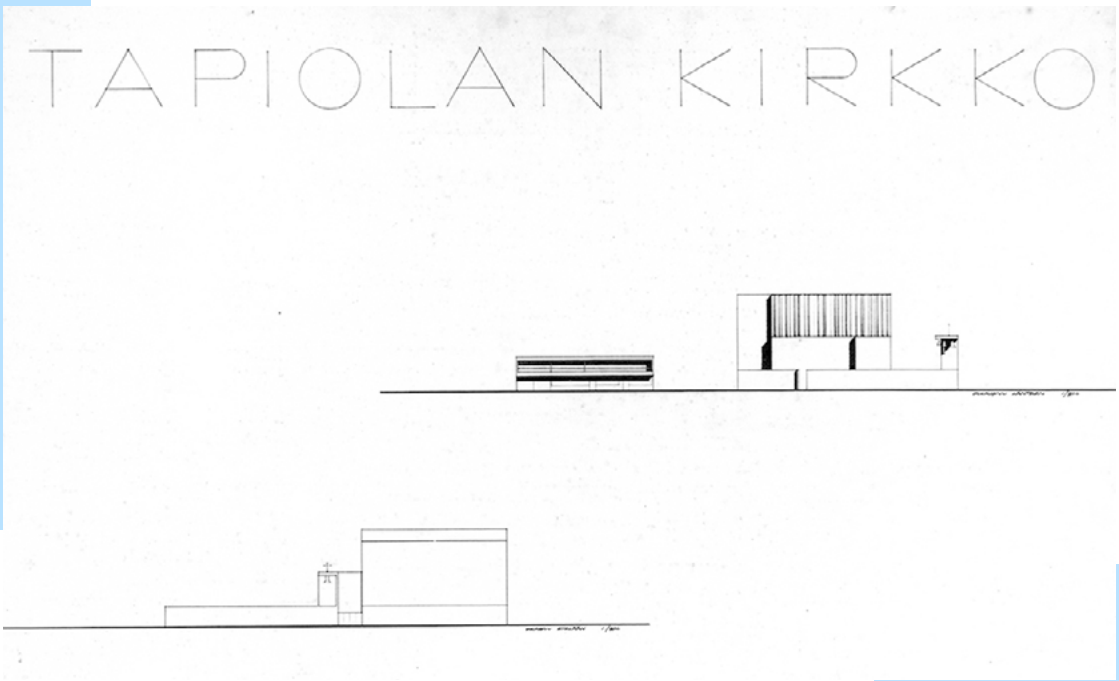
246 *Arkkitehti* 1–2/1956, liite, 9–12.

näkökulmasta. Rakevan asuintalokilpailun (1966)[247] pöytäkirjassa todetaan, että pelkällä kattovalollakin keittiötilat voidaan toteuttaa, vaikka se ei olekaan ideaaliratkaisu. Luonnonvalon lisäksi ikkunat tarjoavat näkymiä ja muitakin arvoja, mutta valomäärän kannalta ikkunat eivät enää olleet samanlaisessa roolissa kuin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.

Myös paloturvallisuusmääräysten muutokset ovat näkyneet kilpailusuunnittelussa. Paloturvallisuus on näkynyt jo varhaisten kilpailuohjelmien vaatimuksissa esimerkiksi palamattomien materiaalien suosimisena, mutta tarkentuneet määräykset alkoivat puhuttaa etenkin 1960-luvun kilpailuarvosteluissa. Tampereen kauppaopiston kilpailussa (1960) tuomaristo kiinnitti huomiota ehdotusten paloturvallisuusongelmiin, samoin Haapaveden ammattikoulun kilpailun (1963) voittaneessa ehdotuksessa ja Pohjolan pääkonttorin kilpailussa (1964). Killinmäen keskuslaitoksen kilpailun (1967) tuomaristossa ollut Into Pyykkö huomauttaa kirjoituksessaan tiukentuneiden palomääräysten vaikeuttavan puun käyttöä rakentamisessa, eikä helpotusta ole luvassa, sillä vaikka automaattiset palohälytyslaitteistotkin olivat jo yleistyneet, rajoitukset silti lisääntyivät.[248] Näin tekniset vaatimukset ohjaavat myös kilpailijoiden käytössä olevia materiaalivalintoja. Tänä päivänä paloturvallisuus ohjaa suunnittelua vahvasti muun muassa käytävämitoitusten, uloskäyntien, savunpoiston ja materiaalivalintojen osalta.

Muita 1960-luvun näkyviä teknisiä muutoksia olivat tasakattojen yleistyminen sekä autoliikenteen merkittävä kasvu. Kilpailujen pöytäkirjoissa tasakattoratkaisuihin on suhtauduttu aiemmin varauksella, todennäköisesti 1930-luvulla rakennettujen tasakattojen aiheuttamien haasteiden takia, mutta Kauhajoen kansalaiskoulun kilpailun (1962) pöytäkirjassa tekninen asiantuntija toteaa nykyisten rakennusmateriaalien mahdollistavan myös tasakattoisen ratkaisun käytön luotettavalla tavalla. Tasakattoja alkaakin ilmestyä 1960-luvulla useisiin kilpailuehdotuksiin ja suomalaiseen rakennuskantaan yleisesti.

1960-luvun autoistumisen seurauksena liikenteen järjestäminen muodostuu oleelliseksi osaksi ehdotusten arvostelukriteerejä, ja pysäköinnin järjestämisestä tulee yksi toistuvista teemoista rakennussuunnittelukilpailuissa tämän ajanjakson myötä. Linja-autoliikenteen

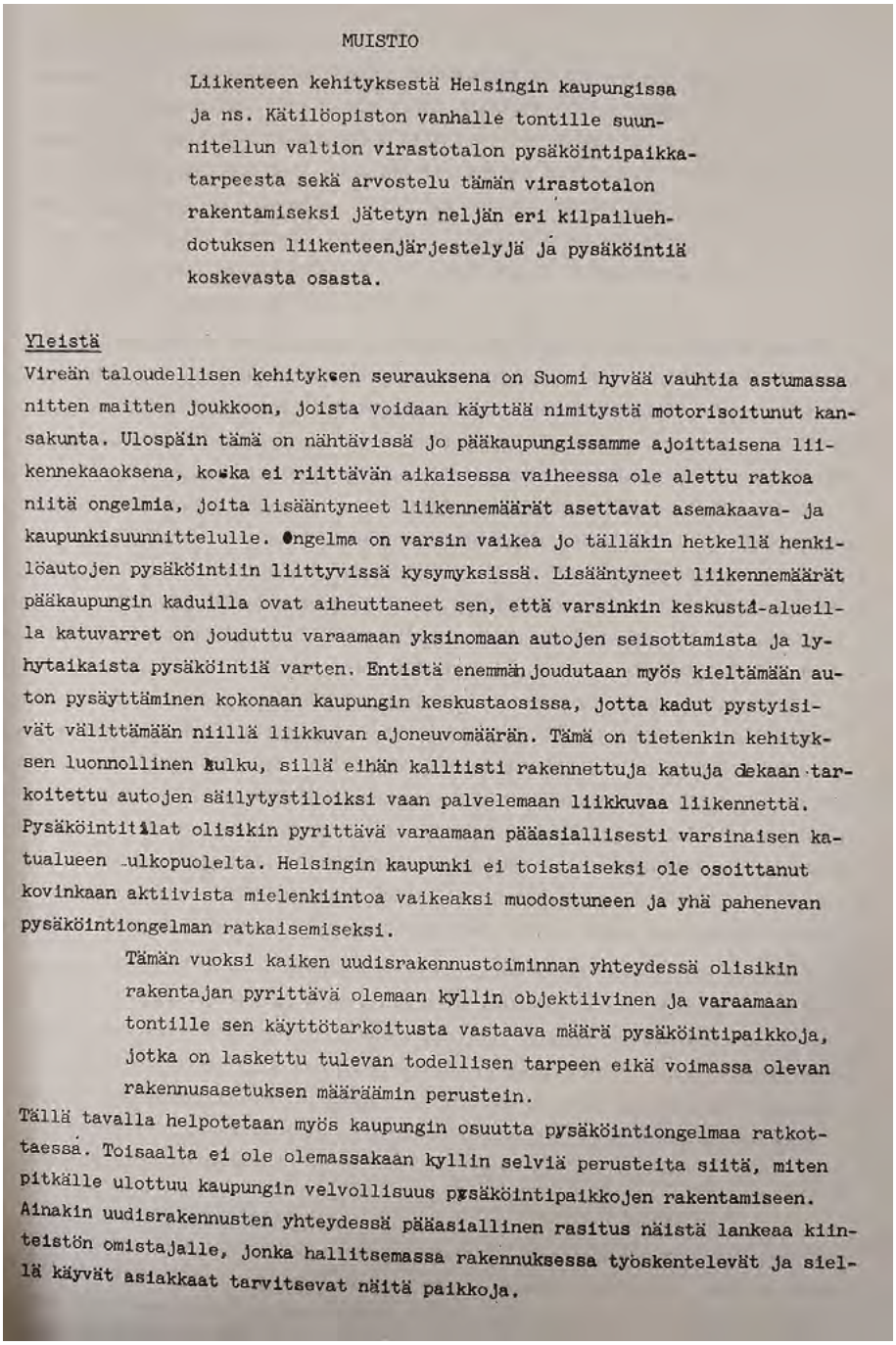

Kuva 49. Tapiolan kirkko, voittaneen kilpailuehdotuksen seurakuntatilat ja kirkko tasakattoineen. Aarno Ruusuvuori, 1961.

247 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1967, 4.

248 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1–2/1968.

kehittymistä pohdittiin tosin jo Seinäjoen liikennekeskuksen kilpailun yhteydessä 1949, ja pikaraitiotien sekä maanalaisen raitiotien tulemista ennakoitiin samana vuonna Otaniemen ja Helsingin keskustan asemakaavakilpailujen yhteydessä sekä Tapiolan keskustan kilpailussa (1954). Pysäköintiin alettiin kilpailuissa kiinnittää enemmän huomiota 1950-luvun aikana, kuten Kaartin Kasarmin kilpailussa (1957) ja Pohjois-Munkkiniemen ostoskeskuksen kilpailussa (1957), jossa liikennejärjestelyjen osalta ehdotuksista pyydettiin asiantuntijalausunnot. Maanalaiset pysäköintipaikat ja kansiratkaisut ilmestyvät kilpailuehdotuksiin suhteellisen nopeasti, kuten Helsingin kaupungintalon kilpailussa (1960), jossa maanalaisella pysäköinnillä todettiin päästävän käytännöllisimpään tulokseen. Usein vastaavia ratkaisuja kuitenkin kritisoitiin liian kalliina, kuten Porin 5. kaupunginosan kilpailussa (1964) ja Suomen Punaisen ristin toimitalon kilpailussa (1968)[249].

MUISTIO

Liikenteen kehityksestä Helsingin kaupungissa ja ns. Kätilöopiston vanhalle tontille suunnitellun valtion virastotalon pysäköintipaikkatarpeesta sekä arvostelu tämän virastotalon rakentamiseksi jätetyn neljän eri kilpailuehdotuksen liikenteenjärjestelyjä ja pysäköintiä koskevasta osasta.

Yleistä

Vireän taloudellisen kehityksen seurauksena on Suomi hyvää vauhtia astumassa nitten maitten joukkoon, joista voidaan käyttää nimitystä motorisoitunut kansakunta. Ulospäin tämä on nähtävissä jo pääkaupungissamme ajoittaisena liikennekaaoksena, koska ei riittävän aikaisessa vaiheessa ole alettu ratkoa niitä ongelmia, joita lisääntyneet liikennemäärät asettavat asemakaava- ja kaupunkisuunnittelulle. Ongelma on varsin vaikea jo tälläkin hetkellä henkilöautojen pysäköintiin liittyvissä kysymyksissä. Lisääntyneet liikennemäärät pääkaupungin kaduilla ovat aiheuttaneet sen, että varsinkin keskusta-alueilla katuvarret on jouduttu varaamaan yksinomaan autojen seisottamista ja lyhytaikaista pysäköintiä varten. Entistä enemmän joudutaan myös kieltämään auton pysäyttäminen kokonaan kaupungin keskustaosissa, jotta kadut pystyisivät välittämään niillä liikkuvan ajoneuvomäärän. Tämä on tietenkin kehityksen luonnollinen kulku, sillä eihän kalliisti rakennettuja katuja dekaan tarkoitettu autojen säilytystiloiksi vaan palvelemaan liikkuvaa liikennettä. Pysäköintitilat olisikin pyrittävä varaamaan pääasiallisesti varsinaisen katualueen ulkopuolelta. Helsingin kaupunki ei toistaiseksi ole osoittanut kovinkaan aktiivista mielenkiintoa vaikeaksi muodostuneen ja yhä pahenevan pysäköintiongelman ratkaisemiseksi.

Tämän vuoksi kaiken uudisrakennustoiminnan yhteydessä olisikin rakentajan pyrittävä olemaan kyllin objektiivinen ja varaamaan tontille sen käyttötarkoitusta vastaava määrä pysäköintipaikkoja, jotka on laskettu tulevan todellisen tarpeen eikä voimassa olevan rakennusasetuksen määräämin perustein.

Tällä tavalla helpotetaan myös kaupungin osuutta pysäköintiongelmaa ratkottaessa. Toisaalta ei ole olemassakaan kyllin selviä perusteita siitä, miten pitkälle ulottuu kaupungin velvollisuus pysäköintipaikkojen rakentamiseen. Ainakin uudisrakennusten yhteydessä pääasiallinen rasitus näistä lankeaa kiinteistön omistajalle, jonka hallitsemassa rakennuksessa työskentelevät ja siellä käyvät asiakkaat tarvitsevat näitä paikkoja.

Kuva 50. Valtion virastotalo, pöytäkirjan liitteenä oleva muistio kilpailun liikenteellisten ratkaisujen käsittelystä vuodelta 1963.

249 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1969, 24.

Pysäköinnin mitoittaminen tuotti pöytäkirjojen mukaan vaikeuksia kilpailijoille koko 1960-luvun ajan, mutta 1970-luvulla käsitys autojen vaatimasta tilasta alkoi kilpailuissa vakiintua. Liikennemääriin varautuminen ja pysäköinnin tarpeen selvittäminen oli uusi asia myös kaupungin ja kuntien virkamiehille, ei pelkästään arkkitehdeille. Hyvinkään rautatie- ja linja-autoaseman kilpailun ohjelmassa (1960) hyödynnettiin liikennelaskelmia[250], Valtion virastotalon kilpailussa (1962) teetettiin erillinen muistio koskien liikenteen ja paikoitustarpeen kehitystä Helsingissä[251], ja Lahden keskussairaalan kilpailussa (1965) laadittiin erilliset liikennelaskelmat pysäköintitarpeen mitoittamiseksi. Yhdeksi malliksi otettiin Ruotsin rakennushallituksen vuonna 1960 määrittelemät pysäköintinormit.[252] Liikenteen lisääntyessä myös sen aiheuttamaan meluun on kiinnitetty huomiota ainakin seuraavissa kilpailuissa: Riihimäen Peltosaaren asemakaava (1966)[253], Imatran kauppalantalo (1966)[254], Hervanta-alue (1968)[255], Varkauden Kommilan kaupunginosan asemakaavakilpailu (1969)[256] ja Pispalan alue (1969)[257]. Meluhaittoja huomioitiin myös aikakauden asuntosuunnittelukilpailuissa, kuten vuoden 1968 Rakennus Oy:n elementtitalojen kilpailussa.[258]

Lisääntyneen autoliikenteen ongelmia käsiteltiin myös toisesta näkökulmasta. Oma-Apu-tavaratalon kilpailua (1966) käsittelevässä kirjoituksessaan Kirmo Mikkola toteaa, että autojen ja jalankulun yhdistäminen tavaratalon yhteydessä on lähes mahdoton tehtävä.[259] Hän esittää myös huolensa rihkamakulttuurin tulosta Suomeen uusien tavaratalojen myötä, sillä kasvaneet kaupan kustannukset täytyy jotenkin kompensoida myyntiä lisäämällä. Toisaalta hän näkee autoistuminen samalla demokratisoitumisena, kun maakunnistakin pääsee kätevästi kaupunkiin ostoksille.

Teknisesti rationaaliset ja joustavuuteen pyrkivät ratkaisut näkyvät 1960-luvun puolivälin jälkeen ja 1970-luvulla selkeästi myös kirkkoja koskevissa kilpailuehdotuksissa. Uusilla muotoaiheilla leikittelyn rinnalla sakraalirakennukset alkoivat saada laatikkomaisia muotoja. Rationaalinen ajattelu heijastui myös palkintolautakuntien ja tilaajien näkymyksiin, kun Oulunkylän kirkkokilpailun (1964) voittanut ehdotus todettiin pöytäkirjassa rakenteellisesti vaikeaksi toteuttaa, ja lopulta toteutukseen valittiin kilpailun ulkopuolelta selkeään suorakulmaisiin muotoihin pohjautuva rakennus.[260] Samoihin aikoihin Pietilöiden vapaamuotoinen ehdotus Malmin kirkkokilpailussa (1967)[261] oli palkintolautakunnan ehdoton suosikki, mutta suunnitelmaa ei koskaan toteutettu.

250 Uudenmaan- ja Hämeenkadun yhdistävän sillan laskennoissa pyöriä kulki 1200 tunnissa verrattuna 350 moottoriajoneuvoon tunnissa!

251 Leinonen 7.1.1963. Muistiossa mainitaan Suomen autokannan kasvaneen vuoden 1950 lopusta vuoteen 1962 yli viisinkertaiseksi, ja henkilöautojen määrän taas yli seitsenkertaiseksi.

252 Kyseiset ohjeistukset on mainittu Valtion virastotalon kilpailussa (1962) sekä ohjeistuksena Lappeenrannan keskustakilpailun (1963) kilpailuohjelmassa.

253 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1967.

254 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1967.

255 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9/1968.

256 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1969.

257 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1969.

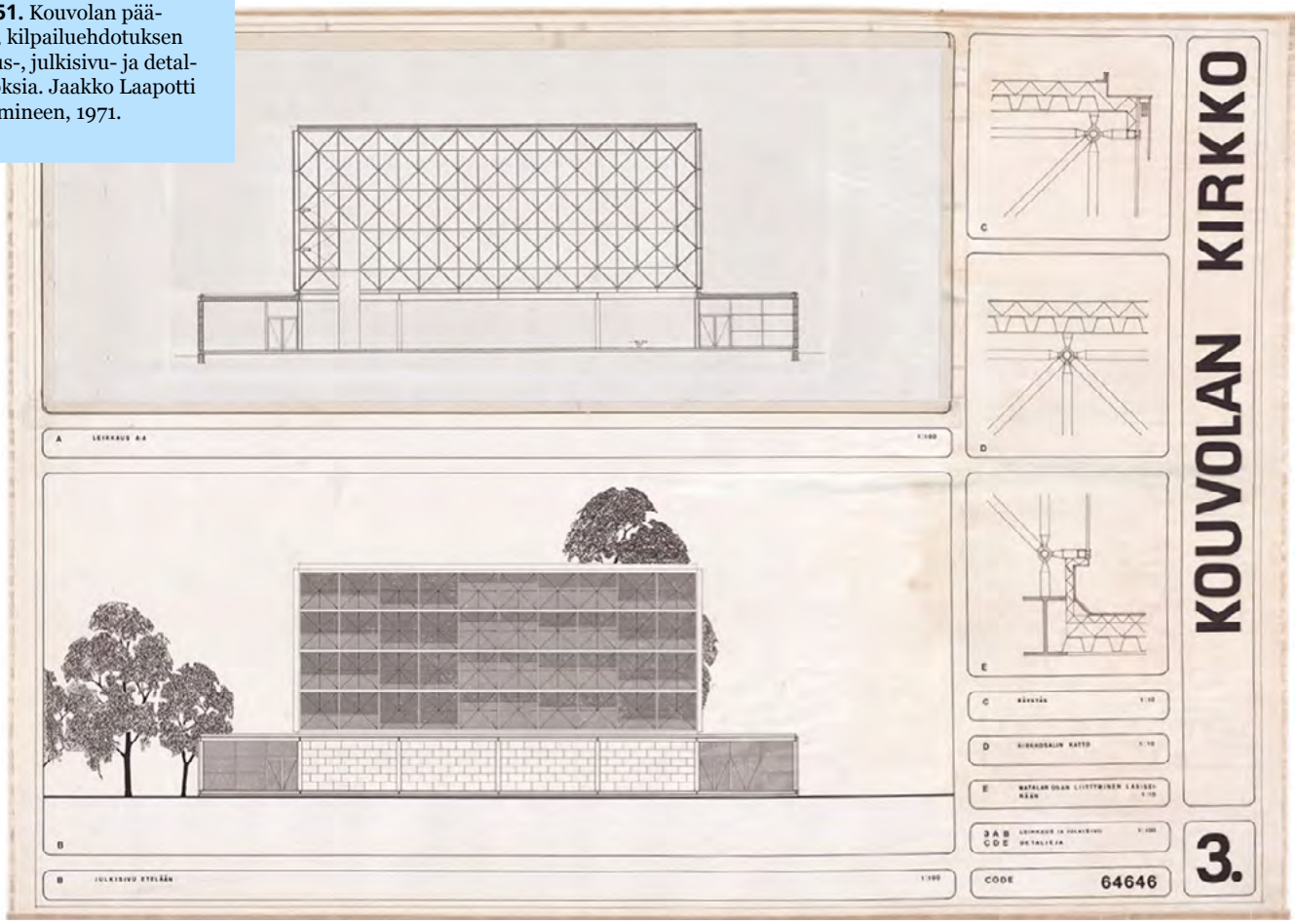
258 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1969, 3.

259 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1967.

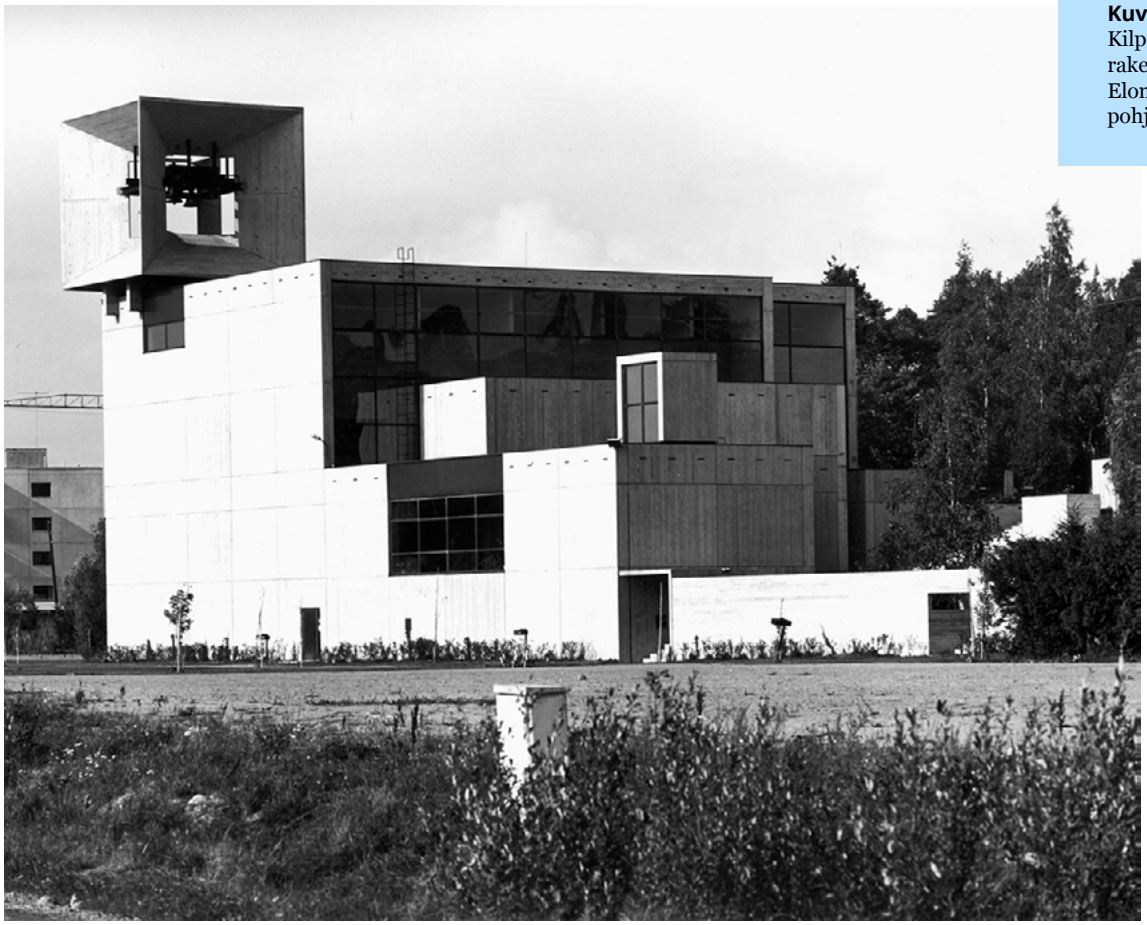
260 *Helsingin Sanomat* 9.12.1964, 8; Helsingin seurakunnat 2025: https://www.helsinginseurakunnat.fi/oulunkylankirkko/artikkelit/oulunkylankirkko.

261 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6–7/1968.

Kuva 51. Kouvolan pääkirkko, kilpailuehdotuksen leikkaus-, julkisivu- ja detaljipiirroksia. Jaakko Laapotti työryhmineen, 1971.

Kuva 52. Järvenpään kirkko. Kilpailu käytiin vuonna 1963, ja rakennus valmistui 1968 Erkki Elomaan kilpailuehdotuksen pohjalta. Valokuva: Simo Rista.

Betonielementtipohjaisen ja pitkälle rationalisoidun rakentamisen rajoittuneisuuteen havahduttiin kilpailuehdotusten arvoinnissa 1970-luvulla. Vuonna 1973 järjestetyn Lahden teatteritalon suunnittelukilpailun yhteydessä raati kiinnittää jo huomiota modulaarisen ajattelun tuomaan yksitoikkoisuuteen ehdotuksissa.[262] Pöytäkirjan mukaan kilpailuohjelmassa korostettu toimintojen ja rakennustekniikan ”rationalisointi” ei aina tuotakaan säästöä kokonaistilavuudessa tai pinta-alassa. Samoin elementtiratkaisujen käytöllä ei tällaisen yksittäisen rakennuksen kohdalla ollut arvostelun perusteella suurta teknistä tai taloudellista merkitystä. Vastaavia huomioita tehtiin vuoden 1974 Nastolan Rakokiven alueen asemakaavakilpailussa, jossa ruutukorttelirakenteen väkinäinen sijoittaminen harjumaastoon on tuottanut monille ongelmia luonnonmuotoja myötäilevän kaavaratkaisun sijaan.[263] Sasmo-talokilpailun (1976)[264] yhteydessä tuomaristo huomioi elementtiajattelun tuottaneen ongelmia puurakenteisiksi tarkoitettujen pientalojen suunnittelussa, jossa mittakaavalliset ratkaisut ja sopusuhtaisen ratkaisun löytäminen eivät noudata betonirakentamisen käytänteitä. Samassa kilpailussa asiantuntijana toiminut Heikki Tegelmann kirjoitti voimakkaasta asuntotuotannon muutoksesta 1960–70-lukujen aikana kohti betonielementtikerrostaloja, jolloin pientalot jäävät maaseututaajamissakin marginaaliseen asemaan, ellei asiaan puututa elinkeinopoliittisin ja kaavoituksellisin keinoin.[265]

Talotekniikan osa-alueet olivat kehittyneet perusperiaatteiltaan nykyisen kaltaisiksi jo 1900-luvun puolivälissä, mutta täysin koneellistettu ilmanvaihto vakiintui 1970-luvun aikana.[266] Tämän muutoksen tuomat tekniset vaatimukset heijastuivat luonnollisesti myös kilpailuehdotuksiin. Kuntien toimitalon suunnittelukilpailun (1977)[267] pöytäkirjassa kiinnitettiin huomioita monien ehdotusten liian matalaan kerroskorkeuteen. Tavoitteena oli 360 cm:n tai vähintään 330 cm:n huonekorkeus, jotta elementtirakentaminen sujuu ja LVI-ratkaisujen asentaminen sekä muuunneltavuus olisivat mahdollisia.

Alati teknistyvästä suunnasta kertoo myös Tiilikeskus Oy:n pientalot -kilpailun (1968) yhteydessä julkaistu Bey Hengin kirjoitus. Hän painottaa nykyaikaisen vaatimustason sisältävän suuren joukon laitteita asennuksineen, jolloin täsmällisesti laadittu suunnitelma on niin monimutkainen, että maallikon ei ole sitä helppo ymmärtää.[268] Huolen kohteena olivat nimenomaan kilpailujen kautta saatujen tyyppipiirustusten avulla omaa kotiaan rakentavat yksityishenkilöt. Toinen esimerkki on aikakauden rationaaliseen henkeen nimetty Kilpailu teolliseen sarjatuotantoon soveltuvista kerrostalojen tyyppiratkaisuista (1969)[269], joka tuotti paljon kekseliäitä ehdotuksia. Palkintolautakunta kommentoi pöytäkirjassaan, että parhaissa ehdotuksissa on täysin vältytty sijoittamasta LVI-asennuksia varsinaisiin rakenteisiin ja että pyrkimys irrottaa asennukset rakenteista on havaittavissa myös sähköistyksessä. Lautakunta arvioi, että lienee vain lähiaikojen kysymys, kun maamme kerrostaloissa siirrytään yleisesti käyttämään niin sanottua lista-asennusta sähköistymisen osalta. Tämä ennustus ei kuitenkaan toteutunut.

262 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1974.

263 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1–2/1975.

264 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1976.

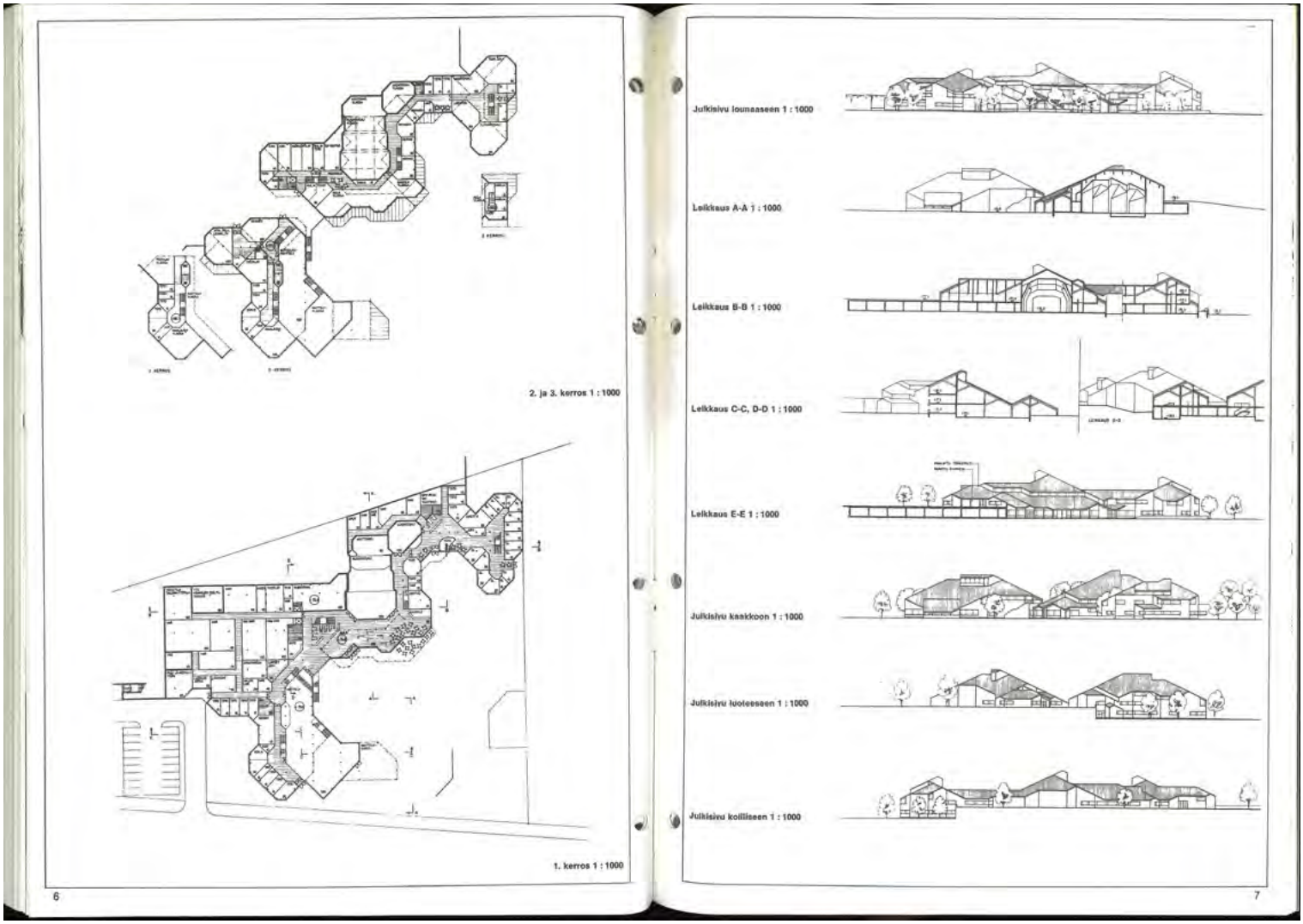
265 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1976.

266 Sainio 2017: https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/koulurakennukset/lampo-vesi-ja-ilmanvaihto-1950-luvun-kouluissa/.

267 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1978.

268 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1969.

269 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1969.

Kuva 53. Kouvola-talo, voittaneen ehdotuksen laatikoista vapautunutta muotokieltä. Erkki Valovirta, 1979. *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1979, 6–7.

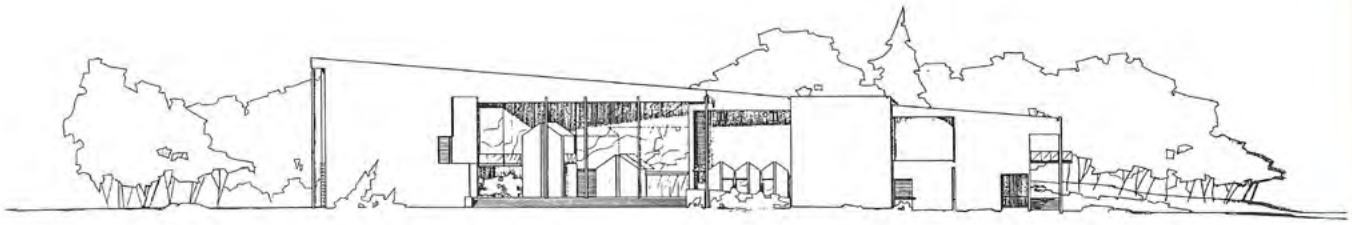
Kilpailuehdotusten arkkitehtuurin rationaalinen painotus alkoi saada uusia suuntia 1970-luvun loppupuolella. Tampereen kirjastotalon kilpailun (1978) pöytäkirjassa raati toteaa kilpailun tuloksesta seuraavaa: ”Se ilmentää rakennustaiteellisen otteen uutta elpymistä. Taiteen mahdollisuuksia vallitsevan rationaalisen suunnittelutavan täydentämisessä ja inhimillistämisessä on alettu käyttää hyväksi.”[270] Kilpailun voitti Raili ja Reima Pietilän omaleimainen ehdotus ”Soidinkuvat”. Hämeenlinnan Jukolan asuntoalueen suunnittelukilpailun (1979) yhtenä tavoitteena oli ehkäistä ”betonilaatikko”-linjaa, eikä tuomariston mukaan yksikään ehdotus tähän kategoriaan osunutkaan.[271] Samoin Kouvola-talon kilpailun (1979) pöytäkirja alkaa huomiolla arkkitehtikunnan suorastaan pakottavasta tarpeesta erottautua pitkään vallinneesta ”laatikkolinjasta”[272], ja Länsi-Pasilan koerakentamiskilpailun (1979) pöytäkirjassa todetaan kilpailun osoittaneen, ”että kehittyneet elementtijärjestelmät – taidolla sovellettuina – eivät ole esteenä korkeatasoista ympäristöä rakennettaessa”[273].

270 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1979, 2.

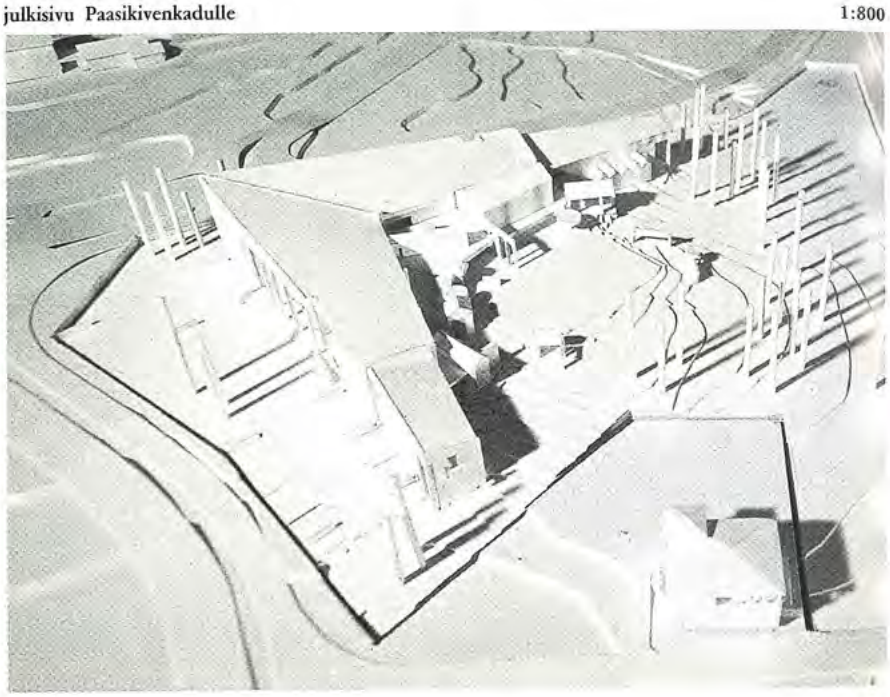
271 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1979.

272 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1979.

273 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1979, 4.

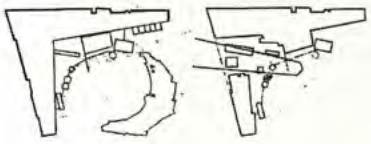

julkisivu Paasikivenkadulle 1:800

2 kunniamaininta
nd honorary mention

2. kunniamaininta ehdotus nro 42
"Portinvartijan tytär"
Tekijä: 8studio/Ilmari Lahdelma, arkkit.yo
Avustaja: Minna Rahikkala, arkkit.yo

Ehdotus on omaperäinen, Molanderinmäelle sijoitetun veistospihan ympärille kehitetty voimakasotteinen ratkaisu.
Liikenne hallitsee liiaksi etualaa. Tämä yhdessä korkean julkisivuseinämän kanssa tekee mahdottomaksi rakennuksen liittymisen inhimillisessä mittakaavassa Paasikivenkatuun. Puolentoista metrin tasoero sisääntuloaukiolta eteisaulan tasolle ei voi pitää liikuntaesteisten tai talon yleistoiminnan kannalta perusteltuna.
Yhteys sisätiloista Molanderinmäkeen on rikas. Tässä suhteessa ehdotus on yksi kilpailun parhaimpia. Mielikuvituksellisesti suunnitellun talon yksityiskohdat saavat usein ylivirikkeisen ja liioitellun leiman.
Näyttelytilat ovat kahdessa kerroksessa, kahvio on äärimmäisessä laidassa ja tasojen rikkonaisuus haittaa laajempien näyttelyjen järjestämistä. Sisätilojen villit yksityiskohdat ja suunnanvaihdot vaikuttavat rauhattomilta. Laajennus on irrallinen eikä sen yhteys kahvion kautta toimi.
Ulkoisessa arkkitehtuurissa yhdistellään vastakkaisia elementtejä. Kokonaismassa on liiankin suoraviivainen ja yksinkertainen, eikä sitä pelasta yksityiskohtien runsaus, joka tunkeutuu sisätiloihin asti.

Kuva 54. Keravan kulttuuritalo, postmodernistiseen tyyliin erilaisia elementtejä yhdistelevän kilpailuehdotuksen arvostelu ja kuvamateriaalia. *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1985, 26.

Vain hetkeä myöhemmin palkintolautakunnilla olikin aivan toisenlaisia huomioita arvosteluissaan: postmodernismi ja keskittyminen rakennusten muotokieleen toiminnallisuuden sijaan herätti huolta tuomaristossa esimerkiksi Kemijärven kulttuuri- ja hallintokeskuksen kilpailussa (1980)[274] ja Iisalmen kaupungin kirjasto- ja kulttuuritalon kilpailussa (1980)[275], jonka pöytäkirjassa todetaan seuraavasti: ”Valitettavan monet ovat kuitenkin lähteneet pakotetun erikoisuuden ja huomiota herättämisen etsintään ja unohtaneet, että parhaisiin tuloksiin päästään useimmiten selväpiiteisten ja yksinkertaisten ratkaisujen kautta.” Samaa ”tautia” esiintyi myös Hankkijan maatilan talouskeskuksen suunnittelun aatekilpailussa (1980)[276], ja lautakunta pohti, pitäisikö toiminnallista painotusta käytännön suunnittelussa lisätä. Vielä vuoden 1985 Keravan kulttuuritalon kilpailun kohdalla ilmenee samoja ”postmoderneja oireita”.[277]

1990-luvun erikoispiirteenä ovat ekologisuuden teemat, jotka nousevat korostetusti esiin paitsi itse kilpailukohteissa[278] myös rakennusteknisinä seikkoina, ja teknisten vaatimusten määrä kilpailuehdotuksia kohtaan kasvaa.[279] Puun käyttö ekologisena materiaalina nousee esiin, mutta huolta esiintyy esimerkiksi perinteisen hirsirakentamisen puutteellisesta teknisestä tietoudesta Pientalojen ekokylä Tuusulaan 1995 -kilpailun yhteydessä.[280]

2000-luvun kilpailudokumenttien tekninen vaativuus ei ole kasvanut suorassa suhteessa rakennusalan tarkentuneen standardisoitumisen tuloksena – rakennusten toteutussuunnittelu sitä vastoin on. Edelleen kilpailuissa haetaan pääosin luonnostasoisia tai yleisluontoisia ratkaisuja kilpailutehtävään: aatekilpailuissa nimensä mukaisesti ideatason ratkaisuja ja suunnittelukilpailuissa tarkempia, toteutukseen tähtääviä suunnitelmia. Kaksivaiheisten kilpailujen lopullinen vaadittu materiaali, kuten Arkkitehtuuri- ja designmuseon kilpailussa (2024), voi vaatimustasoltaan nousta hyvinkin korkeaksi.

Vaatimusten kasvaminen kilpailuehdotusten dokumenttien määrän ja tarkkuuden suhteen, uusien standardien laatiminen ja yleinen tiedon lisääntyminen rakennusalalla ovat kasvattaneet myös ehdotusten arvioinnin työmäärää. Palkintolautakuntien avuksi kutsutaan nykyään useita eri alojen asiantuntijoita, kun aiempina vuosikymmeninä lautakunta saattoi tukeutua yhden rakennesuunnittelijan tai liikenneasiantuntijan lausuntoon. Lähes jokaiselle kuviteltavalle rakentamiseen liittyvälle asialle on nykyään oma RT-ohjekorttinsa, myös arkkitehtuurikilpailuille: Rakennusalan suunnittelukilpailun periaatteet – RT 10-10883.

Insinöörien ja muiden rakennusalan ammattilaisten tietotaitoa on hyödynnetty palkintolautakunnissa lähes poikkeuksetta läpi kilpailuhistorian. Teknisten vaatimusten lisääntyessä on joihinkin kilpailuihin vaadittu osallistuvan työryhmän jäseniksi myös insinöörejä. Näin toimittiin tiettävästi ensimmäisen kerran Hyvinkään vesitornin kilpailussa (1958). Kilpailuja on myös järjestetty alan liittojen yhteisvoimin, esimerkkinä Porvoon vesitornin

274 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1980.

275 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1980.

276 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1981.

277 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1985.

278 Esimerkiksi seuraavat kilpailut: Pohjoismainen matalaenergiarakentaminen (1991), Kestävän kehityksen asuntoalue Ylöjärvelle (1993), Ekologinen asuinalue Helsingin Viikkiin (1995) ja Pientalojen ekokylä Tuusulaan (1995).

279 Esimerkiksi Ekologinen lähiöuudistus Vaasan Ristinummelle -suunnittelukilpailussa (1996: *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1997).

280 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1997.

kilpailu (1964). Toki rakennusmestareita ja insinöörejä on ollut mukana työryhmissä aivan vapaaehtoisestikin, varsinkin isommissa suunnittelukohteissa ja asemakaavakilpailuissa sekä itsenäisinä kilpailijoina.

Tekninen kehitys ja rakennusalan sääntely ovat jättäneet oman leimansa kilpailuehdotusten arkkitehtuuriin. Arkkitehtuuri on sidoksissa omaan aikakauteensa hyvin moniulotteisesti myös teknisten ratkaisuiden osalta, eikä monia menneiden aikojen kilpailuja voittaneita ehdotuksia voitaisi sellaisenaan enää nykypäivänä toteuttaa muuttuneiden säädösten takia. Voidaan myös pohtia voiko arkkitehtuurin muodonantoa ja visuaalisia elementtejä edes erottaa teknisistä ja rakenteellisista ratkaisuista: edustaako rintamamiestalon tyyppipiirustuksia ulkoisilta osiltaan tarkasti noudattava talo 1940-luvun arkkitehtuuria, jos sen rakenteet perustuvat puun sijaan metallirankaan, verhoilu vinyylilaudoitukseen ja jos lämmitysratkaisu on vaihdettu moderniin ilmalämpöpumppuun?

HELSINGIN SANOMAT — Tiistaina maaliskuun 16 pnä 1965

Porvoon uuden vesitornin suunnittelukilpailu ratkaistu

Porvoo, maanantaina.
Porvoon kaupunki julisti viime kesänä uuden vesitornin suunnittelukilpailun, joka nyt on saanut ratkaisunsa. Tänään pidetyssä tiedotustilaisuudessa julkaistiin kilpailun tulos ja voittajaksi ilmeni nimimerkki "Voi virsua voi", jonka tekijäksi osoittautui ins. Tuomo J. Piironen Espoosta ayustajanaan dipl.ins. Yrjö Pitkänen ja pienoismallin tekijänä Juhani Töyrylä.

Kilpailuun oli saapunut määräaikaan mennessä kaikkiaan 51 ehdotusta ja palkintolautakunta antoi kilpailusta seuraavan yleisarvostelun: Kilpailu on osoittautunut sekä mielenkiintoiseksi että vaikeaksi. Kilpailu valaisee monipuolisella tavalla vesitornin suunnitteluun liittyviä kysymyksiä. Saapunut runsas kilpailumateriaali vaihtelee tasoltaan suuresti. Ehdotusten arvostelua on vaikeuttanut se, että niissä on eri tasolta painotettu eri tavoin. Joissakin ehdotuksissa on pääpaino kiinnitetty ulkomuotoon, konstruktiivisten ja putkiteknillisten näkökohtien jäädessä toissijoiseen asemaan. Toisissa ehdotuksissa tilanne saattaa olla juuri päinvastainen. On ilmeistä, että onnistuneen ratkaisun aikaansaaminen vaatii näiden kaikkien erityisnäkökohtien tasapuolista huomioonottamista. Eri alojen suunnittelijoiden yhteistyö varmaankin on oikea tie hyvään tulokseen pääsemiseksi.

Kilpailun tarkoituksena oli saada aikaan toteutettavissa oleva ehdotus, joka täyttäisi palkintolautakunnan kilpailuohjelmassa asettamat vaatimukset. Paitsine eligi kiinnitettävä teknillisen ja rakenteellisen ratkaisun tarkoituksenmukaisuuteen. Otteen huomioon vesitornin vaikutuksen kaupungin silhuettiin, palkintolautakunta asetti suuren painon tornin arkkitehtoniselle muotoilulle. Teknillisen ja arkkitehtonisen muotoilun ohella palkintolautakunta kiinnitti suurta huomiota ehdotuksen taloudelliseen ratkaisuun.

Palkintolautakunnan päätös palkinnoista ja lunastuksista oli seuraava.

I palkinto mk 6.000:— ehdotukselle nimim. "Voi virsua voi" sen vuoksi, että siinä on tasapuolisesti hyvin ratkaistu kaikki tarkoitusperät kilpailuohjelman esittämät vaatimukset. II palkinto mk 3.500:— ehdotukselle no 34, nimim. "Vesi vanhin voitehista", tervein ratkaisuun ja rakenteellisen luontevuuteen vuoksi. Teknno Heikki Heikkilä ja arkkitehto Pertti Moilanen. III palkinto mk 3.000:— ehdotukselle no 42, nimim. "Pervoon mitalia III" ansaitsevaan arkkitehtonisen otteensa ja kerrytyskelpoisuutensa vuoksi. Diplins Keijo Uuttu ja arkkitehto Johnni Kaisanen. I lunastus oli 1.500:— ehdotukselle no 48, nimim. "Akvamarile" mielenkiintoisen perusratkaisunsa vuoksi. Arkkit. Ilmo Lukander ja diplins. Ilmo Heljakainen. 2. lunastus oli 1.500:— ehdotukselle no 2 nimim. "Rautuussa" rauhallisen kokonaisotteensa ja rakenteellisen selvyytensä vuoksi. Arkkit. Olli Parviainen, diplins. Reinhard Hansek ja diplins. Otso Talvainen. Palkitsemisvaihtoehdot päätös oli yksimielinen. Jukumaksi tunnetta tuista lunastusta, joka oli teiltiin äänestyksen jälkeen. — H

Pienoismalli ja poikkileikkaus Porvoon uuden vesitornin suunnittelukilpailun voittaneesta ehdotuksesta.

"Rahalainojen järjestäjä" peikutti asiakkaitaan

Vankeustuomioita Loimaan käräjillä

Loimaa, maanantaina.
Loimaan käräjillä tuomittiin äri-

Varasti pikkubussin ja lavaraa autoliikkeestä

Tampere, maar'nissina.
Sinisen Volkswagen Kleinbussin ja muuta omaisuutta sieppasi varas sunnuntain vastaisena yönä Tampereella. Moriautuessaan Hatanpään valtatie 19:ssä ajaiteevaan autoliikkeeseen. Kadonneen auton rekisteritunnus on HE-620 ja omistaja arvioi sen hinnaksi noin 1.500 markkaa.
Arvokkain mutta esineistä oli Finno-televisio, joka on 600 markan hintainen. Lisäksi varastettiin liikkeestä vm alkana kaksi matkaradiota, levysoitin, partenajokone, matkakirjoituskone, kinofilmikamera ja siihen liittyvä projektori sekä valotusmittari. Kontlorin pöydälle jätetystä avoimesta kassalippaasta hiipyi varkaan mukaan hoikaisen rappe-

Mallasveden puhtaus keskustelun aiheena

Valkeakoski maanantaina.
Valkeakosken kaupunginvaltuuston jäsenet ensimmäisessä Saakamerilla on tutkittavana kesäistuntoon aiheeksi Mallasveden veden puhtaudesta selvittämiseksi.
Sääkmäänä kautta on tuotettu asutuksenmittelmöt ympäristöön Kaivuniemen tilalle, joka sijaitsee Mallasveden rannalla. Valkeakosken kaupungin rajan tuntumassa. Asutuksessa on arvioitu 30 tuntia. Alueelle on arvioitu viemärirakennuksia, samoin työ jollakin tarkoituksella. Valkeakosken kaupunginvaltuusto on kiinnittänyt vesiensuojelukomiteassa annan huomiota ja kaupungin vesiolosuhteita paloleessaan asiaan ovat aiheiden maavilityksensäätöpiirin ja maa-

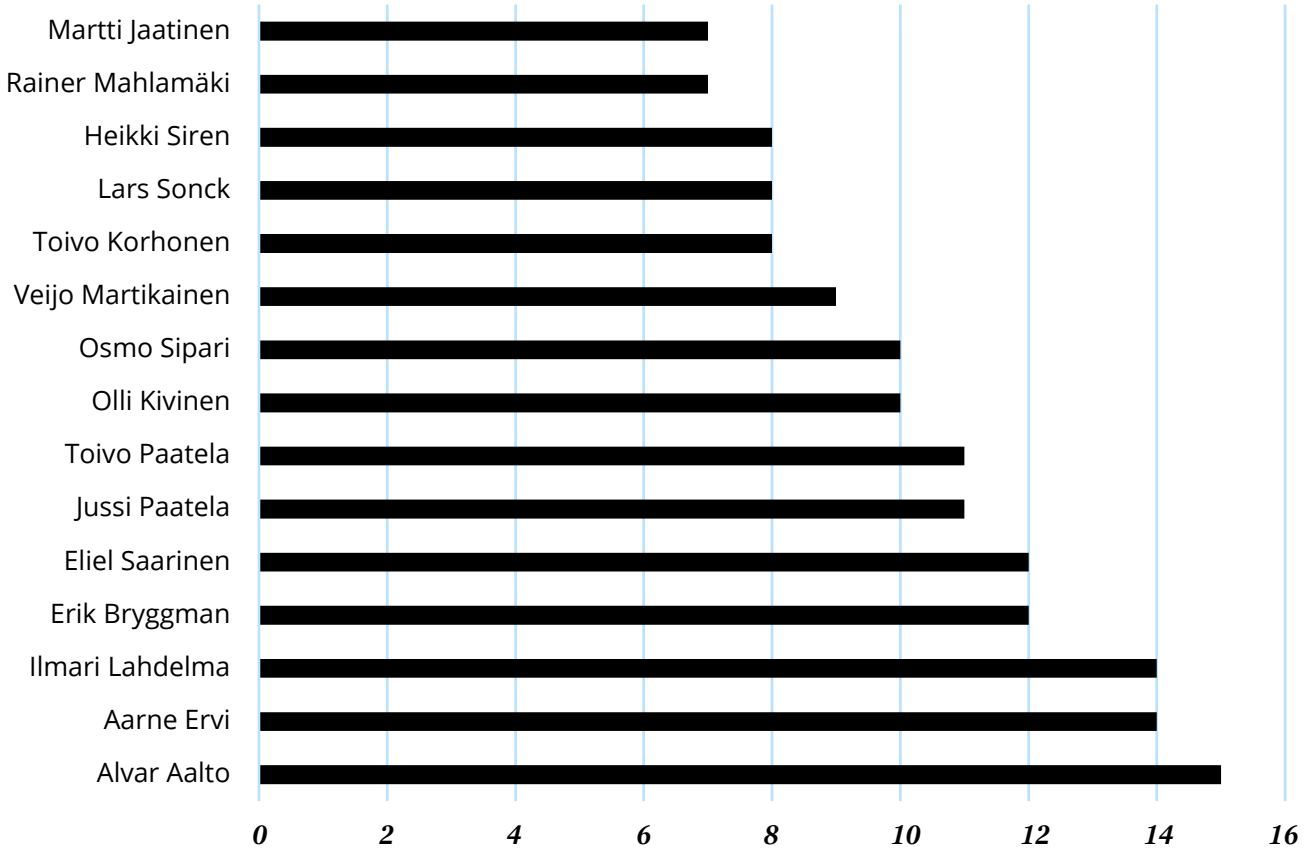
SHOW-MAAILMAN HUIPULTA
GOLDEN
ORKESTERI:
LOS EMBAJADORES
BAARISSA: DUO RAIMO ROIHA
Kalastajatorppa
PÖYTÄVARAUKSET puh. 48 17 87 — 48 10 34
Kirja
OSSI RUNNE
ANNIKKI TÄHTI
(Seuraavat torstaina).
TANSSIT
TÄNÄÄN klo 20
KAI PAHLMAN
Solistina HENRY THEEL
REX 110 %:N EDDIE-MENESTYS!
EDDIE CONSTANTINE
NICK CARTER ISKEE
Ohjaus: Henri Decoin
LOUNASAIKANA RUNSAS VOILEIPÄPÖYTÄ. ILTAISIN MUSIIKISTA HUOLEHTII MARKETTA JOUTSI YHTYEINEEN
LIDO
VANHAIN TANSSIT
tänään klo 20
Vanhankaupunginlle
V. TALJAN YHTYE
Seuraavat lauantaina
FILMI VILLEN PALSTA
BRIALY, DENEUVE, Belmondo. Deneuve ja kaikki uuden ranskalaisen elokuvan suosikit
BIO REA 4. RYNTÄYS-VIIKKO
Bestseller romaani LOISTELIAANA VARIELOKUVANA
18.45, 21.00
Angelika
AULA
Suuri rakkaus- ja selkkailuelokuva jälleen täällä! -K15-
SOTA JA RAUHA
AUDREY HEPBURN
SININEN KUU 23. Vko
VARIMUSICAL 18.45 20.45
Cherbourgin sateenvarjot

Kuva 55. Uutinen Porvoon vesitornin kilpailun tuloksesta. *Helsingin Sanomat* 16.3.1965, 4.

Voittajat

Tyhjentävää vastausta siihen, kuka suomalainen arkkitehti tai arkkitehtitoimisto on voittanut eniten kilpailuja on käytännössä mahdotonta antaa. Palkintosijoja ovat tämän tutkimuksen aineistossa kahmineet ajoittain tietyt tekijät, kuten vuosisadan vaihteessa ja 1900-luvun alussa Eliel Saarinen yksin sekä yhdessä Armas Lindgrenin ja Herman Geselliuksen kanssa, Paatelan veljekset Jussi ja Toivo 1910–1920-luvuilla, seuraavilla vuosikymmenillä Erik Bryggman ja Aarne Ervi sekä Alvar, Aino ja Elissa Aalto toimistoineen 1920–1950-luvuilla, Heikki Siren yksin ja työryhmissä 1950–1960-luvuilla, Osmo Sipari ja Olli Kivinen 1950-luvulta alkaen ja 1980–90-luvuilla Rainer Mahlamäki ja Ilmari Lahdelma yhdessä 8 studio Oy:n henkilökunnan kanssa.[281] 2000–2020-luvuilla kilpailuissa menestyneitä arkkitehtitoimistoja ovat olleet muun muassa JKMM, ALA, K2S, PES-arkkitehdit ja Verstas-arkkitehdit.

Ensimmäiset sijat yksin tai työryhmässä TOP 15

Kuva 56. Aineiston eniten korkeimpia sijoituksia saaneet arkkitehdit joko yksin tai osana työryhmää.

281 Voittojen lukumäärä sisältää tämän luvun yhteydessä kaikki korkeimmat sijoitukset, mitä kilpailuissa on jaettu. Esimerkiksi tuomariston päätyessä jakamaan korkeimman sijoituksen on tyypillistä jakaa kaksi toista palkintoa ja jättää nimellisesti ensimmäinen palkinto jakamatta. Aineisto sisältää 989 kilpailua 1860-luvulta vuoteen 2004, mutta kattavuudestaan huolimatta tämä ei ole täydellinen otanta aikavälin kaikista kilpailuista.

Monet Suomessa menestyneet arkkitehdit ovat osallistuneet myös lukuisiin ulkomaalaisiin kilpailuihin ja pienempiin kutsukilpailuihin, joiden tietoja ei ole tallennettu Arkkitehtuuri- ja designmuseon tai SAFA:n kokoelmiin. Luotettavat ja kattavat tiedot kaikista palkinnoista, lunastuksista ja kunniamaininnoista olisi saatavissa vain tekijöiltä itseltään, joista useat ovat jo menehtyneitä. On myös huomioitava, että eri aikakausina kilpailuja on järjestetty vaihtelevissa määrin, ja aktiivisesti toimivia arkkitehteja on esimerkiksi kilpailuperinteen alkaessa ollut huomattavan vähän verrattuna nykypäivään.[282] Samoin vertailussa pitäisi ottaa huomioon, kuka on osallistunut yksittäisenä henkilönä kilpailuun ja ketkä taas työryhmänä tai yrityksenä, puhumattakaan avustajien merkityksestä kilpailuaineiston tuottamisessa. Isommalla työryhmällä on luonnollisesti paremmat edellytykset tuottaa useampi laadukas ehdotus samaan kilpailuun kuin yksittäisellä kilpailijalla.

nerligen klart förslag, med värdig och vacker fasad. Ingången till festsalen med dess vestibyler synnerligen lyckad. Anmärktes, att belysningen av avdelningarnas mötessal genom de i den kortare huvudväggen anbragta fönstren kanhända icke bleve alldeles tillfredsställande. Det rymliga väntrummet invid kunde fördelaktigt användas som förrum även vid mötena, om man gjorde en dörr i väggen mellan dessa båda rum. I detta förslag, liksom även i övriga, där festsalen är inrymd i andra våningen, räknades denna anordning såsom en särskild förtjänst i jämförelse med de projekt, där den var placerad högre upp. Uthyrbar areal: butiker 236 m², boningsrum 511 m².

Projekt N:o 8. »*Trion*». Avdelningslokalerna befinna sig i olika våningar och mötessalen är alltför högt placerad. Matsalens och festsalens restauration äro synnerligen väl placerade i förhållande till varandra, men från avdelningslokalerna måste man gå till matsalen genom festsalens restanration. Anordningen med ljusschakt är en svag punkt. Ena fasaden strider mot byggnadsordningen. Uppgivet kubikinnehåll: 15,100 m³.

Projekt N:o 9. »*Settentrione*». Festsalen med dess restauration och matsalen stå i god och vacker förbindelse med varandra. Avdelningarnas lokaler ligga i olika våningar och mötessalen i den översta. Den sistnämda liksom vänt- och direktionsrummen ha oför-

Österbottniska Nationshustävlingen.

delaktig form och dåliga ljusförhållanden. Gårdskarlens lokal är alltför liten. Alternativförslagets trappor illa upplysta, liksom även den ena trappan i huvudförslaget. Ljusförhållandena i tvänne rum stämma icke överens med byggnadsordningen. Ena fasaden strider mot byggnadsordningen. Det uppgivna kubikinnehållet utgör 14739 m³. Uthyrbar areal: 5 butiker, inalles 275 m²; 40 boningsrum, inalles 688 m².

Projekt N:o 10. »*15,000*». Festsalens form synnerligen vacker; förbindelsen mellan denna och den akademiska delen utmärkt. Avdelningslokalerna trevligt och vackert anordnade. Matsalen och restanrationen likaså. Väntrummet får sitt ljus från oändamålsenlig sida. Trapporna väl placerade, trappan till privatrummen alltför kort. Det uppgivna kubikinnehållet utgör 14,500 m³. Uthyrbar areal: butiker, inalles 232 m²; 27 boningsrum, inalles 520 m².

Projekt N:o 11. »*X*». Trappan till festsalen leder även till privatbostäderna och den gemensamma matsalen. Festsalens vestibyl något liten, kapprummen och ingångarna olämpliga. Mellan vestibylen och kapprummen två våningar. Portierrum saknas. Matsalen visserligen i förbindelse med festsalen, men annars olämpligt placerad, likaså serveringsrummet. Disponentens våning

1:sta priset
Arkitekt:
W. G. Palmqvist
(Palmqvist & Sjöström).

130 ARKITEKTEN VIII

Harvinaisia triplavoittajia ovat Wäinö Palmqvist, joka voitti Pohjalaisten osakuntatalon kilpailussa (1910) kaikki palkintosijat (11 ehdotusta)[283] sekä Arkkitehtitoimisto OPUS, jonka perustajajäsenten kolme ehdotusta voittivat kaikki kolme palkintosijaa 125 ehdotuksen joukosta Myllykosken kirkon yleisessä kilpailussa 2016. He perustivat yhteisen toimistonsa seuraavana vuonna. Samoin Valter Thomé ja Karl Lindahl voittivat Kotkan kansakoulun kutsukilpailun (1906) kolme ensimmäistä sijaa.[284] Kilpailuun oli kutsuttu kolme osanottajaa, jotka jättivät yhteensä seitsemän ehdotusta[285] – selvästi tilaisuutta ei haluttu jättää vain yhden kortin varaan. Nykyään SAFA:n kutsukilpailujen osanottajat saavat jättää vain yhden ehdotuksen kilpailua kohden. Lukuisat tekijät ovat voittaneet kaksi palkintosijaa tai palkintosijan ja lunastuksen yhdistelmää, joten useamman ehdotuksen tekeminen samaan kilpailuun on ollut ja on edelleen varsin yleistä. Esimerkiksi 8 Studio Oy:n työryhmät olivat vastuussa ensimmäisestä ja toisesta palkinnosta sekä kahdesta lunastuksesta Suomen Metsätietokeskuksen kilpailussa (1991).[286]

Kuva 57. Ote Pohjalaisten osakuntatalon kilpailun arvostelupöytäkirjasta ja voittaneen ehdotuksen julkisivu- ja leikkauspiirroksia. *Arkitekten* 8/1910, 130.

282 Suomessa oli arviolta 90 ammatillisesti aktiivista arkkitehtia 1900 ja noin 180 vuonna 1910. Wäre 1992, 54. SAFA:n jäseninä on noin 3900 arkkitehtia ja arkkitehtiopiskelijaa vuoden 2026 tietojen mukaan. Liiton jäsenyys on vapaaehtoinen, joten todellinen lukumäärä on isompi. SAFA 2026: https://www.safa.fi/safa/.

283 *Arkitekten* 8/1910, 128–136.

284 *Arkitekten* 5/1909, 112–114.

285 *Rakennustaito* 3/1907, 40.

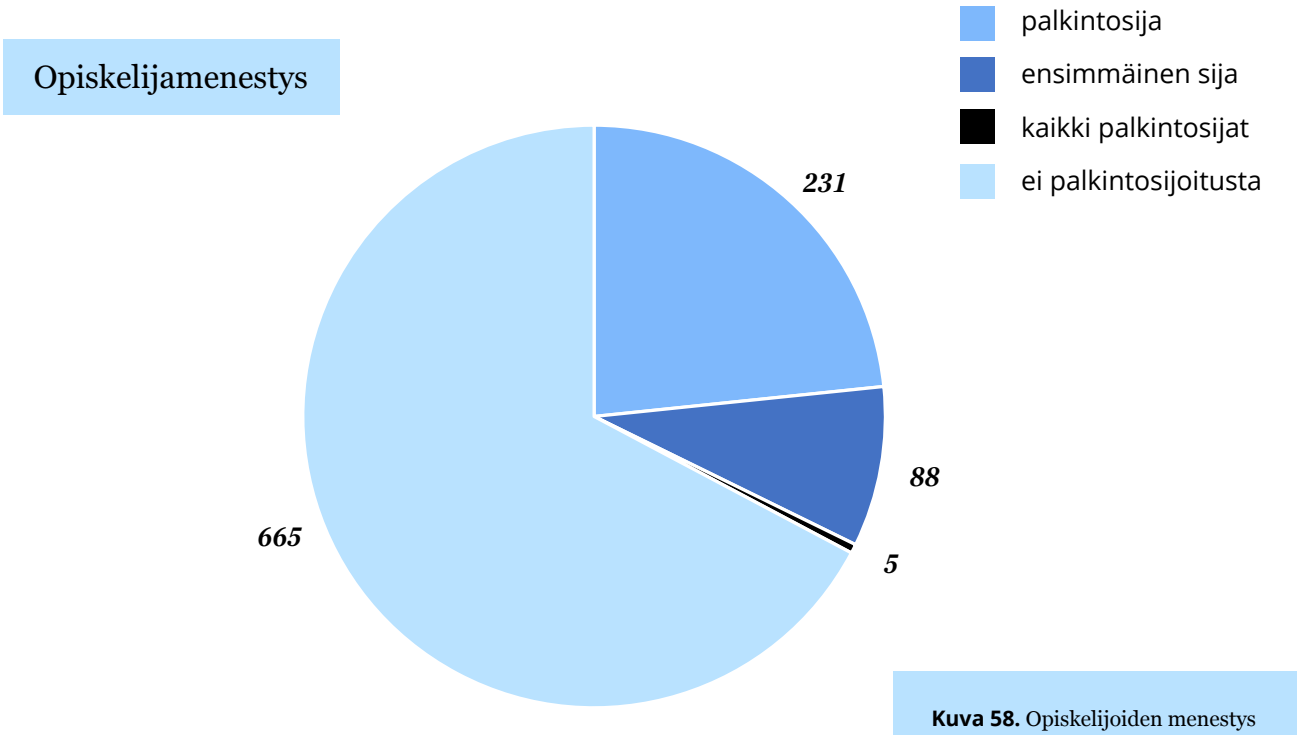
286 *Arkkitehtuurikilpailuja* 10/1991.

Kahdessa kilpailussa kilpailija on noussut voittoon haudan takaa. Pohjolan pääkonttorin jatkokilpailussa 1965 Viljo Revellin alkuperäisen ehdotuksen pohjalta jatkokehitelty työ nousi voittoon, mutta hän ehti menehtyä ennen jatkokilpailun toteutumista. Aino Aalto oli mukana laatimassa Otaniemen asemakaavakilpailun vuonna 1949 voittanutta ehdotusta, mutta hän kuoli saman vuoden tammikuussa.

Yksi mielenkiintoinen tapaus on Kouvolan sankarihauta-alueen kilpailu (1943), jossa tuomaristo totesi kahden ehdotuksen olevan ylivoimaisia muihin nähden, ja jakoi korotetun ensimmäisen palkinnon näiden kesken. Ehdotusten tekijöiksi paljastuivat samat henkilöt, Tarja Salmio-Toiviainen ja Esko Toiviainen, eli he saivat kahdella ehdotuksellaan ensimmäisen palkinnon. Sama pariskunta voitti kolme 1940-luvun lukuisista sankarihautakilpailuista ja sai useita muita palkintoja ja lunastuksia samalla vuosikymmenellä.

Toinen erikoinen esimerkki löytyy Seinäjoen kirkon kilpailusta (1951). Tuomaristo nimittäin hylkäsi arvostelusta ehdotuksen, joka oli yksityiskohtiaan myöten samantapainen kuin aiemmassa kirkkokilpailussa ensimmäisen palkinnon saanut ehdotus. Samalla ehdotuksella kahden eri kilpailun voittaminen olisikin ollut kyseenalainen saavutus – sekä tekijän itsensä että tuomaristojen kannalta. Kilpailu oli sikälikin poikkeuksellinen, että koko palkintosumma jaettiin kolmeen yhtäsuureen osaan tasaväkisten ehdotusten kesken, ja kaikki palkitut osallistujat olivat arkkitehtiopiskelijoita. Toteutukseen suositeltiin kuitenkin lunastuksen kautta Alvar Aallon ehdotus, joka omintakeisella tavallaan, mutta ohjelman vastaisesti, ratkaisi suunnittelutehtävän palkintolautakunnan mielestä ylivoimaisella tavalla muihin ehdotuksiin nähden.

Yleisten kilpailujen ansiosta myös muut kuin arkkitehdin koulutuksen saaneet tekijät ovat voineet osallistua arkkitehtuurikilpailuihin. Erityisesti arkkitehtiylioppilaille kilpailut ovat olleet merkittävä väylä ammatilliseen kasvuun ja työelämään pääsemiseen, ja nuorten tekijöiden näkemykset ovatkin tuoneet ennakkoluulottomia näkökulmia suunnitteluteh-

Kuva 58. Opiskelijoiden menestys kilpailuaineistossa.

täviin.[287] Arkkitehtiopiskelijoiden menestys alkoi jo vuonna 1894 Lars Sonckin voittaessa Turun uuden evankelisen kirkon kilpailun (nykyisin Mikaelin kirkko).[288] Vuonna 1896 polyteknikko Aksel Wickström sai toisen palkinnon Tampereen kauppahallin kilpailussa, ja seuraava opiskelijavoitto tuli Kansallisteatterin julkisivupiirustuksista 1899, jonka sai Jarl Eklund. Opiskelijat ovat päässeet tutkituista 989 kilpailuista palkintosijoille varsinaisen ehdotuksen tekijöinä (ei siis pelkästään avustajina) yhteensä 231 kertaa (23,4 % kaikista kilpailuista), ensimmäisiä sijoja on kertynyt 88 kappaletta (8,9 %), ja viidessä yleisessä ja kaikille avoimessa kilpailussa he ovat olleet osallisina kaikissa palkintosijoja saaneissa töissä.

Lentäviä lähtöjä uralle on tapahtunut usein kilpailujen kautta, kuten Olli Kivisen tapauksessa. Työskenneltyään vuodet 1948–1951 Otto-Iivari Meurmannin toimistossa, hän perusti oman toimistonsa 1952.[289] Vuonna 1954 alkoi palkintoja sadella: Järvenpään hautausmaan kilpailun kolmas palkinto, ensimmäiset sijat Hyvinkään keskustan asemakaavakilpailussa, Kaupin luonnonpuiston kilpailussa ja Kotkan liitosalueiden yleiskaavakilpailussa. Jatkoa voitoille seurasi muun muassa Hangon yleiskaavakilpailussa (1956), Hyvinkään vesitornin kilpailussa (1958), Sinebrychoffin alueen kilpailussa (1959) ja Kemin keskustan asemakaavakilpailussa (1962). Esimerkkejä olisi toki muitakin, kuten yllä olevat kokonaisluvut opiskelijavoitoista vihjaavat.

Anonyymit kilpailut ovat tarjonneet myös naisille tasapuolisen väylän suunnittelutehtäviin. Kilpailuhistorian alkuvaiheessa arkkitehtipiirit olivat hyvin miesvaltaisia, ja yhteiskunnalliset asenteet ja hierarkiat ovat luoneet naisten urapolulle esteitä.[290] Suomalaiset naiset olivat kuitenkin edelläkävijöitä arkkitehdiksi kouluttautumisessa moniin muihin maihin verrattuna jo 1900-luvun alkupuolella, ja tällä hetkellä Suomessa koulutettavista arkkitehdeista jopa kolme neljästä on naisia.[291]

Ensimmäinen kilpailun voittanut nainen on Pohjolan toimitalon kilpailussa 1899 jaetun ensimmäisen palkinnon saanut Ines Törnvall yhdessä miehensä Ernstin kanssa. Heille annettiin tehtäväksi rakennuksen pohjien suunnittelu, ja Gesellius, Lindgren ja Saarinen suunnittelivat julkisivun. Wivi Lönn seurasi perässä voittamalla kutsukilpailun Aleksanterin kansakoulusta vuonna 1903. Lönn voitti yhteensä seitsemän kilpailua urallaan, joista kaksi yhdessä Armas Lindgrenin kanssa. Muita varhaisia menestyneitä naisia olivat Elsi

287 Innovatiivisia kilpailuja, joissa opiskelijat ovat menestyneet ovat esimerkiksi Äänekosken koulukeskuksen kilpailu (1974), jossa opiskelijat olivat mukana kaikilla palkintosijoilla. Tuomaristo piti kilpailun saldoa tärkeänä avauksena koululaitosten saneeraustarpeeseen Suomessa. Etelä-Vantaan vesitornin kilpailussa (1970) tuomaristo iloitsi innovatiivisista ehdotuksista, ja opiskelijoita oli jaetulla korkeimmalla sijalla. Lappeenrannan yliopistokampuksen asuntoalueen kilpailussa (2002) nähtiin uusia avauksia alue- ja rakennussuunnitteluun ja voittajien joukossa oli jälleen opiskelijoita.

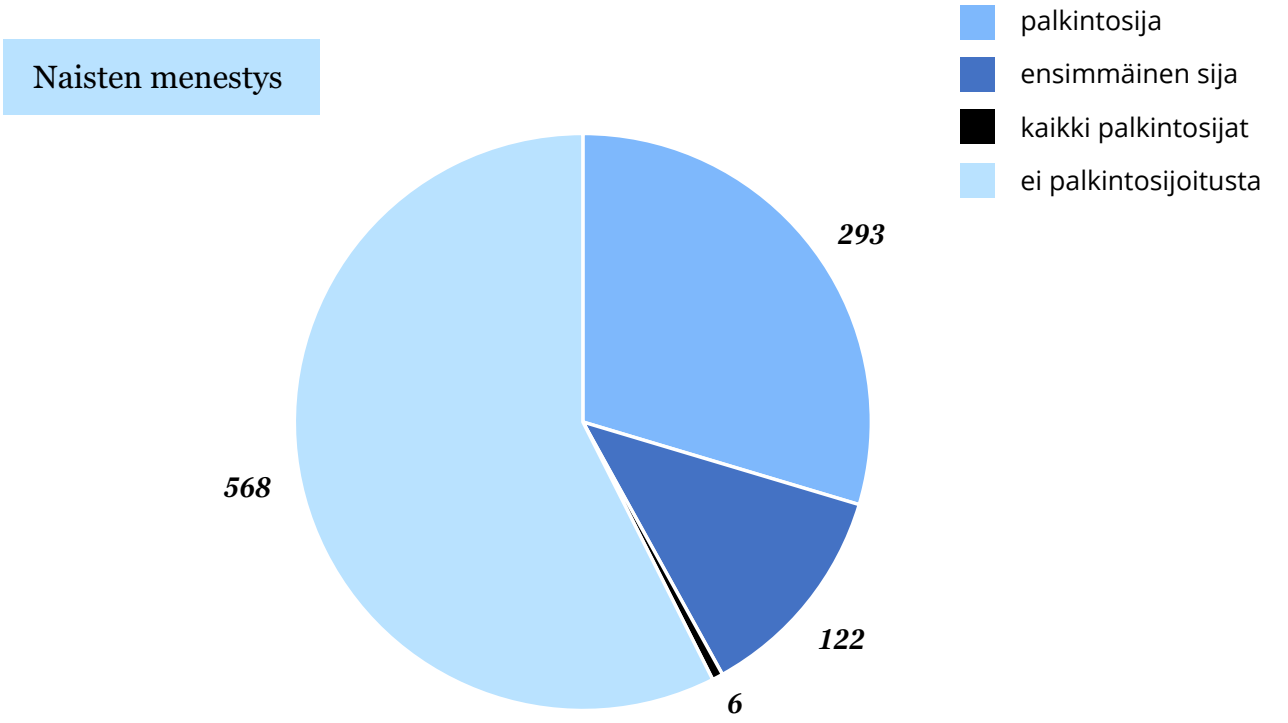
288 Mikaelinkirkon ympäristöstä järjestettiin asemakaavakilpailu 1913, jonka Lars Sonck myös voitti. Pöytäkirjassa hänen ehdotustaan kehutaan siitä, miten taitavasti uudet rakennukset peittävät kirkon epäedulliset osat näkyvistä, kuten epäsymmetrisen etujulkisivun ja heikon torniratkaisun. *Arkitekten* 7/1913, 118.

289 Lahti 2019: https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/sv/kaupunkien-kasvun-kaavoitus/olli-kivinen-kaupunkien-kaavoittaja-ja-yhdyskuntasuunnittelun-opettaja.

290 Schulman 2017; Arkkitehtuuri- ja designmuseo (n.d.): https://admuseo.fi/oppimateriaali/oppimateriaali-opi-naisarkkitehdeista-ja-arkkitehtuurin-naishistoriasta/.

291 Ylitalo 2024: https://www.safa.fi/Arkkitehtiuutiset/naisten-maara-Arkkitehtiopiskelijoista-kasvaa-vauhdilla-kyllahan-meilla-pitaisi-olla-paljon-enemman-naisia-johtavissa-asemissa-kun-luvut-ovat-tallaiset/.

Borg (esimerkiksi voitto Jyväskylän maaseurakunnan kirkkokilpailussa, 1927)[292] ja Aino Aalto, jonka ensimmäiset menestykset tulivat yhdessä Alvar Aallon kanssa Viinikan kirkon kilpailussa (jaettu toinen sija, 1927) ja lunastus Helsingin stadionin kisassa (1933). Naiset ovat olleet tutkituista 989 kilpailuista palkintosijoilla varsinaisen ehdotuksen tekijöinä yhteensä 293 kertaa (29,6 % kaikista kilpailuista), ensimmäisen palkinnon saaneen ehdotuksen laatijoina 122 kertaa (12,3 %) ja kuudessa yleisessä ja kaikille avoimessa kilpailussa osallisina kaikissa kolmessa palkintosijassa.

Kuva 59. Naispuolisten suunnittelijoiden menestys kilpailuaineistossa.

Eräs mielenkiintoinen juonne 1900-luvun alussa on joidenkin arkkitehtien nihkeä suhtautuminen rakennusmestarien ammattitaitoon suunnittelijoina.[293] Karjalaisten talon pohjapiirustusten kilpailussa vuonna 1907 rakennusmestarit veivät kaikki palkintosijat.[294] Samoin seuraavana vuonna Hämeen Pohjan (Suomalaisen Klubin talo) kilpailussa.[295] Jo samana vuonna syntyi näkemys ja keskustelua siitä, että rakennusmestarit eivät saisi osallistua klubin järjestämiin kilpailuihin.[296] Asiaa selvitettiin molempien osapuolien ammatillisten yhdistysten välillä, ja ilmeisesti väärinymmärryksestä alkunsa saanut erimielisyys saatiin selvitettyä.[297] Rakennusmestareita osallistui menestyksekkäästi kilpailuihin seuraavina vuosina, ja heitä esiintyi myös kilpailujen tuomaristoissa. Asia

292 Lisäksi esimerkiksi lunastukset *Aikakauslehti Aitan* tyyppihuvilakilpailussa (1928), *Kotilieden* omakotipiirustuskilpailun B-sarjassa (1928) ja Turun vesilinnan julkisivukilpailussa (1930).

293 *Arkitekten* 6/1908, 74–80, 84–86.

294 *Uusi Suometar* 17.10.1907, 5.

295 *Rakennustaito* 1.10.1908, 246.

296 *Rakennustaito* 1.3.1908, 66.

297 *Rakennustaito* 4/1909, 50; *Arkitekten* 6/1908, 88.

hiersi rakennusmestareita kuitenkin vielä vuosia tämän jälkeen[298], ja Arkkitehtiklubille osoitetussa kirjeessä toivottiin kilpailusääntöihin muutosta niin, että myös rakennusmestarit erikseen kutsuttaisiin ja nimettäisiin tuomaristoihin.[299] Klubi ei värikkään keskustelun jälkeen suostunut ehdotettuun muutokseen, vaan päätti antaa vastineen, jossa mainitaan kilpailujen olevan avoimia kaikille, ellei kilpailun järjestäjä nimenomaisesti rajaa tehtävää vain arkkitehdeille. Esimerkiksi Stockmannin tavaratalon kilpailussa (1916)[300] asia kävikin toteen, sillä palkituiksi voivat tulla vain arkkitehtien tekemät ehdotukset.

Edellä mainitun Karjalaisten talon julkisivupiirustusten osalta järjestettiin oma erillinen kilpailunsa, joka ei kuitenkaan täyttänyt Arkkitehtiklubin sääntöjä. Tämä ei estänyt eräitä arkkitehteja osallistumasta kilpailuun, ja voiton vei vieläpä Onni Tarjanne, joka oli toiminut samasta rakennuksesta käydyn pohjapiirustuskilpailun tuomarina. Tästä huomautettiinkin piikikkäästi Suomen Rakennusmestariliiton ammattilehdessä.[301]

Arkkitehtuurikilpailujen yhdeksi varhaiseksi piirteeksi muodostui siis protektionismi kotimaista suunnittelijakuntaa ja nimenomaan arkkitehteja kohtaan. Ammattikunnan pienen koon ja vasta vuonna 1917 itsenäistyneen valtion näkökulmasta toiminta on toki ollut pragmaattista, mutta ei aina kovin jaloa. Eräänlaiseksi ylilyönniksi voidaan katsoa Kuopion Peräniemen kesäravintolan kilpailu (1939), jonka kilpailuohjelmassa ei erikseen mainita sen olevan vain arkkitehdeille. Palkintolautakunta teki kuitenkin ennen nimikuorten avaamista päätöksen siirtää muiden kuin arkkitehtien tekemät palkituksi tulleet työt lunastettaviksi. Ensimmäisen palkinnon voittivat arkkitehtiylioppilaat Marjatta Korvenkontio ja Aulis Rankka, joiden työ kuitenkin edellä mainitun päätöksen mukaisesti siirrettiin lunastettavaksi, ja toisen palkinnon saajat nostettiin ensimmäiselle sijalle. Vastaava tapaus on Lauritsalan kirkkokilpailu (1958), jonka toisen palkinnon voittanut ryhmä koostui pelkästään arkkitehtiylioppilaista, minkä seurauksena heidän työnsä poistettiin kilpailusta.

Ulkomaalaiset arkkitehdit menestyivät hyvin ensimmäisissä suomalaisissa kilpailuissa 1800-luvun lopulla, mutta Tekniska Föreningen i Finland -järjestön perustamisen ja arkkitehtuurikilpailujen suomalaisen säännöstön luomisen jälkeen vuonna 1893 tilanne muuttui täysin. Kilpailuihin kutsuttiin lehti-ilmoituksilla vain suomalaiset arkkitehdit[302], ja seuraava kansainvälinen kilpailu Suomessa oli vasta vuonna 1952 järjestetty Turun Ruissalon asemakaavakilpailu. Sen voitto tuli Suomeen (Kaj Englund), mutta toinen ja kolmas palkinto sekä yksi lunastuksista menivät ulkomaille. Erikoinen poikkeus kilpailuhistoriassa on Olaus Petrin kirkon kilpailu (1926)[303], johon järjestävän seurakunnan toimesta kutsuttiin vain ruotsalaiset arkkitehdit, vaikka kilpailun kohde oli Helsingissä.

Periaatteessa joihinkin yleisiin kilpailuihin on voinut osallistua ulkomaalaisiakin arkkitehteja (joissain kilpailuohjelmissa on kutsuttu nimenomaan vain suomalaiset arkkitehdit), mutta suomen- ja ruotsinkielisten kilpailuohjelmien kielimuuri ja ilmoitusten julkaisu vain kotimaisissa julkaisuissa rajasivat kilpailut käytännössä vain suomalaista arkkitehtikuntaa

298 *Rakennustaito* 19/1912, 251; *Rakennustaito* 23–24/1915, 258–263.

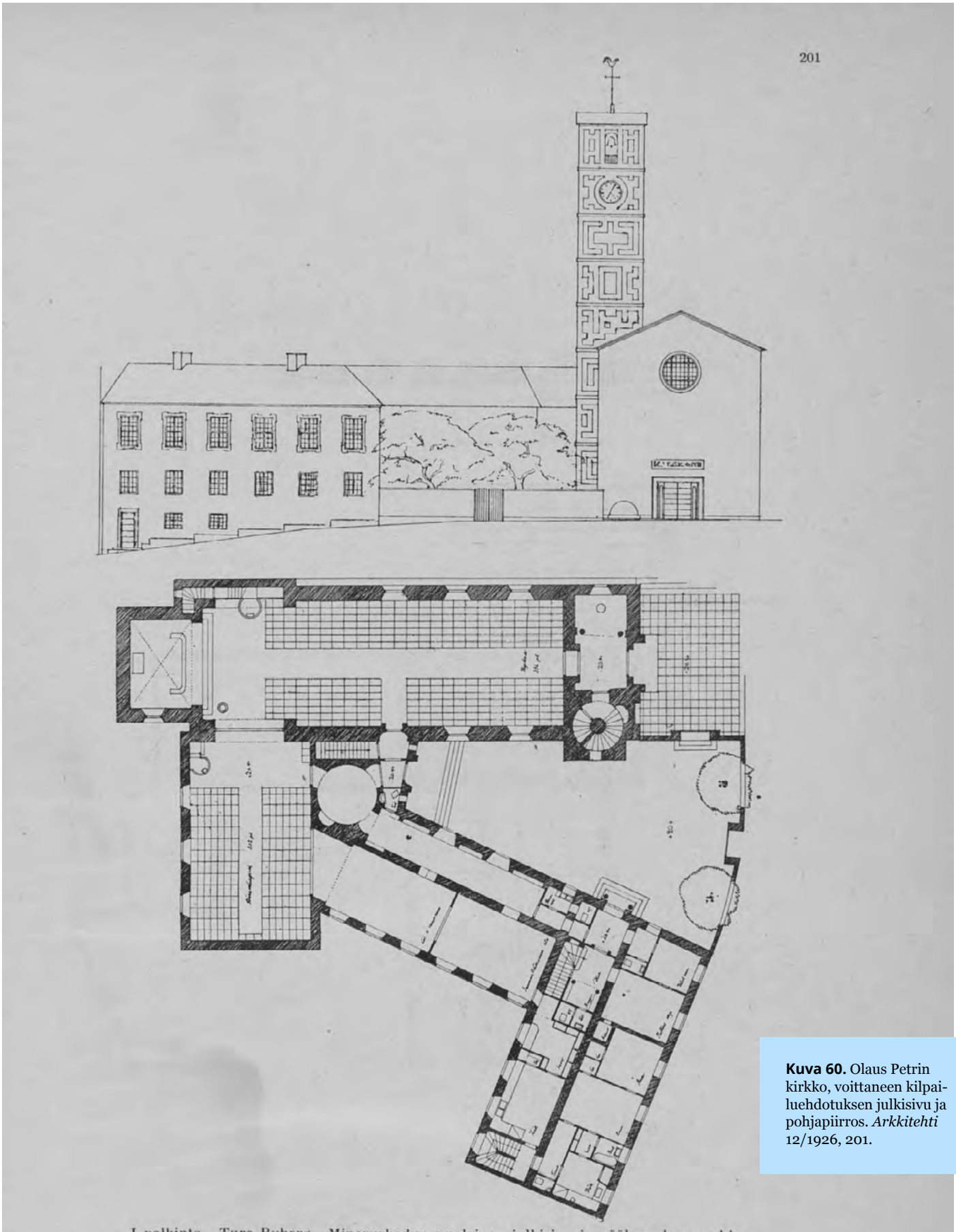
299 *Arkitekten* 1/1917, 12.

300 *Rakennustaito* 6–7/1916, 74.

301 *Rakennustaito* 2/1908, 28.

302 Palkituista tekijöistä löytyy 1900-luvun alkupuolelta kuitenkin useita rakennusmestareita ja arkkitehtiopiskelijoita, joten kilpailukutsun määritelmää arkkitehdeista ei ole pidetty sitovana.

303 *Arkkitehti* 12/1926, 197–209.

Kuva 60. Olaus Petrin kirkko, voittaneen kilpailuehdotuksen julkisivu ja pohjapiirros. *Arkkitehti* 12/1926, 201.

koskeviksi. Esimerkiksi Viipurin kaupungintalon kilpailussa (1898) toisen ja kolmannen palkinnon saaneet ehdotukset hylättiin, sillä nimikuoria avatessa niiden tekijät paljastuivat ulkomaisiksi.[304] Pitkään maassa asuneet ja arkkitehdin ammattia harjoittaneet tekijät katsottiin kuitenkin mahdollisiksi palkita.[305]

1960-luvulla julistettiin yksi kansainvälinen (Lauttasaaren sillan kilpailu, 1964) ja useampia pohjoismaisia kilpailuja, kuten Ahvenanmaan hallinto- ja kulttuurikeskuksen kilpailu (1966), Riihimäen Peltosaaren asemakaava (1966), Puijon urheilukeskus (1966), Tammisaaren hallinnollisen keskuksen laajennus (1967) ja Espoon keskustan kilpailu (1967). Tämä kansainvälinen tuulahdus jäi kuitenkin väliaikaiseksi, ja kansainväliset kilpailut ovat jääneet vahvasti marginaaliin suomalaisessa kilpailuperinteessä. Ulkomaisille osallistujille avoimia kilpailuita on järjestetty harvakseltaan, esimerkkeinä Porin kongressi- ja musiikkitalo (1981), Arktinen museo ja Lapin maakuntamuseo (1983), Kamppi-Töölönlahti aatekilpailu (1985), Oulun lentokentäntie ja ympäristö (1995), Turun Kakolanmäki (2004) ja Arkkitehtuuri- ja designmuseo (2024).

Kansainvälisissä kilpailuissa ulkomaiset osanottajat ovat usein myös sijoittuneet korkealle, kuten edellä mainitussa Lauttasaaren sillan kilpailussa, jonka kaikki palkintosijat menivät ulkomaille. Yhteensä palkittuja ulkomaisia suunnittelijoita on kilpailujen tarkasteluvälillä ollut reilu kaksikymmentä; kilpailujen kokonaismäärään nähden siis hyvin marginaalisesti. Suomessa käytyjen kansainvälisten kilpailujen sato on varmasti ollut merkityksellistä myös suomalaisen arkkitehtuuriosaamisen kehittymiselle ja uudistumiselle. Poikkeuksellisena kohteena tässä mielessä näyttäytyy Nykytaiteen museon kilpailu 1993, johon erikseen kutsuttiin neljä ulkomaalaista arkkitehtia kilpailun ollessa avoin myös pohjoismaiden, Viron, Latvian ja Liettuan kansalaisille. Kilpailun järjestäjän näkemys kantoi tässä tapauksessa hedelmää, sillä erikseen kutsutut kilpailijat saivat ensimmäisen ja jaetun toisen palkinnon sekä yhden lunastuksista.[306]

Innovatiivisuus arkkitehtuurikilpailuissa

Kielitoimiston sanakirja määrittelee käsitteen ”innovaatio” uutuudeksi, uutuustuotteeksi tai tekniseksi keksinnöksi.[307] Tämän artikkelin yhteydessä innovatiivisuutta on tarkasteltu ensisijaisesti palkintolautakuntien pöytäkirjojen kirjausten kautta. Tällöin tulkinta suunnitteluratkaisujen uutuudesta on sidottu kyseisen kilpailutuomariston kokemuspiiriin ja suomalaisen arkkitehtuurin kontekstiin kyseisenä ajanjaksona. Tiettyä suunnitteluratkaisua on voitu hyvinkin käyttää jo aiemmin toisena aikakautena, eri materiaaleilla tai toisessa ympäristössä, mutta tuotuna suomalaiseen ympäristöön voi ratkaisu silti olla uusi ja ennennäkemätön. Joskus suunnitteluratkaisun tai kulttuurisen murroksen merkitys voi avautua vasta jälkikäteen, jolloin sen voidaan todeta muovanneen ajattelua laajemminkin.

304 *Suomen Teollisuuslehti* 3/1899, 33.

305 *Arkitekten* 5/1913, 70–71.

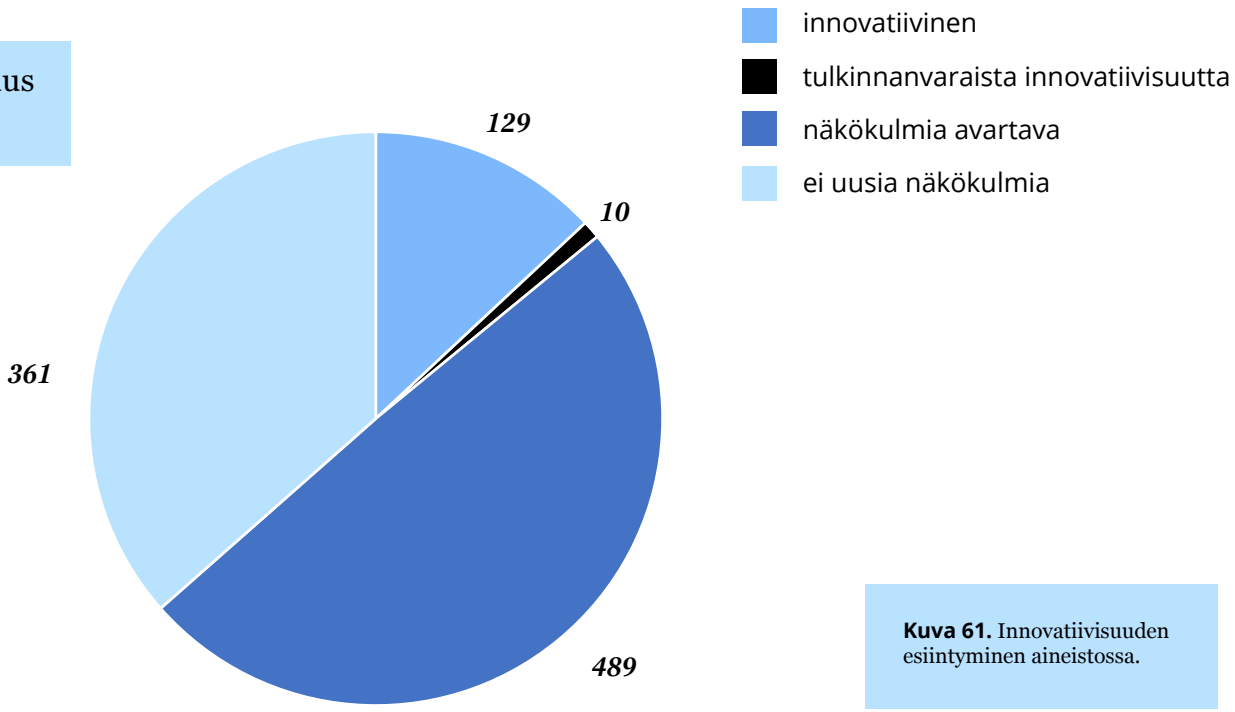
306 Kutsuttuja olivat Steven Holl (USA, 1. palkinto), Kazuo Shinohara (Japani, jaettu 2. palkinto), Arkkitehtitoimisto Coop Himmelbau/Wolf D. Prix ja Helmut Swiczinsky (Itävalta, lunastus) ja Alvaro Siza (Portugali). *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1993.

307 Kotimaisten kielten keskus (n.d.): https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/innovaatio?searchMode=all.

Innovatiivisuutta on tutkittu lukemalla pöytäkirjojen yleisarvostelut sekä palkittujen ja lunastettujen töiden ehdotuskohtaiset arvostelut. Joissain tapauksissa pöytäkirjoja ei ole ollut saatavilla alkuperäisinä, vaan arvostelut on koottu ammattilehdistä tai päivälehdistä. Sanahakuja digitaaliseen aineistoon ei ole käytetty, sillä innovatiivisuutta ei esiinny terminä käytännössä yhdessäkään arvostelussa. Siksi aineisto on luettu kokonaisuudessaan läpi, ja tulkinta tekstistä on tehty käyttäen kokonaisarviota palkintolautakunnan arvostelusta, ei siis yksittäisiä sanoja tai termejä etsimällä, jotta tulos olisi edustavampi. Tähän osioon on nostettu esimerkkejä innovatiivisuuden esiintymisestä pöytäkirjoissa tilastollisen katsauksen lisäksi.

Palkintolautakunnan mukaan selvästi uusia avauksia tuovia kilpailuehdotuksia löytyi 129 kilpailusta (13,0 %), ja kymmenessä tapauksessa aihe jää tulkinnanvaraiseksi (1 %). Toisena aiheena on tarkasteltu pöytäkirjojen lausuntoja siitä näkökulmasta, miten hyvin kilpailu on tuonut vaihtoehtoisia ja toteuttamiskelpoisia ratkaisutapoja kilpailutehtävään. Vaikka kilpailu ei olisi tuottanut täysin uudenlaisia ratkaisua suomalaiselle suunnittelukentälle, on tulokseksi voitu saada kilpailutehtävää erinomaisesti valottava ja uusia näkökulmia suunnittelukohteeseen avaava ratkaisujen kirjo. Tällaisia kilpailuja esiintyi yhteensä 489 kappaletta (49,4 %).

Innovatiivisuus kilpailuissa

Kuva 61. Innovatiivisuuden esiintyminen aineistossa.

Uudenlaisten suunnitteluhaasteiden edessä arkkitehtuurikilpailu on usein koettu parhaimmaksi keinoksi tutkia erilaisia vaihtoehtoja. Näiden kilpailujen kautta on luonnollisesti syntynyt uudenlaisia suunnitteluratkaisujakin, sillä koko konsepti tai rakennustyyppi on ollut Suomessa uusi. Tällaisia suunnittelutehtäviä ovat olleet esimerkiksi hautausmaakilpailut toisen maailmansodan jälkeen, tavaratalo[308]- ja ostoskeskuskilpailut[309],

308 Stockmannin tavaratalon kilpailu (1916).

309 Pohjois-Munkkiniemen suunnittelukilpailu (1957).

eri toimintoja yhdistävien ”hybridirakennuksien”, kuten lukuisten kulttuurikeskusten ja monitoimitalojen suunnittelukilpailut 1960–80-luvuilla[310], sekä sosiaali- ja terveysalan uudet rakennustyypit, kuten vajaamielisten laitokset[311]. Myös koulujen suunnittelussa muiden käyttäjäryhmien huomiointi kouluaikojen ulkopuolella on asettanut haasteita toiminnalliseen suunnitteluun ja siten kouluistakin on muodostunut eräänlainen monitoimirakennuksen tyyppi.

Varhaisten kilpailuiden pöytäkirjat ovat usein lyhyen ytimekkäitä ja keskittyvät ehdotusten kritisoimiseen ansioiden korostamisen jäädessä vähemmälle. Myös useimmat epäonnistuneet kilpailut ajoittuvat kilpailujen ensimmäisille vuosikymmenille. Osin näistä syistä innovatiivisuutta ei pöytäkirjojen perusteella löydy samassa määrin kuin nykyperspektiivistä käsin voisi ajatella: esimerkiksi Suomen Pariisin maailmannäyttelyn paviljongin (1898), Vakuutusyhtiö Pohjolan toimitalon (1899) ja Tampereen uuden evankelisen kirkon (1900) kilpailuehdotukset eivät saaneet tuomaristolta mainintaa uudenlaisesta muodonannosta tai läpimurroista suunnitteluperinteessä. Ensimmäinen selkeästi innovatiiviseksi tulkittava lausunto on annettu Kansallismuseon kilpailusta (1902), jonka voittajaksi valittiin tietoisesti nimenomaan uudenlaista näkemystä edustava työ teknisesti varmemman ja kypsemmän ehdotuksen sijaan.[312]

Seuraavaa innovatiivista lausuntoa saatiin odottaa aina vuoteen 1928 asti, jolloin Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomi järjesti kilpailun uutta toimitaloa varten. Kilpailun tuomaristo joutui punnitsemaan edellisen esimerkin tavoin kahden tasaväkisen ehdotuksen kesken, joista toinen edusti perinteistä tyyliä ja toinen uuden ajan funktionalismia. Kilpailun tuomaristossa ollut Alvar Aalto oli Erik Bryggmannin modernin ehdotuksen kannalla, kirjasi eriävän mielipiteensä kilpailun ratkaisusta pöytäkirjaan ja selosti näkemystään kilpailun annista tarkemmin päivälehdistössä.[313]

Tuomaristot pysyivät tiukkoina seuraavallakin vuosikymmenellä, sillä ainoastaan Tampereen asemarakennuksen julkisivukilpailun (1934)[314] ja New Yorkin maailmannäyttelyn Suomen paviljongin kilpailun (1938)[315] voittajaehdotukset ylittivät kekseliäisyydellään innovatiivisuuden rajan. Tampereen asemarakennuksen suunnittelun pohjaksi laaditut pohjapiirustukset saivat väistyä julkisivukilpailun voittaneen ehdotuksen uuden muodonannon ja toiminnallisen ratkaisun tieltä, ja Alvar Aallon monimuotoiset ratkaisut loivat Suomen paviljongille täysin omaleimaisen ilmeen. Alvar ja Aino Aalto nappasivat samalla maailmannäyttelyn kilpailun kaikki palkintosijat.

Seuraavalla vuosikymmenellä kilpailujen määrä pysyi samassa suuruusluokassa, eli reilussa 70 kappaleessa, mutta kilpailut uudenlaisia suunnitteluratkaisuja löytyi niin tuttuun rakennustyyppiin (kuten Sallan ja Rovaniemen kirkot, 1947 sekä Meilahden kansakoulu, 1949) kuin uudenlaisten suunnittelukohteiden tutkimisen tuloksena (esimerkiksi Suomen

310 Kuten Oulun monumentaalikeskus (1962), Kemin kulttuurikeskus (1963), Ahvenanmaan hallinto- ja kulttuurikeskus (1966), Itäkeskuksen kilpailu (1977), UKK-instituutti (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1981) ja Suomalainen tiedekeskus (1985: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1986).

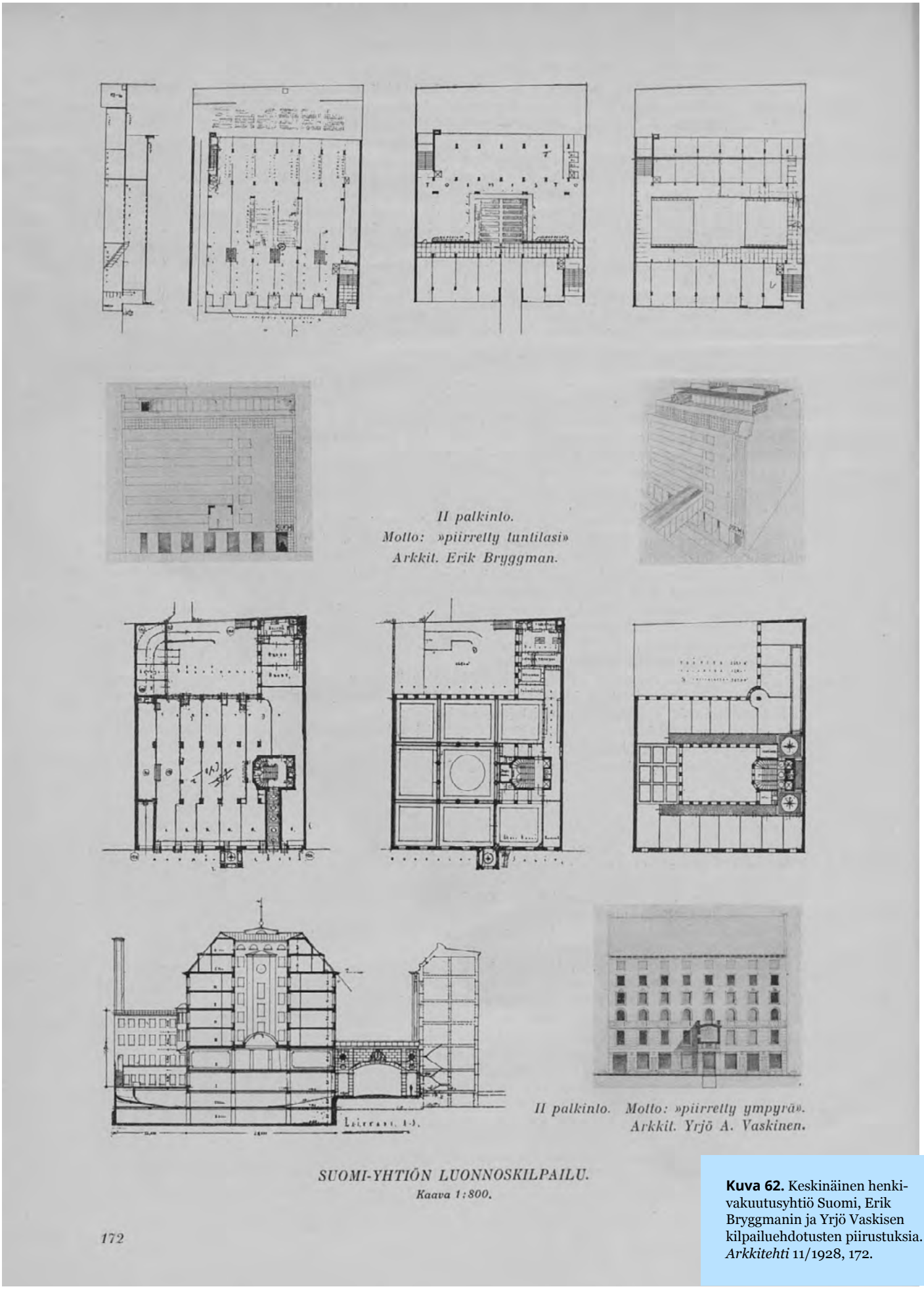
311 Vaalijalan vajaamielishoitola (1950), Oulun vajaamieliskeskuslaitos (1966) ja Killinmäen keskuslaitos (1967).

312 *Teknikern* 15.9.1902, 173–176.

313 *Åbo Underrättelser* 7.10.1928, 7.

314 *Arkkitehti* 2/1934, 25–29.

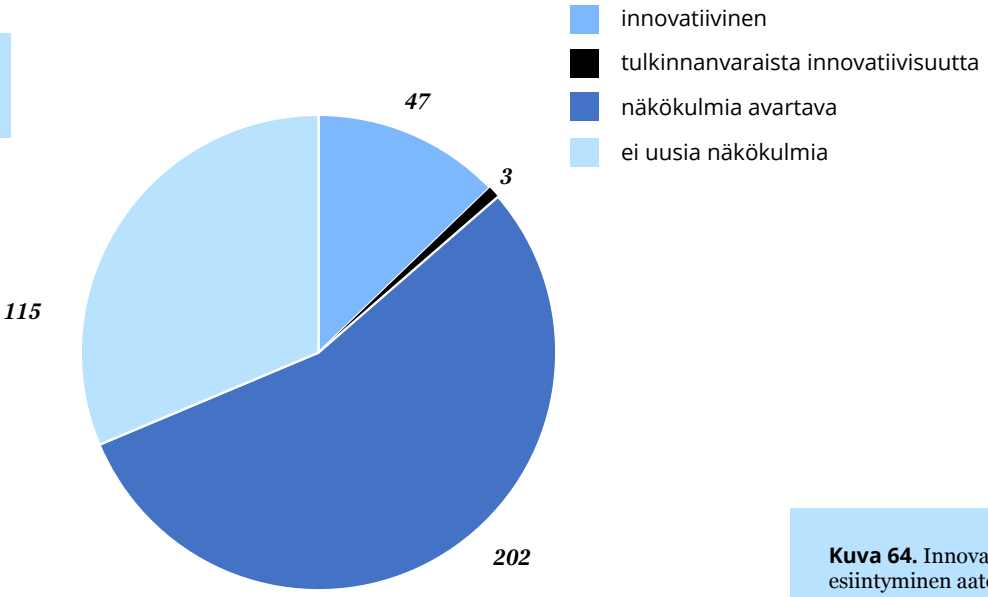
315 *Arkkitehti* 8/1939, 116–128.

Kuva 62. Keskinäinen henkivakuutusyhtiö Suomi, Erik Bryggmanin ja Yrjö Vaskisen kilpailuehdotusten piirustuksia. *Arkkitehti* 11/1928, 172.

Punaisen Ristin reumasairaala, 1945[316] ja Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalo 1946[317]). Meilahden kansakoulun kilpailu Helsingissä ilahdutti tuomaristoa innovatiivisella otteellaan. Palkintolautakunta, jossa oli aikakaudelle poikkeuksellisesti kolme naista, totesi kilpailussa etsityn uusia ratkaisuja koulujen toteutukseen, joita voi myös tulevaisuudessa hyödyntää, kuten sisäpihan jäsentäminen ulkoilmaluokaksi. Tämä Viljo Revellin ja arkkitehtiylioppilas Osmo Siparin laatima ehdotus herätti suurta mielenkiintoa myös aikansa lehdistössä.[318] Samassa kilpailussa Kaj Englundin ehdotus rikkoi karkeasti kilpailun ohjeita, mutta lunastettiin yksimielisesti omaperäisyytensä ja kiinnostavuutensa takia. Ehdotuksessa ruoka- ja juhlasalin yhdistäminen rikkoi kilpailuohjelmaa, mutta tuomaristo piti ajatusta mielenkiintoisena. Nykyään vastaavat monikäyttötilat ovat kouluissamme hyvin yleisiä.

Innovatiivisuus aatekilpailuissa

Kuva 64. Innovatiivisuuden esiintyminen aatekilpailuissa.

Kilpailujen määrä lisääntyi selvästi 1950–60-luvuilla, ja myös innovaatioiden määrä kasvoi. Innovaatioiden esiintyminen ei kuitenkaan ole tutkimusaineiston valossa riippuvainen kilpailumuodosta. Tämä on osin yllättävää, sillä aatekilpailujen tavoitteena on nimenomaan erilaisten ratkaisumahdollisuuksien kartoittaminen ja periaateratkaisun löytäminen jatkosuunnittelun pohjaksi. Tällöin myös tehtävänanto on muotoiltu vapaammin ja jättää kilpailijoille enemmän liikkumavaraa. Innovaatioita esiintyy kuitenkin suhteellisesti yhtä paljon molemmissa kilpailumuodoissa: 47 aatekilpailuista[319] (12,8 %) ja 82 suunnittelukilpailuista (13,2 %) olivat tuloksiltaan innovatiivisia.

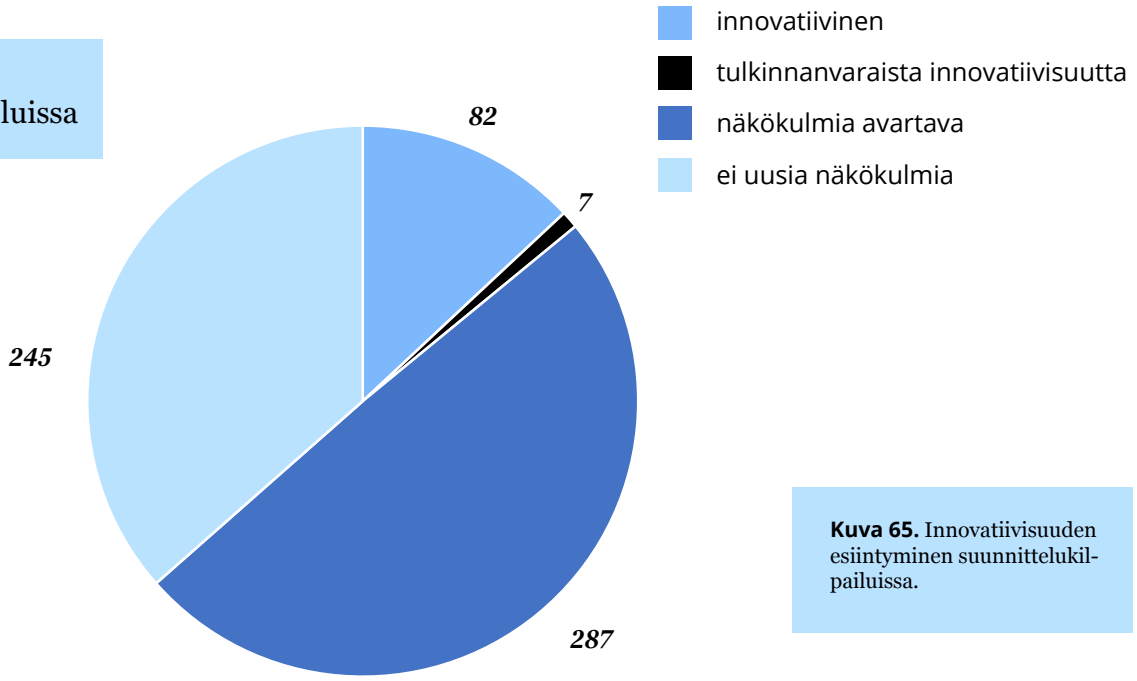
316 *Arkkitehti* 8/1945; *Arkkitehti* 9/1945, 104–114; *Uusi Suomi* 13.4.1948, 8.

317 *Arkkitehti* 6/1946, 65–80.

318 *Hufvudstadsbladet* 30.10.1949, 9; *Suomen Sosiaalidemokraatti* 30.10.1949, 9; *Helsingin Sanomat* 30.10.1949, 5.

319 Aatekilpailuihin on sisällytetty tässä kohdassa myös aate- ja suunnittelukilpailun yhdistelmät.

Innovatiivisuus suunnittelukilpailuissa

Kuva 65. Innovatiivisuuden esiintyminen suunnittelukilpailuissa.

1950-luvulla innovatiivisia ehdotuksia saatiin vuoden 1953 Asuntoreformikilpailun useiden sarjojen ohella erityisesti kirkollisissa kilpailuissa, kuten Seinäjoen kirkko (1951), Otaniemen kappeli (1953), Lauttasaaren kirkko ja työkeskus (1954), Kymin seurakuntatalo (1957), Hyvinkään, Lauritsalan ja Kokkolan kirkot (1958) ja Kalevan kirkko (1959) sekä uudentyyppisten rakennusten yhteydessä, kuten Oulun invalidihuoltolaitos (1950), Munkkivuoren ostoskeskus (1957) ja Helsingin sosiaalivirastotalo (1957). 1960-luvun innovatiiviset kohteet olivat hyvin monipuolisia tiesuunnittelusta ja kaavoituksesta[320] terveysalan rakennuksiin[321] sekä edelleen kirkkoihin[322] ja vesitorneihin[323].

Tuoretta näkökulmaa 1960-luvun kilpailuehdotusten laadintaan toivat arkkitehtiylioppilas Mikael Sundman ja valtiotieteiden ylioppilas Johan Storgårds, jotka ehdottivat Sauna-seura ry:n tyyppisaunakisassa (1969) junaan rakennettavaa saunaa.[324] Tämän aatekilpailun tehtävänannossa ei saunan sijaintipaikkaa ollut tarkkaan määritelty, ja palkintolautakunta päätti lunastaa Sundmanin ja Storgårdsin ennakkoluulottoman ehdotuksen. Työ on huolellisesti laadittu, ja sen liitteenä on Suomen raideverkoston kartta sekä ehdotuksia eri tyyppisiin, tuolloin käytössä olleisiin junavaunuihin sopivista saunoista.

Usein kilpailun kautta päästäänkin kiinni koko suunniteltavan kohteen ulottuvuuksiin ja problematiikkaan sekä siihen, mitä rakennukselta tai aluesuunnitelmalta oikeastaan halutaan. Tämä todetaan selkeästi Oulun yliopiston yleisen pohjoismaisen arkkitehtuu-

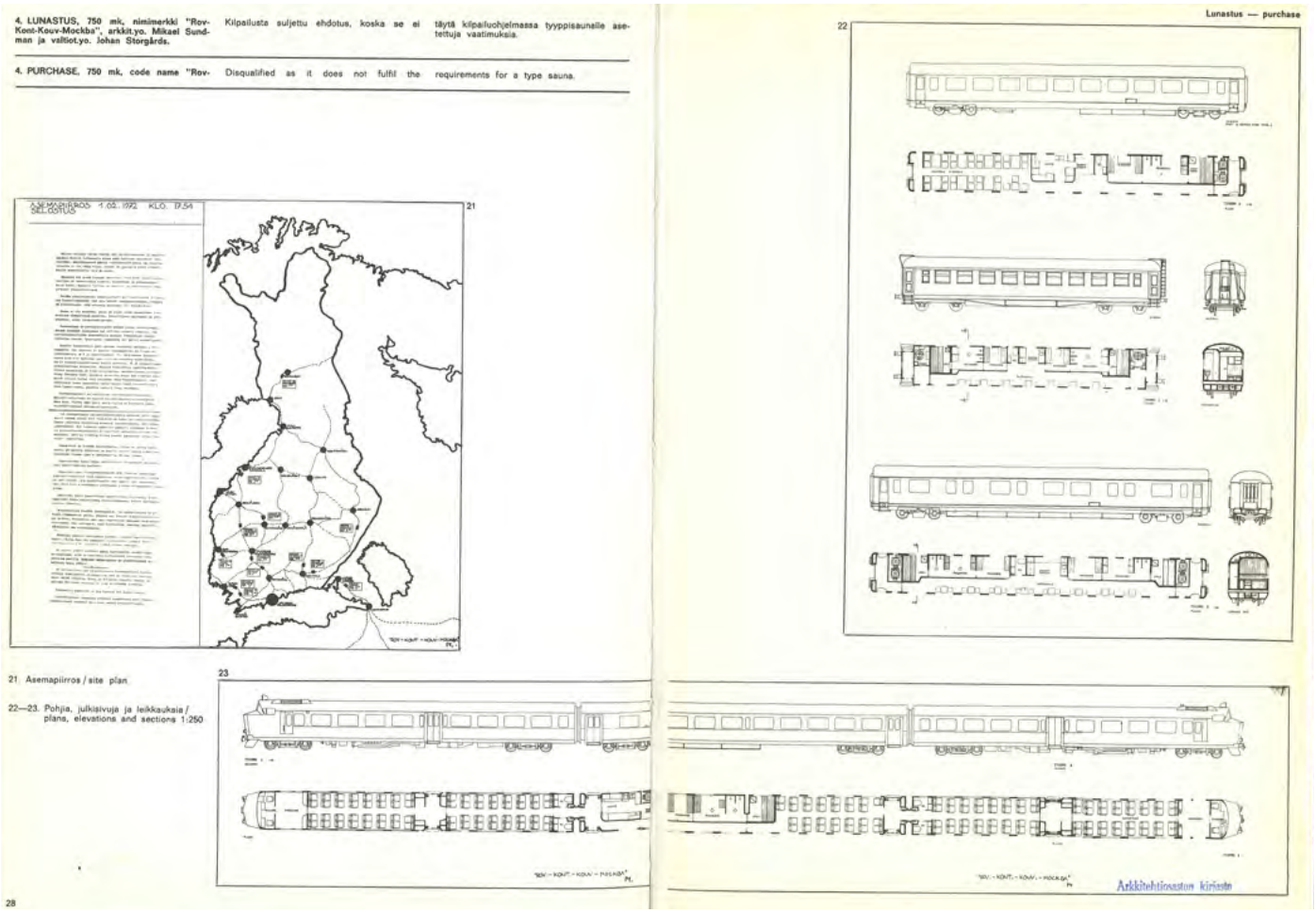
320 Tampereen tiekilpailu (1960), Lappeenrannan linnoitus ranta-alueineen (1962), Haukkalan ja Laajavuoren asemakaavakilpailu (1964).

321 Lahden keskussairaala (1965), Espoon ja ympäristökuntien aluesairaala (1965), Oulun yliopistollinen keskussairaala (1965).

322 Temppeliaukion kirkko (1961), Kaarelan kirkko (1962), Alavan kirkko (1965), Malmin ja Salpausselän kirkot (1967).

323 Järvenpään vesitorni (1964).

324 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9–10/1969.

Kuva 66. Sauna-seura ry:n tyyppisauna, junaan sijoitettavan kilpailuehdotuksen piirroksia. Mikael Sundman ja Johan Storgårds, 1969. *Arkkitehtuurikilpailuja* 9–10/1969, 28–29.

rikilpailun (1968) yleisarvostelussa: ”Kilpailun ensimmäisen vaiheen tulos muodostui – kuten luonnollista on – myös itse kilpailuohjelman eräänlaiseksi kritiikiksi.”[325]

1970-luvun kilpailuissa innovaatioita esiintyy käytännössä kaikentyyppisissä kilpailukohteissa asuntotuotannosta ja asemakaavoista liiketaloihin ja kulttuurikeskuksiin. Etelä-Vantaan vesitornin kilpailussa (1970)[326] esiteltiin teknisesti kekseliäitä ehdotuksia, muun muassa vesisäiliön rakentaminen kartion muotoisena maantasolle mäeksi, joka ympäröidään ja osin päällystetään lähialueen maamassoilla. Näin saataisiin virkistyskäyttöön soveltuva keinotekoinen mäki ja puistoalue sekä ravintola sen laelle. Itse ”vesitorni” jäisi piiloon mäen sisään.

Innovatiivisuutta esiintyi myös kilpailujen käytäntöjen uudistamisessa. Tietokoneet ja matemaattiset vertailuvälineet tulevat mukaan tuomariston työskentelyyn – pioneerihankkeena juuri edellä mainittu vesitornin kilpailu. Myös erilaisia arvostelumenetelmien keinoja kokeiltiin monissa eri kilpailuissa. Mittavimmat kokeilut tehtiin Kuopion korkeakoulun kilpailussa 1971[327], jossa myös kilpailumuotoja uudistettiin ilmoittautumiskutsukilpailun käyttämisellä.

325 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1968, 2.

326 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1970.

327 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1972.

Etelä-Vantaan vesitorni
South Vantaa water tower

1. lunastus
1 st purchase

UDK 725.193 (079) (480.1 Helsingin maalaiskunta)

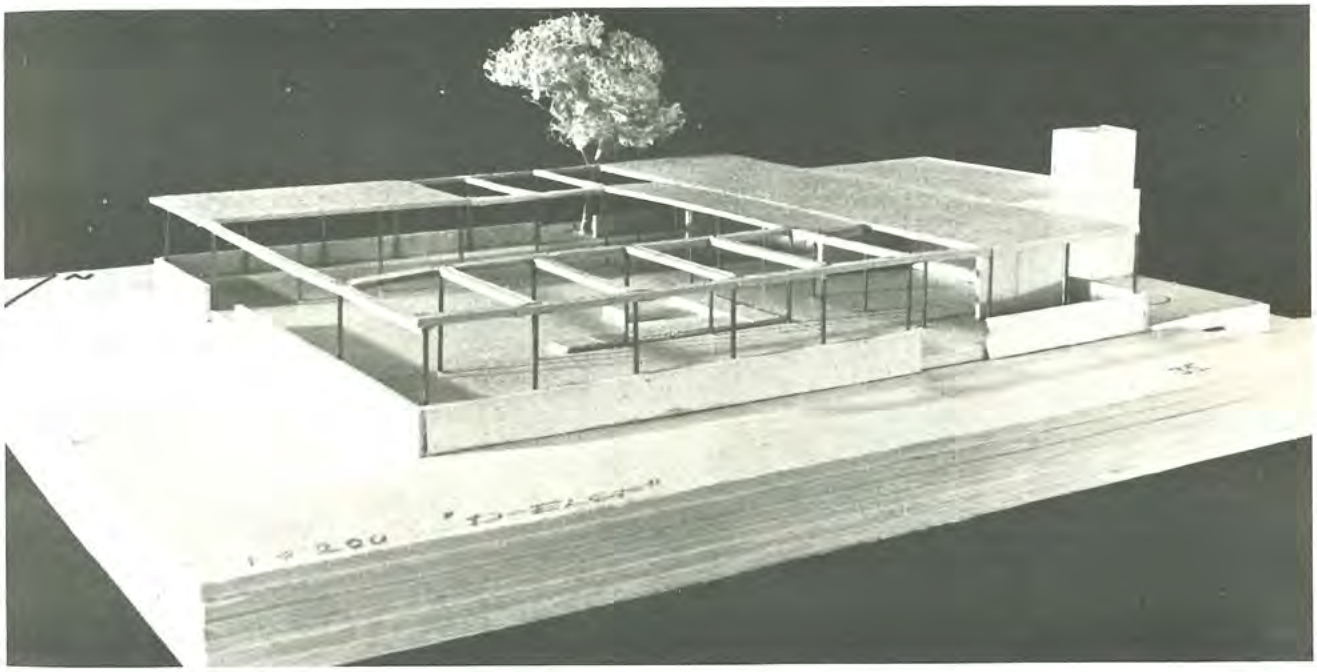
Ratkaisu 21. 4. 1970 Results announced

1. lunastus 2 000 mk, nimimerkki "D-ELGF". Työryhmä Erkki Kuoppamäki, Lennu Lukkarinen, Raimo Nenonen, Heikki Siitonen, Ville Wainikainen, Anders Edelman, Antti Pekari, Pentti Eskola, Esa Hjelm ja Juha Hänninen.

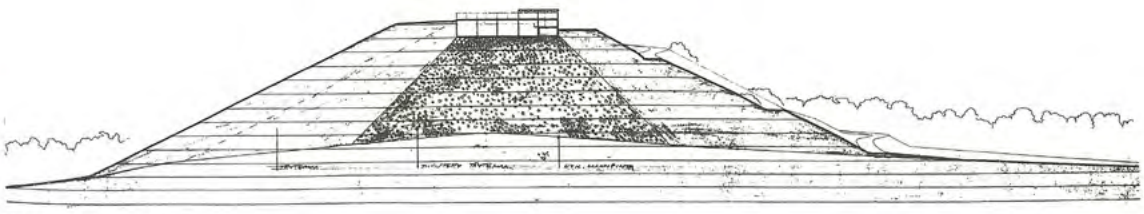
Ehdotusta ei voida arvostella täysin samojen perusteiden mukaan kuin muita. Ratkaisu on johtanut edulliseen matalaan säiliötilaan, jonka vesitekniikka voidaan hoitaa normaalilla tavalla. Rakenteiden suunnittelussa on pelätty täytteen painumia, ja liikuntasaumoja sekä tiivisteitä on sen vuoksi runsaasti. Ehdotus on toteuttamiskelpoinen ja kustannuksiltaan edullinen, kun maamassat voidaan riittävän pitkän ajan kuluessa kerätä lähialueilta. Istutuksilla on mäki saatavissa maisemallisesti moitteettomaksi. Virkistysmerkitys on huomattava etu ja ravintola yms. tilojen ratkaisu helppoa rakenteellisesti yksinkertaisen lähtökohdan vuoksi. Ennakkoluuloton ja mielenkiintoinen ehdotus, jota vesihuollon aikataulun takia ei tässä kohteessa voi toteuttaa.

1st purchase code name "D-ELGF"

This entry cannot be judged on exactly the same bases as the others. The solution has led to a low tank space, which is good, and water engineering can be handled in the usual way. Structural planning has feared setting the filling and used leaway seams and sealing heavily. The solution is a feasible one and low in cost, as long as earth volumes can be acquired from nearby areas for a sufficiently long period. The hill must be made flawless in landscaping by means of planting. The recreational value is high and the restaurant and other public areas are structurally straightforward because of the simple basis used. An interesting and progressive entry which cannot be realized in this project because of the water supply timetable.

Maastoleikkaus 1:2500

Kuva 67. Etelä-Vantaan vesitorni, ote maan alle sijoittuvan vesitornin kilpailuehdotuksen arvostelusta ja kuvitusta. *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1970, 15.

14/12470 (2 000 mk) sarjat 1, 4, 5
arkkit.oy Eero Eskelinen ja Matti Vesikansa
avustajat: insin. Esa Vilppola ja arkkit.yo Eeva Raaste

Ansiokkaasti pientalotypologiaa analysoinut idearikas ehdotus. Pohjaratkaisujen mitoitus tiukkaa. Pihoille sijoitettavat yhteistilaratkaisut huomionarvoiset. Fyysiset ratkaisut lähtökohtatilanteisiin kaaviomaiset. Palvelut ylimitoitettuja sarjassa 5.

14/12470 (2,000 marks) series 1, 4, 5

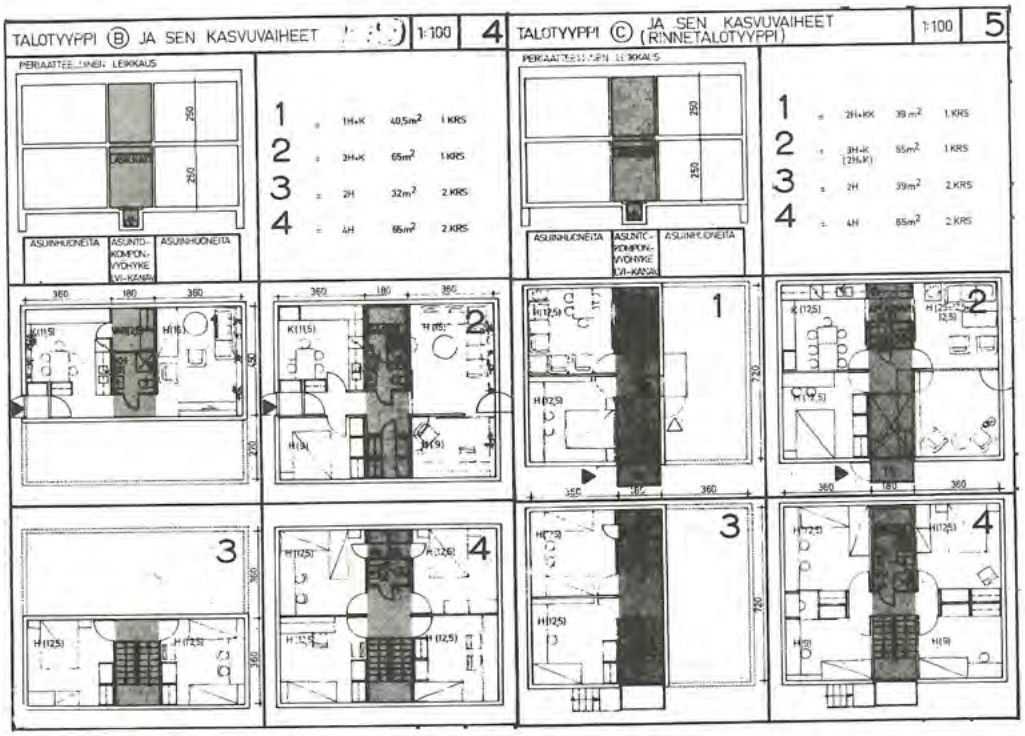
An entry rich in ideas that has analysed detached house typology in an admirable way. Tight dimensioning of the ground plans. Communal areas placed in the yards worth consideration. Physical solutions to the initial situations stereotyped. Services overdimensioned in series 5.

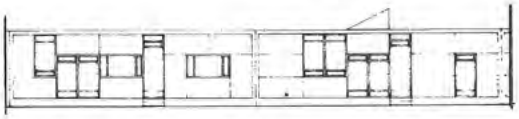
UDK 728.34
728.37

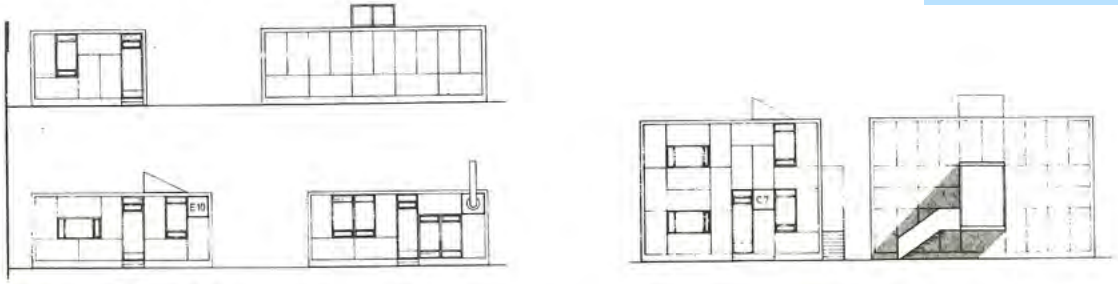
sarja 4

kortteli/block 10 000 m²
rakennusala/construction area 3400 m²
vapaa-ala/free space 5900 m²
autoliikenneala/vehicular traffic area 700 m²
asuntokerrosala/apartment floor space 3640 m²
muu kerrosala/other floor space 920 m²
e_k = 0.36—0.46
asuntoluku/no. of apartments 26

kerrosluku/no. of storey 1 ja/and 2
talotyyppi/house type: kytketyt pientalot/linked houses
pysäköintitapa/type of parking: pysäköintialue ja autotallit/parking area and garages
yhteistilajärjestelyt/communal area plans: vaatehuolto-, sauna-, kokoontumistilat jne. clothes care, sauna, meeting rooms, etc.
tyypillinen huoneluku/huoneistotila: typical no. of rooms/room space 3 h+k/65 m²

pohjat, julkisivut 1:300

Kuva 68. Asuntoreformikilpailu 1972, ote kilpailuehdotuksen arvostelusta ja piirroksia. *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1972, 12.

Vuoden 1972 Asuntoreformikilpailun pöytäkirjassa yhtenä pääkriteerinä ehdotuksille oli niiden soveltuvuus sosiaaliseen asuntotuotantoon sekä ”oivalluksellisuus”. Pöytäkirja kuvaa termiä seuraavasti: ”Palkintolautakunta katsoi oivalluksellisuudeksi esim. sen, että tekijä oli osannut soveltaa aikaisemmin esitettyä ratkaisua tuoreella tavalla tai hyvin varioiden, tai käsitellyt jotain tehtävää tai kysymystä muista ehdotuksista poikkeavalla ja herätteitä antavalla tavalla.” Kilpailun saldona oli hyvin vaihteleva tarjonta erilaisia ratkaisuehdotuksia, ja kilpailuohjelma oli rakennettu varsin vapaaksi nimenomaan uusien ja oivalluksia sisältävien ehdotusten saamiseksi.[328]

Turun korkeakoulualueiden asemakaavallisen aatekilpailun (1976) kohdalla tuomaristo päätyi kilpailuehdotukset nähtyään muuttamaan kaavan jatkosuunnittelun keskeiseksi kriteeriksi vanhan rakennuskannan säilyttämisen ja muuttamaan kilpailualueelle ajatellun tielinjauksen. Ehdotusten myötä avautui uusia näkökulmia myös täydentävään uudisrakentamiseen, jolla ”osittain voitaisiin korjata alueella aiemmin tapahtuneita virheellisiä rakennustoimenpiteitä”.[329]

1980-luvun postmodernismin myötä uudenlaiset ideat näkyivät myös kilpailuehdotuksissa. Oy Nokia Ab:n Keilalahden kutsukilpailun (1983) pöytäkirjassa tuomaristo toteaa seuraavasti: ”Kansainväliset virtaukset ovat aina heijastuneet suomalaiseen rakennuskulttuuriin, ja selvää määritelmää siitä, mikä on suomalaista omaleimaisuutta mikä on kansainvälisyyttä, on vaikea tehdä.”[330] Toisaalta tuomaristot ovat pyrkineet välttämään tietyn tyylin suosimista ja tyytyneet kirjaamaan erilaisten tyylien ja vaikutteiden läsnäolon kilpailussa pöytäkirjaan toteamuksena, ei arvosteluna.[331] Tämä konkretisoitui Arktisen museon ja Lapin maakuntamuseon kilpailussa (1983), joka tuotti ennakkoluulottomia ja rohkeita ehdotuksia: ”Parhaat kilpailutyöt ovat kumonneet palkintolautakunnan mahdolliset ennakkoajatukset keskuksen sijainnista, pohjaratkaisusta tai arkkitehtonisesta symboliikasta”.[332] Asumisen arkkitehtuurissa uusia ratkaisuja valotettiin muun muassa Westend/Haka-asuntokorttelin kilpailussa (1980), joka tuotti onnistuneita ratkaisuja kerrostaloasumisen jalostamisessa pientalomaiseen suuntaan ja päinvastoin.[333]

Rajatuissa tehtävänannoissa nuorilla kyvyillä on paremmat menestymismahdollisuudet kuin monimutkaisissa, laajoissa ja suunnittelukokemusta vaativissa kilpailuissa. Pienemmän mittakaavan tehtävät voivat myös helpommin synnyttää innovaatioita kilpailijoiden huomion keskittyessä rajatumpaan ongelmakenttään.[334] Esimerkkeinä rajatuista ja uusia avauksia tuottaneista kilpailuista 1980-luvulla ovat Lapeikkuna-kilpailu (1985)[335], Maatila-arkkitehtuurin kehittämiskilpailu (1985)[336] ja Maatilan talouskeskuksen suunnittelukilpailu (1986)[337].

328 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1972.

329 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1976.

330 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1984, 5.

331 Esimerkiksi Porin kongressi- ja musiikkitalon kilpailu (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1982) ja Presidentin virka-asunnon kilpailu (1983: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1984).

332 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984, 4.

333 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1980.

334 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1997.

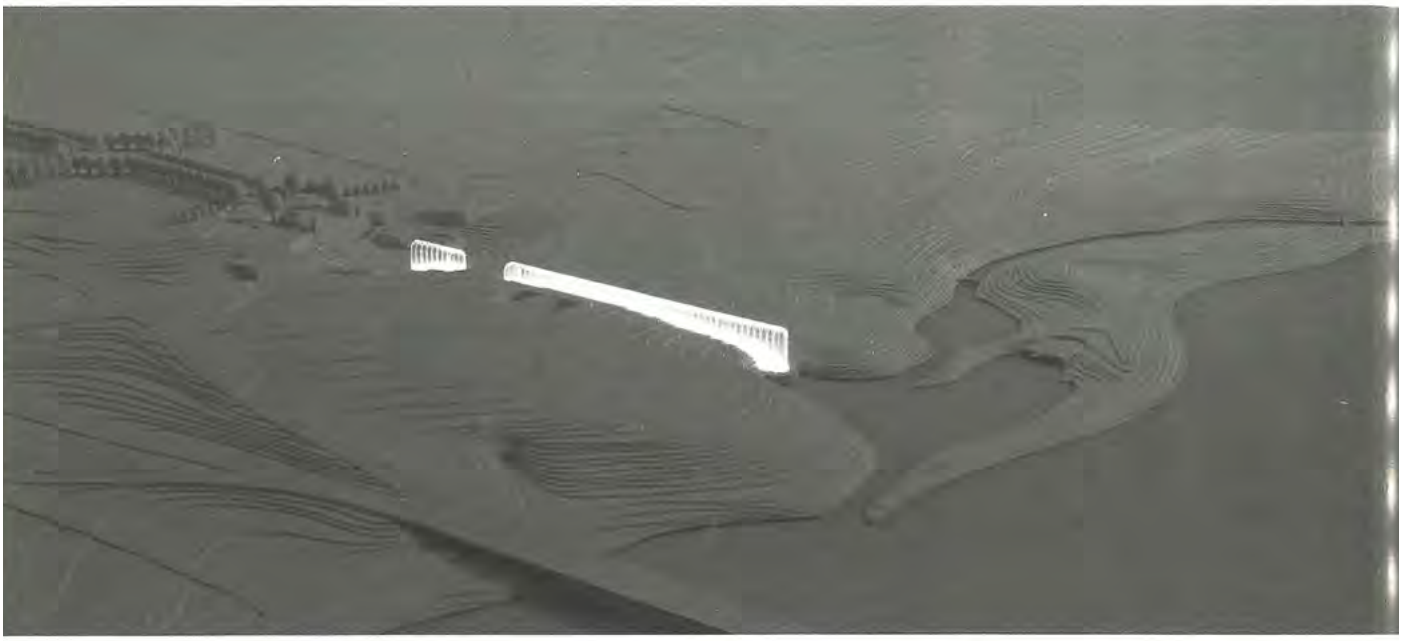
335 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1986.

336 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1986.

337 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1986.

Kuva 69. Arktinen museo ja Lapin maakuntamuseo, voittaneen kilpailuehdotuksen arvostelu ja kuva pienoismallista. *Arkkitehtuurikilpailuja* 2–3/1984, 10.

1 palkinto
st prize

1. palkinto ehdotus nro 69
"The Inextinguishable"
120 000 mk
Tanska
Tekijät: Søren Birch, Claus Bonderup, Ellen Waade, arkkitehdit
Avustajat: Anders Nielsen, Cyril Olsen, arkkitehdit

Perusajatus on vaikuttavan yksinkertainen ja monumentaalinen. Rakennuksen sijoitus on looginen. Aksiaalinen puisto- ja aukiojärjestely sitoo muuten niin luontoon sulautuvan rakennuksen monumentaalisesti kaupunkikuvaan. Klassinen sisäänkäynnin ja paikoitusalueen käsittely on vakuuttava vastakohta lasikäytävän herkkyydelle. Ranta-alueen käsittely pienoismaisemana saarineen ja sisävesineen on psykologisesti tehokasta. Ulkonäyttelyjärjestelyjen ideat eivät ole ehdotuksen muiden osien tasoisia. Rakennuksen näkyvän osan äärimmäinen herkkyys saattaa tehdä ulkonäyttelyt visuaalisesti häiritseviksi tekijöiksi. Sisätilojen järjestely on selvä. Jonkin verran kova ote seuraa kuitenkin perusajatuksen linjoja. Laaja lasin kattama tila aiheuttaa sekä teknisiä että lämmitysongelmia. Graafinen esitystapa on kaunis mutta jonkin verran epämääräinen. Lattiapinta-ala ylittää muut yläluokan kilpailutyöt noin 1 000 neliömetrillä.
Lattiapinta-ala 9 738 m² (10 800 juryn laskujen mukaan)
Kuutiotilavuus 37 108 m³

1 st prize entry No 69
"The Inextinguishable"
FIM 120 000
Denmark
Authors: Søren Birch, Claus Bonderup, Ellen Waade, architects
Assistants: Anders Nielsen, Cyril Olsen, architects

The basic idea is strikingly simple, yet monumental and impressive. Regardless of the extreme simplicity the site becomes charged with mystery and expectation. The site disposition is logical and the axial park and square arrangement ties the otherwise indistinguishable building monumentally to the urban structure. The classical treatment of the entrance and parking area is an assuring counterpoint to the fragility of the glass tube. Treatment of the shore area as a miniaturized landscape with an island and inland water is psychologically effective. Ideas for outdoor exhibition arrangements are vague. The extreme subtlety of the visible element of the building tends to turn all outdoor exhibits to visually disturbing elements. The internal arrangement is clear and a bit hard but in line with the basic idea. The extensive glass enclosed volume presents both technical and heating problems. The graphic presentation is beautiful but somewhat vague. The total floor area exceeds the other entries of the upper class by approx. 1000 square meters. Floor area 9 738 square meters (10 800 as checked by the Jury), cubic volume 37 108 cubic meters

Kuva 70. Tasavallan presidentin virka-asunto, voittaneen kilpailuehdotuksen pienoismalli. Raili ja Reima Pietilä, 1983.

1980-luvulla palkintolautakunnat myös toistuvasti tuskailevat vieraiden vaikutteiden ja aiheiden tuomisesta suomalaiseen arkkitehtuuriin. Ulkomaisten vaikutteiden ymmärtämättömästä soveltamisesta kilpailuehdotuksiin esitti tuomaristo kriittisiä kommentteja esimerkiksi Lahden kulttuurikeskuksen kilpailussa (1982)[338]. Toisaalta parhaimmillaan tämä vaihe raivasi tietä uudenlaiselle ja innovatiiviselle ilmaisulle, kuten kilpailuiden voittaneet ehdotukset Suomalaisesta tiedekeskuksesta (1985)[339], Presidentin virka-asunnusta (1983)[340] ja Sevillan maailmannäyttelyn paviljongista (1989)[341] osoittavat. Kuopion torialueen kilpailun (1990) lunastetun ehdotuksen, ”Kalakukon kyyneleet”, visiosta raati totesi seuraavasti: ”Ehdotuksessa on hienostuneen futuristinen henki, joka kuitenkin on ristiriidassa Kuopion perinteisen tori-ilmeen kanssa. Ehdoton suunnitelma toteutuessaan varmasti työllistäisi lehtien yleisönosastokirjoittajat.”[342]

Uuden muotokielen etsintää löytyy myös 1990-luvun puolelta, mistä tunnetuimpia esimerkkejä ovat Nykytaiteen museon kilpailussa (1993)[343] nähdyt ehdotukset aina toteutukseen asti. Rajatummissa tehtävänannoissa uusia oivalluksia saatiin esimerkiksi Kaunis betonijulkisivu -kilpailussa (1993)[344], jonka tuloksena esimerkiksi kierrätetyn lasin käyttö osana betonijulkisivua sai lisää vauhtia. Nykyään tämä tekniikka on yleisesti käytössä Suomessa.[345] Samoin Rakennuksen ulkovaipan perusparantamisen aatekilpailu (1994)[346] toi lukuisia uusia ehdotuksia julkisivun korjaamiseen ja uusia tuoteideoita.

Innovatiivista ajattelua on toteutettu myös kilpailuohjelmissa, kuten Laitoksista koteja! -kilpailussa (1993), jossa etsittiin arkkitehtisuunnittelun lisäksi toiminnallisia ratkaisuja tyhjeneviin laitosrakennuksiin. Yhtenä huomiona tuomaristo toteaa asumisen ja työn yhdistävien ratkaisujen olevan hyvinkin mahdollisia, sillä ”[n]ykytekniikka antaa mahdol-

338 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5–6/1983.

339 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1986.

340 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1984.

341 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1990.

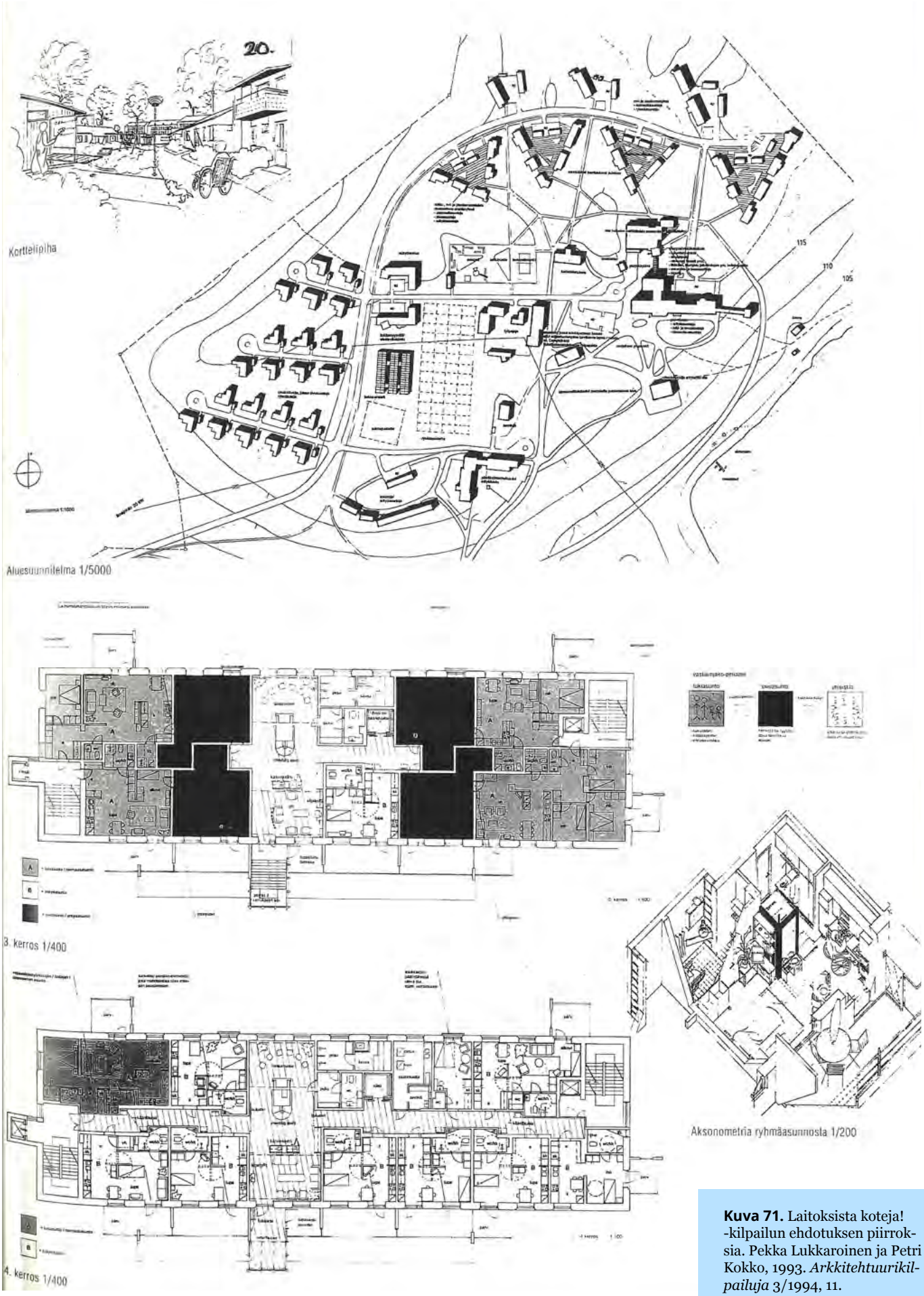
342 *Arkkitehtuurikilpailuja* 15/1990, 12.

343 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1993.

344 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1994.

345 Betoniteollisuus ry (n.d.): https://betoni.com/suunnittelu/Arkkitehtisuunnittelu/betonipinnat/muita-betonipintoja/.

346 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1994.

Kuva 71. Laitoksista koteja! -kilpailun ehdotuksen piirroksia. Pekka Lukkaroinen ja Petri Kokko, 1993. *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994, 11.

lisuuksia työskennellä myös kotona esimerkiksi etätyön avulla”.[347] Tämän vision toteutumisesta tuskin kenenkään tarvitsee hakea esimerkkiä omaa elämäänsä kauempaa. Tulevaisuudessa arkkitehtien toimenkuva voisikin hyvin koostua osaltaan nimenomaan rakennusten käytön suunnittelusta, jonka seurauksena toteutetaan – tai ollaan toteuttamatta – arkkitehtonisia muutoksia olemassa olevaan rakennuskantaan.

Ekologisuutta painottaneet kilpailut ovat esimerkki siitä, miten kilpailuijen kautta on tietoisesti pyritty tuomaan uudenlaista ajattelua rakennetun ympäristön kehittämiseksi. Näin tehtiin esimerkiksi Viikin ekologisen asuinalueen kilpailussa (1995)[348]. Tähän tematiikkaan pureudutaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Parhaimmillaan innovatiivisuus haastaa koko kilpailutehtävän asetelman ja tarjoaa sääntöjä rikkoen luovia ratkaisuja. Pahimmillaan tuomaristo voi taas joutua kahlaamaan satojen keskeneräisten ehdotusten läpi löytääkseen toteuttamiskelpoiset ja realistiset vaihtoehdot. Arkkitehtuurikilpailuiden vahvuus on kuitenkin ideoiden moninaisuudessa ja ennakkoluulottomuudessa, jotka valottavat ratkaisuvaihtoehtoja paljon moninaisemmin kuin suora tilaustyö voisi tehdä.

Innovatiivisuudella on kuitenkin myös hintansa. Tilaajan sijaan sen maksajaksi joutuvat suurimmaksi osaksi kilpailuihin osallistuvat suunnittelijat. Kilpailuehdotusten laadintaan käytettyyn työaikaan kiinnitettiin ensimmäistä kertaa kunnolla huomiota Sauna-seura ry:n järjestämässä Humallahden saunan suunnittelukilpailun (1969) pöytäkirjassa.[349] Kilpailuun saapui 84 ehdotusta, ja yhden tällaisen suppeaan kilpailuohjelmaan perustuvan kilpailuehdotuksen laadintaan arvioitiin tarvittavan 100 tuntia työaikaa. Kilpailijat käyttivät siis ehdotusten laadintaan yhteensä 8400 työtuntia, joka vastaa karkeasti kuutta henkilötyövuotta. Kilpailussa myönnetty palkintosumma oli yhteensä 8250 markkaa (noin 15 000 €), jolloin yhden suunnittelutunnin arvoksi tulee 98 penniä (noin 1,78 € vähennettynä SAFA:lle tulevalla korvauksella kilpailun järjestämiseen liittyvistä asiantuntijapalveluista).

Eräs menestynyt suomalainen arkkitehtuuritoimisto on kirjanpitonsa mukaan käyttänyt 2010–20-lukujen arkkitehtuurikilpailujen voittaneiden kilpailuehdotusten laadintaan keskimäärin 774 työtuntia, ja kaikki kilpailut huomioon ottaen noin 700 työtuntia ehdotusta kohden.[350] Viimeisimpään arkkitehtien palkkoja koskevaan työmarkkinatutkimukseen[351] pohjautuen kyseisen toimiston tekemän yhden ehdotuksen arvo olisi tällöin noin 22 100 €.

Kutsukilpailuissa jokainen osallistuja saa etukäteen määritellyn palkkion, joka on pyritty määrittelemään ehdotuksen laadintaan vaadittavan työmäärän mukaan[352], mutta yleisissä kilpailuissa kilpailijoilla on suuri todennäköisyys jäädä ilman mitään korvausta. Esimerkiksi Turun historian ja tulevaisuuden museon kilpailussa (2024) palkintojen kokonaissumma oli 175 000 €. Ensimmäinen palkinto oli suuruudeltaan 70 000 € ja

347 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994, 7.

348 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1996.

349 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9–10/1969.

350 Kirjoittajan yksityiskeskustelu 5.2.2026 yrityksen operatiivisen johtajan kanssa.

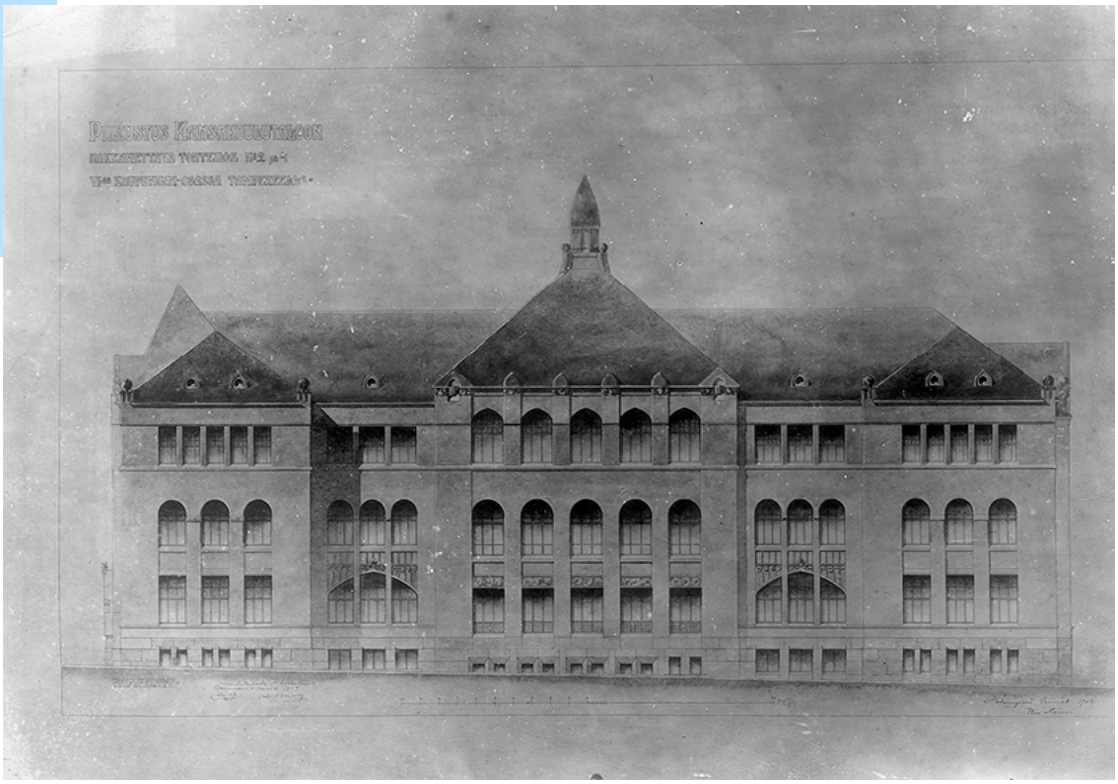
351 Esimerkkinä laskelmissa on käytetty vuoden 2024 lokakuun tietoja arkkitehdin bruttopalkan keskiarvosta ja kuukausittaisena työmääränä 165 tuntia. Nousiainen & Henry-Biabaud 2025: https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2025/02/2025_arkkitehdit_SAfa.pdf.

352 Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2021: https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2021/11/2021_kilpailusaannot-FI.pdf.

jaettu kolmas palkinto 37 500 €. Lisäksi 10 000 €:n lunastuksia jaettin kolme kappaletta. Osallistujia kilpailussa oli kokonaisuudessaan 401, joten edellä olevan laskelman mukaan taloudellisesti voitolle jääneitä kilpailijoita olisi palkinnoille yltäneet kolme ehdotusta, puolittaisen korvauksen saaneita kolme lunastuksen saanutta, ja loppujen 395 ehdotuksen laatijat käyttivät työaikaansa kilpailuun ilman minkäänlaista korvausta. Kääntäen kyseisen kilpailun laskelman toisin päin, maksaisi 401 erillisen suunnitteluehdotuksen tilaaminen rakennuttajalle noin 8 862 100 € (ilman laskutukseen liittyviä lisäkuluja, kuten arvonlisäveroa ja erinäisiä palkan sivukuluja).

Sosiaalinen vastuu ja kestävä kehitys osana kilpailujen traditiota

Arkkitehtuurikilpailujen avulla on kautta kilpailujen historian kiinnitetty huomiota myös sosiaalisen vastuun ja kestävän kehityksen teemoihin. Suomalaisten koulurakennusten ilmanlaadusta ja sopivuudesta lapsille oltiin huolissaan jo 1800-luvun puolella[353], ja koulurakennusten tason parantamiseksi on vuosien mittaan järjestetty useita kilpailuja. Ensimmäinen koulurakennuksia koskeva kilpailu käytiin valtion järjestämänä jo vuonna 1888.[354] Tavoitteena oli kehittää maaseudulle sopivien koulurakennusten tyyppipiirustuksia, mutta kilpailun tulokset eivät olleet tilaajaa tyydyttäviä. Palkinnot kuitenkin jaettiin, ja ehdotuksia jatkotyöstettiin Yleisten rakennusten ylihallituksessa niin, että ne julkaistiin lopulta vuonna 1892.

Kuva 72. Aleksanterin kansakoulu Tampereella. Wivi Lönnin signeeraama julkisivupiirustus vuodelta 1903, jolloin hän voitti koulun suunnittelusta järjestetyn kutsukilpailun.

353 *Aamulehti* 5.8.1884, 1–2; *Aamulehti* 7.8.1884, 1–2.

354 Kilpailun nimi oli Normalritningar för folkskolebyggnader på landet. Teknikern 15.4.1892, 85.

Ensimmäinen koulurakennusten kilpailuaalto oli vuosina 1900–1909, jolloin järjestettiin neljätoista koulurakennuksia koskevaa kilpailua. Tässä yhteydessä käytiin myös keskustelua koulurakennusten suunnitteluperiaatteista.[355] 1921 kouluhallitus järjesti maalaiskansakoulujen tyyppirakennusten kilpailun, jossa oli kolme sarjaa eri kokoisten koulurakennusten suunnittelemiseksi. Koulujen ja oppilaitosten suunnittelun varsinainen kulta-aika osuu kuitenkin 1950-luvun lopulta 1960-luvun loppuun, jolloin niitä koskevia kilpailuja käytiin yli 50 kappaletta. Lisäksi 1960-luvulla valmisteltu ja 1970-luvun aikana toteutunut peruskoulu-uudistus muutti osaltaan koulusuunnittelun periaatteita.[356] Myös useat sairaaloiden ja terveyskeskusten suunnittelukilpailut osuvat sodan jälkeiseen jälleenrakennusaikaan sekä 1960-luvun kaupungistumisen aiheuttamaan muuttoaaltoon.

Asuntotuotannon muuttuvat tarpeet heijastuvat arkkitehtuurikilpailujen historiassa kautta linjan. Väkiluvun kasvaessa nopeasti 1900-luvun alkupuolella Suomessa järjestettiin useita asumiseen liittyviä kongresseja (1917, 1925 ja 1937) sekä asuntonäyttelyitä (1930, 1932, 1939 ja 1940)[357]. Työläisten asunnoista ja sosiaalisesta asuntotuotannosta järjestettiin useita kilpailuja, kuten Helsingin Vallilan, Tampereen Lapinniemen ja Wiinikan työläisasuntojen kilpailut (1914), Rautatiehallituksen asuinrakennuskilpailu (1919) sekä Maataloustyöväen ja pienviljelijöiden asuinrakennusten kilpailu (1920). Aivan toisen maailmansodan kynnyksellä, keväällä 1939, sosiaaliministeriö toteutti vielä omakotirakennusten tyyppipiirustuskilpailun ja maatalousministeriö maalaisasuntojen tyyppitalokilpailun.

Seuraavana vuonna Helsingin asuntokeskuskunta (HAKA) toimeenpani naistenkodin kilpailun, jonka pöytäkirjassa pohdittiin tulevaisuuden asumismuotoja, kuten hajautettujen palveluiden tarjoamista yhden korttelin sisällä. Eräs Asumisratkaisujen kannalta huomionarvoinen kilpailukohde on myös Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalon kilpailu 1946, jossa kollektiiviasumisen soveltuvuutta Suomen oloihin tutkittiin ansioituneesti.[358] Myös Tampereen sosiaalinen asuntotuotanto TASA oy järjesti asuntokorttelien kilpailut vuosina 1946 ja 1953, ja Oulussa kilpailtiin Invalidihuoltolaitoksen suunnitelmista alkuvuodesta 1950.

1960-luvulla yhteiskunnalliset aiheet pysyivät esillä myös kilpailukulttuurissa. Killinmäen keskuslaitoksen kilpailun (1967) yhteydessä Into Pyykkö kirjoitti *Arkkitehtuurikilpailuja*-lehdessä kuinka sosiaalisten tarpeiden huomiointi on kasvanut myös arkkitehtuurissa ja heijastelee yleisen yhteiskunnallisen kehityksen linjoja – vaikeasti hoidettavillakin täytyy

355 *Arkitekten* 5/1907, 61–77.

356 Kummala 2017: https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/koulurakennukset/1960-luku-koulurakentamisen-murroskausi.

357 *Arkkitehti* 10/1939, 145; *Arkkitehti* 7–8/1940, 11–12.

358 *Arkkitehti* 6/1946, 65–80.

Kuva 73. Suomen naisten huoltosäätiön yhteistalo, voittaneen kilpailuehdotuksen havainnekuva suunnitteluvaiheesta vuodelta 1947. Eija ja Olli Saijonmaa.

1. palkinto, 16 000 mk, nimimerkki "Epätoivoinen". Ilpo Aarniala, Jouko Koskinen, Keijo Koskinen, Pertti Ojamies, Heikki Saari, Matti-Veikko Salo, Timo Vormala, Henrik Välimäki.

Ainoa kilpailussa esitetty ehdotus taloudelliseksi ratkaisuksi talolle, jossa ylioppilaselämään liittyvät muuttuvat toiminnat voidaan joustavasti toteuttaa.

Ratkaisu on erittäin kiinnostava ja tilojen luonne soveltuu sekä vapaisiin että viralisiin toimintoihin. Ratkaisu mahdollistaa näin ollen myös jokaisen ylioppilaan osallistumisen haluamallaan tavalla. Sekä tilojen yhdistäminen että niiden erottaminen toisistaan on helppoa, mutta vaatii ehdotukseen kuitenkin eräitä teknisiä tarkistuksia. Näistä mainittakoon mm. sisäasiainministeriön päätöksen mukaiset ulospääsytiet.

Talon ulosvuokrattavuus mihin tahansa tarkoitukseen on erinomainen.

Juhlasali on kilpailussa esitetyistä ratkaisuista korkealuokkaisin.

Yleisöliikenne on joustavasti järjestetty ja sallii talon monenlaisen käytön.

Ravintola toimii hyvin sekä jaettuna että jakamattomana. Ulkoilutarjoilumahdollisuudet tosin puuttuvat, mutta ravintolan laajentumismahdollisuus juhlasaliin ja juhlasalin erinomaiset mahdollisuudet toimia "ulkotilana" korvaavat ne.

Keittiö on hyvin sijoitettu ja saa riittävästi päivänvaloa. Se palvelee hyvin sekä ravintolaa että yksityisiä tiloja.

Olutravintolan sijoittaminen katutasoon on hyvä ratkaisu. Sen liittyminen avoimesti eteishalliin tarjoaa parhaat laajentumismahdollisuudet.

Paikoitus- ja huoltoliikenne on moitteetonta.

Korporaatiotiloissa on ainutlaatuisella tavalla mahdollistettu tilojen muuntuminen millä tavalla tahansa. Ehdotus vaatii kuitenkin akustista edelleenkehittelyä. Rakennuksen monessa mielessä askeettinen luonne mahdollistaa kuitenkin jopa mielikuvitukselliset erikoisratkaisut akustisessa suhteessa.

Ehdottomasti kilpailun paras multi-purpose -ratkaisu.

Rakennuksen luonne on saavutettu mm. luopumalla tavanomaisesta jaosta paloalueisiin. Palkintolautakunta on tästä syystä pitänyt välttämättömänä kuulla Helsingin kaupungin rakennustarkastusviraston yliarkkitehti Arvid Ekelundia asiantuntijana näissä kysymyksissä ja hänen lausuntonsa perusteella on palkintolautakunta vakuuttunut ehdotuksen toteutuskelpoisuudesta. Tilojen aukeaminen muuhun kaupunkiin on palkintolautakunnan mielestä erinomainen arkkitehtoninen lähtökohta. Rakennus rikastuttaa merkittävällä tavalla kaupunkikuvaa.

Tarkastettu yhteenlaskettu kerrosala on n. 5.900 m², joka ylittää asemakaavaehdotuksen mukaisen rakennusoikeuden lähes 6 %:lla.

1st PRIZE, code name "Epätoivoinen"

This is the only project in the competition suggesting an economic solution for a building where the variety of changing functions associated with student life can be flexibly carried out.

The proposition is most interesting and suits both free and formal activities. The solution will then make it possible for every student to participate in the way he wants to.

Both connecting and separating of rooms is easy, but the project does, however, call for some technical adjustments in this respect.

The possibility of renting rooms for any purpose whatsoever is excellent.

The auditorium was acknowledged to be the best of the presented projects.
Internal traffic is flexibly arranged allowing varied use of the building.

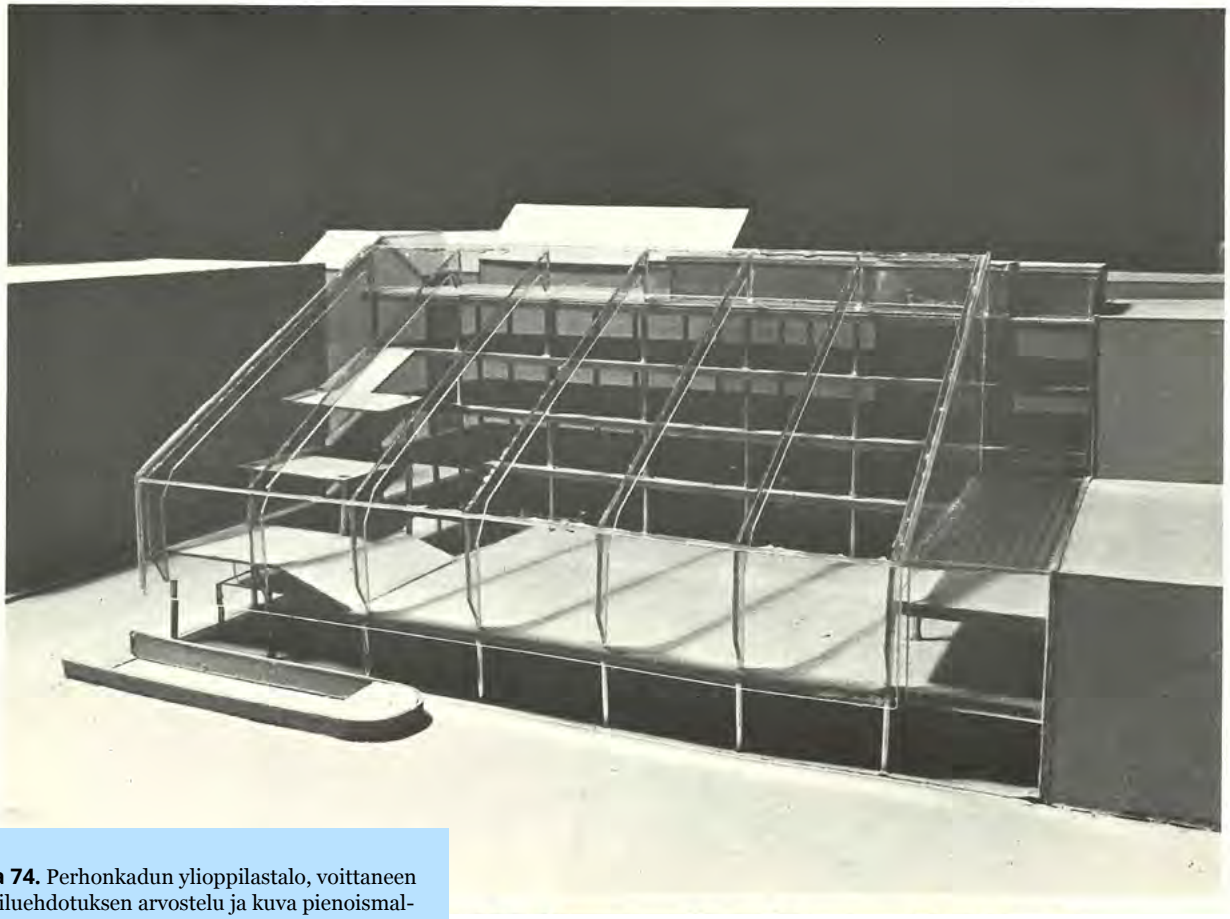
The restaurant functions well both divided and undivided. It is true though that there are no possibilities of out-of-door serving but this is made up for by its expansiveness to the auditorium and the excellent facilities of acting as an "outdoor area" of the auditorium.

The kitchen is well situated getting daylight sufficiently. It serves well both the restaurant and the private rooms.

Locating the pub at street level is well thought out. Its open incorporation with the entrance hall yields the best possible widening possibilities.

Parking and service traffic are faultless.
The corporation rooms with their unique variableness in any way imaginable are brilliant. The proposition does, however, call for further acoustic development. Still, the in many ways ascetic character of the building makes possible the use of many fantastic features in the acoustic respect.

There is no doubt of this being the best multi-purpose proposition of all projects.
The jury found the way of combining the house with the rest of the town an excellent architectural starting point. The building will enrich the townscape in a remarkable way.

Kuva 74. Perhonkadun ylioppilastalo, voittaneen kilpailuehdotuksen arvostelu ja kuva pienoismallista. *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1970, 6.

olla samat edellytykset hyvään elämään kuin terveillä.[359] Oulun yliopistollisen keskussairaalan kilpailussa (1965) sairaalan työntekijöille rakennettavista asunnoista ei haluttu sosiaalisesti eriytynyttä alueellista suunnittelua, vaan suunnittelualueella tuli sekoittaa erilaisia ja -kokoisia asuntotyyppejä. Samoin Pispalan alueen kaavakilpailussa (1968)[360] tuomaristo painotti monipuolisen sosiaalirakenteen muodostumista suunnittelualueelle yksipuolisen asuntotuotannon sijaan. Linnanmäen huvipuiston lisäalueen kilpailun (1967) yhteydessä Kristian Gullichsen puolustaa viihdetilojen suunnittelun tärkeyttä korkeakulttuurin pyhättöjen ohella: ”Vapaa-ajantoimintoja suunniteltaessa on syytä ottaa vakavasti huomioon eriluontoisten aktiviteettimuotojen tasapaino ja integrointi ja antaa eliitti- ja massakulttuurille mahdollisuus hedelmöittävään vuorovaikutukseen”.[361]

Lukuisista asumiseen ja terveydenhoitoon liittyvistä kilpailuista huolimatta esteettömyyteen on puututtu pöytäkirjoissa erittäin harvoin. Ensimmäinen esteettömyyttä koskeva säädös rakentamislainsäädännössä on vuodelta 1973.[362] Tätä edeltävältä ajanjaksolta esteettömyyteen liittyviä huomautuksia onkin vain parissa kilpailupöytäkirjassa. Ottaen kuitenkin huomioon mihin kaikkeen pöytäkirjoissa on aikojen saatossa puututtu – kuten väärän värisen tussin ja virheellisen kuvakulman käyttöön – voi aiheen puuttumista pöytäkirjoista pitää yllättävänä. Vanhainkotien, terveyskeskusten ja sairaaloiden kaltaisten kohteiden kilpailuohjelmissa ja osin pöytäkirjoissa on luonnollisesti kiinnitetty huomiota tasoerojen minimoimiseen, mutta esteettömyyttä laajemmassa merkityksessä ei kilpailuissa erityisemmin käsitellä. Kouvolan kirjastotalon[363] ja Humallahden saunan[364] suunnittelukilpailussa vuonna 1969 esteettömyysasioihin on kiinnitetty huomiota, samoin joissain ilmeisen selkeästi esteettömyyttä vaativissa suunnittelukohteissa, kuten sairaalarakennuksissa tai erityisryhmille suunniteltaessa.[365] 1970-luvulta alkaen esteettömyys alkaa saada huomiota, ja 1980-luvulla siihen kiinnitetään jo selvästi useammin huomiota arvostelupöytäkirjoissa.[366]

Jämerä-pientalon suunnittelukilpailussa (1987) haettiin asuntomessutoteutuksen lisäksi tyyppitaloratkaisua, jonka arvostelussa yhden makuuhuoneen sijoittamista kaksikerroksisten talojen ensimmäiseen kerrokseen pidettiin toivottavana ratkaisuna.[367] Nykyisin esteettömyyden kannalta ideaaliratkaisuna pidetään yhden makuuhuoneen, keittiö- ja WC-tilojen sijoittamista pientalon sisääntulokerrokseen. Kyseisessä kilpailussa toivottiinkin nähtävän yksikerroksisia ratkaisuja, mutta niitä esitettiin hyvin vähän. Esteettömyys

359 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1–2/1968, 41.

360 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1969.

361 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1968, 2.

362 Rautiainen 2026, 89–92.

363 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1969.

364 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9–10/1969.

365 Esimerkiksi Huhtaharjun koulukeskus (1980: *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1981).

366 Nokian seurakunnan toimintakeskus (1972), Kiuruveden kunnanvirastotalon ja Myyrmäen seurakuntakeskuksen suunnittelukilpailut (1980: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5–6/1980), Talvisalon siunauskappeli (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1982), Joensuun kirjastotalo (1981: *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1982) ja Pieksämäen kulttuurikeskus (1982: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5–6/1983).

367 *Arkkitehtuurikilpailuja* 9/1987.

katoaa käytännössä 1980-luvun alun jälkeen jälleen pöytäkirjoista, ja asia saa satunnaisesti huomiota 1990-luvun puolella.[368]

Tulevaisuuden muutoksiin varautumisen tarve on tunnustettu arkkitehtuurikilpailuissa jo kilpailuhistorian alkuvaiheessa, mutta etenkin toisen maailmansodan jälkeinen kehitys oli kiivasta. Muutoksen nopeus ja ennakoimattomuus näkyvät kilpailuohjelmissa ja -pöytäkirjoissa joustavuuden lisääntyneenä arvostamisena. Varsinkin 1960–70-luvulla moduulirakenteeseen perustuvat ja rakenteellisesti kantavia väliseiniä välttävät suunnitteluratkaisut vakiintuivat osaksi suunnittelijoiden työkalupakkia. Muuntojoustavuuteen ja tulevaisuuden muutoksiin varautumiseen kiinnitettiin usein huomiota, kuten Kainuun keskussairaalan (1962) ja Kouvolan kirjastotalon kilpailuissa (1969)[369].

Vuonna 1969 päättynyt Perhonkadun Ylioppilastalon suunnittelukilpailu[370] korosti ohjelmassaan korkeakoululaitoksen murrosta ja nopeaa tahtia, jolla nuorison käyttäytyminen ja toiminta muuttuu. Talon päätehtävä oli toimia monipuolisena ylioppilaiden vapaa-ajanvieton ja harrastustoiminnan keskuksena, jossa traditionaaliset ajatukset sen toiminnoista (esimerkiksi virallinen kokous- ja juhlaperinne) tuskin säilyivät muuttamattomina vuosikymmenestä toiseen. Siksi muuntojoustavuudesta tuli keskeinen tekijä arvioinnissa, ja tilojen sekä koko rakennuksen osalta tuli pohtia sen monikäyttöisyyttä. Samankaltaista joustavuutta peräänkuulutetaan muun muassa Pieksämäen hallinnollisen keskuksen (1970)[371], Jyväskylän yliopiston (1970)[372], Pohjan kunnan keskustan (1970)[373], Eduskuntatalon laajennuksen (1970)[374], Hämeenlinnan Luolajan alueen asemakaavan (1971)[375], Kuopion korkeakoulun (1972)[376] ja Martinlaakson yhteiskoulun (1972)[377] kilpailuissa.

Kumpulan yliopistoalueen aatekilpailussa (1978) kiinnitettiin edelleen erityistä huomiota muunneltavuuteen ja suunnitelmien mahdolliseen elämiseen alueen pitkän aikavälin toteutusvaiheessa.[378] Kouvola-talon kilpailun (1979) pöytäkirjassa todetaan olevan muitakin vaihtoehtoja kulttuuritilojen sijoittamiselle kaupunkiin kuin uudisrakennus.[379] Olemassa olevan rakennuskannan hyödyntäminen oli keskeistä myös Savonlinnan kaupungintalon suunnittelukilpailussa (1979).[380] Joensuun kirjastotalon kilpailun (1981) pöytäkirjassa huomautetaan suhtautumisen vanhaan rakennuskantaan muuttuneen ratkaisevasti

368 Esimerkiksi Malminkartanon Kappeli (1990: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1991), Espoon pääkirjasto (1991: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1992), Laitoksista koteja! aatekilpailu (1993: *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994), Soinisen koulun arkkitehtuurikilpailu (1994: *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1994), Kestävä kivitalo, paikalla rakentaen (1995: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1996), Töölön jalkapalloalueen suunnittelukilpailu (1997: *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1998) ja Lahden musiikki- ja kongressikeskuksen kilpailu (1997: *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1999).

369 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1969.

370 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1970.

371 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3–4/1970.

372 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1971.

373 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5–6/1970.

374 *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1970.

375 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1971.

376 *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/1972.

377 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6–7/1972.

378 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1979.

379 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1979.

380 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1980.

edeltävien vuosien aikana: ”Nykyisin ovat käsitykset muuttuneet voimakkaasti pyrkimykseksi pelastaa vielä mitä pelastettavissa on.”[381] Sodan jälkeinen kiivas rakentaminen oli muuttanut monen kaupungin ja taajaman luonnetta merkittävästi 1980-luvulle tultaessa. Kauhajoen keskustan aatekilpailun (1986) yhteydessä palkintolautakunta toteaakin tehtävän olleen erittäin vaativa, sillä suomalaiselle arkkitehtikunnalle ei tuomariston arvion mukaan ole muodostunut perinteitä suunnitella olemassa olevaan rakenteeseen neitseellisen maaperän sijaan.[382]

Voimakkaasti lisääntynyt ja osin vanheneva rakennuskanta loi myös kokonaan uudentyyppisiä kilpailuja, kuten Asuinkerrostalon energiataloudellisen peruskorjauksen suunnittelukilpailun (1982).[383] Kohteeksi valittiin vuonna 1948 valmistunut kerrostalo, jonka energiataloudellisuus ja asuttavuus tuli muuttaa 1980-luvun standardeja vastaaviksi. Samalla kilpailulla haettiin yleispäteviä ratkaisuja muiden vastaavien 1940–60-luvuilla rakennettujen kohteiden korjaussuunnitteluun.

Energiataloudellisuus nouseekin yleiseksi teemaksi 1980-luvun rakentamisessa ja esiintyy toistuvasti Suomen pohjoisiin olosuhteisiin sijoittuvien kilpailujen pöytäkirjoissa.[384] Vastaavasti Laitoksista koteja! -aatekilpailu (1993)[385] toi keskiöön laajenevan ongelman tyhjenevistä laitosrakennuksista ympäri Suomen, ja ratkaisuja rakennusten uusikäyttöön haettiin nimenomaan toiminnallisista lähtökohdista. Työryhmien kokoonpanoissa oli paljon terveys- ja sosiaalialan asiantuntijoita, mikä palkintolautakunnan mukaan myös näkyi tehtäviin paneutumisessa. Arvostelun lopuksi todetaankin, että ”[a]ina ei tarvitse rakentaa uutta”.[386] Vastaavia korjausrakentamiseen keskittyviä kilpailuja edustaa myös Rakennuksen ulkovaipan perusparantamisen aatekilpailu (1994)[387] ja Ounasrinteen sairaalan muuttaminen asunnoiksi (1996)[388].

Kestävän kehityksen piiriin kuuluu olennaisesti myös luontoarvojen huomioiminen. Lähi- ja kaupunkiluonto huomioidaan jo varhain kilpailujen pöytäkirjoissa. Vaasan Wasklotin asemakaavakilpailussa (1903) tuomaristo huomioi luonnonmetsien säilyttämisen olevan parempi lähestymistapa kuin koristepuutarhojen rakentaminen suunnittelualueelle, mutta ei pitänyt tätä kuitenkaan suoranaisena arvostelukriteerinä, vaan huomiona kilpailuehdotuksia tarkastaessaan. Kilpailuohjelmassa kuitenkin edellytettiin puistoalueiden luomista ja arvostelussa ihmeteltiinkin ensimmäisen palkinnon saanutta ehdotusta, sillä siitä puistoalue puuttui kokonaan.[389]

381 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1982, 4.

382 *Arkkitehtuurikilpailuja* 5/1987.

383 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1983.

384 Ks. esim. *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/1986.

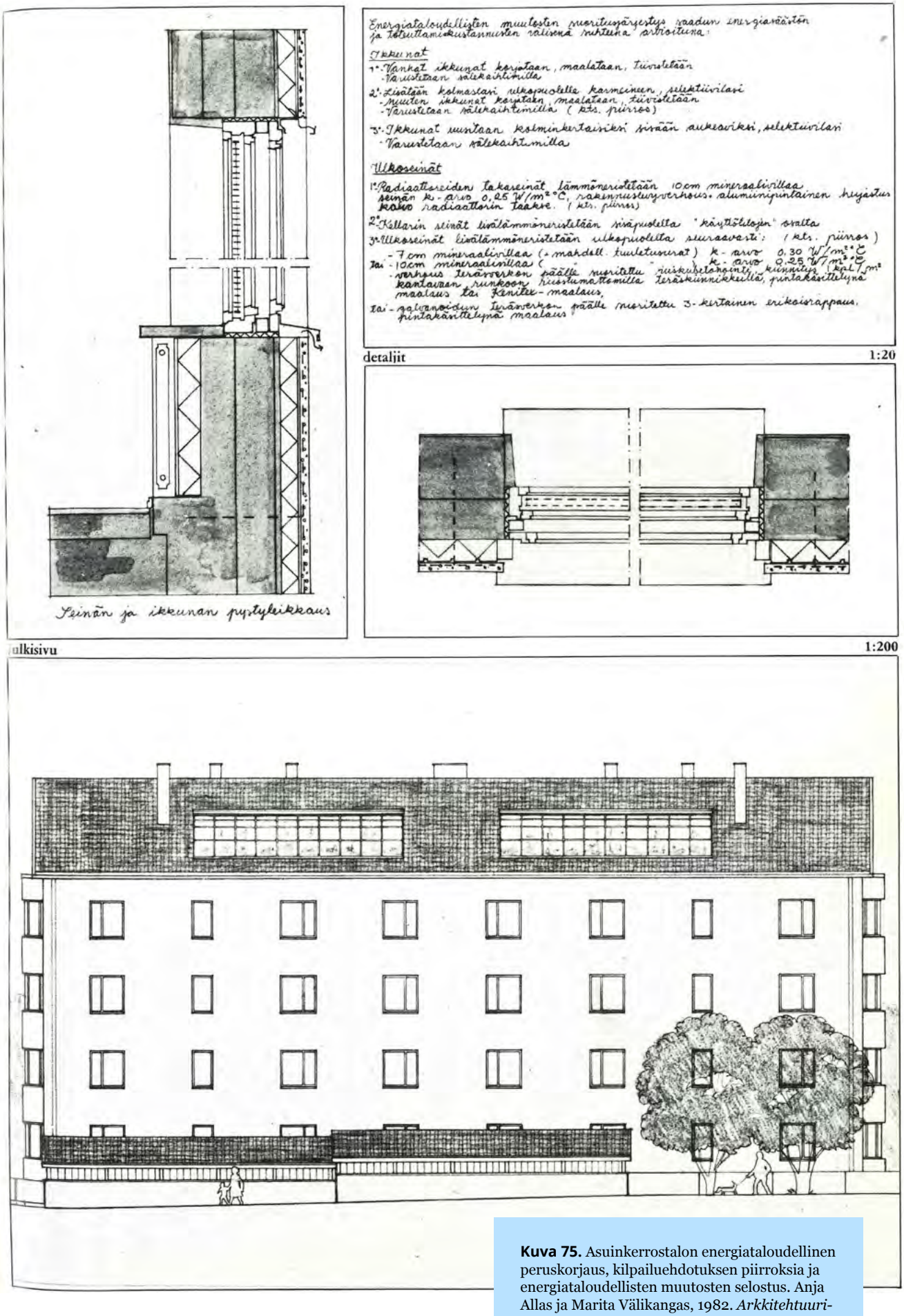
385 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994.

386 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1994, 9.

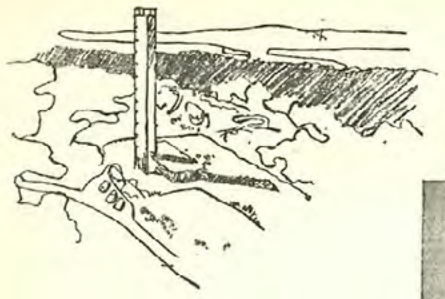
387 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1994.

388 *Arkkitehtiuutiset* 15/1996, 19–20.

389 *Teknikern* 9.3.1904, 69–73; *Wasabladet* 31.12.1903, 3.

Kuva 75. Asuinkerrostalon energiataloudellinen peruskorjaus, kilpailuehdotuksen piirroksia ja energiataloudellisten muutosten selostus. Anja Allas ja Marita Välikangas, 1982. *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1983, 13.

14

I palkinto, »Puut pystyyn»

Arkkitehti Aarne Ervi, avustajana arkkit. Tapani Nironen.

15

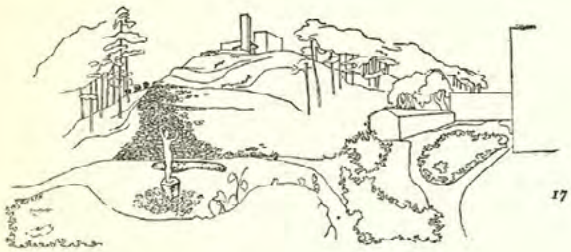

16

Palkintolautakunta:

Harju käsitelty selvänä puistomaisena kokonaisuutena, ja sen luonnonvaraisuus on oivallisesti säilytetty. Autoliikenne urheilukentälle ja Harjulle luontevasti ratkaistu, paikoitustila pienehkö, mutta voidaan helposti laajentaa Harjun laelle johtavan ajotien varrelle. Kävelyliikenne urheilukentältä asiallisesti ja hauskasti ratkaistu. Katsomorakennelma maaston vaatimusten mukainen. Hyvin liikenneyhteyksin varustetun näkötornin ympäristöön voidaan helposti sijoittaa huomattavampiakin rakennelmia. Lääninhallituksen suuri rakennuskompleksi Harjun eteläpäässä vaikuttaa jossain määrin väkivaltaisesti maastoon sijoitetulta. Maaston käsittelyssä on liioittelu onnellisesti vältetty ja säilynyt mäntymetsä kiitettävällä tavalla huolellisesti säilytetty. Harjun yli johtava ajotie katkaisee Harjun laella luonnostaan olevan pituussuuntaisen kävely- ja näköalapaikan.

Kuva 76. Jyväskylän Harju, kilpailuehdotuksien piirroksia ja otteita pöytäkirjasta. *Arkkitehti* 1/1946, 14.

17

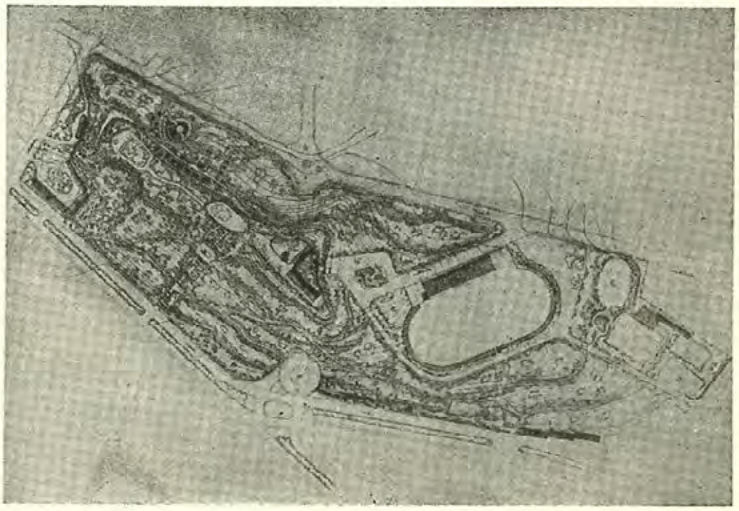
II palkinto, »Käytäntö ja kauneus»

Arkkit. ylioppilaat Irma ja Matti Aaltonen.

18

Palkintolautakunta:

Ideoittensa ja yksityiskohtiensa puolesta rikas ja huolellisesti tutkittu ehdotus, jossa koko Harjun alue — kuten pitääkin — on käsitelty yhtenä puistokokonaisuutena. Urheilukentän liikenne ja paikoitus eivät vaikuta vakuuttavasti tutkituilta. Spiaalirampin tarpeellisuus tunnelin suulla kyseenalainen. Ehdotukset hotellin ja pienoisulkomuseon sijoittamisesta Harjulle huomionarvoisia ajatuksia, joskin hotellin harkitsematon sijoitus katkaisee kokonaissommittelun eheyden. Laajat maastotyöt Harjun eteläpäässä eivät paranna nykyisiä epäkohtia siellä. Palkintolautakunta toteaa, että ehdotuksen tekijä on hartaasti pyrkinyt syventymään puistosuunnitteluun, yleensä jopa liiankin yksityiskohtaisesti. Ehdotuksen yleisotteessa, arkkitehtoonisissa ja asemakaavallisissa ratkaisuissa on havaittavissa jonkinlaista kaavamaisuutta.

Suunnittelualueella olevan puuston ja luonnon säilyttämistä pidetään yleisesti 1900-luvun alkupuolen pöytäkirjoissa ansiona ehdotuksille. Helsingin puistoalueiden käytöstä esitti huolensa asemakaava-arkkitehti Bertel Jung jo vuonna 1911.[390] Helsingin stadionin kilpailujen yhteydessä 1930–1933 käytiin vilkasta keskustelua suunnitelman vaikutuksesta luonnonkallioihin ja keskuspuistoon, ja useat arkkitehdit vastustivat voimakkaasti urheilualueen sijoittamista puistoalueelle.[391] Tampereen keskuksen asemakaavakilpailussa (1936) tuomaristo korosti nimenomaan alueen yhtenäisten viheralueiden säilyttämisen arvoa, sillä vaikka matemaattisesti sama viherala säilyisikin puistoalueen rikkoutuessa pienempiin yksiköihin, ei sen vaikutus olisi samankaltainen. Kemin asemakaavakilpailussa (1938) ohjelma edellytti, että ”[m]aaston erikoisluonnetta ja kauneusarvoa on säilytettävä ja korostettava” ja että uutta asuinrakentamista olisi ensisijassa kohdistettava nykyisen asemakaavan alueelle ja teollisuusalueen lähelle pientaloaluetta tiivistämällä. Myös kilpailun pöytäkirjassa viheralueiden yhtenäisyyttä ja ranta-alueiden rauhoittamista pidetään tavoiteltavina asioina[392], samoin Kotkan Hovisaaren asemakaavakilpailussa (1946). Jyväskylän Harjun käyttöä koskeneessa kilpailussa (1946) kiinnitettiin huomiota harjun huipun säilyttämiseen koskemattomana, ja kaikki ehdotukset välttivätkin siihen kajoamista. Samoin Järvenpään seurakuntaopiston (1948) pöytäkirjassa kiinnitetään huomiota puiden säästämiseen.

Luonnon ja kasvillisuuden huomioiminen on toistuva teema toisen maailmansodan jälkeisissä kilpailuissa ja varsinkin asemakaavakilpailuissa.[393] Tampereen tiekilpailu (1960) toimeenpantiin nimenomaan luontoarvojen säilyttämiseksi: kaupungin viranomaisten laatima tiesuunnitelma olisi vahingoittanut Pyynikin harjun luontoa merkittävästi, ja kaupunginvaltuusto päätti etsiä vaihtoehtoisen ratkaisun suunnittelukilpailun avulla.[394] Kasvillisuuden lisäksi myös muut luonnonmuodostelmat on nähty arvokkaina. Esimerkiksi Linnanmäen huvipuiston lisäalueen kilpailun (1967) arvostelussa[395] tuomaristo huomauttaa kallioalueen säästämisen olevan edellytys alueen rakentamisen toteutusvaiheessa.

Samankaltainen tendenssi jatkuu 1980-luvulla. Käsitteet ekologia ja kestävä kehitys ilmaantuvat kilpailuohjelmiin ja arvosteluun Iisalmen Luuniemen aatekilpailun (1993) yhteydessä.[396] Kilpailun arvostelussa todetaan tämänkaltaisen ajattelun olevan vielä vaikeaa viedä kilpailuehdotuksen selostuksesta varsinaiseen suunnitelmaan asti, sen verran uudesta lähestymistavasta on kyse. Ekologisuuden jalkauttamisessa suunnitelmaan oli ongelmia myös Rauman ja Vaasan meluesteiden suunnittelua koskevassa kilpailussa (1994).[397]

390 *Arkkitehti* 5/1934, 65.

391 *Arkkitehti* 6/1930, 81; *Arkkitehti* 9/1930, 49–50, 141; *Arkkitehti* 1/1931, 10–12; *Arkkitehti* 5/1934, 65.

392 *Arkkitehti* 7/1938, 104–108.

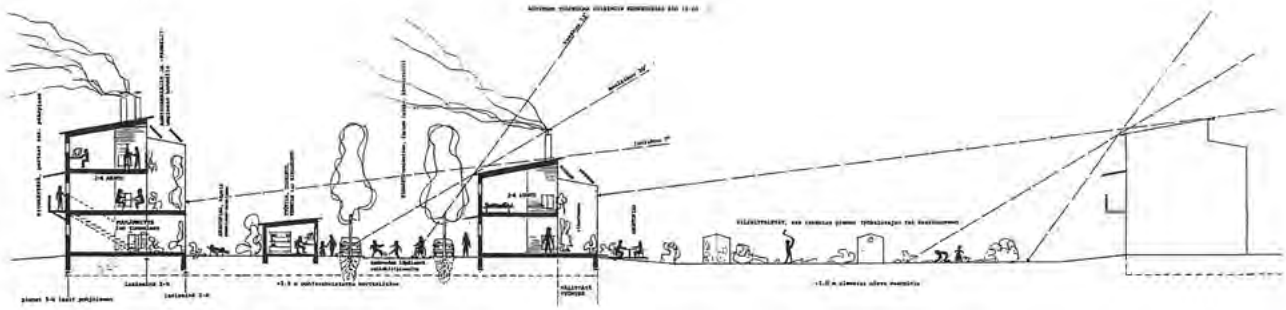
393 Esimerkiksi: Helsingin keskustan asemakaava (1949), Kouvolan keskustan asemakaava (1961), Rakeva (1966), Porvoon Skaftkärr (1967), Raision kauppalan urheilu- ja nuorisotalon kilpailu (1967, suurta huomiota), Pispalan pohjoismainen kilpailu (1968), Ounasvaaran ja Joulumaan aate- ja suunnittelukilpailu (1969, suurta huomiota), Pieksämäen hallinnollinen keskus (1970), Luolajan alueen asemakaava (1971), Yyterin Rantasipihotelli (1971, suurta huomiota), Kuokkalan asemakaavakilpailu (1978) ja useat muut.

394 *Aamulehti* 11.4.1960, 1, 8.

395 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4–5/1968.

396 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1993.

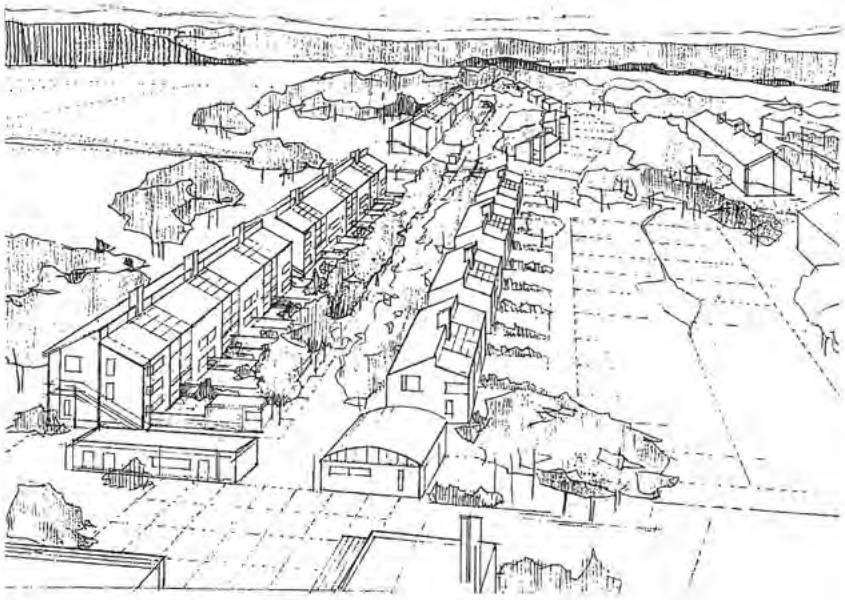
397 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1995.

Leikkaus pihakadun poikki 1/50

3 palkinto
rd prize

ehdotus nro 72 "Puu-Viikki"
50.000 mk
Tekijät:
Ulla Jaakonaho, arkkit.yo
Timo Urala, arkkitehti
Avustajat:
Mika Neuvonen (perspektiivikuvat)
Arto Pitkänen (rakenteet)

Perspektiivikuva asuinkorttelista

Yksinkertaiseen ja koettuun kaavalliseen ratkaisuun perustuva ehdotus, jonka luonteva vaatimattomuus toteuttaa hyvin ekologisen asuinalueen henkeä ja osoittaa perinteisen ratkaisumallin edelleen ajankohtaiseksi.
Ehdotuksen ansiona on savikon olosuhteet hyvin huomioonottava kampamainen perusratkaisu. Ratkaisu on hyvin taloudellinen ja luonnonvaroja säästävä. Kampamainen rakenne riittävän leveine rakentamatta jäävine vyöhykkeineen tarjoaa erinomaiset olosuhteet myös ekokaupunginosan tarvitsemille pintaveden ohjaukselle, kompostoinnille, viljelypalstoille sekä tarvittaessa jätevesien käsittelyllekin. Funktionalistisen suoraviivaisena ehdotus on kuitenkin jäänyt hieman toimintakaavion asteelle. Avoimella pellolla ehdotus saattaa olla välittömästi rakentamisen jälkeen arveluttavan ankea, vaikkakin savikon kasvuvoimalla tilanne korjautuu nopeasti hyvinkin viihtyisäksi. Myös tuulensuojauksen kannalta ehdotus suoraviivaisuudessaan ja melko harvarakeisena voi olla alkuaikoina ongelmallinen, minkä kasvillisuus myös myöhemmin korjaa. Aurinkoenergian käytölle rakennusten suuntaus antaa erinomaiset edellytykset. Esitetyt ratkaisut eivät kuitenkaan hyödynnä taloudellisesti näitä hyviä olosuhteita.

Kortteliratkaisuissa ehdotus ammentaa lähtökohtansa perinteisestä englantilaisesta puutarhakaupungista yksinkertaisine suorine frontgarden ja backgarden -rakennusmassoineen joiden väliin jää tiivis toimiva pihakatu. Ratkaisu on kaikessa kuluneisuudessaan toimiva ja viihtyisä. Etupuutarhallisten rakennusten kadun varrelle ehdotettu lisärakennusoikeus 30 m^2 aputilalle saattaa muodostaa omaleimaista katumiljöötä rakentuessaan, mikäli varmistetaan että ne eivät ole autotalleja. Ehdotuksesta ei myöskään käy ilmi, onko lisärakennus lähinnä pohjakerroksen asuntojen etu vai myös kaksikerroksisten yläkerran asuntojen varattavissa, jotka kulkevat asuntoihin talon päädystä sivukäytävältä.
Alueen kaavallinen rakenne tukee ehkä enemmän yksityispihaan perustuvaa yksilöllistä asumismuotoa, kuin yhteisöllisyyttä. Yhdistävänä tekijänä toimii silti pihakatu ja rakennettujen kortteleiden väliin jäävä viljelypalstavyöhyke, minkä lisäksi varsinaiset yhteistilat on sijoitettu kahteen aluetta poikkisuunnassa halkovaan yhteistilavyöhykkeeseen. Yhteistilat polkupyörävajoineen, saunoineen ja pesutupineen jäävät jo melko kauas laitimmaisista pihakadun asunnoista mikä vähentää niiden käyttöä. Niihin liittyvät leikkialueet viljelypalstavyöhykkeiden välissä ovat silti onnistunut ratkaisu.
Pihakadun mitoitus mahdollistaa vain ensimmäisen vaiheen puolitetun autopaikkamäärän sijoittamisen kaduille. Toiselle vaiheelle ei ole esitetty varauksia. Tämä kaupunkimalli sivuun jäävine joukkoliikennereitteineen ja muutoinkin autokaupungin kaltaisena ei luo luotettavaa mielikuvaa siitä, että tällä mitoituksella pärjättäisiin. Ehdotuksen puitteissa autopaikkavaraus olisi kuitenkin sijoitettavissa ehkä keskitettynä ratkaisuna esimerkiksi koulujen tuntumaan ehdotuksen "Kiurunkannus" tapaan.
Selkeän pihakaturakenteen vieressä länsirinteeseen jäävä viiden viisikerroksisen rakennuksen muodostama pistetalokortteli on ehdotuksessa jäänyt selvästi vähemmälle huomiolle. Rakennusten keskinäiset etäisyydet ja suuntaus on hieman haparoivasti esitetty. Lisäksi 200–250 m^2 kerrossyöttö on tälle talotyypille taloudellisesti tehoton. Koulurakennukset alueen pohjoisreunalla edustavat massoittelultaan samaa yksinkertaista linjaa kuin asuinrakennukset. Niiden pihat ovat ehdotuksessa ehkä liiankin ahtaat. Ehdotuksen arkkitehtuuri on jäänyt hieman luonnosmaiseksi, mutta tukee konstailematonta ja kirkasta perusratkaisua.

Kuva 77. Ekologinen asuinalue Helsingin Viikkiin, kilpailuehdotuksen piirroksia ja ote pöytäkirjasta. *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1996, 16.

Raision Katteluksen alueen suunnittelukilpailussa (1994)[398] sekä Ylöjärven asuntomessujen kilpailussa (1994)[399] ekologisuus ja kestävän kehityksen teemat, kuten elinkaariajattelu, turevekatot, aurinkopaneelit ja jätehuolto, ovat jo selkeästi esillä, ja niiden pohjalta on myös esitetty onnistuneita suunnitteluratkaisuja.

Lopullisesti ekologisuus ”betonoitiin” yhdeksi arkkitehtuurikilpailujen arvostelukriteeriksi Viikin ekologisen asuinalueen kilpailussa 1995. Sen taustalla oli valtakunnallinen Eko-yhdyskuntaprojekti, joka käynnistettiin 1994 yhteistyössä SAFA:n, ympäristöministeriön ja Teknologian kehittämiskeskuksen (TEKES, nykyisin Business Finland) kanssa. Pöytäkirjassa todetaankin toiveikkaasti seuraavaa:

> On myös toivottavaa, että ekologinen ajattelu on tullut jäädäkseen arkkitehtuuriin ja ekologinen arkkitehtuuri tulee kehittymään ja muuttumaan kuten arkkitehtuuri kaikkina aikoina on tehnyt. Voidaan ehkä myös olettaa, että vastaisuudessa lakataan puhumasta erikseen ekologisesta arkkitehtuurista, koska sen lähtökohtia pidetään itsestään selvinä ja puhutaan vain arkkitehtuurista.[400]

Ekologisuuden arviointiin kaivattiin myös työkaluja, kuten Ekologinen lähiöuudistus Vaasan Ristinummelle -kilpailun (1996) pöytäkirjassa todetaan.[401] Ruusutorpan koulun kilpailun (1996) osalta jatkosuunnitteluun ja käytännön toteutuksiin ehdotetaan täsmällisempää ohjelmaa ekologisen rakentamisen avuksi.[402] Myös eläinten olosuhteiden parantamiseen kiinnitettiin huomiota Maatila 2000 -kilpailussa vuonna 1998.[403]

Ympäristötietoisuus on lisääntynyt Suomessa vahvasti 1990-luvulta lähtien, ja vastuullisuus sekä ekologiset arvot ovat tulleet läpileikkaaviksi teemoiksi koko suomalaiseen yhteiskuntaan ja arkkitehtuurikilpailuiden kilpailuohjelmiin. Näiden asioiden huomioiminen viime vuosien arkkitehtuurikilpailujen palkintolautakuntien kirjauksissa on ollut kuitenkin varsin vaihtelevaa.[404]

Petri Kentala on tekniikan kandidaatti, muusikko ja musiikkipedagogi, joka työskentelee rakennus- ja säveltaiteen kentillä. Arkkitehtuurissa hänen erityinen kiinnostuksen kohteensa ovat arkkitehtuurikilpailut, joihin hän on perehtynyt tutkimuksen kautta sekä kilpailuihin osallistuvana suunnittelijana. Hän toimii Suomen Arkkitehtiliiton (SAFA) arkkitehtikilpailujen ohjausryhmässä sekä suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen 150-vuotisjuhlavuoden työryhmässä.

398 *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/1995.

399 *Arkkitehtuurikilpailuja* 1/1996.

400 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1996, 9.

401 *Arkkitehtuurikilpailuja* 3/1997.

402 *Arkkitehtuurikilpailuja* 7/1997.

403 *Arkkitehtuurikilpailuja* 6/1999.

404 Kentala 2024, 26–28.

Lähdeluettelo

Sähköiset lähteet:

Arkkitehtuuri- ja designmuseo 2025. ”Design Competition”. https://2030.admuseo.fi/competition/.

Arkkitehtuuri- ja designmuseo (n.d.). ”Oppimateriaali: Opi naisarkkitehdeista ja arkkitehtuurin naishistoriasta”. https://admuseo.fi/oppimateriaali/oppimateriaali-opi-naisarkkitehdeista-ja-arkkitehtuurin-naishistoriasta/.

Betoniteollisuus ry (n.d.). ”Muut pinnat”. *Betoni*. https://betoni.com/suunnittelu/arkkitehtisuunnittelu/betonipinnat/muita-betonipintoja/.

Helander, Vilhelm 2017. ”Suomen Pankin päärakennus. Arkkitehti Ludwig Bohnstedt”. [Tiivistelmä 2.10.2007 pidetystä esitelmästä.] Toim. Iina Lario. Helsinki: Suomen Pankki. https://www.suomenpankki.fi/globalassets/bof/fi/julkaisut/muut_julkaisut/ludwig_bohnstedt.pdf.

Helsingin seurakunnat 2025. ”Oulunkylän kirkko”. https://www.helsinginseurakunnat.fi/oulunkylankirkko/artikkelit/oulunkylankirkko.

Hyvönen, Hanna 2024. *Building (with) Pictures: The Confusing Fluency of Architectural Photorealism*. Väitöskirja. Espoo: Aalto-yliopisto. https://aaltodoc.aalto.fi/items/6d809bfa-9860-4d4d-a79d-938f0c1d5daa.

Juuti, Petri 2001. *Kaupunki ja vesi. Tampereen vesihuollon ympäristöhistoria 1835–1921*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5232-1.

Kansalliskirjasto (n.d.). ”Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot”. https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu.

Kentala, Petri 2024. *”Tavoitteena löytää arkkitehtonisesti korkeatasoinen ratkaisu.” Suomalaisten arkkitehtuurikilpailujen arvosteluperusteet 2004–2024*. Opinnäytetyö. Espoo: Aalto-yliopisto. https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/33635a2b-7ab3-4a9b-8b0d-c76243f05c5a/content.

Kotimaisten kielten keskus (n.d.). ”Innovaatio”. *Kielitoimiston sanakirja*. https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi/#/innovaatio?searchMode=all.

Kummala, Petteri 2017. ”1960-luku, koulurakentamisen murroskausi.” *Rakennettu hyvinvointi*. Museovirasto. https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/koulurakennukset/1960-luku-koulurakentamisen-murroskausi.

Lahti, Juhana 2019. ”Olli Kivinen, kaupunkien kaavoittaja ja yhdyskuntasuunnittelun opettaja”. *Rakennettu hyvinvointi*. Museovirasto. https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/sv/kaupunkien-kasvun-kaavoitus/olli-kivinen-kaupunkien-kaavoittaja-ja-yhdyskuntasuunnittelun-opettaja.

Lindqvist, Mikko 2002. ”Rationalistinen arkkitehtuuri”. Virtuaalinen arkkitehtuurikävely. Helsingin yliopiston avoin yliopisto / Palmenia. https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/taidehistoria/virtuaali/rationalistinen.shtml.

Manninen, Markus 2020. ”1960-luvun virastotalo”. *Rakennettu hyvinvointi*. Museovirasto. https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/valtion-virastotalot/1960-luvun-virastotalo.

Michelsen, Karl-Erik. (n.d.). ”Mistä Suomi sai virtaa”. *Rakennettu hyvinvointi*. Museovirasto. https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/liikenteen-ja-energian-verkostot/mista-suomi-sai-virtaa/.

Nousiainen, Jussi & Henry-Biabaud, Tiina 2025. ”Palkoista ja työelämäsi pelisäännöistä”. Suomen Arkkitehtiliitto SAFA. https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2025/02/2025_arkkitehdit_SAfa.pdf.

Pulko, Valeryia 2019. *Ennen vuotta 1930 valmistetut betonit: ominaisuudet ja korjausmenetelmät*. Pro gradu -tutkielma. Espoo: Aalto-yliopisto, Insinööritieteiden korkeakoulu. https://www.senaatti.fi/app/uploads/2022/11/2019_Pulko_Ennen-vuotta-1930-valmistetut-betonit_DI_s.pdf.

Rakennustieto Oy (n.d.). ”Rakennustieto yrityksenä”. https://www.rakennustieto.fi/yritys.

Rautiainen, Pauli 2026. ”Rakennetun ympäristön esteettömyys ja sen laiminlyönti syrjintänä”. *Lakimies* 1, 84–114. https://journal.fi/lakimies/article/view/161984/121448?acceptCookies=1.

Saari, Heini; Person, Oscar & Vartiainen, Matti 2023. ”Uncertainties and Possibilities: Exploring Innovation in Architecture Based on Open Design Competitions in Finland”. *Nordic Journal of Architectural Research*, 35(1), 75–98. http://arkitekturforskning.net/na/article/view/1295.

Sainio, Jukka 2017. ”Lämpö, vesi ja ilmanvaihto 1950-luvun kouluissa”. *Rakennettu hyvinvointi*. Museovirasto. https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/koulurakennukset/lampo-vesi-ja-ilmanvaihto-1950-luvun-kouluissa/.

Selroos, Pia 2025. ”Vastavalmistuneiden webinaari 10.2.2025”. Suomen Arkkitehtiliitto SAFA. https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2025/02/Vastavalmistuneiden_webinaari_10022025.pdf.

Sullivan, Louis 1896. ”The Tall Office Building Artistically Considered”. *Lippincott’s Monthly Magazine*, 57, 403–409. https://archive.org/details/tallofficebuildi00sull.

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2021. ”Kilpailusäännöt”. https://www.safa.fi/wp-content/uploads/2021/11/2021_kilpailusaannot-FI.pdf.

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA 2026. SAFA. https://www.safa.fi/safa/.

Svenska Teatern 2026. ”Svenska Teatern”. https://svenskateatern.fi/historia/.

Talvitie, Juha 2018. *100 vuotta kaavoitusta – Muuttuva maankäyttö*. Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisu 14. Kunnallisalan kehittämissäätiö. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2018/03/100-vuotta-kaavoitusta_muuttuva-maankaytto.pdf.

Tilastokeskus 2025. Rahanarvonmuunnin. https://stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html.

Turtiainen, Reetta; Lehtinen, Heidi & Vuori, Jussi (toim.) 2025. *New Museum of Architecture and Design. Jury Evaluation Report*. Helsinki: Arkkitehtuuri- ja designmuseo. https://2030.admuseo.fi/competition#results.

Ylitalo, Silja 2024. ”Naisten määrä arkkitehtiopiskelijoista kasvaa vauhdilla. ’Kyllähän meillä pitäisi olla paljon enemmän naisia johtavissa asemissa, kun luvut ovat tällaiset’”. *Arkkitehtiuutiset* 5/2024. https://www.safa.fi/arkkitehtiuutiset/naisten-maara-arkkitehtiopiskelijoista-kasvaa-vauhdilla-kyllahan-meilla-pitaisi-olla-paljon-enemman-naisia-johtavissa-asemissa-kun-luvut-ovat-tallaiset/.

Painamattomat lähteet:

Leinonen, Kaarlo 7.1.1963. Muistio liikenteen kehityksestä Helsingin kaupungissa.

Martikainen, Veijo 10.8.1964. Kirje kilpailutoimikunnan sihteeri Heikki Tegelmannille.

Palmqvist, Kai 8.1.1963. Kirje Perniön kunnanjohtaja Kaarlo Saariluomalle 8.1.1963.

Suomalainen Timo ja Tuomo 11.6.1964. Kirje Arkkitehtiliitolle ja Arkkitehtiliiton vastine 20.10.1964.

Tornion kaupunginhallitus 5.6.1961. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 5.6.1961, s. 4–8.

Painetut lähteet:

Anderson, Jonas e.; Zettersten, Gerd & Rönn, Magnus (toim.) 2013. *Architectural Competitions – Histories and Practice*. Stockholm: KTH Architecture & Rio Kulturkooperativ.

Groat, Linda & Wang, David 2013. *Architectural Research Methods*. New Jersey: John Wiley and Sons.

Hautajärvi, Harri & Böök, Netta 2007. ”Kilpailujen historia pitenee”. *Arkkitehti* 2/2007, 72–74.

Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael 1970. *Kenen Helsinki – Raportti kantakaupungista*. Helsinki: WSOY.

Herranen, Timo 2001. *Vettä ja elämää: Helsingin vesihuollon historia 1876–2001*. Helsinki: Helsingin Vesi, Edita.

Hjerppe, Riitta 1988. *Suomen talous 1860–1985. Kasvu ja rakennemuutos*. Helsinki: Suomen Pankki.

Kaipiainen, Maarit & Huotelin, Paula 2006. *130 vuotta suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja*. Helsinki: Suomen arkkitehtiliitto SAFA.

Katko, Tapio 1996. *Vettä! - Suomen vesihuollon kehitys kaupungeissa ja maaseudulla*. Helsinki: Vesi- ja viemärilaitosyhdistys.

Kazemian, Reza; Svensson, Chralotte & Rönn, Magnus 2007. *Arkitekturtävlingar: erfarenheter från Finland*. Stockholm: Axl Books.

Liski, Matti; Ruoff, Eeva & Saarikko, Jere 2010. *Hakasalmen ja Hesperian puistot. Puistohistoriallinen selvitys*. Helsinki: Helsingin kaupungin rakennusvirasto.

Merikoski, Tiina 2018. ”New Proposals for the Representation and Assessment of Competition Proposals”. Teoksessa Maria Theodorou & Antigoni Katsakou (toim): *The Competition Grid: Experimenting With & Within Architecture Competitions*. London: RIBA Publishing, 135–141.

Niskanen, Aino 2004. ”Pietilän toinen puoli”. *Arkkitehti* 6/2004, 28–35.

Passinmäki, Pekka 2007. ”Studio-Talk – Pietilän suunnittelupuheen jäljillä”. Teoksessa Aino Niskanen, Sirkkaliisa Jetsonen ja Tommi Lindh (toim): *Polkuja Pietilän maastoon*. Taiteentutkija 4. Helsinki: Rakennustaiteen seura, Taidehistorian seura, 58–64.

Peltonen, Vesa 1988. ”Arkkitehdit ja CAD Suomessa – käyttäjien kokemuksia”. *Arkkitehti* 7/1988, 72–79.

Pohjoismaisten arkkitehtuurikilpailujen kilpailusäännöt 28.8.1951. Tävlingsregler jämte kommentarer, gällande för nordiska arkitektur- och stadsplanetävlingar. Akademisk Arkitektforening, Norske Arkitekters Landsforbund, Svenska Arkitekters Riksförbund ja Suomen Arkkitehtiliitto-Finlands Arkitekförbund.

Rönn, Magnus; Kazemian, Reza & Andersson, Jonas E. (toim.) 2010. *The Architectural Competition: Research Inquiries and Experiences*. Stockholm: Axl Books.

Schulman, Pirkko-Liisa 2017. ”Naisverkosto sai alkunsa”. *Arkkitehti* 2/2017, 74–78.

Solla, Pertti 1992. ”Arkkitehdit ja arkkitehtikilpailut”. Teoksessa Pekka Korvenmaa (toim.): *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 268–281.

Tidworth, Simon 1973. *Theatres: An Illustrated History*. London: PalMal Press.

Vanhakoski, Erkki 1992. ”Arkkitehdin työvälineet”. Teoksessa Pekka Korvenmaa (toim.): *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 282–301.

Vitruvius 2022. *Arkkitehtuurista*. Suom. Panu Hyppönen, Lauri Ockenström & Aulikki Vuola. [Alkuteos *De architectura libri decem*, n. 30–20 eaa.]. Helsinki: Gaudeamus.

Wäre, Ritva 1992. ”Arkkitehdit ja Suomen Arkkitehtiklubi viime vuosisadan vaihteessa”. Teoksessa Pekka Korvenmaa (toim.): *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992*. Helsinki: Rakennustieto Oy, 52–71.

Arkistolähteet:

Arkkitehtuuri- ja designmuseo, Helsinki

Kilpailuarkiston pöytäkirjat, ohjelmat ja liitteet 1878–2017

Arkkitehtuurikilpailuja-lehtien vuosikerrat 1966–2004

Kansalliskirjasto, Helsinki

Kansalliskirjaston digitoitu lehtiaineisto 1858–2024

https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu

Suomen Arkkitehtiliitto, Helsinki

Kilpailuarkisto 2003–2025

https://www.safa.fi/kilpailut/arkisto/

Skönhet, experiment och kostnads-medvetenhet

150 år av finsk arkitekturtävlingshistoria

Petri Kentala

Arkitekturtävlingarna har en lång historia i Finland som sträcker sig över drygt 150 år och genomgående har gett resultat av hög kvalitet. Den finska tävlingsinstitutionen är även internationellt känd och erkänd. Dess öppenhet, systematiska utveckling och metod för att arkivera material har ansetts vara unikt och föredömligt. Arkitektur- och designmuseet ansvarar, i egenskap av nationellt ansvarigt museum inom området, för arkiveringen av material relaterat till arkitekttävlingar i Finland.

Denna artikel ingår i museets sammanställning för att fira 150-årsjubileet av de finska arkitekttävlingarna, där man även har genomfört en digitalisering av museets svartvita bildmaterial (cirka 15 000 bilder) med finansiering från utbildnings- och kulturministeriet.

Beauty, Experimentation and Cost-Consciousness

150 Years of Finnish Architectural Competitions

Petri Kentala

The institution of architectural competitions in Finland has a long history spanning just over 150 years, and it has consistently produced high-quality results. The Finnish competition institution is also internationally renowned and recognised. Its openness, systematic development and approach to archiving material have been regarded as unique and exemplary. As the national museum responsible for the field, the Museum of Architecture and Design is in charge of archiving material relating to architectural competitions in Finland.

This article forms part of a series celebrating the 150-year history of Finnish architectural competitions, which has also seen the digitisation of the museum's collection of black-and-white photographs from architectural competitions (approximately 15,000 images).